

Ministarstvo
finansija

Adresa: ul. Stanka Dragojevića 2,
81000 Podgorica, Crna Gora
tel: +382 20 242 835
fax: +382 20 224 450
www.mif.gov.me

Br: 05-02-08-908/25-11026/2

Podgorica, 05.05.2025. godine

Za: MINISTARSTVO EVROPSKIH POSLOVA, Bulevar revolucije 15, Podgorica

gospođi, Maidi Gorčević, ministarki

Predmet: Mišljenje na Predlog finansijskog sporazuma između Vlade Crne Gore i Evropske unije o višegodišnjem Operativnom programu za zapošljavanje i socijalnu inkluziju za period 2024-2027

Veza: Vaš akt broj: 05/1/1-908/25-691/2 od 10.04.2025. godine

Poštovana gospođo Gorčević,

Povodom *Predloga finansijskog sporazuma između Vlade Crne Gore i Evropske unije o višegodišnjem Operativnom programu za zapošljavanje i socijalnu inkluziju za period 2024-2027*, Ministarstvo finansija daje sledeće:

MIŠLJENJE

Na tekst Predloga sporazuma i pripremljeni Izveštaj o analizi uticaja propisa, sa aspekta implikacija na poslovni ambijent, nemamo primjedbi.

Predloženi akt ima za cilj promovisanje kontinuiranog, inkluzivnog i održivog ekonomskog rasta, punu i produktivnu zaposlenost i dostojanstven rad za sve, te sprovođenjem aktivnosti koje su programom predviđene do 2027. godine, kreiraju se prilike za rješavanje postojećih izazova kako bi se uspostavila doslednija, koherentnija i koordinisanija politika u sektorima zapošljavanja i socijalne inkluzije.

Uvidom u dostavljeni materijal i Izveštaj o analizi uticaja propisa, navedeno je da ukupna vrijednost Programa iznosi 31.647.066,00 €, od čega maksimalni doprinos Evropske unije iznosi 26.900.000,00 €, dok je za sprovođenje predmetnog Finansijskog sporazuma potrebno izdvajanje finansijskih sredstava iz budžeta Crne Gore za period 2024 -2027 u vidu nacionalnog kofinansiranja u iznosu od 15 % ukupne vrijednosti programa odnosno 4.747.066,00 €, a ista će biti planirana na pozicijama budžetskih korisnika Ministarstva finansija - Direktorata za finansiranje, ugovaranje i sprovođenje sredstava EU podrške i Zavoda za zapošljavanje Crne Gore, kao ugovornih tijela u strukturi koja će biti zadužena za obezbjeđivanje zakonitosti i regularnosti procesa izdvajanja finansijskih sredstava. Takođe, navedeno je da će se program realizovati kroz indirektno upravljanje, dok je upravljačko tijelo Ministarstvo rada, zapošljavanja i socijalnog dijaloga. Nadalje, iznos nacionalnog kofinansiranja raspoređen je na način da je potrebno izdvajanje za 2024. godinu u iznosu od 264.707,00 €, za 2025. godinu u iznosu od 1.200.002,00 €, za 2026. godinu u iznosu od 1.517.648,00 €, a za 2027. godinu u iznosu od 1.764.709,00 €, dok će alokacija za 2024. godinu biti ravnomjerno raspoređena kroz budžetsku 2025, 2026 i 2027. godinu.

Shodno navedenom, Ministarstvo finansija, sa aspekta državnog budžeta, u načelu nema primjedbi na Predlog finansijskog sporazuma između Vlade Crne Gore i Evropske unije o višegodišnjem Operativnom programu za zapošljavanje i socijalnu inkluziju za Crnu Goru za

period 2024 - 2027, uz napomenu da je finansijska sredstva potrebna u 2025. godini neophodno uskladiti sa sredstvima raspoloživim Ministarstvu finansija - Direktoratu za finansiranje, ugovaranje i sprovođenje sredstava EU podrške i Zavodu za zapošljavanje Crne Gore Zakonom o budžetu Crne Gore za 2025. godinu, dok će iznos sredstava neophodan za navedene namjene u narednim godinama biti predmet razmatranja prilikom procesa izrade godišnjih zakona o budžetu Crne Gore.

U skladu sa dostavljenim Predlogom finansijskog sporazuma između Vlade Crne Gore i Evropske unije o višegodišnjem operativnom programu za zapošljavanje i socijalnu inkluziju za period 2024-2027, a imajući u vidu nadležnosti Nacionalne službenice za ovjeravanje koje se odnose na opis implementacione strukture, finansijski kontrolni sistem, sistem upravljanja i kontrole u indirektnom upravljanju i povjeravanje budžetskih zadataka, izvršena je analiza od strane Direktorata za upravljanje strukturama pretpristupne podrške EU. Analizom je utvrđeno da je Predlog finansijskog sporazuma između Vlade Crne Gore i Evropske unije o višegodišnjem operativnom programu za zapošljavanje i socijalnu inkluziju za period 2024-2027, sa IPA aspekta, pripremljen i usaglašen u skladu sa kriterijumima i važećim odredbama iz Okvirnog finansijskog sporazuma o partnerstvu za IPA III, te pravilima za sprovođenje Programa u Crnoj Gori definisanim važećom EU legislativom. Shodno navedenom, Ministarstvo finansija, sa IPA aspekta, u načelu nema primjedbi, **uz napomenu da je neophodno pratiti odredbe člana 7 u kojim se odstupa od Aneksa II (Opšti uslovi) ili se on dopunjuje. Takođe, neophodno je pratiti buduće izmjene Aneksa I (Operativni program), imajući u vidu da se u dijelu 6.2 Metode sprovođenja ne prepoznaje Upravljačko tijelo sa zvaničnim nazivom u skladu sa reorganizacijom predašnjeg ministarstva, Posredničkog tijelao za upravljanje politikama za određenu oblast, u skladu sa upućenim zahtjevom za akreditaciju, te oblasti podrške i zaduženja posredničkih tijela za finansijsko upravljanje, u skladu sa konačnim stavom operativne strukture.**

S poštovanjem,

MINISTAR

Miroslav Vuković

IZVJEŠTAJ O SPROVEDENOJ ANALIZI PROCJENE UTICAJA PROPISA

PREDLAGAČ PROPISA	MINISTARSTVO EVROPSKIH POSLOVA
NAZIV PROPISA	PREDLOG FINANSIJSKOG SPORAZUMA IZMEĐU VLADE CRNE GORE I EVROPSKE UNIJE O VIŠEGODIŠNJEM OPERATIVNOM PROGRAMU ZA ZAPOSŁJAVANJE I SOCIJALNU INKLUZIJU ZA CRNU GORU ZA 2024-2027

1. Definisanje problema

- Koje probleme treba da riješi predloženi akt?
- Koji su uzroci problema?
- Koje su posljedice problema?
- Koji su subjekti oštećeni, na koji način i u kojoj mjeri?
- Kako bi problem evoluirao bez promjene propisa ("status quo" opcija)?

1a) 1b) Predloženi akt ima za cilj promovisanje kontinuiranog, inkluzivnog i održivog ekonomskog rasta, punu i produktivnu zaposlenost i dostojanstven rad za sve. Samim tim, sprovođenjem aktivnosti koje su programom predviđene do 2027. godine, kreiraju se prilike za rješavanje postojećih izazova kako bi se uspostavila dosljednija, koherentnija i koordinisanija politika u sektorima zapošljavanja i socijalne inkluzije. Takođe, program treba da doprinese uspješnom zatvaranju prepristupnih pregovora i napretku u pripremnim aktivnostima za sprovođenje Kohezione politike, nakon članstva Crne Gore u EU.

Uspješna implementacija višegodišnjeg Operativnog programa za zapošljavanje i socijalnu inkluziju za period 2024-2027, doprinijeće jačanju društva, posebno postizanjem višeg nivoa zaposlenosti i aktivnosti, sa posebnim osvrtom na mlade i druge ranjive grupe, jačanjem vještina radne snage. Takođe, program se fokusira na unapređenje sistema za kvalitetne i pristupačne socijalne usluge, posebno usluge u zajednici za djecu i starija lica. Svojom sadržajem Program snažno doprinosi ispunjavanju principa Evropskog stuba socijalnih prava. Raspoloživi resursi za operativni program, u svijetlu značajne podrške koja je potrebna u ovom sektoru, mogu imati ograničen uticaj na ključne pokazatelje Socijalnog semafora, posebno u oblastima kao što su jednake mogućnosti, pravedni uslovi rada i socijalna zaštita i inkluzija. Međutim, ovi resursi će igrati dragocjenu ulogu u podršci daljim pregovorima sa EU i usklađivanju sa postojećim preporukama politike Savjeta u oblasti zapošljavanja i socijalne inkluzije.

Samim tim, Crna Gora će biti bolje pripremljena za sprovođenje kohezione politike nakon pristupanja EU, s obzirom na to da će sprovođenje IPA-e poslužiti kao dobar pripremini model za buduće sprovođenje dostupnih EU fondova.

1c) Evropska komisija je 5. avgusta 2024. godine usvojila višegodišnji Operativni program (OP) za zapošljavanje i socijalnu inkluziju za Crnu Goru za period 2024-2027, nakon čega je, pripremila i Crnoj Gori dostavila nacrt Finansijskog sporazuma. Operativnim programom za zapošljavanje i socijalnu politiku definisani su ključni prioriteti za efikasno korišćenje IPA III fondova za period od 2024. do 2027. godine. Operativni program je u potpunosti koherentan sa ciljevima IPA III Programskog okvira, Prozor 4 – Konkurentnost i inkluzivni rast, Tematski prioritet 1: Obrazovanje, zapošljavanje, socijalna zaštita i inkluzivna politika, i zdravstvo. Da bi se odgovorilo na izazove politike, važan prioritet za Crnu Goru je ulaganje u dokvalifikaciju i prekvalifikaciju radi usklađivanja sa potražnjom na tržištu rada, povećanje mogućnosti zapošljavanja, sa fokusom na mlade i ranjive grupe, obezbjeđivanje dostupnosti i pristupačnosti socijalnih usluga u zajednici, kao i borba protiv diskriminacije poštovanjem principa Povelje EU o osnovnim pravima (a posebno njenih članova 31 i 32), Konvencije Ujedinjenih Nacija o pravima osoba sa invaliditetom i Konvencije Savjeta Evrope o sprječavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici. Planirane investicije su direktno povezane sa tri glavna cilja Akcionog plana Evropskog stuba socijalnih prava (povećanje nivoa stope zaposlenosti u populaciji između 20 i 65 godina, povećanje učešća svih odraslih u cjeloživotnom učenju i smanjenje broja osoba u riziku od siromaštva i/ili socijalne isključenosti). Investicije iz ovog

programa takođe doprinose ostvarivanju ciljeva održivog razvoja UN-a 2023.

1d) Nema oštećenih subjekata, osim u slučaju *status quo* opcije.

1e) Budući da Finansijski sporazum za predmetni OP definiše finansijske odredbe i obaveze kako od strane Evropske komisije, tako i od strane Crne Gore, u slučaju da ne dođe do njegovog potpisivanja, opredijeljena bespovratna EU sredstva za njegovo sprovođenje neće biti uplaćena Crnoj Gori i samim tim, biće vraćena Evropskoj komisiji, odnosno EU. To dodatno znači da neće biti moguće sprovesti aktivnosti od značaja za oblast zapošljavanja i socijalne inkluzije.

2. Ciljevi

- **Koji ciljevi se postižu predloženim propisom?**
- **Navesti usklađenost ovih ciljeva sa postojećim strategijama ili programima Vlade, ako je primjenljivo.**

2a) Ovaj OP je osmišljen u cilju promocije socijalnih prava i mogućnosti zapošljavanja ranjivih grupa u Crnoj Gori. Očekuje se da će se realizacijom ovog cilja povećati broj osoba, uključujući i ranjive grupe, u obukama ili zapošljavanju na kvalitetnim poslovima koji nude pristojnu platu i koji prave ravnotežu između poslovnog i privatnog života. Štaviše, ranjiviji ljudi u društvu, uključujući djecu, moći će da imaju koristi od šireg spektra kvalitetnih socijalnih usluga, koje je kroz ovaj program biti ostvarene.

Sveukupni cilj OP je promovisanje socijalnih prava i prilika za zapošljavanje ranjivih grupa u Crnoj Gori. Posebni ciljevi OP su unapređenje zapošljavanja, pristupa zapošljavanju i mjera aktivacije za sve tražioce posla, naročito za mlade i ranjive grupe; unapređenje pristupa kvalitetnim socijalnim uslugama, koje se pružaju ranjivim grupama (djeca i mladima bez roditeljske njege, licima sa invaliditetom, žrtvama rodno zasnovanog nasilja, djeci Romima, itd.); i povećanje spremnosti države, shodno obavezama u poglavljima relevantne pravne tekovine u pristupnim pregovorima.

Na osnovu sprovedene sektorske analize u okviru OP su identifikovane tri oblasti podrške:

- Oblast podrške 1: Inkluzivno tržište rada;
- Oblast podrške 2: Socijalna inkluzija i zaštita;
- Oblast podrške 3: Podrška administrativnim kapacitetima;

U oblasti inkluzivnog tržišta rada (Oblast podrške 1), očekuje se da će program dovesti do poboljšanja zapošljavanja, pristupa zapošljavanju i mjera aktivacije za sve one koji traže posao, posebno mlade i ranjive grupe.

U oblasti socijalne inkluzije i zaštite (Oblast podrške 2), očekuje se da će program direktno dovesti do poboljšanja pristupa kvalitetnim socijalnim uslugama koje se pružaju ranjivim grupama (djeca i mladima bez roditeljskog staranja, uključujući romsku djecu, lica sa invaliditetom, zavisnike, žrtve rodno zasnovanog nasilja i nasilja u porodici itd).

U oblasti podrške administrativnim kapacitetima (Oblast podrške 3) program ima za cilj da obezbijedi povećanu spremnost države u skladu sa obavezama u relevantnim poglavljima pravne tekovine u pristupnim pregovorima.

Takođe, operativna struktura zadužena za sprovođenje OP će zahtijevati i dodatnu tehničku podršku za uspješno sprovođenje ovog OP.

2b) Tokom dosadašnje dinamike pristupnih pregovora Crne Gore sa EU, usklađivanje primarnog i sekundarnog zakonodavstva koje se primjenjuje u sektoru zapošljavanja i socijalne politike sa pravnom tekovinom EU postiglo je značajan napredak.

Područja intervencija OP podržana su sveobuhvatnim pravnim okvirom, međutim, nedavni izazovi (uglavnom nastali tokom pandemije) pokazali su da zakonodavni okvir koji vlada na tržištu rada nije dovoljno fleksibilan i prilagodljiv novim okolnostima, pa su i dalje potrebna dalja poboljšanja na tržištu rada. Dalje reforme u ovoj oblasti će se odvijati kroz izmjene i dopune Zakona o radu, u cilju stvaranja podsticaja za razvoj šema skraćenog radnog vremena ili sličnih mjera koje će se primjenjivati za očuvanje radnih mjesta. Osim toga, mjere će takođe uključivati uspostavljanje ravnoteže između posla i života za zaposlene muškarce i žene. Istovremeno, pandemija je ukazala na potrebu dodatnog poboljšanja Zakona o zapošljavanju i ostvarivanju prava na osiguranje u slučaju

nezaposlenosti.

Zakonodavni okvir Crne Gore u oblasti zaštite i zdravlja na radu (Zakon o zaštiti i zdravlju na radu, Zakon o radu i većina pravilnika o zaštiti i zdravlju na radu) zasnovan je na konvencijama Međunarodne organizacije rada, Međunarodnim standardima rada, direktivama EU i potrebama Crne Gore u ovoj oblasti. Usklađen je i sa direktivama EU, ali je u budućnosti potrebna usklađenost sa novim direktivama na nivou EU u ovoj oblasti.

Pravni okvir u oblasti zapošljavanja i socijalne politike u okviru ovog Programa obuhvata standarde rada, pristup zapošljavanju i prava u slučaju nezaposlenosti, jednakost, zdravlje i zaštitu na radu, nediskriminaciju, lica sa invaliditetom, socijalni dijalog, okvir za socijalnu, dječju, porodičnu zaštitu i zaštitu od nasilja. Nekoliko relevantnih zakona i podzakonskih akata u opsegu ovog OP obuhvata, između ostalog:

- **Zakon o zapošljavanju i ostvarivanju prava iz osiguranja od nezaposlenosti** („Službeni list Crne Gore”, br. 24/19);
- **Zakon o radu** („Službeni list”, br. 74/19, 8/21, 59/21, 68/21);
- **Zakon o zaštiti i zdravlju na radu** („Službeni list Crne Gore”, br. 34/14 i 44/18);
- **Pravilnici o mjerama zaštite i zdravlja na radu;**
- **Zakon o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju lica sa invaliditetom i Nacrt zakona o jedinstvenom sistemu vještačenja invaliditeta u vezi sa nediskriminacijom u zapošljavanju i socijalnoj politici** (Direktiva Savjeta 2000/78/EC od 27. novembra 2000. godine o uspostavljanju opšteg okvira za jednako postupanje pri zapošljavanju i obavljanju zanimanja);
- **Nacrt zakona o zabrani diskriminacije;**
- **Zakon o socijalnoj i dječjoj zaštiti** („Službeni list Crne Gore”, br. 27/13, 1/15, 42/15, 47/15, 56/16, 66/16, 1/17, 42/17, 50/17, 59/21);
- Najvažniji nacionalni instrument u oblasti rodno zasnovanog nasilja je **Zakon o zaštiti od nasilja u porodici**, usvojen 2010. godine. Pravni okvir obuhvata i **Zakon o ravnopravnosti polova, Zakon o krivičnom postupku, Porodični zakon, Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći, Zakon o socijalnoj i dječjoj zaštiti. Protokol o postupanju, prevenciji i zaštiti od nasilja u porodici** je još jedan važan pravni instrument kojim se utvrđuju procedure u koordiniranim akcijama nadležnih institucija u slučajevima nasilja u porodici;
- Strateški okvir programa zasnovan je na crnogorskom **Programu ekonomskih reformi 2023-2025, Nacionalnoj strategiji zapošljavanja 2021-2025 i Strategiji razvoja sistema socijalne i dječje zaštite za period 2023-2027** koji je još u fazi izrade, kao i na nekoliko dodatnih podstrategija. Nacionalne sektorske strategije bave se zahtjevima politike proširenja EU, posebno Strategijom za Zapadni Balkan i Ekonomskim i investicionim planom za Zapadni Balkan;
- Da bi se odgovorilo na izazove politike, važan prioritet za Crnu Goru je ulaganje u dokvalifikaciju i prekvalifikaciju radi usklađivanja sa potražnjom na tržištu rada, povećanje mogućnosti zapošljavanja, sa fokusom na mlade i ranjive grupe, obezbjeđivanje dostupnosti i pristupačnosti socijalnih usluga u zajednici, kao i borba protiv diskriminacije poštovanjem principa Povelje EU o osnovnim pravima (a posebno njenih članova 31 i 32), Konvencije Ujedinjenih Nacija o pravima osoba sa invaliditetom i Konvencije Savjeta Evrope o sprječavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici. Planirane investicije su direktno povezane sa tri glavna cilja Akcionog plana Evropskog stuba socijalnih prava (povećanje nivoa stope zaposlenosti u populaciji između 20 i 65 godina, povećanje učešća svih odraslih u cjeloživotnom učenju i smanjenje broja osoba u riziku od siromaštva i/ili socijalne isključenosti). Investicije iz ovog programa takođe doprinose ostvarivanju ciljevima održivog razvoja UN-a 2023.

3. Opcije

- Koje su moguće opcije za ispunjavanje ciljeva i rješavanje problema? (uvijek treba razmatrati "status quo" opciju i preporučljivo je uključiti i neregulatornu opciju, osim ako postoji obaveza donošenja predloženog propisa).
- Obrazložiti preferiranu opciju?

3a) Imajući u vidu da Finansijski sporazum preciznije definiše finansijske odredbe i obaveze kako od strane

Evropske komisije, tako i od strane Crne Gore, u slučaju „status quo“ opcije, odnosno nepotpisivanja predmetnog Finansijskog sporazuma, opredijeljena bespovratna EU sredstva za sprovođenje programa neće biti operativna.

3b) Preferirana opcija je da se Finansijski sporazum potpiše jer bi to omogućilo da počne proces trošenja sredstava koja su Crnoj Gori na raspolaganju kroz ovaj Program. Samim tim, potpisivanje Sporazuma je ujedno jedina moguća opcija u cilju daljeg sprovođenja opredijeljenih IPA sredstava u Crnoj Gori i finansiranja obaveza iz ove oblasti, koje ujedno direktno doprinose napretku u evropskim integracijama.

4. Analiza uticaja

- Na koga će i kako će najvjerovatnije uticati rješenja u propisu - nabrojati pozitivne i negativne uticaje, direktne i indirektne.
- Koje troškove će primjena propisa izazvati građanima i privredi (naročito malim i srednjim preduzećima).
- Da li pozitivne posljedice donošenja propisa opravdavaju troškove koje će on stvoriti.
- Da li se propisom podržava stvaranje novih privrednih subjekata na tržištu i tržišna konkurencija.
- Uključiti procjenu administrativnih opterećenja i biznis barijera.

4a) Višegodišnji Operativni program za zapošljavanje i socijalnu inkluziju za period 2024-2027, odnosno njegovo sprovođenje, imaće pozitivan uticaj na društvo u cjelini, jer se njime finansiraju aktivnosti iz oblasti zapošljavanja i socijalne inkluzije, čime se direktno utiče na kvalitet života građana Crne Gore. Dodatno, ispunjavaju se obaveze koje proističu iz PP 19 i PP 23 čime se doprinosi napretku u evropskim integracijama.

4b) Nema stvaranja troškova za građane ili privredu.

4c) S obzirom na to da je programom podržana oblast zapošljavanja i socijalne inkluzije, evidentne su višestruke koristi od sprovođenja programa koji je predmet ovog Finansijskog sporazuma, kako za građane, tako i za cjelokupni proces pristupanja EU.

4d) Aktom se ne propisuje stvaranje novih privrednih subjekata i tržišna konkurencija.

4e) Ne postoje administrativna opterećenja ni biznis barijere.

5. Procjena fiskalnog uticaja

- Da li je potrebno obezbjeđenje finansijskih sredstava iz budžeta Crne Gore za implementaciju propisa i u kom iznosu?
- Da li je obezbjeđenje finansijskih sredstava jednokratno, ili tokom određenog vremenskog perioda? Obrazložiti.
- Da li implementacijom propisa proizilaze međunarodne finansijske obaveze? Obrazložiti.
- Da li su neophodna finansijska sredstva obezbjeđena u budžetu za tekuću fiskalnu godinu, odnosno da li su planirana u budžetu za narednu fiskalnu godinu?
- Da li je usvajanjem propisa predviđeno donošenje podzakonskih akata iz kojih će proisteći finansijske obaveze?
- Da li će se implementacijom propisa ostvariti prihod za budžet Crne Gore?
- Obrazložiti metodologiju koja je korišćena prilikom obračuna finansijskih izdataka/prihoda.
- Da li su postojali problemi u preciznom obračunu finansijskih izdataka/prihoda? Obrazložiti.
- Da li su postojale sugestije Ministarstva finansija na nacrt/predlog propisa?
- Da li su dobijene primjedbe uključene u tekst propisa? Obrazložiti.

5a) 5b) Ukupna vrijednost Programa je 31.647.066,00 eura, od čega je maksimalan doprinos Unije 26.900.000,00 eura, dok je programom predviđeno nacionalno koofinansiranje u ukupnom iznosu od 4.747.066,00 eura.

Doprinos iz budžeta Evropske unije je podijeljen po godinama kako slijedi:

- za 2024. godinu - 1 500 000 eura;
- za 2025. godinu - 6 800 000 eura;
- za 2026. godinu - 8 600 000 eura;
- za 2027. god - 10 000 000 eura.

Program će se realizovati kroz indirektno upravljanje, dok je upravljačko tijelo Ministarstvo rada, zapošljavanja i socijalnog dijaloga. Nacionalna sredstva će biti planirana zbirno na pozicijama budžetskih korisnika koji predstavljaju ugovorna tijela u strukturi, a to su Direktorat za finansiranje, ugovaranje i sprovođenje sredstava

EU podrške Ministarstva finansija - CFCU i Zavod za zapošljavanje Crne Gore. U skladu sa pravilima koja vaze za indirektno upravljanje, ova sredstva se ugovaraju paralelno sa EU sredstvima. Takođe, ista se ugovaraju tokom određenog vremenskog perioda, kao što je navedeno u tački 5d. Samim tim, svi zadaci izvršenja budžeta, kao što su pozivi za tendere, pozivi za dostavljanje ponuda, ugovaranje, upravljanje ugovorima, plaćanja i prihodi, biće povjereni relevantnim posredničkim tijelima za finansijsko upravljanje, odnosno Zavodu za zapošljavanje Crne Gore i Direktoratu za finansiranje, ugovaranje i sprovođenje sredstava EU podrške Ministarstva finansija. Oni će biti zaduženi za obezbjeđivanje zakonitosti i regularnosti procesa izdavanja finansijskih sredstava.

U konačnom, procentualno nacionalno kofinansiranje iznosi 15% sveubuhvatnog iznosa za program, dok je po godinama, **iznos nacionalnog kofinansiranja** raspoređen na sljedeći način:

- za 2024¹. godinu: 264.707,00 eura;
- za 2025. godinu: 1.200.002,00 eura;
- za 2026. godinu: 1.517.648,00 eura;
- za 2027. godinu: 1.764.709,00 eura.

U nastavku je ujedno dat i model finansiranja po oblastima podrške i po budžetskim godinama:

	2024. n			2025. n+1			2026. n+2			2027. n+3			UKUPNO		
	Doprinos EU	Sufinansiranje korisnika Instrumenta za preprisanje pomoć III	Ukupni rashodi	Doprinos EU	Sufinansiranje korisnika Instrumenta za preprisanje pomoć III	Ukupni rashodi	Doprinos EU	Sufinansiranje korisnika Instrumenta za preprisanje pomoć III	Ukupni rashodi	Doprinos EU	Sufinansiranje korisnika Instrumenta za preprisanje pomoć III	Ukupni rashodi	Doprinos EU	Sufinansiranje korisnika Instrumenta za preprisanje pomoć III	Ukupni rashodi
OP 1	1.300.000	229.412	1.529.412	5.400.000	952.942	6.352.942	6.000.000	1.058.824	7.058.824	7.000.000	1.235.295	8.235.295	19.770.000	3.476.475	23.246.475
OP 2	0	0	0	1.000.000	176.471	1.176.471	1.600.000	282.353	1.882.353	2.000.000	352.943	2.352.943	4.600.000	831.767	5.431.767
OP 3	200.000	35.295	235.295	400.000	70.589	470.589	1.000.000	176.471	1.176.471	1.000.000	176.471	1.176.471	2.600.000	458.376	3.058.376
UKUPNO	1.500.000	264.707	1.764.707	6.800.000	1.200.002	8.000.002	8.600.000	1.517.648	10.117.648	10.000.000	1.764.709	11.764.709	26.900.000	4.747.066	31.647.066

5c) Implementacijom propisa ne proizilaze međunarodne finansijske obaveze, osim što sredstva mogu biti vraćena u budžet EU, u slučaju da nijesu sprovedene relevantne procedure u cilju dodjeljivanja bespovratnih sredstava ili zbog neispunjavanja relevantnih indikatora, shodno odredbama ovog Finansijskog sporazuma i pravilima korišćenja EU podrške.

5d) **Sredstva nacionalnog kofinansiranja će biti obezbijeđena nakon potpisivanja Finansijskog sporazuma, u okviru budžetskih godina 2025, 2026. i 2027.** (u skladu sa navedenim u dijelu 5a) i 5b)).

¹ S obzirom na to da je potpisivanje Finansijskog sporazuma u toku, alokacija za 2024. godinu biće ravnomjerno raspoređena kroz budžetne godine 2025, 2026. i 2027. godinu.

5e) Nije predviđeno donošenje podzakonskih akata iz kojih će proisteci finansijske obaveze.

5f) Implementacijom propisa se ne ostvaruju prihodi.

5g) 5h) Metodologija definisanja finansijskih izdataka i načini korišćenja finansijskih sredstava za implementaciju predmetnog Sporazuma su u skladu sa pravilima propisanim Okvirnim finansijskim sporazumom između Crne Gore i Evropske komisije za IPA III perspektivu. Dodatno, pošto je predmetni Sporazum već iskomuniciran sa relevantnim resorima i predstavnicima EU, nisu identifikovani nikakvi problemi po pitanju obračuna finansijskih izdataka. Proces konsultacija se sprovodio tokom 2022, 2023 i 2024. godine.

5i) 5j) S obzirom na to da je Ministarstvo finansija bilo uključeno u kompletan proces planiranja, nijesu postojale nikakve dodatne sugestije Ministarstva finansija na Predlog finansijskog sporazuma. Takođe, s obzirom na to da je Sporazum prethodno iskomuniciran sa svim zainteresovanim stranama, sve sugestije su već uključene u sami tekst Sporazuma.

6. Konsultacije zainteresovanih strana

- Naznačiti da li je korišćena eksterna ekspertiska podrška i ako da, kako.
- Naznačiti koje su grupe zainteresovanih strana konsultovane, u kojoj fazi RIA procesa i kako (javne ili ciljane konsultacije).
- Naznačiti glavne rezultate konsultacija, i koji su predlozi i sugestije zainteresovanih strana prihvaćeni odnosno nijesu prihvaćeni. Obrazložiti.

6a, 6b, 6c) U svijetlu povećanog naglaska na ranu konsultaciju sa partnerima u novom programskom periodu (IPA III), preduzeti su napor da se partneri uključe u rane faze definisanja OP. Ovo osigurava sveobuhvatno predstavljanje međusobno dogovorenih prioriteta i usklađuje se sa standardima Komisije za temeljno i smisleno angažovanje ekonomskih i socijalnih partnera. OP pripremljen je kroz konsultativni i participativni pristup.

U tom smislu, Radna grupa za prozor IV u okviru IPA-e III je učestvovala u izradi nacrtu OP i ista je okupila sve relevantne predstavnike iz resornih institucija, nevladinih organizacija, socijalnih partnera i drugih zainteresovanih strana, sa naglaskom na sektor zapošljavanja i socijalne politike. Njihova glavna uloga je bila u promovisanju i podsticanju politika zapošljavanja i drugih socijalnih politika u Crnoj Gori, uz pružanje osvrta i komentara na uzastopne nacрте OP.

S tim u vezi, prvi sastanak Radne grupe (RG) održan je 5. aprila 2023. godine, a okupio je više od 40 relevantnih predstavnika/zainteresovanih strana. Sastanak je bio prilika da se sa svim učesnicima podijele informacije o trenutnom procesu programiranja IPA-e III, kao i o procesu zapošljavanja i kontekstu socijalne politike u EU i Crnoj Gori. Proces izrade OP zapravo je započeo prvim sastankom RG, pa je samim tim i bio prilika da se predstave izazovi u ključnim oblastima i daju relevantne preporuke, te da se pruži veoma širok pregled intervencija koje bi trebale da se OP obuhvate, na osnovu intervencija definisanih u okviru Strateškog odgovora za IPA-u III i u skladu sa dostupnim finansijskim sredstvima. Sastanak je takođe poslužio kao polazna osnova za definisanje vremenskog okvira izrade OP i održavanje intenzivnih, fokusiranih individualnih konsultacija koje su se odvijale u mjesecima koji su uslijedili.

U tom smislu, pored sastanaka RG, tokom pripreme OP održani su i odvojeni sastanci sa relevantnim predstavnicima institucija, u zavisnosti od oblasti podrške OP i/ili odgovarajućih politika i budućih aktivnosti, kao i sa socijalnim partnerima.

Rad na izradi OP takođe je bio podržan i od strane eksperata angažovanih u okviru projekta tehničke podrške "Poboljšano donošenje politika zasnovanih na dokazima, prakse sprovođenja i koordinacija u sektoru zapošljavanja i socijalne politike i ojačani kapaciteti za učešće u ESF", koji se finansira iz programa IPA 2020.

Posebna pažnja je posvećena uključivanju partnera iz organizacija civilnog društva kako bi se razmotrile njihove specifične potrebe. Članovi radnih grupa imali su priliku i da ravnopravno učestvuju i daju sugestije na OP, komentarišu radne materijale i predlažu dopune i izmjene u okviru OP.

7. Monitoring i evaluacija

- Koje su potencijalne prepreke za implementaciju propisa?
- Koje će mjere biti preduzete tokom primjene propisa da bi se ispunili ciljevi?
- Koji su glavni indikatori prema kojima će se mjeriti ispunjenje ciljeva?

- Ko će biti zadužen za sprovođenje monitoringa i evaluacije primjene propisa?

Uslov za početak sprovođenja Finansijskog sporazuma i korišćenje opredijeljene podrške je njegovo potpisivanje od strane ovlaštenog predstavnika Vlade Crne Gore.

Nadgledanje sprovođenja Operativnog programa imaće za cilj prikupljanje i analizu podataka kako bi se informisano o napretku ka ostvarivanju planiranih rezultata, podržali procesi donošenja odluka i izvještavalo o upotrebi resursa.

Tehnički i finansijski nadzor sprovođenja ovog OP na dnevnom nivou biće kontinuiran proces i dio odgovornosti partnera u sprovođenju. U tu svrhu, partner koji sprovodi program će uspostaviti stalni unutrašnji tehnički i finansijski sistem monitoringa programa i izraditi redovne izvještaje o napretku (minimum godišnje) i završne izvještaje.

Svaki izvještaj će pružiti tačan prikaz sprovođenja OP, prepreka na koje se naišlo, promjena koje su uvedene, kao i stepen u postizanju definisanih rezultata i doprinosa u postizanju ishoda, a ukoliko je moguće i trenutku izvještavanja, i doprinosa u postizanju uticaja OP, mjereno odgovarajućim indikatorima.

Komisija može sprovesti i dodatne posjete u cilju praćenja programa, kako posredstvom svojih zaposlenih, tako i putem nezavisnih konsultanata koje direktno angažuje Komisija u cilju obavljanja nezavisne revizije (u koje angažuje kompanija sa kojim je Komisija sklopila ugovor za sprovođenje takvih revizija).

U slučaju da aranžmani ostanu isti kao tokom perioda IPA II, ukupan napredak će se pratiti kroz učesce različitih zainteresovanih strana, kao što su Evropska komisija/Delegacija EU, NIPAK, NAO, i/ili Operativna struktura programa kao krajnji korisnik, kao i druge institucije i organizacije civilnog društva. Tačnije, Okvir za sprovođenje IPA III rezultata (*IPA III Results Framework*) pružio je definisani skup specifičnih indikatora koji su korišćeni tokom pripreme OP, čime će biti omogućen nadzor i izvještavanje o uticaju, ishodu i rezultatima svake intervencije u okviru Programa. Tokom programiranja i po potrebi, odabrani Zajednički okvir indikatora dopunjen je dodatnim indikatorima u cilju nadgledanja i uspješnog izvještavanja o tome šta je konkretna intervencija promijenila i/ili poboljšala tokom sprovođenja OP. Ujedno je sačinjena lista indikatora na nacionalnom nivou koja sadrži informacije o različitim pokazateljima koji su uvedeni putem strateških dokumenata, koji su relevantni za socijalnu politiku i politiku zapošljavanja, sa ciljem prikupljanja relevantnih podataka i nadgledanja nivoa ostvarenja definisanih ciljeva, što će ujedno predstavljati osnovu za ocjenu uspješnosti sprovođenja OP. Definisan okvir za praćenje i sprovođenja nacionalnih strategija u sektorima zapošljavanja i socijalnih politika kreira čvrstu osnovu za nadgledanje i izvještavanje, uz jasno definisane: uloge i odgovornosti svih zainteresovanih strana u ovoj oblasti, pokazatelje za mjerenje uspješnosti zapošljavanja i sprovođenja socijalnih politika; i mehanizme za koordinaciju politika i razvojnih procedura.

Kao Upravljačko tijelo programa, Ministarstvo rada, zapošljavanja i socijalnog dijaloga prikuplja podatke od svih subjekata koji su uključeni u sprovođenje aktivnosti i priprema Godišnji izvještaj o sprovođenju, kao i izvještaje o napretku OP, koji su predmet razmatranja na Sektorskom nadglednom odboru (SNO).

SNO, kako je predviđeno članom 53. Okvirnog sporazuma za IPA-u III, ima ključnu ulogu u nadgledanju i izvještavanju o sprovođenju OP. Evaluaciju će sprovoditi nezavisno angažovani eksperti i/ili kompanije, bilo interni ili eksterni, koji će biti angažovani odvojeno od postojećeg sistema upravljanja i kontrole. Takođe, srednjoročna evaluacija može biti sprovedena tokom sprovođenja programa, u cilju procjene relevantnosti, efektivnosti i efikasnosti sprovođenja OP-a. Dodatno, završna evaluacija će se sprovoditi u svrhu definisanja odgovornosti i osnaživanja kapaciteta na različitim nivoima (uključujući i sprovođenje revizije politika), posebno uzimajući u obzir činjenicu da su neke od intervencija koje će se sprovoditi uvedene kao pilot projekti (npr. Garancija za mlade).

Datum i mjesto

25. april 2025. godine, Podgorica

MINISTARKA

Maida Gorčević

[Handwritten signature]

FINANSIJSKI SPORAZUM

POSEBNI USLOVI

Evropska komisija, u daljem tekstu „Komisija“, koja postupa u ime Evropske unije, u daljem tekstu „Unija“,

s jedne strane, i

Crna Gora, u daljem tekstu „korisnik IPA III“, koju predstavlja Ministarstvo evropskih poslova,

s druge strane,

saglasili su se o sljedećem:

Član 1 – Program

- (1) Unija je saglasna da finansira, a korisnik IPA III je saglasan da prihvati finansiranje sljedećeg programa:

Višegodišnji operativni program za zapošljavanje i socijalnu inkluziju u korist Crne Gore za period 2024-2027

koji obuhvata sljedeću akciju:

Višegodišnji operativni program za zapošljavanje i socijalnu inkluziju u korist Crne Gore za period 2024-2027

Broj globalne obaveze: JAD.1411570

Ovaj Program se finansira iz budžeta Unije po sljedećem osnovnom aktu: Instrument za pretpristupnu pomoć (IPA III).¹

- (2) Ukupna procijenjena vrijednost ovog programa iznosi 31.647.066 EUR, a maksimalni doprinos Unije ovom programu je postavljen na 26.900.000 EUR.

Doprinos Unije biće podijeljen na godišnje obaveze za period 2024-2027 u skladu sa Aneksom I. Ništa u ovom Finansijskom sporazumu ne može se tumačiti kao impliciranje finansijske obaveze

---

¹ Uredba (EU) 2021/1529 Evropskog parlamenta i Savjeta od 15. septembra 2021. koja uspostavlja Instrument za pretpristupnu pomoć (IPA III), Službeni list L 330, 20.9.2021, str. 1.

Unije u vezi sa kreditima koji još nisu odobreni usvajanjem budžeta EU. Komisija će pisanim putem obavijestiti IPA III korisnika o usvajanju narednih finansijskih obaveza navedenih u Aneksu I.

Ovaj program zahtijeva finansijske doprinose i od korisnika IPA III i od Unije. Raspodjela odgovarajućih finansijskih doprinosa navedena je u Aneksu I.

- (3) Program će biti sproveden u skladu sa Višegodišnjim operativnim programom navedenim u Aneksu I.

Član 2 – Period izvršenja, period prihvatljivosti i automatsko povlačenje sredstava

- (1) Period izvršenja ovog Finansijskog sporazuma počinje na dan njegovog stupanja na snagu i završava se 12 godina nakon tog datuma.
- (2) Period prihvatljivosti, kako je definisano u članu 12(1) Aneksa II (Opšti uslovi), počinje na dan stupanja na snagu ovog Finansijskog sporazuma i završava se 31. decembra 2033. godine.
- (3) Komisija će automatski ukinuti bilo koji dio budžetske obaveze za program naveden u Prilogu I, koji do 31. decembra pete godine nakon godine budžetske obaveze nije korišćen za predfinansiranje ili izvršenje privremenih plaćanja, ili za koji nije dostavljen ovjeren izvještaj o rashodima ili bilo koji zahtjev za plaćanje.
- (4) Ne dovodeći u pitanje rok za automatsko povlačenje sredstava iz stava 3, Komisija će obavijestiti korisnika IPA III 9 mjeseci prije roka za automatsko povlačenje sredstava o riziku povlačenja.
- (5) Iznos na koji se odnosi povlačenje sredstava biće umanjen za iznose koji su ekvivalentni onom dijelu budžetske obaveze za koji:
  - (a) rad se obustavlja pravnim postupkom ili administrativnom žalbom koja odlaže dejstvo; ili
  - (b) nije bilo moguće podnijeti zahtjev za plaćanje iz razloga više sile koja ozbiljno utiče na sprovođenje cijelog ili dijela programa.Korisnik IPA III koji se poziva na višu silu pokazaće direktne posljedice više sile na sprovođenje cijelog ili dijela programa.

Član 3 – Adrese i komunikacija

Sva komunikacija u vezi sa sprovođenjem ovog Finansijskog sporazuma mora biti u pisanoj formi, izričito se odnosi na Program kako je navedeno u članu 1(1) i šalje se na sljedeće adrese:

(a) za Komisiju

Gospođa Valentina Superti
Direktor D, Zapadni Balkan
Generalni direktorat za susjedstvo i pregovore o proširenju (DG NEAR)
Rue de la Loi 15
Evropska komisija
B-1049 Brisel, Belgija
e-pošta: NEAR-D2@ec.europa.eu

(b) za korisnika IPA III

Gospodin Bojan Vujović
Zamjenik Nacionalnog koordinatora za IPA
Ministarstvo evropskih poslova
Bulevar Ivana Cmojevića 167/4. sprat
81000 Podgorica,
Crna Gora
E-pošta: bojan.vujovic@mep.gov.me

Član 4 – Kontakt osoba za OLAF

Kontakt osoba korisnika IPA III, koja ima odgovarajuća ovlašćenja da direktno sarađuje sa Evropskom kancelarijom za borbu protiv prevara (OLAF) u cilju olakšavanja operativnih aktivnosti OLAF-a je:

Kontakt osoba za AFCOS-u/kancelarija AFCOS-a
Gospođa Nataša Kovačević
Ministarstvo finansija Crne Gore
Stanka Dragojevića 2, 81000 Podgorica, Crna Gora
natasa.kovacevic@mif.gov.me

Član 5 – Okvirni finansijski sporazum o partnerstvu

Program se sprovodi u skladu sa odredbama Okvirnog finansijskog sporazuma o partnerstvu (FFPA) između Evropske komisije i Crne Gore o modelima sprovođenja finansijske podrške Unije Crnoj Gori u okviru Instrumenta za pretpristupnu pomoć (IPA III), koji je stupio na snagu 2. novembra 2022. godine (u daljem tekstu "FFPA"). Ovaj Finansijski sporazum dopunjuje odredbe FFPA. U slučaju sukoba između odredaba ovog Finansijskog sporazuma i odredaba FFPA, primat imaju odredbe FFPA.

U skladu sa članom 154(5) Finansijske uredbe, sprovođenje programa u indirektnom upravljanju od strane korisnika IPA biće dopunjeno ad-hoc mjerama navedenim u članu 7.

Član 6 – Aneksi

(1) Ovaj finansijski sporazum čine:

- (a) ovi Posebni uslovi
- (b) Aneks I: Višegodišnji operativni program
- (c) Aneks II: Opšti uslovi
- (d) Aneks II: Obrazac godišnjeg izvještaja o sprovođenju pomoći IPA III u skladu sa članom 59. FFPA

- (e) Aneks IV: Obrazac finansijskog izvještaja prema članu 61(2)(a) i 61(3) FFPA, uključujući obrazac za predviđanja vjerovatnih zahtjeva za plaćanje prema članu 33(3) FFPA
- (f) Aneks V: Minimalna specifikacija računovodstvenog sistema zasnovana na obračunskom načelu
- (g) Aneks VI: Obrazac za prijavu velikog projekta
- (h) Aneks VII: Obrazac identifikacionog lista operacije
- (2) U slučaju sukoba između odredaba Aneksa i odredbi ovih Posebnih uslova, odredbe Posebnih uslova imaju primat. U slučaju sukoba između odredbi Aneksa I i odredaba Aneksa II, odredbe Aneksa II imaju primat.

Član 7 – Odredbe kojima se odstupa od Aneksa II ili se on dopunjuje

Aneks II se dopunjuje sljedećim odredbama

- (1) U skladu sa verifikacionom misijom za povjeravanje zadataka izvršenja budžeta koja je sprovedena u novembru 2024. godine, primjenjivaće se sljedeće ad hoc mjere:
  - (a) Crnogorske vlasti treba da finaliziraju svoj pravni okvir usvajanjem imenovanja svih ključnih pojedinaca u IPA sistemu, dajući im pravo da legalno angažuju svoje institucije u IPA sistemu kao MA, IBPM i IBFM;
  - (b) Crnogorske vlasti treba da formalizuju radne aranžmane između institucija uključenih u sprovođenje Programa i potpišu neophodne operativne sporazume i sporazume o sprovođenju
  - (c) Novoosnovana IBFM Agencija za zapošljavanje Crne Gore (EAM) treba da sprovede korektivne mjere povezane sa uočenim nedostacima u organizaciji ovog tijela i da obezbijedi dovoljne kapacitete za realizaciju dodijeljenih zadataka;
  - (d) Korisnik sredstava IPA III treba da potvrdi spremnost EAM-a za obavljanje svojih zadataka. Komisija treba da sprovede naknadnu reviziju i ponovo procijeni ključne i ostale nalaze utvrđene tokom verifikacione misije;
  - (e) Nacionalnim strukturama i vlastima je zabranjeno da preuzimaju nove pravne obaveze u okviru Programa za odgovarajuće godine, uključujući odluke o dodjeli, sve dok se ne ispune uslovi navedeni u tačkama (a), (b), (c) i (d).
- (2) Komisija je uvela elektronski sistem razmjene za izvještavanje o ugovorima pod indirektnim upravljanjem od strane korisnika IPA III („IPA-APP“). Od korisnika IPA III se zahtijeva da se registruje i koristi IPA-APP kako bi omogućio e-upravljanje finansijskim sporazumima.

Član 8 – Stupanje na snagu

Ovaj finansijski sporazum stupa na snagu na dan kada ga potpiše posljednja strana.

Ovaj Finansijski sporazum je sastavljen u dva primjerka na engleskom jeziku, od kojih je jedan uručen Komisiji, a drugi korisniku IPA III.

Za korisnika IPA III:

Gospodin Bojan Vujović
Zamjenik Nacionalnog koordinatora za IPA (NIPAC)
Ministarstvo evropskih poslova Crne Gore

Datum:

Potpis:

Za Komisiju:

Gospoda Valentina Superti
Direktor D, Zapadni Balkan
Generalni direktorat za politiku susjedstva
i pregovore o proširenju
Evropska komisija

Datum: 29/1/2025

Potpis: *nečitak*

EN

OVAJ PROJEKAT FINANSIRA EVROPSKA UNIJA

PRILOG I

Odluke Komisije o sprovođenju finansiranja višegodišnjeg Operativnog programa „Zapošljavanje i socijalna inkluzija“ u korist Crne Gore za period 2024-2027.

VIŠEGODIŠNJI OPERATIVNI PROGRAM

Ovaj dokument predstavlja višegodišnji programski dokument u smislu člana 110(2) Finansijske uredbe i višegodišnji akcioni plan u smislu člana 9 Uredbe IPA III i člana 23 NDICI Uredbe Globalna Evropa

- 1 Sinopsis programa
  - 1.1 Tabela sažetka programa
  - 1.2 Sažetak programa
- 2 Sektorski(a) analiz(a)e
  - 2.1 Nacionalne sektorske politike i kontekst
  - 2.2 Pravni okvir
  - 2.3 Institucionalno okruženje, liderstvo i kapaciteti
  - 2.4 Koordinacija sektora i donatora
  - 2.5 Srednjoročne budžetske perspektive
  - 2.6 Okvir za procjenu učinka
  - 2.7 Socio-ekonomska analiza (uključujući SWOT analizu)
- 3 Opšti cilj(evi) i specifični cilj(evi) Operativnog programa
  - 3.1 Usklađenost sa programskim okvirom IPA III i specifičnim instrumentima politike procesa proširenja
- 4 Operativne karakteristike programa
  - 4.1 Interakcija programa sa IPA III godišnjim akcionim planovima ili mjerama i intervencijama drugih donatora/međunarodnih finansijskih institucija
  - 4.2 Opis programa
    - 4.2.1 Logika intervencije
    - 4.2.2 Detaljan opis svake oblasti podrške
    - 4.2.3 Indikativna lista glavnih projekata za svaku oblast podrške
  - 4.3 Uključivanje u glavne tokove
    - 4.3.1 Zaštita životne sredine, klimatske promjene i biodiverzitet
    - 4.3.2 Rodna ravnopravnost i osnaživanje žena i djevojčica
    - 4.3.3 Ljudska prava
    - 4.3.4 Invaliditet
    - 4.3.5 Demokratija
    - 4.3.6 Osjetljivost na konflikte, mir i otpornost
    - 4.3.7 Smanjenje rizika od katastrofa
  - 4.4 Rizici i pretpostavke
- 5 Pregled procesa konsultacija za pripremu Operativnog programa
- 6 Aranžmani za sprovođenje
  - 6.1 Sporazum o finansiranju
  - 6.2 Metode sprovođenja
- 6.3 Opseg geografske prihvatljivosti za nabavke i bespovratna sredstva

7 Finansijske tabele po oblastima podrške i po godinama (uključujući stope sufinansiranja ako je primjenljivo)

8 Mjerenje učinka

8.1 Praćenje i izvještavanje

8.2 Procjena

8.3 Revizija i potvrđivanje

9 Strateška komunikacija i javna diplomatija

10 Održivost

Aneks 1: Primjer operativnih oblasti podrške i aktivnosti

1. Sinopsis programa

1.1 TABELA SAŽETKA PROGRAMA

Naziv	Všegodišnji Operativni program „Zapošljavanje i socijalna inkluzija“ u korist Crne Gore za period 2024-2027.
OPSYS	ACT-62543
ABAC	JAD.1411570 Budžetska linija 15.020201
Osnovni akt	Finansirano u okviru Instrumenta za pretpristupnu pomoć (IPA III)
Tim Evropa	Ne
Korisnik IPA III	Crna Gora
Programski dokument	IPA III Programski okvir
PRIORITETNE OBLASTI I SEKTORSKE INFORMACIJE	
Prozor i tematski prioritet	Prozor 4: Konkurentnost i inkluzivni rast Tematski prioritet 1: Obrazovanje, zapošljavanje, socijalna zaštita i inkluzivna politika, i zdravstvo (100%)
Ciljevi održivog razvoja (SGD)	Glavni SGD (samo 1): SGD 8: Promovisati kontinuiran, inkluzivan i održiv ekonomski rast, punu i produktivnu zaposlenost i dostojanstven rad za sve Ostali značajni SGD (do 9) i gdje je prikladno, ciljevi: SGD 1: Svuda okončati siromaštvo u svim njegovim oblicima SGD 4: Obezbijediti inkluzivno i pravedno obrazovanje i promovisati mogućnosti cjeloživotnog učenja za sve SGD 5: Postići ravnopravnost rodova i osnažiti sve žene i djevojčice SGD 10: Smanjiti nejednakost unutar i između zemalja SGD 16: Promovisati miroljubiva i inkluzivna društva za održivi razvoj, obezbijediti svima pristup pravdi i izgraditi djelotvorne, odgovorne i inkluzivne institucije na svim nivoima
DAC kod(ovi)	Glavni DAC kod : 160 Ostala socijalna infrastruktura & usluge pod-kodovi: 16010 Socijalna zaštita (>6%) 16015 Socijalne usluge (uključujući razvoj mladih i žene+ djecu) (> 25%) 16011 Politika, planiranje i administracija usluga socijalne zaštite i blagostanja, (>12%) 16020 Otvaranje radnih mjesta (> 52%) 16070 Prava zaposlenih (> 3.0%) 16080 Socijalni dijalog (> 2.0%)
Glavni kanal isporuke	12000 Vlada primalac 12001 – Centralna Vlada

Ciljevi	☐ Klima ☒ Rod ☐ Biodiverzitet			
Markeri (iz DAC obrasca)	Opšti cilj politike	Nije targetirano	Značajan cilj	Glavni cilj
	Razvoj učešća/dobro upravljanje	☐	☐	x
	Pomoć životnoj sredini	x	☐	☐
	Rodna ravnopravnost i osnaživanje žena i djevojčica	☐	x	☐
	Reproduktivno zdravlje i zdravlje majki, novorođenčadi i djece	x	☐	☐
	Smanjenje rizika od katastrofa	x	☐	☐
	Inkluzija osoba sa invaliditetom	☐	x	☐
	Ishrana	x	☐	☐
	Markeri RIO konvencije	Nije targetirano	Značajan cilj	Glavni cilj
	Biološka raznovrsnost	x	☐	☐
	Borba protiv dezertifikacije	x	☐	☐
	Ublažavanje klimatskih promjena	x	☐	☐
	Prilagođavanje klimatskim promjenama	x	☐	☐

Unutrašnji markeri i oznake	Ciljevi politika	Nije targetirano	Značajan cilj	Glavni cilj
	Digitalizacija	☐	☐	x
	Oznake	DA		NE
	digitalna povezanost	☐		x
	digitalna uprava	x		☐
	digitalno preduzetništvo	☐		x
	digitalne vještine/pismenost	x		☐
	digitalne usluge	x		☐
	Povezanost	x	☐	☐
	Oznake	DA		NE
digitalna povezanost	☐		x	
energija	☐		x	
transport	☐		x	
zdravlje	☐		x	
obrazovanje i istraživanje	☐		x	
Migracija	x	☐	☐	
Smanjenje nejednakosti	☐	x	☐	
COVID-19	x	☐	☐	
INFORMACIJE O BUDŽETU				
Predmetni iznosi	Budžetska linija: 15.020201 Ukupni procijenjeni troškovi za period 2024. do 2027. 31 647 066 EUR Ukupan iznos doprinosa EU budžeta za period od 2024. do 2027. 26 900 000 EUR Doprinos iz generalnog budžeta Evropske unije je podijeljen po godini kako slijedi: za 2024. godinu - 1 500 000 EUR za 2025. godinu - 6 800 000 EUR za 2026. godinu - 8 600 000 EUR za 2027. god -10 000 000 EUR Doprinos iz opšteg budžeta Evropske unije za naredne godine zavisi od raspoloživosti aproprijacija za dotične finansijske godine nakon usvajanja relevantnog godišnjeg budžeta, ili kako je predviđeno u sistemu privremenih dvanaestina.			
UPRAVLJANJE I SPROVODJENJE				
Modaliteti sprovođenja (režim upravljanja i metode isporuke)	Indirektno upravljanje sa Crnom Gorom			
Relevantni prioriteti i vodeće inicijative iz Ekonomskog i	Prioriteti: „Razvoj ljudskog kapitala“ Vodeće inicijative: „Garancija za mlade“			

Investicionog plana za Zapadni Balkan	
Krajnji rok za zaključenje Sporazuma o finansiranju	Najkasnije do 31. decembra 2025. godine
Rok za otkazivanje obaveza za svaku budžetsku obavezu	Budžetska obaveza 2024: do 31.12.2029. Budžetska obaveza 2025: do 31.12.2030. Budžetska obaveza 2026: do 31.12.2031. Budžetska obaveza 2027: do 31.12.2032.
Indikativni period prihvatljivosti	31.12.2032.
Krajnji datum za sprovođenje Sporazuma o finansiranju	12 godina nakon zaključivanja Sporazuma o finansiranju

1.2 Sažetak programa

Operativnim programom za zapošljavanje i socijalnu politiku definisani su ključni prioriteti za efikasno korišćenje IPA III fondova za period od 2024. do 2027. godine. Operativni program je u potpunosti koherentan sa ciljevima IPA III Programskog okvira, Prozor 4 – Konkurentnost i inkluzivni rast. Tematski prioritet 1: Obrazovanje, zapošljavanje, socijalna zaštita i inkluzivna politika, i zdravstvo.

Fokus investicija programa je jačanje društva, posebno postizanjem višeg nivoa zaposlenosti i aktivnosti, sa posebnim osvrtnom na mlade i druge ranjive grupe, jačanjem vještina radne snage. Ostali djelovi programa fokusiraju se na unapređenje sistema za kvalitetne i pristupačne socijalne usluge, posebno usluge u zajednici za djecu i starija lica. Svojim sadržajem Program snažno doprinosi ispunjavanju principa Evropskog stuba socijalnih prava.

Raspoloživi resursi za operativni program, u svijetlu značajne podrške koja je potrebna u ovom sektoru, mogu imati ograničen uticaj na ključne pokazatelje Socijalnog semafora, posebno u oblastima kao što su jednake mogućnosti, pravedni uslovi rada i socijalna zaštita i inkluzija. Međutim, ovi resursi će igrati dragocjenu ulogu u podršci daljim pregovorima sa EU i usklađivanju sa postojećim preporukama politike Savjeta u oblasti zapošljavanja i socijalne inkluzije.

Strateški okvir programa zasnovan je na crnogorskom Programu ekonomskih reformi 2023-2025. Nacionalnoj strategiji zapošljavanja 2021-2025 i Strategiji razvoja sistema socijalne i dječje zaštite za period 2023-2027, koji je još u fazi izrade, kao i na nekoliko dodatnih podstrategija. Nacionalne sektorske strategije bave se zahtjevima politike proširenja EU, posebno Strategijom za Zapadni Balkan i Ekonomskim i investicionim planom za Zapadni Balkan.

Da bi se odgovorilo na izazove politike, važan prioritet za Crnu Goru je ulaganje u dokvalifikaciju i prekvalifikaciju radi usklađivanja sa potražnjom na tržištu rada, povećanje mogućnosti zapošljavanja, sa fokusom na mlade i ranjive grupe, obezbjeđivanje dostupnosti i pristupačnosti socijalnih usluga u zajednici, kao i borba protiv diskriminacije poštovanjem principa Povelje EU o osnovnim pravima (a posebno njenih članova 31 i 32), Konvencije Ujedinjenih Nacija o pravima osoba sa invaliditetom i Konvencije Savjeta Evrope o sprječavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici. Planirane investicije su direktno povezane sa

tri glavna cilja Akcionog plana Evropskog stuba socijalnih prava (povećanje nivoa stope zaposlenosti u populaciji između 20 i 65 godina, povećanje učešća svih odraslih u cjeloživotnom učenju i smanjenje broja osoba u riziku od siromaštva i/ili socijalne isključenosti). Investicije iz ovog programa takođe doprinose Ciljevima održivog razvoja UN-a 2023.

Ovaj Operativni program je osmišljen u cilju promocije socijalnih prava i mogućnosti zapošljavanja ranjivih grupa u Crnoj Gori. (*Opšti cilji*). Očekuje se da će to dovesti do više ljudi, uključujući i ranjive grupe, u obuci ili zapošljavanju na kvalitetnim poslovima koji nude pristojnu platu i ravnotežu između poslovnog i privatnog života. Štaviše, ranjiviji ljudi u društvu, uključujući djecu, moći će da imaju koristi od šireg spektra kvalitetnih socijalnih usluga.

Promjene koje program generiše u tri oblasti podrške zajednički će doprinijeti gore pomenutom očekivanom uticaju.

U oblasti Inkluzivnog tržišta rada (AoS 1 – *engl.* „Area of Support“), očekuje se da će program dovesti do poboljšanja zapošljavanja, pristupa zapošljavanju i mjera aktivacije za sve one koji traže posao, posebno mlade i ranjive grupe.

U oblasti socijalne inkluzije i zaštite (AoS 2), očekuje se da će program direktno dovesti do poboljšanja pristupa kvalitetnim socijalnim uslugama koje se pružaju ranjivim grupama (djeca i mladi bez roditeljskog staranja, uključujući romsku djecu, lica sa invaliditetom, zavisnike, žrtve rodno zasnovanog nasilja i nasilja u porodici itd.).

U oblasti podrške administrativnim kapacitetima (AoS 3) program ima za cilj da obezbijedi povećanu spremnost zemlje u skladu sa relevantnim poglavljima pravne tekovine u pristupnim pregovorima.

Operativni program je pripremio Ministarstvo rada i socijalnog staranja (MRSS) u konsultaciji sa svim relevantnim agencijama i institucijama, uključujući socijalne partnere i nevladine organizacije navedene u odjeljku 5. Aktivno učešće svih zainteresovanih strana obezbjeđuje vlasništvo nad programom, jer je to neizbježan uslov za uspješnu fazu implementacije.

Ovaj operativni program će se realizovati u okviru indirektnog upravljanja sa Crnom Gorom. Upravljačko tijelo odgovorno za sprovođenje programa je Ministarstvo rada i socijalnog staranja, Direktor za fondove Evropske unije i međunarodnu saradnju.

2. Sektorska(a) analiz(a)e

2.1 Nacionalne sektorske politike i kontekst

U skladu sa posvijećenošću procesu proširenja, predložene intervencije u okviru Operativnog programa (OP) usklađene su sa prioritetima u IPA III Strateškom odgovoru zemlje.

OP je u potpunosti koherentan sa ciljevima IPA III u okviru IPA III Programskog okvira, Prozor 4, Tematski prioritet 1: Obrazovanje, zapošljavanje, socijalna zaštita, politike inkluzije i zdravlje, koji imaju za cilj jačanje ekonomskog i društvenog razvoja, uključujući i kroz obrazovanje, inovacije, socijalnu inkluziju i politiku zapošljavanja. Potrebno je razmotriti rodnu ravnopravnost, smanjenje nejednakosti i jačanje socijalne kohezije.

Konkretnije, OP će doprinijeti specifičnom cilju IPA III za podsticanje kvalitetnog zapošljavanja i pristupa tržištu rada, smanjenje neformalnog zapošljavanja, kao i promovisanje jednakosti i nediskriminacije, socijalne zaštite i inkluzije i borbe protiv siromaštva.

Crna Gora je najmanja od zemalja Zapadnog Balkana po površini i broju stanovnika, sa ukupno 627.082 stanovnika u 2022². godini, od čega 67,6% živi u urbanim sredinama.

Starenje i migracije (niska stopa nataliteta i migracija mladih generacija) dovode do starenja i veće zavisnosti, kao i smanjenja radne snage. Kao i sve zemlje Zapadnog Balkana, Crna Gora se suočava sa starenjem stanovništva i projekcije MONSTAT-a naglašavaju sljedeće značajne karakteristike i trendove do 2060³:

1. Starenje stanovništva će biti jedna od najvažnijih karakteristika demografskog razvoja Crne Gore, koja će na kraju projekcijskog perioda biti demografski starija od pedeset godina ranije. Ovakvi trendovi će biti prisutni u svim regionima Crne Gore, tako da će stanovnici svih regiona, kao i cijele države, biti u fazi duboke demografske starosti. Udio lica mladih od 15 godina u ukupnom stanovništvu Crne Gore u 2060. godini biće manji nego u 2011. godini.
2. Indeks zavisnosti će rasti. U varijanti nultog migracijskog bilansa, ovaj indeks će značajno rasti, sa 0,47 u 2011. godini na 0,75 u 2060. godini.
3. Udio sjevernog regiona u ukupnom stanovništvu Crne Gore će nastaviti da se smanjuje, dok će učešće centralnog i primorskog regiona nastaviti da raste.

Crna Gora se takođe suočava i sa unutrašnjim i spoljašnjim migracijskim tokovima. Ljudi se kreću prvenstveno sa siromašnijeg sjevera na obalu, kao i iz ruralnih u urbana područja u Crnoj Gori, uzrokujući depopulaciju u sjevernim opštinama. Podaci MONSTAT-a pokazuju da 6.000 ljudi godišnje mijenja mjesto stanovanja u Crnoj Gori. U 2022. godini pozitivna neto migracija zabilježena je u deset opština, pri čemu je primarna destinacija Podgorica, a slijede Šavnik, Budva, Danilovgrad, Tivat, Bar i Ulcinj⁴. Takođe se procjenjuje da blizu jedne trećine rezidentnog stanovništva živi izvan regiona Zapadnog Balkana (ZB). Izlazna migracija u Evropski ekonomski prostor i Švajcarsku utrostručila se u posljednjoj deceniji.⁵ Migracijski trendovi su posebno uobičajeni među mladima. Gubitak kvalifikovanih radnika i nedostatak vještina imaju potencijal da negativno utiču na konkurentnost i rast i mogu dovesti do sve većih poteškoća u obezbjeđivanju socijalne zaštite za starenje stanovništva. Kao što je prikazano u Dokumentu o demografskoj politici za Crnu Goru, ulaganje u politike jačanja ljudskog kapitala će koristiti Crnoj Gori u prilagođavanju demografskim promjenama i pomoći zemlji u njenim budućim razvojnim prioritetima i nastojati da osigura da kvalifikovana lica ostanu u Crnoj Gori.

Crnogorska ekonomija je značajno porasla u nedavnoj prošlosti, što je rezultiralo povećanjem potražnje za radnom snagom sa novim kompetencijama. Komparativna prednost zemlje izgrađena je na njenom geografskom položaju, klimi i pejzažu. Mala i otvorena ekonomija je orijentisana na usluge i u velikoj mjeri fokusirana na turizam kao glavni izvor prihoda. Usluge čine skoro 80% ukupnog izvoza, dok strani turisti direktno generišu preko 20% BDP-a zemlje. Mala i srednja preduzeća čine do 99% crnogorske privrede. Njihov doprinos i učešće u globalnom lancu vrijednosti i izvozna orijentacija na aktivnosti visoke vrijednosti, međutim, ostaju ograničeni. Najveći broj zaposlenih radi u uslužnim djelatnostima (više od tri četvrtine ukupnog broja zaposlenih, među kojima je najznačajniji sektor trgovine), dok je blizu petine zaposleno u industriji i građevinarstvu, a manje od 5% u poljoprivredi.

Indikatori socijalnog semafora, dizajniranog da prati sprovođenje Evropskog Stuba socijalnih prava, pokazuju da je napredak ostao relativno slab u poređenju sa prosjekom EU-27.

U periodu od 2014 do 2019. godine, situacija na tržištu rada se značajno poboljšala u većini ključnih indikatora tržišta rada. Prosječna stopa zaposlenosti kao i zaposlenosti žena je porasla, dok su stopa nezaposlenosti stanovništva starosti 15-64 godine i stopa nezaposlenosti mladih smanjene. Čak se i stopa osoba u riziku od siromaštva neznatno smanjila. Zbog značajnog ekonomskog rasta, stopa nezaposlenosti značajno se smanjila u 2022. u odnosu na 2021. i 2020. godinu, ali strukturni nedostaci na tržištu rada, uključujući trajno niske stope aktivnosti na tržištu rada i visoka nezaposlenost, posebno među ženama, mladima, ugroženim i niskokvalifikovanim osobama, nastavljaju da narušavaju pravedan i pravičan ekonomski rast. Takođe,

² Izvor: Uprava za statistiku - MONSTAT

³ Izvor: Nacionalna strategija održivog razvoja do 2030. godine

⁴ Unutrašnje migracije u Crnoj Gori MONSTAT 2022:

⁵ Izvor: OECD, 2021

regionalne razlike u pogledu aktivnosti/neaktivnosti, zaposlenosti i nezaposlenosti su i dalje visoke, a sjeverni region je u najgorem položaju u tom pogledu.

Štaviše, aktivne politike tržišta rada Crne Gore nijesu efikasne u aktiviranju lica na tržištu rada i ostaje potreba za uspostavljanjem mehanizma za kontinuirano praćenje aktivnih mjera tržišta rada koje sprovodi Zavod za zapošljavanje Crne Gore (ZZZCG).⁶

Tabele u nastavku prikazuju vrijednosti glavnih indikatora rada i socijalne politike u odnosu na prosjek EU-27.

Indikator		2022 Crna Gora	2022 Primorski region	2022 Centralni region	2022 Sjeverni region	EU-27 Prosjek (2022)
Stopa zaposlenosti (% starosti 15-64)	Ukupno	50,3	60,2	57,3	30,5	69,8
	Muškarci	55,2	66,9	61,8	35,5	
	Žene	45,4	53,9	53,0	25,5	
Stopa nezaposlenosti (% starosti 15+)	Ukupno	14,7	3,6	(11,6)	34,1	6,2
	Muškarci	16,2	1,8	(13,6)	35,8	
	Žene	1,8	5,6	(9,3)	31,6	
Stopa rizika od siromaštva (svi transferi su uključeni u prihode)	Ukupno	20,3	9,8	14,8	37,6	16,5
	Muškarci	20,0	/	/	/	
	Žene	20,6	/	/	/	
Stopa rizika od siromaštva ili socijalne isključenosti (AROPE) (% stanovništva)	Ukupno	34,1	/	/	/	21,6
Djeca u riziku od siromaštva ili socijalnog isključivanja (% 0-17 godina)	Ukupno	40,4	/	/	/	24,7

Indikator	2022 UKUPNO	2022 MUŠKARCI	2022 ŽENE	EU-27 Prosjek (2022 ⁷)
Stopa zaposlenosti (% starosti 20-64)	62,5	66,9	58,2	74,6
Stopa zaposlenosti mladih (% starosti 15-24)	27,4	29,7	24,8	34,7
Stopa aktivnosti (% starosti 20-64)	73,3	79,7	66,8	79,4
Stopa aktivnosti mladih (% starosti 15-24)	38,7	45,0	31,9	40,7
Stopa nezaposlenosti (% starosti 15+)	14,7	16,2	12,8	6,2
Stopa nezaposlenosti mladih (% starosti 15-24)	29,4	34,1	22,3	14,5

⁶ Evropska komisija, Izvještaj za Crnu Goru 2022. godinu

⁷ https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/explore/all/tb_eu?lang=en&subtheme=es.tesem&display=list&sort=category&extractionId=tesem150

Stopa dugoročne nezaposlenosti (% starosti 15+)	10,2	11,7	8,4	2,4
Nijesu zaposleni/nijesu u procesu obrazovanja ili obuci (NEET) starosti 15-29	23,2	24,6	21,7	11,7

Pregled učinka zemalja Zapadnog Balkana u pogledu Evropskog stuba socijalnih prava (2021), u sistemu socijalne i dječje zaštite u Crnoj Gori, naglašava nekoliko pitanja i izazova, na primjer:

- ukupna efikasnost sistema socijalne zaštite ostaje veliki izazov, uprkos činjenici da se u njega ulažu značajna sredstva;
- uprkos relativno visokoj javnoj potrošnji na socijalnu zaštitu i dalje postoje brojni problemi, što zahtijeva dublju analizu cjelokupnog sistema socijalne zaštite;
- djeca su više izložena riziku od siromaštva, i iako je opšta stopa rizika od siromaštva opala, ona je za djecu i dalje viša od prosječne;
- dugotrajna njega je ograničena nedostupnošću profesionalnih usluga za mnoge starija lica;
- prevalencija rodno zasnovanog nasilja (GBV) je i dalje visoka sa nedostatkom systemske rodne responzivnosti i ograničenom specijalizacijom pravosudnih, socijalnih, zdravstvenih i policijskih radnika;
- i dalje visoka i uporna marginalizacija određenih društvenih grupa, posebno lica sa invaliditetom, jer „strukturna ograničenja u njihovom učešću na tržištu rada i socijalnoj integraciji, i dalje predstavljaju značajan problem i veliki izazov za buduće politike“.

Što se tiče ključne oblasti reforme sistema socijalne i dječje zaštite, Pregled predlaže poboljšanje rada centara za socijalni rad. S obzirom na to da se crnogorska ekonomija suočava sa dugoročnim ranjivostima i neophodnošću jačanja otpornosti na šokove, postoji potreba za daljim razvojem usluga socijalne zaštite koje su socijalno i fiskalno održive, kako bi građani bili zaštićeni od posljedica šokova i od porasta siromaštva. Iako je Crna Gora 2015. godine uvela sveobuhvatan informacioni sistem za socijalnu zaštitu, tzv. Socijalni e-karton, efikasnost socijalne zaštite i dalje je nedovoljna. U svojoj analizi strukturnih izazova crnogorske privrede, Evropska komisija je prepoznala neadekvatnu i nedovoljno ciljanu socijalnu pomoć, kao i šeme naknada za nezaposlene.

Crna Gora je razvila sveobuhvatan strateški okvir za buduće intervencije u zapošljavanju, socijalnoj zaštiti i inkluziji. U nastavku su navedeni najrelevantniji strateški dokumenti od važnosti za oblast zapošljavanja i socijalne politike u Crnoj Gori i za intervencije predviđene u okviru ovog Operativnog programa (OP).

Kao glavni dokument ekonomske politike zemlje, Program ekonomskih reformi (PER) 2023-2025 prepoznao je povećanje zaposlenosti, posebno žena i mladih, kao i rješavanje dugoročne nezaposlenosti, kao jedan od glavnih izazova. Da bi se odgovorilo na predstavljeni izazov, identifikovane su sljedeće reformske mjere u okviru PER-a u oblasti zapošljavanja, tržišta rada i socijalne politike: (1) Jačanje operativnih kapaciteta Zavoda za zapošljavanje za obavljanje usluga i mjera putem digitalizacije; (2) Uvođenje Programa Garancija za mlade u Crnoj Gori; (3) Reforma sistema socijalne i dječje zaštite na osnovu Mape puta.

Strateški okvir u zapošljavanju i socijalnoj politici sastoji se od nekoliko sektorskih strategija.

Najvažniji dokumenti u oblasti zapošljavanja su Nacionalna strategija zapošljavanja 2021-2025 i Akcioni plan zapošljavanja za 2023. godinu. Crna Gora je u ovoj Strategiji prihvatila opšte principe politike zapošljavanja i socijalne politike, koji imaju za cilj da podstaknu zapošljavanje, bolje uslove života i rada, adekvatnu socijalnu zaštitu, dijalog između poslodavaca i zaposlenih, razvoj ljudskih potencijala u cilju postizanja trajnog nivoa zaposlenosti i sprječavanje socijalne isključenosti. Vizija ovog dokumenta je uspostavljanje inkluzivnog i funkcionalnog tržišta rada i, po prvi put, uključuje fokus na aktivne mjere politike zapošljavanja i programe

prilagođene specifičnim ciljnim grupama. Opšti cilj Strategije je stabilan i održiv rast zaposlenosti zasnovan na jednakim mogućnostima i dostojanstvenom radu, uz razvoj znanja i vještina i veću socijalnu inkluziju.

Prioriteti Strategije zapošljavanja su takođe relevantni za rješavanje regionalnih razlika na crnogorskom tržištu rada. Dokument takođe odražava program „Evropa sad“, nedavno kreiran crnogorski program ekonomskih reformi.

Kao i neke druge strategije (npr. Strategija razvoja mikro, malih i srednjih preduzeća za period 2018-2022; Strategija razvoja ženskog preduzetništva za period 2021-2024), Nacionalna strategija zapošljavanja 2021-2025 takođe prepoznaje da je socijalno preduzetništvo alternativno i inovativno sredstvo za promovisanje socijalne inkluzije, integracije i zapošljavanja ranjivih i marginalizovanih grupa. Strategija naglašava da je u cilju razvoja socijalnog preduzetništva neophodno raditi na uspostavljanju i unapređenju institucionalne infrastrukture potrebne za razvoj socijalnog preduzetništva, ali i na unapređenju i diversifikaciji mehanizama finansijske podrške. Imajući u vidu početni nivo razvoja socijalnog preduzetništva u Crnoj Gori, neophodna je razmjena iskustava sa zemljama koje su uspostavile sistem socijalnog preduzetništva (Mjera 3.10).

Slabosti tržišta rada i visok nivo neaktivnosti među mladima, uključujući NEET, predstavljaju brojne izazove za kreatore politika u Crnoj Gori. Posljednjih godina stopa nezaposlenosti mladih bila je visoka u poređenju sa ukupnom stopom nezaposlenosti u zemlji. Ograničene mogućnosti zapošljavanja, posebno u određenim sektorima i neusklađenost vještina između obrazovnog sistema i zahtjeva tržišta, mladima mogu otežati pronalaženje odgovarajućih poslova. Uvođenje ojačane Garancije za mlade u Crnoj Gori omogućiće donošenje reformi politika i inicijativa u onim oblastima - obrazovanje i obuka, rad i zapošljavanje, socijalna zaštita i mladi - koje su ključne za poboljšanje položaja mladih i izgradnju kapaciteta ključnih aktera za formulisanje, implementaciju i praćenje politika zapošljavanja mladih. Plan implementacije Garancija za mlade (YGIP), još uvijek u fazi pripreme, pokriva period od 2023. do 2026. godine, sa *Pilot fazom pružanja usluga Garancija za mlade* planiranom za 2025-2026. Ovaj vremenski okvir će omogućiti: (i) implementaciju potrebnih izmjena i dopuna pravnog sistema; (ii) usvajanje neophodnih reformi politike u Zavodu za zapošljavanje Crne Gore (ZZZCG) radi upravljanja sistemom pružanja usluga Garancije za mlade i uspostavljanje mehanizma praćenja usklađenog sa okvirom indikatora Odbora za zapošljavanje; i (iii) razviti plan za uvođenje Garancije za mlade na osnovu iskustava naučenih iz pilot faze. Prvi korak predviđen za 2023-2024. će se odnositi na sve one reforme politike i inicijative koje su od ključnog značaja za uvođenje sistema pružanja usluga iz Garancije za mlade. Pilot faza sistema pružanja usluga Garancije za mlade biće sprovedena u tri regiona (sjeverni, centralni i primorski) tokom 2025. godine u skladu sa Planom. Faza uvođenja će pratiti pilot fazu nakon 2026. godine.

U Crnoj Gori, zaštita i zdravlje na radu je aktivnost od javnog interesa. U prethodnom periodu izgrađeni su kvalitetni temelji za sprovođenje mjera zaštite i zdravlja na radu, kako za poslodavce tako i za zaposlene. Usvajanjem Zakona o zaštiti i zdravlju na radu 2014. godine i izmjenama i dopunama 2018. godine, pored tehničkih mjera zaštite i zdravlja na radu, uvedena je i komponenta zdravlja zaposlenih, te su proširena prava, obaveze i odgovornosti relevantnih subjekata u radnoj sredini radi podizanja nivoa zaštite i zdravlja na radu.

Nakon usvajanja Zakona o zaštiti i zdravlju na radu, i njegovim izmjenama i dopunama, donesen je veliki broj podzakonskih akata u koje su prenesene relevantne direktive iz ove oblasti. Prenesene aktivnosti koje Crna Gora sprovodi u oblasti zaštite i zdravlja na radu odnose se na ispunjavanje završnih kriterijuma za Poglavlje 19: Socijalna politika i zapošljavanje, konkretno na primjenu propisa u ovoj oblasti i jačanje administrativnih kapaciteta.

Strategija unapređenja zaštite i zdravlja na radu u Crnoj Gori za period od 2022 do 2027. godine, zajedno sa Akcionim planom za sprovođenje u 2023. godini, usvojena je u decembru 2022. godine. U Strategiji se navodi da je princip zaštite i zdravlja na radu ustavni princip u Crnoj Gori. Strategija se zasniva na principima socijalnog dijaloga na svim nivoima između poslodavaca, zaposlenih, predstavnika zaposlenih i predstavnika sindikata, koji su dužni da sarađuju u procesu utvrđivanja svojih prava, obaveza i odgovornosti u vezi sa zaštitom i zdravljem na radu. Strategija obuhvata sve društveno-ekonomske sfere u cilju postizanja željenih ciljeva – punu implementaciju propisa, promjenu nivoa svijesti o važnosti sprovođenja mjera zaštite i zdravlja na radu, društveno odgovorne kompanije i odgovorno društvo u cjelini. Strategija je usmjerena na poboljšanje stanja u oblasti zaštite i zdravlja

na radu kroz veću posvećenost pristupu „Vizija nula“ koji ima za cilj da se ostvari rad bez povreda za sve zaposlene u Crnoj Gori.

Strategija Crne Gore za rodnu ravnopravnost za period 2021-2025. integriše ciljeve održivog razvoja i Peking +25, kao i prioritete identifikovane u novoj Strategiji EU za rodnu ravnopravnost. Strategija nudi sveukupni strateški okvir za unapređenje rodne ravnopravnosti do 2025. godine, baveći se antidiskriminacijom, rodnom ravnopravnošću i uključujući višestruke dimenzije svih oblika nasilja doprinoseći socijalno pravednom i inkluzivnom društvu sa jednakim mogućnostima za sve. Operativni ciljevi su unapređenje primjene postojećeg normativnog okvira u vezi sa politikom rodne ravnopravnosti i zaštite od rodno zasnovane diskriminacije, kao i unapređenje obrazovnih, kulturnih i medijskih politika u cilju smanjenja nivoa stereotipa i predrasuda prema ženama i osobama različitih rodnih identiteta.

Vlada Crne Gore usvojila je Nacionalni plan za implementaciju Konvencije Savjeta Evrope o sprječavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici (Istanbulska konvencija) koji je posebno usmjeren na prioritete obaveze u pogledu unapređenja pravnog i političkog okvira i uvođenja specijalizovane službe za žrtve rodno zasnovanog nasilja (RZN).

U skladu sa izvještajem Crne Gore za 2023. godinu, Romi i Egipćani ostaju najugroženije grupe, a anticiganizam ostaje problem. Crnogorska **Strategija za socijalno uključivanje Roma i Egipćana 2021-2025**^{*} pripremljena je u skladu sa strateškim okvirom EU za Rome za period od 2021 do 2030. godine koji se bavi daljom potrebom za obnavljanjem i jačanjem posvećenosti jednakosti, inkluziji i učešću Roma na evropskom i nacionalnom nivou. Aktivnosti u okviru ovog Operativnog programa će podržati mogućnosti zapošljavanja Roma i socijalnu inkluziju.

Socijalna politika u Crnoj Gori ima za cilj da poboljša kvalitet života građana stvaranjem uslova koji doprinose njihovom autonomnom i produktivnom životu i prvenstveno je fokusirana na stvaranje uslova za završetak socijalne zaštite kroz **dobro ciljanje beneficija** iz sistema socijalne i dječje zaštite; **aktiviranje radno sposobnih korisnika socijalne pomoći**; blagovremeno i adekvatno pružanje usluga ugroženim grupama **širenjem mreže pružalaca usluga**; i **rješavanjem stambenih pitanja** pod uslovima povoljnijim od tržišnih. Ovi prioriteti za akciju su dalje razrađeni kroz strategije zasnovane na sektoru. U oblasti socijalne i dječje zaštite, nekoliko ključnih strateških dokumenata je u fazi izrade, i to:

- Strategija razvoja sistema socijalne i dječje zaštite za period 2023-2027.
- Strategija deinstitutionalizacije u Crnoj Gori za period 2023-2027.
- Strategija prevencije i zaštite djece od nasilja za period 2023-2027.

Pored gore navedenog, razvoj specifičnih oblasti u okviru politike zapošljavanja i socijalne politike regulisan je sljedećim strategijama:

- Strategija zaštite lica sa invaliditetom od diskriminacije i promociju jednakosti za period 2022 – 2027.
- Nacionalni Akcioni plan za primjenu Konvencije Savjeta Evrope o sprječavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici (Istanbulska konvencija) 2023-2027.
- Strategija za mlade 2023-2027.
- Strategija za socijalnu inkluziju Roma i Egipćana 2021-2025.
- Strategija razvoja stručnog obrazovanja u Crnoj Gori 2020-2024.
- Strategija obrazovanja odraslih Crne Gore 2015-2025.
- Strategija ranog i predškolskog obrazovanja 2021-2025.
- Strategija ostvarivanja prava djece u Crnoj Gori 2019-2023.

^{*} Strategija za socijalnu inkluziju Roma i Egipćana 2021-2025 (www.gov.me)

2.2. Pravni okvir

Kao što je navedeno u Programu za pristupanje Crne Gore Evropskoj uniji 2022-2023, usklađivanje primarnog i sekundarnog zakonodavstva koje se primjenjuje u sektoru zapošljavanja i socijalne politike sa *pravnom tekovinom* EU postiglo je značajan napredak.

Područja intervencija Operativnog programa podržana su sveobuhvatnim pravnim okvirom, međutim nedavne evolucije (uglavnom u situaciji pandemije) pokazale su da zakonodavni okvir tržišta rada nije dovoljno fleksibilan i prilagodljiv novim okolnostima, pa su i dalje potrebna dalja poboljšanja tržišta rada. Dalje reforme u ovoj oblasti će se odvijati kroz izmjene i dopune Zakona o radu u cilju stvaranja podsticaja za razvoj šema skraćenog radnog vremena ili sličnih mjera koje će se primjenjivati za očuvanje radnih mjesta. Osim toga, to će takode uključivati uspostavljanje ravnoteže između posla i života za zaposlene muškarce i žene. Istovremeno, pandemija je istakla potrebu da se poboljša Zakon o zapošljavanju i ostvarivanju prava na osiguranje za slučaj nezaposlenosti.

Zakonodavni okvir crnogorskih zakona o zaštiti i zdravlju na radu (Zakon o zaštiti i zdravlju na radu, Zakon o radu i većina pravilnika o zaštiti i zdravlju na radu) zasnovan je na konvencijama Međunarodne organizacije rada (MOR), Međunarodnim standardima rada, direktivama EU i potrebama Crne Gore u ovoj oblasti. Usklađen je i sa direktivama EU, ali je u budućnosti potrebna usklađenost sa novim direktivama na nivou EU u ovoj oblasti.

Pravni okvir u oblasti zapošljavanja i socijalne politike u okviru ovog Programa obuhvata standarde rada, pristup zapošljavanju i prava u slučaju nezaposlenosti, jednakost, zdravlje i zaštitu na radu, nediskriminaciju, lica sa invaliditetom, socijalni dijalog, okvir za socijalnu, dječju, porodičnu zaštitu i zaštitu od nasilja. Nekoliko relevantnih zakona i podzakonskih akata u opsegu ovog Operativnog programa (OP) obuhvata, između ostalog:

- **Zakon o zapošljavanju i ostvarivanju prava iz osiguranja od nezaposlenosti** („Službeni list Crne Gore“, broj 24/19) reguliše poslove vezane za zapošljavanje, prava i obaveze nezaposlenog lica, pripremu za zapošljavanje i posredovanje pri zapošljavanju, aktivnu politiku zapošljavanja, postupak ostvarivanja prava za vrijeme nezaposlenosti, evidenciju iz oblasti zapošljavanja i druga pitanja od značaja za povećanje zaposlenosti i sprečavanje dugotrajne nezaposlenosti u Crnoj Gori. Ovaj zakon ne zahtijeva usklađivanje sa *pravnom tekovinom* EU, ali je potrebno dalje unapređenje kako bi se podržao sistem pružanja Garancije za mlade i proces digitalizacije Zavoda za zapošljavanje, kroz pojednostavljenje postupka upisa u registar nezaposlenih lica, unapređenje usluga za tržište rada kao prvi segment mjera aktivnih politika zapošljavanja.
- **Zakon o radu** („Službeni list“, br. 74/19, 8/21, 59/21, 68/21) uređuje prava i obaveze zaposlenih iz radnog odnosa, odnosno na osnovu rada, kao i način i postupak njihovog ostvarivanja. Posljednje izmjene usvojene su u decembru 2021. godine kao dio sveobuhvatnog paketa reformi „Evropa sad“. Dalje usklađivanje će se nastaviti u odnosu na radne šeme, a Zakon o radu će biti dodatno usklađen sa Direktivom EU (EU) 2019/1158 Evropskog parlamenta i Savjeta od 20. juna 2019. o ravnoteži između poslovnog i privatnog života roditelja i staratelja i stavljanju van snage Direktive Savjeta 2010/18/EU koja ima za cilj da obezbijedi uspostavljanje ravnoteže između profesionalnih i privatnih obaveza, ali i između uloga muškaraca i žena u porodičnom životu. Sadašnji Zakon o radu treba da bude usklađen sa Direktivom EU o transparentnim i predvidljivim uslovima rada u Evropskoj uniji (EU) 2019/1152 Evropskog parlamenta i Savjeta od 20. juna 2019. godine u periodu od 7 godina.
- **Zakon o zaštiti i zdravlju na radu** („Službeni list Crne Gore“, br. 34/14 i 44/18) propisuje da se zaštita i zdravlje na radu obezbjeđuje i sprovodi primjenom savremenih tehničkih, tehnoloških, organizacionih, zdravstvenih, socijalnih i drugih mjera i sredstava zaštite u skladu sa ovim zakonom, drugim propisima, ratifikovanim i objavljenim međunarodnim ugovorima. Zakon je usklađen sa Direktivom EU 89/391/EEC – Okvirnom direktivom 92/57/EEC o sprovođenju minimalnih zahtjeva zaštite i zdravlja na privremenim ili pokretnim gradilištima.
- **Pravilnici o mjerama zaštite i zdravlja na radu** vezani za: radno okruženje; biološke, hemijske i fizičke supstance; azbest; vibracije; kancerogene i mutagene supstance; znakove; buku; rad sa ekranima;

privremena ili pokretna gradilišta; eksplozivnu atmosferu; ručni prenos opterećenja; korišćenje radne opreme; plan mjera zaštite i zdravlja na radu; sredstva i opremu za ličnu zaštitu na radu.

- *Zakon o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju lica sa invaliditetom* („Službeni list Crne Gore“, br. 49/08, 73/10, 39/11, 55/16) reguliše način i postupak ostvarivanja prava na profesionalnu rehabilitaciju lica sa invaliditetom, mjere i podsticaje za njihovo zapošljavanje, način finansiranja i druga pitanja od značaja za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba sa invaliditetom; *Nacrt Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba sa invaliditetom* i *Nacrt zakona o jedinstvenom sistemu vještačenja invaliditeta u vezi sa nediskriminacijom u zapošljavanju i socijalnoj politici* (Direktiva Savjeta 2000/78/EC od 27. novembra 2000. godine o uspostavljanju opšteg okvira za jednako postupanje pri zapošljavanju i obavljanju zanimanja) se revidiraju. Zakonodavstvo još uvijek nije u potpunosti usklađeno sa Konvencijom UN-a o pravima lica sa invaliditetom, uključujući i definiciju invaliditeta zasnovanu na ljudskim pravima. Regulacija, lokacija i upravljanje odgovarajućim fondom još uvijek nedostaju. Sve u svemu, lica sa invaliditetom ne mogu u potpunosti da ostvare svoja prava u Crnoj Gori, a i dalje se suočavaju sa višestrukim oblicima diskriminacije. Nedostaci se moraju rješavati u pogledu uvođenja njihovih prava u sektore i politike, a u zakonodavstvu nedostaje harmonizovani koncept invaliditeta. U oblasti nediskriminacije u zapošljavanju i socijalnoj politici, *Zakon o jedinstvenom sistemu vještačenja invaliditeta* još nije usvojen, iako su nacrt zakona i javne konsultacije završeni 2022. godine.
- *Nacrt zakona o zabrani diskriminacije* – da ispuni evropske standarde protiv diskriminacije, u skladu sa preporukama Evropske komisije protiv rasizma i netolerancije (ECRI) iz 2017. godine i obezbijedi kvalitetnu zaštitu od diskriminacije svim građanima. U toku je postupak izmjena i dopuna ovog zakona; U *Zakonu o zabrani diskriminacije*, koji je usvojen 2010. godine, a posljednji put izmijenjen i dopunjen 2017. godine, preciznije su definisane direktne i indirektne diskriminacije.
- *Zakon o socijalnoj i dječjoj zaštiti* („Službeni list Crne Gore“, br. 27/13, 1/15, 42/15, 47/15, 56/16, 66/16, 1/17, 42/17, 50 /17, 59/21) propisuje uslove i način ostvarivanja prava iz socijalne i dječje zaštite, kao i pružanje usluga socijalne i dječje zaštite. Crna Gora je 2022. godine usvojila dva amandmana na ovaj zakon, proširujući pravo na dječji dodatak na djecu do 18 godina u pokušaju da se riješi veoma visoka stopa djece u riziku od siromaštva i socijalne isključenosti (45,5% djece mlađe od 18 godina u 2021. godini).
- Najvažniji nacionalni instrument u oblasti rodno zasnovanog nasilja je *Zakon o zaštiti od nasilja u porodici*, usvojen 2010. godine. Pravni okvir obuhvata i *Zakon o ravnopravnosti polova*, *Zakon o krivičnom postupku*, *Porodični zakon*, *Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći*, *Zakon o socijalnoj i dječjoj zaštiti*. Protokol o postupanju, prevenciji i zaštiti od nasilja u porodici je još jedan važan pravni instrument kojim se utvrđuju procedure u koordiniranim akcijama nadležnih institucija u slučajevima nasilja u porodici.

2.3 Institucionalno okruženje, liderstvo i kapaciteti

Institucionalno uređenje sektora zapošljavanja i socijalne politike zasniva se na sektorskom pristupu koordinaciji. *Socijalni savjet* ima vodeću ulogu i njegov cilj je uspostavljanje i razvijanje zvaničnog dijaloga o pitanjima od ključnog značaja za ostvarivanje ekonomskog i socijalnog položaja zaposlenih i poslodavaca, kao i uslova njihovog života i rada, razvijanje kulture dijaloga i podsticanje mirnog rješavanja individualnih i kolektivnih radnih sporova, kao i druga pitanja koja proizilaze iz međunarodnih dokumenata, a odnose se na međusobne odnose između zaposlenih i poslodavaca.

Sve u svemu, institucionalna postavka za zapošljavanje i socijalnu politiku podržava tekuće i planirane sektorske reforme sa jasnim odgovornostima dodijeljenim relevantnim nacionalnim organima. Prema nadležnosti utvrđenoj *Uredbom o organizaciji i načinu rada državne uprave* od 31. oktobra 2023. godine, *Ministarstvo rada i socijalnog staranja* je vodeća institucija za kreiranje politike zapošljavanja i socijalne politike. Ministarstvo se sastoji od šest osnovnih organizacionih jedinica – Direktorata od kojih su tri opisana u nastavku od značaja za aktivnosti koje se planiraju u okviru ovog Operativnog programa.

- **Direktorat za pristup tržištu rada**, odgovoran je za analizu, kreiranje i sprovođenje politike zapošljavanja; pripremu i praćenje propisa iz oblasti zapošljavanja, prava tokom nezaposlenosti, u oblasti profesionalne rehabilitacije i zapošljavanja osoba sa invaliditetom, kao i u oblasti koja reguliše priznavanje stručnih kvalifikacija za obavljanje regulisanih profesija; pripremu, sprovođenje, praćenje i izvještavanje o nacionalnoj politici zapošljavanja i razvoja tržišta rada u skladu sa preporukama i smjernicama EU; pripremu analiza, izvještaja i informacija iz oblasti tržišta rada i zapošljavanja; praćenje i razvoj indikatora sprovođenja politike tržišta rada. Poslovi se realizuju u bliskoj saradnji sa ZZZCG, Fondom za profesionalnu rehabilitaciju i drugim institucijama na tržištu rada. Trenutno u Direktoratu radi 6 zaposlenih (a predviđeno je zapošljavanje dodatnih 3 u skladu sa Pravilnikom o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji).
- **Direktorat za socijalno staranje i dječju zaštitu** je odgovoran za zaštitu pojedinaca, porodica, djece bez roditeljskog staranja, djece sa posebnim potrebama i odraslih sa smetnjama u razvoju, delinkventne omladine, djece i odraslih osoba koje su žrtve zlostavljanja i trgovine ljudima, djece i odraslih koji su ovisnici o supstancama, beskućnika i interno raseljenih lica, kao i trudnica bez podrške porodice i adekvatnih uslova života. Ovaj Direktorat je takođe zadužen za izradu strateških dokumenata koji su usmjereni na zaštitu ugroženih grupa i za praćenje primjene tih dokumenata. To je takođe tijelo koje reguliše i kontroliše institucije i druge pružaoce socijalne i dječje zaštite i gradi saradnju sa nevladinim organizacijama i lokalnim samoupravama. Prema Pravilniku o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji, od 34 predviđena radna mjesta u Direktoratu je popunjeno 27.
- **Direktorat za rodno zasnovano nasilje** osnovan je 2022. godine kao važna jedinica politike za razvoj odgovarajuće institucionalne infrastrukture kako bi se omogućila primjena Istanbulske konvencije i posvetila pažnja praćenju i unapređenju sistema zaštite i prevencije. Prema Pravilniku o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji, od 4 predviđena radna mjesta u Direktoratu popunjena su 3.
- **Direktorat za rad** je odgovoran za implementaciju, praćenje i unapređenje sistema radnih odnosa; normativne pravne poslove u oblasti rada i zaštite i zdravlja na radu; praćenje i primjenu ratifikovanih konvencija i direktiva EU u oblasti radnih odnosa i zaštite i zdravlja na radu; saradnja sa MOR-om i drugim međunarodnim organizacijama u cilju sinhronizacije i dinamizacije procesa reformi u oblasti zaštite i zdravlja na radu i radnih odnosa sa standardima i smjernicama EU; saradnju sa odgovarajućim udruženjima poslodavaca i sindikata u pripremi kolektivnih ugovora i učešću u socijalnom dijalogu. Prema Pravilniku o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji, od 13 predviđenih radnih mjesta u Direktoratu je popunjeno 11, od čega 5 sistematizovano i terensko zaduženo za zaštitu i zdravlje na radu.

Do sada nije napravljena spoljna procjena administrativnih i kadrovskih kapaciteta Ministarstva, ali praksa sugeriše da pojedini direktorati nemaju dovoljno osoblja, a zaposleni su preopterećeni poslom. Postoji i potreba za stalnim razvojem i jačanjem kompetencija, uglavnom vezanih za nove metode i procedure.

Zavod za zapošljavanje Crne Gore (ZZZCG) je organizovan kao javni servis sa pravnim licem u nadležnosti Ministarstva rada i socijalnog staranja. Njegovo funkcionisanje regulisano je odredbama Zakona o zapošljavanju i ostvarivanju prava iz osiguranja za slučaj nezaposlenosti i Statuta ZZZCG. Način i postupak ostvarivanja prava nezaposlenih lica, funkcije i ovlašćenja ZZZCG, ovlašćenja za donošenje odluka ZZZCG, principi unutrašnje organizacije ZZZCG i druga pitanja od značaja za ZZZCG preciznije su navedeni statutom ZZZCG, koji izrađuje Ministarstvo. Upravljački organi ZZZCG su Upravni odbor i direktor, koje imenuje Ministarstvo.

ZZZCG obavlja svoje aktivnosti u okviru Centrale zavoda, regionalnih područnih jedinica (9) i lokalnih biroa rada (25). U okviru Centrale postoje 4 sektora, 2 službe, 2 odjeljenja i 1 Fond za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje lica sa invaliditetom. Aktivnostima regionalnih i lokalnih kancelarija koje se odnose na pružanje informacija i usluga klijentima ZZZCG upravlja Sektor za posredovanje u zapošljavanju u okviru Centralne ZZZCG. U Zavodu je ukupno 306 zaposlenih (oktobar 2023. godine), od kojih 105 radi u direktnoj komunikaciji sa klijentima (85 su savjetnici za zapošljavanje i 20 državnih službenika/referenata). ZZZCG planira dalje jačanje osoblja službe za pružanje usluga kroz dodatno zapošljavanje i obuku.

Zavodu je potrebna značajna institucionalna reforma i jačanje ljudskih resursa. Neki izazovi, kao što su isporuka Garancije za mlade i promovisanje akcija za dokvalifikaciju i prekvalifikaciju i druge mjere Aktivnih mjera tržišta rada (ALMM)⁹ kao i proces digitalizacije Zavoda¹⁰ su već rješavani kroz tekuće aktivnosti, a procesi reformi su započeli i nastaviće da se sprovode tokom 2025/2026. Nesklad u odnosu zaposlenih između regionalnih područnih jedinica i centrale nije riješen i njegova koordinacija sa centrima za socijalni rad ostaje pitanje koje treba da se riješi. Od suštinskog je značaja dalji napor na digitalizaciji, jer je pandemija pokazala da je potrebno unaprijediti IT platformu za registraciju nezaposlenih lica i interoperabilnost sa drugim bazama podataka u sistemu u Crnoj Gori za adekvatnu razmjenu podataka u cilju poboljšanja kvaliteta praćenja nezaposlenih lica.

Inspekcija rada, u okviru Uprave za inspeksijske poslove, nadležna je za sprovođenje Zakona o radu i drugih relevantnih zakona u skladu sa Zakonom o inspeksijskom nadzoru i obezbjeđivanje poštovanja standarda rada u zemlji. Primarni cilj inspekcije rada je zaštita prava radnika, promovisanje sigurnih i zdravih uslova rada i podsticanje poštene prakse zapošljavanja. U Odsjeku za inspekciju rada ima ukupno 44 zaposlena (33 inspektora za radne odnose i 11 inspektora za zaštitu na radu). Osoblje ima veliko iskustvo u pitanjima zaštite i zdravlja na radu, upravljanju, praćenju i izveštavanju. Međutim, u skladu sa Strategijom za unapređenje zaštite i zdravlja na radu 2022-2027, prepoznato je da su ukupni ljudski kapaciteti za inspekciju rada ograničeni, što zahtijeva mjere koje naglašavaju jačanje Inspekcije rada, kako u pogledu ljudskih resursa, tako i stručnog usavršavanja, kako bi se dodatno poboljšala izgradnja kapaciteta. Interna procjena potvrdila je neophodnost kontinuiranog usavršavanja svih inspektora rada i ostalog relevantnog osoblja kao obuke osoblja.

Zavod za socijalnu i dječju zaštitu obavlja razvojnu, savjetodavnu, istraživačku i drugu stručnu djelatnost u socijalnoj i dječjoj zaštiti. Sastoji se od Odjeljenja za razvoj i stručnu podršku, Odjeljenja za unapređenje kapaciteta stručnih radnika i Službe za opšte poslove i finansije. Trenutno broji 18 zaposlenih, a njihovi administrativni kapaciteti će biti dodatno ojačani u skladu sa interno godišnje pripremljenim administrativnim planovima. Sistematizacija se još uvijek ne sprovodi. Trenutna sistematizacija predviđa 20 zaposlenih.

Djelatnost socijalne i dječje zaštite obavlja se kroz *institucije socijalne i dječje zaštite*, koje mogu biti javne ili privatne. Javne ustanove su centri za socijalni rad, ustanove za djecu i omladinu, ustanove za odrasle i starije i ustanove za opuštanje i rekreaciju.

Centri za socijalni rad (CSR) su ključne institucije u sistemu socijalne i dječje zaštite u Crnoj Gori, sa javnim organom koji pruža socijalnu pomoć i pomoć za zaštitu djece svojim korisnicima: djeci (porodicama), odraslima i starijim osobama. Kao primarne institucije za socijalnu zaštitu i zaštitu djece u Crnoj Gori, Centri za socijalni rad imaju složene i raznovrsne odgovornosti. Osnovni zadaci Centara za socijalni rad određeni su prije svega Zakonom o socijalnoj i dječjoj zaštiti, Porodičnim zakonom, Zakonom o zaštiti od nasilja u porodici i Zakonom o povlastici na putovanje lica sa invaliditetom.

Ukupno je zaposleno 259 stručnih radnika u 13 funkcionalnih centara za socijalni rad sa 12 područnih jedinica, koji pokrivaju 24 opštine na cijeloj teritoriji Crne Gore. U proteklih 10 godina uložena su značajna sredstva u poboljšanje rada Centara za socijalni rad, nadležnosti profesionalnih radnika i zakonodavnog okvira. To je dovelo do poboljšanja kvaliteta rada sa korisnicima, ali s druge strane, ograničenja ljudskih kapaciteta u Centrima za socijalni rad i dalje dovode do reaktivnog, a ne proaktivnog pružanja usluga. UNICEF-ova analiza¹¹ ukazuje da broj zaposlenih, posebno onih koji rade direktno sa korisnicima, nije dovoljan za pružanje kvalitetnih usluga korisnicima, u strukturi zaposlenih u Centrima dominiraju oni koji se ne bave direktnim radom sa korisnicima (51,5%), stepen opterećenja strukovnih radnika je relativno visok. Potrebno je posvetiti više pažnje uspostavljanju mreža podrške u zajednici za korisnike i, uopšteno, međusobnom povezivanju Centara sa institucijama i

⁹ Twinning projekat *Jačanje kapaciteta Zavoda za zapošljavanje Crne Gore u sprovođenju aktivnih mjera za zapošljavanje, budućeg učešća u Evropskom socijalnom fondu i olakšavanju mobilnosti radne snage*

¹⁰ Poboljšanje IT infrastrukture i novi informacioni sistem za Zavod za zapošljavanje Crne Gore (ugovor u okviru IPA 2020)

¹¹ Kancelarija UNICEF-a u Crnoj Gori (2019) *Analiza rada centara za socijalni rad*: <https://www.unicef.org/montenegro/en/reports/analysis-work-centres-social-work-montenegro>

organizacijama koje djeluju na nivou lokalne zajednice. Na osnovu analize preporučuju se i dalja ulaganja u aktivnosti izgradnje kapaciteta radnika Centara za socijalni rad i bolja organizacija njihovog rada.

2.4 Koordinacija sektora i donatora

Na nivou Vlade, tripartitno tijelo poznato kao Socijalni savjet, koje čine predstavnici Vlade, sindikata i predstavnika poslodavaca, odgovorno je za pospješivanje socijalnog dijaloga u Crnoj Gori i neizbježan je dio donošenja odluka o ekonomskoj i socijalnoj politici. Savjet ima centralnu ulogu u pregovorima o izmjenama i dopunama opšteg kolektivnog ugovora i može biti uključen u izradu predloga zakona kroz formiranje radnih grupa.

Na operativnom nivou u sektorima zapošljavanja i socijalne politike redovno se osnivaju radne grupe za izradu pravnih i strateških dokumenata sa relevantnim akterima iz vlade i javne uprave, kao i socijalnim partnerima i nevladinim organizacijama. One prestaju da postoje kada je njihov posao završen. Učešće javnosti u procesu kreiranja javnih politika, putem javnih rasprava i učešća nevladinih organizacija u radnim tijelima organa državne uprave, doprinosi njihovom boljem definisanju, kao i unapređenju demokratskih procesa, povećanju transparentnosti i obezbjeđivanju većeg legitimiteta akata koji imaju za cilj da detaljno regulišu određena pitanja. Učešće građana i nevladinih organizacija kao njihovih legitimnih predstavnika u procesu donošenja odluka regulisano je Zakonom o državnoj upravi i pratećim podzakonskim aktom (Uredba o izboru predstavnika NVO u radna tijela organa državne uprave i o sprovođenju konsultacija u pripremi zakona i strategija). Uredba je stupila na snagu u julu 2018. godine sa ciljem da se pojednostavi postupak donošenja politika u saradnji sa zainteresovanim stranama.

Konačno, ukupnu koordinaciju donatora vrši uglavnom Ministarstvo vanjskih poslova (Generalni direktorat za ekonomsku diplomatiju i kulturnu saradnju) ili se koordinacija vrši među samim donatorima. Agencije Evropske unije i UN su neki od glavnih donatora i blisko koordiniraju među sobom i sa drugim donatorima.

Takođe će biti obezbijedena koordinacija sa relevantnim Interreg IPA programima (Hrvatska-Bosna i Hercegovina-Crna Gora, Južni Jadran (Italija-Albanija-Crna Gora), IPA Adrion, Dunav, EURO MED, URBACT, Interreg Europe) kao i sa dvije relevantne makroregionalne strategije za Jadransko-jonski (EUSAIR) i Dunavski region kroz procese njihovog ugrađivanja. Ovo je posebno važno jer su ovi programi jedini koji su podjednako u režimu dijeljenog upravljanja, što pruža jedinstvenu priliku za izgradnju kapaciteta.

2.5 Srednjoročne budžetske perspektive

U skladu sa Zakonom o budžetu i fiskalnoj odgovornosti, usvojenim 2014. godine, proces određivanja državnog budžeta zasniva se na ekonomskoj ili fiskalnoj politici, definisanoj u Fiskalnoj strategiji i Smjernicama makroekonomske i fiskalne politike. Kao strateški instrument u ovoj oblasti, Fiskalnu strategiju predlaže Vlada, na početku mandata i na period njenog trajanja (4 godine) i dostavlja se Skupštini na odobrenje. Ovim dokumentom su definisani strateški ciljevi fiskalne politike, koji predstavljaju osnovu za planiranje godišnjih i srednjoročnih fiskalnih ciljeva. Planiranje fiskalne politike zahtijeva poštovanje određenih kriterijuma, koji se odnose na: ostvarenje primarnog budžetskog gotovinskog suficita, nivo tekućih izdataka i transfera koji treba da bude niži od tekućih prihoda i grantova, politiku zaduživanja koja treba da bude usmjerena na obezbjeđivanje fiskalne održivosti. Istovremeno, u planiranju i izvršenju budžeta, fokus treba da bude usmjeren na održavanje nivoa budžetskog deficita ispod 3% BDP-a i javnog duga ispod 60% BDP-a. U skladu sa Fiskalnom strategijom i definisanim srednjoročnim ciljevima, Vlada svake godine usvaja Smjernice za makroekonomsku i fiskalnu politiku, koje se odnose na period od 3 godine i sadrže: srednjoročne strateške ciljeve ekonomske i fiskalne politike, osnovne makroekonomske i fiskalne pokazatelje i projekcije, limit potrošnje, nivo bruto zarada i ostalih ličnih primanja, izdatke za penzijsko i invalidsko osiguranje i druge izdatke za socijalnu zaštitu.

U ovom trenutku, *Smjernice za makroekonomsku i fiskalnu politiku od 2022. do 2025. godine*, od 2022. godine predstavljaju strateški dokument kojim se utvrđuju glavni fiskalni ciljevi. Takođe, ovaj dokument pruža osnovu za planiranje budžeta na godišnjem nivou. Glavni cilj makroekonomske i fiskalne politike Crne Gore je pametan i održiv inkluzivni rast koji doprinosi boljem kvalitetu života svih građana, uz istovremeno smanjenje jaza u razvoju u odnosu na prosjek EU. Specifične politike se fokusiraju na povećanje budžetskih prihoda, smanjenje potrošnje i više ulaganja u infrastrukturu, kao i na silazni trend javnog duga i finansiranje duga od ekonomskog rasta. Kao što je predviđeno ključnim strateškim dokumentima u ovom sektoru, ciljevi će se postići privlačenjem direktnih stranih investicija, razvojem novih oblika javno-privatnih partnerstava, korišćenjem pretpristupnih sredstava EU, povoljnim kreditima i nacionalnim finansijskim sredstvima.

U narednom periodu, rashodovna strana budžeta Crne Gore je u potpunosti kreirana za ostvarivanje strateških prioriteta, kao što su ubrzanje ekonomskog rasta, proces integracija u EU i obaveze koje proizilaze iz članstva u NATO-u.

Vlada ostaje posvećena fiskalnoj održivosti, podršci privredi ulaganjima u infrastrukturne projekte, redizajniranju strukture javnih finansija povećanjem učešća kapitalnih izdataka i jačanju procesa planiranja, izvršenja i izvještavanja u vezi sa javnim finansijama.

U srednjoročnom periodu, fiskalna politika ostaje fokusirana na smanjenje inflacije, uz pružanje ciljane podrške ugroženim domaćinstvima i preduzećima ako je potrebno, kao i na mjere za borbu protiv sive ekonomije.

Konačno, Crna Gora se obavezala da će nastaviti pripremne aktivnosti za implementaciju programa Garancije za mlade, zajedno sa neophodnim reformama u okviru Zavoda za zapošljavanje Crne Gore, i da će nastaviti napore na reformi aktivnih mjera tržišta rada i sistema socijalne i dječje zaštite.¹²

Budžet Ministarstva rada i socijalnog staranja za 2023. godinu je ukupno 216.991.971,27 EUR. Sastoji se od tri glavna programa, Programa za politiku tržišta rada u iznosu od 1.033.092,28 EUR, Programa za socijalnu zaštitu u iznosu od 214.877.200,99 EUR i Programa za upravljanje ljudskim i materijalnim resursima u iznosu od 1.081.678 EUR. Budžet Ministarstva za 2024. godinu planiran je u iznosu od 226.718.952,09 EUR a za 2025. godinu očekuje se da bude 226.720.812,10 EUR.

Budžet ZZZCG za 2023. godinu za sprovođenje programa Politike tržišta rada je 51.237.289 EUR sa planiranim povećanjem u 2024. godini sa ukupnim iznosom od 77.607.438,20 EUR.

2.6 Okvir za procjenu učinka

Uvodom o načinu i postupku izrade, uskladjivanja i praćenja sprovođenja strateških dokumenata utvrđuju se minimalni kriterijumi kvaliteta za sve strateške dokumente koje je usvojila Vlada Crne Gore, uključujući i one u sektorima zapošljavanja i socijalne politike. Uspostavljeni sistem strateškog planiranja ima za cilj uspostavljanje jasnijih horizontalnih i vertikalnih odnosa između postojećih strateških dokumenata, poboljšanje njihovog kvaliteta, ali i efikasnije sprovođenje strateških dokumenata, unapređenje međusektorske saradnje i uspostavljanje održivog mehanizma za praćenje njihovog sprovođenja.

Uredbu prati i dalje je razrađuje *Metodologija razvijanja politika, izrade i praćenja sprovođenja strateških dokumenata*. Metodologija pruža praktične smjernice za razvijanje politika, izradu i praćenje sprovođenja strateških dokumenata, u cilju unapređenja njihovog kvaliteta. Njena upotreba je obavezna. Za sve strategije razvijeni su Akcioni planovi (AP) i mehanizmi praćenja su zasnovani na njihovoj implementaciji. Horizontalni monitoring kvaliteta vrši se na sjednicama Vlade na kojima se raspravljalo o redovnim informacijama o sprovođenju strategija i raspravljalo se i usvajali su se i (polu)godišnji izvještaji o implementaciji Akcionih planova. Podaci i analize se koriste za ažuriranje vladinih politika, pravilnu raspodjelu resursa i prilagođavanje planiranih aktivnosti u skladu sa novonastalim okolnostima. Što se tiče sprovođenja međusektorskih strategija, praćenje obično vrši Nacionalna komisija za sprovođenje strategije i Sekretarijat Nacionalne komisije koji je

¹²<https://www.eeas.europa.eu/delegations/montenegro/joint-conclusions-montenegro-economic-financial-dialogue-between-eu-and-cn> (Date of access: 06.07.2023)

zadužen za prikupljanje, sastavljanje i izradu izvještaja odgovarajućih organa i njihovo uključivanje u godišnji izvještaj.

Statistika rada obuhvata statistiku iz širokog spektra tema vezanih za rad i potiče iz različitih izvora. Informacioni sistem tržišta rada se još uvijek razvija. MONSTAT, Ministarstvo rada i socijalnog staranja i ZZZCG redovno obezbjeđuju podatke o zaposlenosti u skladu sa metodologijama EUROSTAT-a. Statistika socijalne zaštite obuhvata podatke iz administrativnih evidencija Centara za socijalni rad i MONSTAT-a. Ministarstvo rada i socijalnog staranja i srodne podsektorske institucije u sektoru zapošljavanja i socijalne politike akumuliraju značajno iskustvo u procedurama praćenja, uključujući izvještavanje na osnovu projekata realizovanih u okviru prethodnog IPA programa.

Bez obzira na gore navedeno, potrebno je održati i ojačati prikupljanje pravovremenih i pouzdanih podataka. Trebalo bi da se nastave napor da se statistike zapošljavanja i socijalne statistike bolje usklade sa standardima EU. Nedostatak interoperabilnosti između baza podataka i nedostatak zvaničnog prikupljanja podataka, kao što su o socijalnoj zaštiti i rodnom jazu u platama, otežava praćenje nekoliko važnih pokazatelja. To je takođe dodatna prepreka u dizajniranju aktivnih politika tržišta rada, razvoju pojedinačnih planova aktivacije i distribuciji socijalnih beneficija.

Zakon o budžetu i fiskalnoj odgovornosti je osnova za planiranje i praćenje trošenja svih javnih sredstava u Crnoj Gori, prema kojem svaka institucija na državnom i/ili lokalnom nivou koja je korisnik državnog budžeta mora planirati, trošiti i izvještavati o napretku. Prema principu dobrog finansijskog upravljanja, sve institucije državnog budžeta su odgovorne za kontinuirano unapređenje svojih finansijskih kapaciteta i odgovornosti. Sveukupno praćenje upravljanja učinkom vrši Ministarstvo finansija.

Okvir za procjenu učinka (PAF) za praćenje sprovođenja nacionalnih sektorskih i podsektorskih strategija u oblasti zapošljavanja i socijalne politike (ESP) prati sistem strateškog planiranja u Crnoj Gori zasnovan na jedinstvenoj metodologiji i proceduri za izradu, usklađivanje i praćenje sprovođenja strateških dokumenata, koji postavlja minimalne kriterijume kvaliteta za sve strateške dokumente koje je usvojila Vlada Crne Gore. Takođe, sistemom su uspostavljeni jasniji horizontalni i vertikalni odnosi između postojećih strateških dokumenata, u cilju poboljšanja njihovog kvaliteta, ali i efikasnije implementacije strateških dokumenata, unapređenja međusektorske saradnje i uspostavljanja održivog mehanizma za praćenje njihovog sprovođenja.

Što se tiče zapošljavanja i socijalne politike (ESP), nacionalna lista indikatora je razrađena kako bi se pružile informacije o različitim indikatorima koji se uvode različitim strateškim dokumentima relevantnim za socijalnu politiku i politiku zapošljavanja u Crnoj Gori, sa ciljem praćenja nivoa ostvarivanja njihovih ciljeva. Ovo predstavlja osnovu za procjenu učinka u okviru OP. Uzimajući u obzir različite vremenske periode, odgovarajući strateški dokumenti će obezbijediti različite okvire za procjenu, jer neki od njih pokrivaju samo period do 2023. godine. Izvještaji se izrađuju na godišnjem nivou kako bi pružili informacije o napretku u postizanju ciljeva. Ovi izvještaji takođe pružaju informacije o tome da li su uvedeni pokazatelji postignuti i u kojoj mjeri. S obzirom na to da priroda i obim indikatora veoma varira, jer prate različite ciljeve i ciljeve obuhvaćene strateškim dokumentima, postoji i niz odgovornih organa koji bi izvještavali o strategijama, uključujući indikatore. Osnovna obaveza koordinacionog tijela za praćenje sprovođenja strategije je priprema godišnjih i završnih izvještaja o sprovođenju strateškog dokumenta. Proces prikupljanja podataka zasniva se na principu da vodeća institucija u procesu sprovođenja strategije (u većini slučajeva to je koordinaciono/vodeće ministarstvo Vlade) koordinira rad tijela nadležnog za praćenje strategije, prikuplja podatke od svih subjekata koji sprovode aktivnosti iz akcionog plana i priprema nacrt izvještaja koji će biti dostavljen Vladi Crne Gore na usvajanje. Neki od indikatora koriste podatke koje je dostavio MONSTAT, drugi koriste podatke koje je prikupio Zavod za zapošljavanje (ZZZCG), a neki od indikatora moraju biti prijavljeni na osnovu podataka koje su dostavili različiti odgovorni sektori.

Sadašnje iskustvo je identifikovalo nedostatke u sistemima praćenja i izvještavanja, sa kojima se suočavaju nadležna tijela:

- nedovoljan nivo koordinacije između tijela koja su uključena u praćenje i izvještavanje, (ograničenja prenosa podataka i interoperabilnost baza podataka)

- nedostaje baza podataka o kvalitetu, koja bi omogućila mjerenje nivoa ostvarenja postavljenih ciljeva i pokazatelja učinka, kao i stepena sprovođenja aktivnosti,
- nepotpun finansijski okvir, što rezultira ne samo nedostatkom informacija o budžetskim odredbama, već stvara probleme tokom praćenja i izvještavanja, prilikom dobijanja podataka o utrošenim sredstvima za realizaciju određene aktivnosti,
- rodna ravnopravnost u radnoj i socijalnoj politici, jer samo neke institucije koriste informacione sisteme koji sadrže rodno segregirane podatke o korisnicima usluga.

Trenutno se procjenjuje Okvir za procjenu učinka (PAF) za praćenje sprovođenja nacionalnih strategija u sektorima zapošljavanja i socijalne politike, kao i za postizanje rezultata i ciljeva sektora. Ažurirani okvir u budućnosti će uključivati čvrst okvir za praćenje i izvještavanje sa opisom uloga i odgovornosti zainteresovanih strana u oblasti zapošljavanja i socijalne politike (ESP), indikatore za mjerenje uspjeha zapošljavanja i socijalne politike i mehanizme za koordinaciju politika i razvojne procedure. U ovom trenutku nedostaje baza podataka ili IT sistem za praćenje napretka specifičnih ciljeva i relevantnih pokazatelja strategija zapošljavanja i socijalne politike (ESP).

Aktivnosti planirane u okviru Operativnog programa za zapošljavanje i socijalnu inkluziju (ESI) će doprinijeti ispunjavanju indikatora koji se koriste u strategijama podijeljenim u sljedeće glavne kategorije:

- a) Indikatori relevantni za razvoj tržišta rada
- b) Indikatori relevantni za lica na tržištu rada ili izvan njega
- c) Indikatori relevantni za socijalne usluge.

Poseban naglasak kroz planirane aktivnosti u okviru Operativnog programa Evropskog socijalnog fonda (ESF) će biti fokusiran i doprinijeti listi od nekoliko ključnih indikatora uticaja Okvira za procjenu učinka (PAF) i to na sljedeći način:

- Stopa zaposlenosti (15+): ukupno, muškarci, žene.
- Stopa zaposlenosti (20-64 ukupno, muškarci, žene.
- Stopa zaposlenosti mladih (15-29): ukupno, muškarci, žene.
- Stopa nezaposlenosti (15 – 74 years): ukupno, muškarci, žene.
- Stopa nezaposlenosti mladih(15-29): ukupno, muškarci, žene.
- NEET stopa za mlade 15-24.
- Povećan broj nezaposlenih lica iz Sjevernog regiona koji učestvuju u Mjerama aktivne politike tržišta rada (ALMP).

2.7 Socio-ekonomska analiza (uključujući Swot analizu)

Macroeconomika situacija¹³

Nakon duboke recesije sa kojom se Crna Gora suočila 2020. godine usred pandemije COVID-19, koja je ozbiljno pogodila realni sektor koji se oslanja na turizam, crnogorska ekonomija počela je da se oporavlja 2021. godine sa stopom rasta od 13 odsto i procijenjenom stopom rasta od 7,7 odsto u 2022. godini. Pored posljedica izazvanih pandemijom, Crna Gora se suočava i sa negativnim posljedicama rata u Ukrajini, kao i pooštavanjem uslova finansiranja na međunarodnom tržištu. Nepovoljni globalni trendovi, i djelimično, ekspanzija privatne finalne

¹³ 2022 Programi ekonomske reforme Albanije, Crne Gore, Sjeverne Makedonije, Srbije, Turske, Bosne i Hercegovine i Kosova, Pregled EK i procjena zemlje: https://economy-finance.ec.europa.eu/system/files/2022-07/ip180_en.pdf

potrošnje podstaknuta i snažnim fiskalnim stimulansom, izazvali su dvocifrenu inflaciju. Sve gore navedeno je dodatno uticalo i na fiskalni stav. Prema srednjoročnom fiskalnom scenariju za Crnu Goru u Programu ekonomskih reformi 2023-2025¹⁴, projektovani deficit javnih finansija u prosjeku prelazi 6 posto BDP-a godišnje, kao što je predviđen i trend rasta javnog duga.

Glavni trendovi i izazovi tržišta rada

U skladu sa analizom koju je uradila EK, uprkos ekonomskom rastu u 2021. godini, pokazatelji tržišta rada samo su se neznatno poboljšali. Najugroženije grupe na tržištu rada i dalje su žene, mladi i niskokvalifikovani. Romi i Egipćani, lica sa invaliditetom i dugotrajna nezaposlenost ostaje strukturni izazov.

U odnosu na prosjek EU-27, Crna Gora se suočava sa izazovima u vezi sa nekoliko indikatora Socijalnog semafora koja podržava Evropski stub socijalnih prava. Pandemija COVID-19 preokrenula je godine pozitivnih trendova na tržištu rada. Iako su stope zaposlenosti i nezaposlenosti, kao i udio mladih (15-29) koji nijesu zaposleni, nijesu u procesu obrazovanja ili obuci (NEET) počele da se poboljšavaju, pandemija je potkopala ovaj napredak. Strukturni izazovi na tržištu rada i dalje postoje, uključujući visoku i rastuću dugoročnu nezaposlenost i kontinuirane regionalne razlike. Rodni jaz u zaposlenosti nastavio je da se stalno smanjuje, iako brojke ostaju ispod prosjeka EU-27. Neusklađenost vještina i slabo pružanje obrazovanja odraslih utiču na prelazak iz škole na posao i dovode do toga da radnici nijesu dovoljno pripremljeni da pronađu odgovarajuće i održivo zaposlenje.

Broj zaposlenih u odnosu na prethodnu godinu veći je za 18,2%. Stopa zaposlenosti žena je i dalje niža nego kod muškaraca, ali je jaz u zaposlenosti smanjen na 8,7% u odnosu na 2021. godinu kada je iznosio 11,8%.

Tržište rada trpi od strukturnih problema određenih prirodom privrede, koja je usmjerena uglavnom ka uslugama i nedostaje teška industrija koja bi mogla da koristi kvalifikovane radnike i visokoobrazovane stručnjake. 24% BDP-a se generiše kroz turizam i aktivnosti vezane za turizam, a Crna Gora je jedno od najbrže rastućih turističkih tržišta na svijetu. Ponuda lica za rad u turističkom sektoru ne zadovoljava generisanu potražnju, posebno tokom sezona. Mnogi od sezonskih radnika dolaze iz susjednih ekonomija – razlog je taj što mnogi Crnogorci smatraju da su ove pozicije neprivaćne ili smatraju da nijesu dovoljno plaćene, pribjegavajući rukovodećim pozicijama u industriji, koja međutim nije u stanju da apsorbuje svu crnogorsku radnu snagu. S druge strane, sa problemima se suočavaju i drugi sektori koji mogu ponuditi posao u Crnoj Gori, posebno u oblasti visoke tehnologije, informacionih tehnologija (IT) i inženjeringa¹⁵.

Posebno osjetljiva ciljna grupa starosti između 15 – 29 godina su mladi ljudi koji nijesu zaposleni, nijesu u procesu obrazovanja ili obuci (NEET). Mladi se suočavaju sa izazovima različite prirode, počevši od visokog nivoa nezaposlenosti mladih, obrazovnog sistema koji ne zadovoljava potrebe tržišta, nedovoljnog napretka u tranziciji sa sistema obrazovanja i obuke na tržište rada (odliv mozгова). S druge strane, poslovi koje mladi ljudi rade predstavljaju nesigurna radna mjesta i poslove u zoni sive ekonomije i izvan nivoa obrazovne kvalifikacije¹⁶.

Mladi ljudi rade pretežno na ugovore na određeno vrijeme, dok je procenat onih koji imaju stalni posao manji, što ukazuje na nesigurnost rada u ovom trenutku. Fenomen prekamog rada često se pominje u novijim studijama koje se bave zapošljavanjem mladih, što ukazuje na to da ga karakteriše privremenost, fluidnost i fleksibilnost rada. Postoji i trend ka deprofesionalizaciji rada. Visok procenat mladih ljudi ne radi u profesiji za koju su obučeni ili obrazovani, ili rade na različitim mjestima koja zahtijevaju niži nivo kvalifikacija od onih koje su stekli kroz formalno obrazovanje.

Iako je još uvijek daleko ispod ukupne stope zaposlenosti, stopa zaposlenosti mladih muškaraca je nešto viša nego mladih žena, ali u poređenju sa drugim ekonomijama Zapadnog Balkana, rodna razlika nije velika. Visoko obrazovani su imali veću stopu zaposlenosti od srednje obrazovanih (60,0% naspram 37,6%), dok je malo niskobrazovanih mladih ljudi imalo posao, sa stopom zaposlenosti od samo 6,9%.

¹⁴ ERP 2023-2025: <https://www.gov.me/en/documents/53abfa01-43ff-46dd-b720-126ba805fcd5>

¹⁵ Savjet za regionalnu saradnju, Studija o zaposlenosti mladih u Crnoj Gori, jul 2021: <https://www.esap.online/docs/131/study-on-youth-employment-in-montenegro>

¹⁶ MOR analiza Mladi ljudi koji nijesu zaposleni, nijesu u sistemu obrazovanja i obuci (NEET) 2021

Nezaposlenost među mladima opada, ali je izuzetno visoka u svim uzrastima i obrazovnim kohortama mladih, što ih čini izuzetno ranjivom društvenom grupom. S obzirom na to da je nezaposlenost prediktor pogoršane integracije u društvo, uključujući siromaštvo, jedna grupa mladih je u ozbiljnom riziku od marginalizacije i socijalne isključenosti.

Dok najveći udio nezaposlenih i dalje čine oni sa nižim obrazovanjem, postoji značajan procenat NEET među onima sa visokim obrazovanjem. Neusklađenost vještina ostaje značajan izazov, posebno za diplomce stručnog obrazovanja i obuke ili visokog obrazovanja, uprkos nekim nedavnim naporima da se poboljša prelazak iz obrazovanja i obuke na tržište rada. Kvalitet i relevantnost čitavog obrazovnog sistema i nedostatak praktičnog iskustva diplomaca stručnog i visokog obrazovanja su dugogodišnji izazovi. Veliki udio lica koji prelaze iz programa stručnog obrazovanja i obuke u visoko obrazovanje i druge programe su manje prilagođeni potrebama tržišta. Profesionalne neusklađenosti (tj. Prekvalifikovanost) su najveće za lica sa tercijskim obrazovanjem (oko 14%). Iako je sticanje tercijskog obrazovanja i dalje niže od prosjeka EU, tržište rada ne može da apsorbuje broj diplomiranih tercijskih studija u određenim oblastima, kao što su biznis i humanističke nauke.

U julu 2021. godine Vlada se obavezala da će pokrenuti i nastaviti sa programom Garancije za mlade, u skladu sa vodećom investicijom („flagship“ investicija) broj 10 Ekonomskog i investicionog plana. Zajedno sa Evropskom komisijom (DG EMPL i DG NEAR), MOR-om i ETF-om (Evropska fondacija za obuku) podržavaju zemlju u ovom nastojanju. Cilj ovog programa je da se svakoj mladoj osobi pruži ponuda za zapošljavanje, dalje obrazovanje, stažiranje ili obuku u roku od 4 mjeseca od napuštanja obrazovnog sistema ili napuštanja posla. Crna Gora je trenutno u fazi pripreme prvog plana sprovođenja programa Garancije za mlade 2023-2026, koji sadrži reforme i inicijative koje moraju biti usvojene kako bi se program sproveo u punom kapacitetu. Planom implementacije predviđena je implementacija pilot faze programa u periodu od 2025 do 2026. godine, dok se u međuvremenu sprovode neke od inicijativa, posebno u dijelu digitalizacije sistema, a posebno od strane ZZZCG kao glavnog implementatora ovog programa. Učešće mladih u Programu Garancije za mlade pozitivno će uticati na povećanje aktivnosti radne snage, ali i na njenu konkurentnost. Oni će steći znanja i vještine potrebne i tražene na tržištu rada kroz obrazovanje, profesionalni razvoj, stažiranje ili kroz rad, što će na kraju dovesti do sužavanja strukturnih neravnoteža na tržištu rada.

Skoro tri petine ukupnog broja nezaposlenih u Crnoj Gori su žene. Broj žena bez ikakvog radnog iskustva je dvostruko veći od broja muškaraca. Nedostaje rodno osjetljivo savjetovanje o karijeri, programi koji imaju za cilj podsticanje upisa mladih žena u netradicionalne stručne programe i studije, ili programe koji imaju za cilj da pomognu ženama da se vrate na tržište rada nakon dužeg odsustva, na primjer kao rezultat brige o djeci. U prethodnom periodu zabilježen je i trend smanjenja broja novih kandidatkinja u evidenciji ZZZCG, sa manjim brojem žena koje se prijavljuju i traže zaposlenje. Međutim, još uvijek postoji znatno veći broj žena u evidenciji ZZZCG u odnosu na broj muškaraca.

Žene manje učestvuju na tržištu rada; administrativni podaci ZZZCG pokazuju da su 57,1% od ukupnog broja nezaposlenih lica žene. Doprinos smanjenju jaza između zapošljavanja žena i muškaraca prepoznat je i u planu sprovođenja programa Garancije za mlade.

Dugoročno nezaposlenost je visoka, i povećava se sa učešćem dugoročne nezaposlenosti u ukupnoj nezaposlenosti, a posebno šteti mladima i ženama. Najveći udio među dugoročno nezaposlenim osobama odnosi se na one koji traže posao 2 godine ili duže, među onima koji su registrovani u ZZZCG-u 2022. godine, 23% dugoročno nezaposlenih je bez posla više od pet godina. Ova grupa uključuje starija lica koje imaju pravo na naknadu za nezaposlene na neodređeno vrijeme dok ne odu u penziju, ali i obeshrabrene tražioce posla.

Statistički podaci o licima sa invaliditetom (PwD) su uglavnom nedostupni. Popisom iz 2011.¹⁷ godine prikupljeni su podaci o postojanju teškoća u obavljanju svakodnevnih aktivnosti. 11% ukupnog stanovništva ima poteškoća u obavljanju svakodnevnih aktivnosti zbog hronične bolesti, invaliditeta ili starosti. Lica sa invaliditetom su veoma

¹⁷ Uprava za statistiku Crne Gore, Stanovništvo sa invaliditetom u obavljanju svakodnevnih aktivnosti po opštinama u Crnoj Gori, Popis stanovništva u Crnoj Gori 2011: <http://monstat.org/userfiles/file/popis2011/saopštenje/Smetnje%20u%20obavljanju%20svakodnevnih%20aktivnosti%20popis%202011.pdf>

ranjiva grupa na tržištu rada. Oni se suočavaju sa dva seta pitanja: pitanja koja su direktno povezana sa njihovim invaliditetom, kao što su predrasude poslodavaca i objekti koji nisu prilagođeni njihovim potrebama, i pitanja sa kojima se suočava većina radne snage, kao što su nedostatak radnog iskustva i nedovoljne ili neadekvatne kvalifikacije potrebne za tržište rada. Na kraju 2022. godine u registru nezaposlenih ZZZCG bilo je 9.864 lica sa invaliditetom, što predstavlja 21% ukupne registrovane nezaposlenosti. Većina lica sa invaliditetom registrovana je u sjevernom regionu. Najveći broj lica sa invaliditetom je bez zanimanja i stručne kvalifikacije (48,3%). Raščlanjeno po starosti, više od dvije trećine svih lica sa invaliditetom registrovanih u ZZZCG su stariji od 50 godina (24,75% preko 60, 21,6% od 55 do 59 i 16,8% od 50 do 54 godine).

Oko 25 000 Roma i Egipćana (RE) živi u Crnoj Gori. Na osnovu dostupnih podataka, mnogo je manje vjerovatno da će RE stanovništvo u Crnoj Gori biti zaposleno u odnosu na svoje kolege iz susjedstva koje nijesu RE, a razlike u odnosu na lica iz susjedstva koja ne pripadaju RE populaciji (ne-RE), se povećavaju. Stopa nezaposlenosti marginalizovanih RE je mnogo veća od stope nezaposlenosti neromske populacije iz susjedstva. ZZZCG je izvijestio da među registrovanim nezaposlenim osobama ima oko 2% registrovane RE populacije, od kojih mnogi nemaju profesionalne kvalifikacije. Shodno tome, to dovodi do toga da RE stanovništvo traži posao u neformalnoj/sivoj ekonomiji uglavnom prikupljajući sirovine za reciklažu. Prema istraživanju UNDP-a, stopa Roma koji se bave neprijavljenim radom je 61%. Oni koji nađu redovne poslove, to čine uglavnom u sezonskom zapošljavanju u sektorima građevinarstva, poljoprivrede i turizma. Velika većina mladih RE (uzrasta 18-24) u Crnoj Gori nije bila zaposlena, nije bila u procesu obrazovanja ili obuci (NEET) u 2017. godini (82%); došlo je do značajnog povećanja u odnosu na 2011. godinu (73%), a jaz u odnosu na ne-RE iz susjedstva se širi.

Vlada je 19. oktobra 2022. godine organizovala treći ministarski sastanak Roma u Podgorici. Ministri svih zemalja Zapadnog Balkana odgovornih za inkluziju Roma složili su se da postupe u skladu sa obavezama preuzetim u Poznanju 2019. godine i na prva dva ministarska sastanka organizovana u Tirani (2020) i Sarajevu (2021). Takođe su se složili da ojačaju tekući rad na integraciji Roma u oblastima stanovanja, zapošljavanja, zelene i digitalne agende i budžetiranja koji odgovaraju Romima, kao i da usvoje snažne sisteme praćenja i izvještavanja kako bi se izmjerio napredak u sprovođenju novih strategija za Rome i ciljeva Deklaracije iz Poznanja uz pomoć nacionalnih statističkih biroa.

Vlada je 26. maja 2023. godine usvojila Odluku o osnivanju koordinacionog tijela za praćenje sprovođenja obaveza iz Poznanske deklaracije, kojim predsjedava Nacionalna kontakt tačka za Rome. U 2022. godini 26 organizacija civilnog društva dobilo je javna sredstva za sprovođenje projekata u oblasti inkluzije Roma. Pored toga, u 2022. godini Fond za manjine podržao je 10 projekata u oblasti inkluzije Roma. Budžet izdvojen za projekte koji podržavaju uključivanje Roma se povećava, ali nedostaje odgovarajuće planiranje, praćenje i finansijska kontrola.¹⁸

Aktivne mjere tržišta rada

Zavod za zapošljavanje sprovodi brojne aktivne mjere zapošljavanja, uključujući učenje i obrazovanje odraslih, podsticaje za zapošljavanje koji uključuju subvencionisano zapošljavanje nezaposlenih lica na otvorenom tržištu rada, direktno stvaranje radnih mjesta, uključujući javne radove, podsticaje za preduzetništvo i druge. Međutim, iako postoje dokazi o pojedinačnim pozitivnim rezultatima sprovođenja mjera, veoma je teško procijeniti sveukupnu uspješnost ovih programa, jer odgovarajući mehanizam monitoringa i dalje nedostaje. Pokrivenost aktivnih politika tržišta rada je relativno niska, te samo nekolicina programa obuhvata najranjivije kategorije.

Postojeće mjere nijesu adekvatne da pomognu tražiocima posla u pronalaženju održive, dugoročne zaposlenosti, te se i dalje nedovoljno usredsređuju na prekvalifikacije i dokvalifikacije. U skladu sa funkcionalnom procjenom koju je sprovedla MOR 2019. godine, pružanju usluga i programa zapošljavanja nezaposlenim licima (savjetovanje, karijerna orijentacija, nalaženje posla i upućivanje na aktivne mjere tržišta rada) prepreku predstavljaju zastarjeli model pružanja usluga, nedostatak administrativnih kapaciteta i činjenica da ne postoji marketing u pravcu poslodavaca.

¹⁸ Izvještaj za Crnu Goru za 2023. godinu, Radni dokument Komisije

Akциони plan za interoperabilnost među odabranim informacionim sistemima i bazama podataka sa ulogom u upravljanju tržištem rada u Crnoj Gori izrađen je u prethodnom periodu, a Vlada Crne Gore ga je usvojila na sjednici održanoj 22. decembra 2022. godine. U toku su završne aktivnosti na unapređenju kapaciteta Zavoda za zapošljavanje Crne Gore za upotrebu onlajn alata kroz pretpristupnu pomoć i podršku Međunarodnoj organizaciji rada. Dodatna podrška za unapređenje administrativnih kapaciteta Zavoda za zapošljavanje biće pružena kroz tvining projekat (IPA 2020).

Nadalje, pri kraju su aktivnosti na unapređenju onlajn modula za registraciju nezaposlenih lica i slobodnih radnih mjesta. Tokom 2023. godine, projekat "Razvoj novog informacionog sistema za Zavod za zapošljavanje Crne Gore" ugovoren je iz IPA 2020. Sprovođenje projekta započeto je 11. septembra 2023. godine. Tokom 2024. godine, planirano je da nova oprema za informacione tehnologije postane operativna, kao i da se instalira novi softver, što bi trebalo da omogući napredak postojećih i stvaranje novih modula koji imaju za cilj uspostavljanje potpune interoperabilnosti. U toku je sprovođenje aktivnosti predviđenih Tvining projektom za unapređenje kapaciteta Zavoda za zapošljavanje, naročito osmišljavanje novih mjera aktivne politike tržišta rada, sa posebnim akcentom na sprovođenju aktivnosti monitoringa i evaluacije.¹⁹

Socijalno preduzetništvo

Socijalna preduzeća u Crnoj Gori su slabo razvijena, fragmentisana, neorganizovana, slabo opremljena, sa ograničenim kapacitetima i resursima za rad, i zavise od donacija. Budući da je ova oblast prilično mlada, teško je očekivati od socijalnih preduzeća da se brzo razvijaju, ali postoji značajan potencijal za njihov razvoj. Ovu oblast je prepoznala vlada, a prvi korak ka daljem razvoju socijalnog privrednog sektora i socijalnih preduzeća biće unapređenje zakonskog i strateškog okvira za socijalna preduzeća i njihovo institucionalno priznavanje.

Međutim, ključna stvar koja može doprinijeti razvoju socijalnih preduzeća u Crnoj Gori nije samo konkretan zakonski okvir, već prije razvoj dobre uprave i kapaciteta i vještina koji su potrebni socijalnim preduzećima za rad na tržištu. Postoji potreba da se pruži podrška socijalnim preduzećima prvenstveno kroz različite programe osposobljavanja, konsultantske usluge i mentorstvo za razvoj njihovih menadžerski i finansijskih vještina, kao i vještina marketinga i održivosti. Takođe postoji potreba za umrežavanjem među socijalnim preduzećima, kako na nacionalnom, tako i na regionalnom nivou, pa i na nivou EU.

Zaštita i zdravlje na radu

U Crnoj Gori postoje zakonodavni i institucionalni okvir za zdravo, bezbjedno i dobro prilagođeno radno okruženje i zaštitu podataka.

Kada je u pitanju tradicija rada, ona ukazuje na sistem rada koji ne odgovara sadašnjem trenutku i koji ne prati u potpunosti nove propise koji su usklađeni sa direktivama EU i konvencijama MOR-a. Primarno, neadekvatna primjena mjera prevencije u djelatnostima gdje postoje veliki rizici (poljoprivreda, građevina, zanati koji naročito kroz tradiciju rada iz prethodnog perioda izvode poslove bez upotrebe sredstava za rad i lične zaštitne opreme i nekoliko ostalih mjera prevencije). Cilj je da se u svim djelatnostima primijene mjere zaštite i zdravlja na radu, koje se odnose na usklađivanje procesa rada sa savremenim tehnologijama koje nose manje rizika po život i zdravlje na radu.

Zakon o zaštiti i zdravlju na radu navodi da je poslodavac dužan sprovoditi mjere zaštite poštovanjem sljedećih principa: izbjegavanjem rizika, ocjenom rizika, eliminisanjem rizika, prilagođavanjem rada i radnog mjesta zaposlenom, naročito u pogledu osmišljavanja radnog mjesta, izborom opreme za rad, izborom metoda rada i proizvodnje sa posebnim akcentom na ublažavanje monotonog rada i rada sa unaprijed određenom stopom rada i smanjenje njegovog dejstva na zdravlje, prilagođavanjem na tehnološki napredak, zamjenom opasnih sa neopasnim ili manje opasnim, razvojem sveobuhvatne politike za zaštitu i zdravlje na radu, što obuhvata tehnologiju, organizaciju rada, uslove rada, međuljudske odnose, kao i faktore radnog okruženja, davanje prednosti

¹⁹ Program ekonomskih reformi Crne Gore 2023-2025.

kolektivnim mjerama prevencije nad individualnim mjerama, kao i davanje odgovarajućih instrukcija i informacija zaposlenima.

Nadzor nad sprovođenjem Zakona o zaštiti i zdravlju na radu vrši Inspekcija rada putem svoji inspektora za zaštitu i zdravlje na radu. Međutim, ljudski resursi nadležnog direktorata za inspekciju rada i inspektore za rad u MRSS su uopšteno gledano ograničeni, te su potrebne mjere čiji je fokus na osnaživanju Inspekcije rada, kako u oblasti ljudskih resursa, tako i po pitanju stručnog osposobljavanja. Mogućnosti za daljim unapređenjem se ogledaju u jačanju administrativnih kapaciteta, saradnji sa eksternim ekspertima i socijalnim partnerima u ovoj oblasti, saradnji sa organima za zaštitu i zdravlje na radu u pogledu informisanja i edukacije za poslodavce, unapređenju informisanja opšte javnosti, kao i stručnom osposobljavanju kreatora politika i inspektora koji nadziru sprovođenje Zakona o zaštiti i zdravlju na radu i podzakonskih akata koji prate ovaj zakon, korišćenjem instrumenata dostupnih kao vid podrške uključujući IPA, TAIEX.

Zaključak je da je Crna Gora prepoznala potencijale koji leže u razvoju zaštite i zdravlja na radu, te da se snage ogledaju u uspostavljanju okvira za formulisanje politike zajedničkog djelovanja svih aktera, daljem unapređenju regulatornog i uspostavljanju institucionalnog okvira.

Takode, formulisanje i sprovođenje programa neophodne podrške je jedan od prioriteta daljeg razvoja zaštite i zdravlja na radu. Međutim, potrebno je imati jasan fokus na prevazilaženju uočenih slabosti, koje se naročito odnose na nedovoljne administrativne kapacitete, nekonzistentnost koordinacije i uključenost u donošenju odluka od strane ključnih aktera.

Socijalna zaštita i socijalna politika

Pokrivenost materijalne podrške je niska, što dovodi do toga da najranjiviji članovi društva budu isključeni iz socijalne zaštite. Sistem socijalne zaštite u Crnoj Gori je relativno centralizovan, naročito u pogledu finansiranja, planiranja i osmišljavanja politike. Potrošnja sredstava socijalne pomoći usmjerena na siromašne je ostala niska, i kao rezultat toga mnogi ljudi nastavljaju da žive u siromaštvu. Uprkos dugotrajnom periodu ekonomskog rasta do 2020. godine, siromaštvo u Crnoj Gori je ostalo značajno. Reforma postojećih isključujućih kriterijuma i preispitivanje metode usmjeravanja ka onoj koja je bolje povezana sa statusom siromaštva pomoglo bi u smanjenju postojećih grešaka isključivanja.

Nivo sadašnjeg pružanja socijalnih usluga je nizak i nije moguće odgovoriti na sve veću tražnju i potrebe različitih grupa. Oblast usluga socijalne i dječije zaštite je prošla značajne reforme, ali minimalan paket usluga niti se pruža niti je definisan. Dostupnost i pokrivenost usluga je niska, naročito esencijalnih usluga za djecu i porodice. Ciljne grupe koje imaju koristi od usluga socijalne zaštite su djeca (otprilike 28% usluga), lica sa invaliditetom (22%), starija lica (17%), žrtve nasilja (7%), mladi (7.5%), porodice (7%) populacija Roma i Egipćana (8.5%) i druge grupe, kao što su LGBT lica, seksualne radnice, osuđena lica koja služe zatvorsku kaznu, zavisnici od kockanja i beskućnici.

Značajni naponi se ulažu u deinstitucionalizaciju brige od djeci, ali prevencija, domet i usluge podrške djeci, porodicama i žrtvama su oskudni. U posljednjoj deceniji, udio djece koja stanuje u rezidencijalnim institucijama se smanjivao do tačke kada nije više bilo djece mlađe od tri godine koja su stanovala u institucijama u 2019. godini²⁰. Kako bi se podržao proces deinstitucionalizacije, sistem hraniteljstva je osnažen, ali i dalje nedostaju hitno hraniteljstvo i hraniteljska zaštita sa intenzivnom i dodatnom podrškom.

Vlada je pilotirala uslugu "Porodični terenski radnik" koji pruža stručnu podršku porodicama na inicijativu Centra za socijalni rad koji sprovodi tri aktivnosti: (i) porodično savjetovanje sa individualnim planom usluge koji se revidira svaka tri mjeseca (ii) osnaživanje porodice sa praktičnim organizacionim savjetima i (iii) pružanje informacija o upotrebi i pristupu lokalnim resursima kao što su postojeći programi podrške ili lokalni domovi

²⁰ Svjetska banka i UNICEF, Situaciona analiza socijalne zaštite, 2022:

<https://www.unicef.org/montenegro/media/22956/file/Social%20Protection%20Situational%20Analysis.pdf>

zdravlja. Ova usluga je prekinuta na početku 2021. godine, ali je Zavod za socijalnu i dječju zaštitu prepoznao njen značaj i preporučio da ova usluga bude standardizovana. Djeca su i dalje, međutim, institucionalizovana, vjerovatno zbog nedostatka usluga prevencije odvajanja porodica i usluga hraniteljstva. To dovodi do toga da rezidencijalne institucije često bivaju jedina alternativa u hitnim situacijama. Proširenje podrške za razvoj profesionalne njege kao i uspostavljanje snažnog sistema hraniteljstva sa različitim vrstama hraniteljstva kako bi se odgovorilo na različite potrebe, neophodni su za nastavak snažnog napretka u oblasti deinstitutionalizacije. Pored toga, jasna vizija za širenje i održivo finansiranje prevencije, dometa i usluga podrške djeci, porodicama i žrtvama potrebna je kako bi se ispunile osnovne/esencijalne potrebe onih koji su u najvećem riziku.

Dnevna njega za djecu sa smetnjama u razvoju se sve više pruža, ali nejasno finansiranje usluga u zajednici ograničava napredak. Većina opština ima funkcionalne dnevne centre za djecu i mlade sa smetnjama u razvoju, od kojih je 17 uspostavljeno do 2020. godine. Takvu dnevnu negu sufinansiraju opštine i Ministarstvo rada i socijalnog staranja. Ponuda usluga u zajednici kao što je život uz asistenciju za lica sa smetnjama u razvoju i dalje ne postoji. Nekoliko objekata za dnevnu negu je uspostavljeno, a od marta 2020. godine usluga pružanja kućne pomoći se finansira na nacionalnom nivou. Jedna od glavnih prepreka, pored ponude stručnog osoblja, jeste neprecizno definisanje finansiranja takvih usluga u Zakonu o socijalnoj i dječjoj zaštiti.

Dugoročna negu ograničava nepriuštivost profesionalnih usluga za veliki broj starih lica u Crnoj Gori. Budući da starija populacija brzo raste i da bi odgovorila na ovu rastuću tražnju, vlada je uložila u izgradnju rezidencijalnih institucija za stare, udvostručivši svoje kapacitete tokom prethodne četiri godine. Kapacitet za negu starih lica se povećava kroz izgradnju rezidencijalnih institucija prije nego kroz usluge na nivou zajednice. Ovaj fokus na širenju rezidencijalnih institucija ne samo da je suprotan vladinoj strategiji deinstitutionalizacije, već će vjerovatno donijeti značajan fiskalni teret u narednim godinama.

Pored toga, nevladine organizacije imaju ulogu u širenju pružanja usluga, ali zavisnost od donatora i nedostatak višegodišnjeg finansiranja znači da je njihovo finansiranje često neodrživo. Stoga, broj korisnika usluga na nivou zajednice za stare je i dalje značajno viši od broja rezidencijalnih usluga za stare (1.979 korisnika usluga na nivou zajednice 2019. godine u odnosu na 474 korisnika rezidencijalnih institucija 2018. godine). U septembru 2020. godine, osnovani su Javna ustanova Dom za stare "Podgorica" i Javna ustanova Dom za stare "Nikšić" sa ukupnim kapacitetom od 478 korisnika, čime se dalje povećava ponuda rezidencijalne njege za stare. Imajući u vidu populaciju koja stari i cilj deinstitutionalizacije, potrebno je povećanje ponude i kvaliteta javnog (i nejavnog) pružanja usluga starima.

Obezbeđenje kvaliteta i monitoring svih usluga treba unaprijediti. U tom smislu, kapaciteti MRSS i Zavoda za socijalnu i dječju zaštitu treba da budu osnaženi, kao i kapaciteti Socijalne inspekcije.

Suzbijanje nasilja protiv žena i porodičnog nasilja ostaje značajan prioritet. U skladu sa anketom UNDP koja je sprovedena u saradnji sa Ministarstvom za ljudska i manjinska prava 2017. godine, 42% žena u Crnoj Gori je iskusilo neki vid nasilja (psihološko, ekonomsko, fizičko ili seksualno) od svog supruga i/ili partnera tokom svog života, 74% žena nikada nije prijavilo seksualno nasilje koje su iskusile. Nedostatak adekvatno obučenog i brojnog kadra za bavljenje slučajevima nasilja nad ženama je identifikovan kao jedan od glavnih problema. Neunificirana baza podataka o slučajevima nasilja nad ženama ne funkcioniše jer podaci od Centara za socijalni rad i Uprave policije i dalje nijesu dovoljno usklađeni. Zavod za socijalnu i dječju zaštitu je akreditovao nekoliko obuka, ali se samo mali broj njih organizuje. Jačanje kapaciteta sistema socijalnog staranja i multidisciplinarni odgovor za upućivanje na rodno zasnovano nasilje treba da bude postignuto putem izgradnje kapaciteta (što bi obuhvatalo prilagođene obuke, obuke na random mjestu, mentorstvo i umrežavanje).

Potrebno je stvoriti podržavajuće okruženje koje će osigurati razvoj okvira politike, izradu podzakonskih akata, kodeksa ponašanja, međuinstitucionalnu koordinaciju i saradnju, baze podataka i interoperabilnost, kao i razmjenu podataka između institucija i NVO i digitalizaciju usluga za žrtve rodno zasnovanog nasilja.

Snage, slabosti, šanse, prijetnje		
Zapošljavanje i tržište rada	Zapošljavanje i tržište rada	Socijalna zaštita i socijalna politika
Snage	• Zapošljavanje i stopa aktivnosti su u porastu. • Zapošljavanje dominantno u sektorima visokog potencijala kao što su usluge. • Uspostavljen sveobuhvatan nacionalni strateški i zakonodavni okvir, a u toku su procesi za njegovo unapređenje; Akcioni plan za zapošljavanje za 2023. usvojen zajedno sa akcionim planom za interoperabilnost odabranih informacijskih sistema i baza podataka koje imaju ulogu u upravljanju tržištem rada u Crnoj Gori. • Regionalna struktura Zavoda za zapošljavanje dozvoljava sprovođenje usluga u cijeloj zemlji. • Socijalni dijalog je uspostavljen. • Sve interesne strane su podigle svijest o zdravlju i bezbjednosti i pravima.	• Uspostavljen je okvir politike i zakonodavni okvir, koji uređuje socijalnu zaštitu i sistem inkluzije u zemlji, usklađen sa evropskim stubom za socijalna prava. • Profesionalno i institucionalno iskustvo u oblasti socijalne zaštite. • Jak sistem hraniteljstva. • Mreža pružaoca socijalnih usluga, organizacija civilnog društva, itd. je razvijena i postepeno se unapređuje. • Uveden sistem za licenciranje pružaoca i finansiranje licenciranih i autorizovanih pružaoca socijalnih usluga. • Socijalna solidarnost za ranjive grupe je i dalje jaka.

Slabosti	• Resursi za rad se smanjuju i ne mogu odgovarati na potrebe privrede • I dalje postoji rodni jaz na tržištu (visoka stopa aktivnosti, niska stopa zaposlenosti žena) • Visoka stopa neaktivnih mladih ljudi (15-29) • Informalno zapošljavanje ostaje na visokom nivou. • Visok broj lica koja nijesu u procesu obrazovanja, koja nijesu zaposlena, niti pohađaju neke obuke (NEET populacija) • Mladi, žene, Romi i Egipćani, lica sa invaliditetom, nisko-kvalifikovana lica i dalje su najranjiviji na tržištu rada, većina ovih lica su dugoročno nezaposleni. • Prisutnost nepodudaranja ponude i tražnje na tržištu rada • Regionalne disproporcije u smislu nezaposlenosti i značajne regionalne razlike po pitanju prilika za zapošljavanje • Strukture Zavoda za zapošljavanje i operacije nijesu izvodljivi za pružanje kvalitetnih i individualizovanih mjera aktivacije • Nedostatak prilagođenih usluga aktivnih mjera politike tržišta rada za ranjive grupe i nedovoljni kapaciteti Zavoda za zapošljavanje za pružanje korisnicima novog modela usluga zapošljavanja. • Nedostatak kapaciteta i organizacionih prepreka za inspekciju rada • Socijalno preduzetništvo je u ranoj fazi razvoja. • Nedovoljna podrška za stimulisanje razvoja socijalnog preduzetništva. • Neefikasna institucionalna struktura i kapaciteti institucija za zaštitu i zdravlje na radu, neadekvatna koordinacija između individualnih institucija koje se bave zaštitom i zdravljem na radu • Nepridržavanje poslodavaca zakonskih odredbi iz oblasti zaštite zdravlja na radu	• Visok udio lica u riziku od siromaštva i socijalne isključenosti, naročito djece • Trenutne socijalne usluge ne mogu pružati odgovor na rastuću tražnju • Nejednaka geografska raspodjela usluga na nivou zajednice; veoma malo njih na sjeveru i u ruralnim područjima u zemlji • Nedovoljan institucionalni kapacitet (MRSS, Zavod za socijalnu i dječju zaštitu, Socijalna inspekcija, Centri za socijalni rad) treba unaprijediti. • Ograničena institucionalna i administrativna koordinacija na centralnom, regionalnom i lokalnom nivou za sprovođenje socijalnih usluga, uključujući usluge dječje zaštite. • Ograničen broj specijalizovanih i kvalifikovanih pružaoa odgovarajućih socijalnih usluga. • Nepovoljni uslovi rada za pružaoce njege koji su angažovani da pružaju ovu uslugu, što odražava kvalitet usluge i privlačnost ove profesije. • Ograničena analiza roda i politike koje se bave rodним pitanjima • Nedostatak kapaciteta javnih institucija u oblasti politika rodno zasnovanog nasilja

Sanse • Stabilna makroekonomska situacija omogućava kreiranje novih radnih mjesta • Proces pristupanja Evropskoj uniji nudi šanse za pokretanje i ubrzavanje važnih revizija i unapređenje sektorskog zakonodavnog okvira i okvira politike. • Prilike za zelenu & digitalnu tranziciju • Zbog starenja crnogorske populacije, postoji prilika za ulaganje u prekvalifikovanje i dokvalifikovanje Roma koji su uglavnom mlada populacija • Dostupnost finansijske podrške EU u oblasti zapošljavanja • Spremnost socijalnih partnera za pružanje podrške fleksibilnim radnim angažmanima • Volja ključnih interesnih strana (državna uprava, vladine agencije, socijalni partneri i organizacije civilnog društva) da sarađuju u sektoru zapošljavanja • Značajan potencijal za razvoj socijalnih preduzeća • Pozitivan stav javnosti prema zaštiti i zdravlju na radu	• Proces pristupanja Evropskoj uniji nudi šanse za pokretanje i ubrzavanje važnih revizija i unapređenje sektorskog zakonodavnog okvira i okvira politike • Dostupnost finansijske podrške EU u socijalnoj oblasti • Veličina zemlje otvara mogućnost kombinovanog nacionalnog i lokalnog planiranja usluga • Povećanje interesovanja za razvoj socijalnih usluga u zajednici • Definisanje novog okvira politike za žrtve rodno zasnovanog nasilja
Prijetnje	• Demografske, porodične i vrijednosne promjene koje smanjuju ulogu porodice u pružanju brige starima i licima sa invaliditetom • Česte političke promjene na nacionalnom i lokalnom nivou mogu dovesti do značajnih odlaganja u sprovođenju reformi sektora. • Nedovoljno djelovanje lokalnih vlasti i NVO u planiranju i sprovođenju usluga na nivou zajednice • Povećanje socijalnih razlika između pojedinačnih kategorija socijalnih grupa, čime se stvara socijalna isključenost • Nedovoljno djelovanje javnih institucija u sprovođenju politika za žrtve rodno zasnovanog nasilja

3. Sveukupni cilj (evi) i Posebni cilj(evi) Operativnog programa

Sveukupni cilj Operativnog programa "Zapošljavanje i socijalna inkluzija" jeste promovisati socijalna prava i prilike za zapošljavanje ranjivih grupa u Crnoj Gori.

Posebni ciljevi Operativnog programa "Zapošljavanje i socijalna inkluzija" su unaprijediti zapošljavanje, pristup zapošljavanju i mjere aktivacije za sve tražioce posla, naročito mlade i ranjive grupe, unaprijediti pristup kvalitetnim socijalnim uslugama koje se pružaju ranjivim grupama (djeci i mladima bez roditeljske njege, licima sa invaliditetom, žrtvama rodno zasnovanog nasilja, djeci Romima, itd.) i povećati spremnost zemlje shodno poglavljima relevantne pravne tekovine u pristupnim pregovorima.

3.1 Koherentnost sa Okvirom IPA III programiranja i sa Specifičnim instrumentima politike za proces proširenja

Jedna od vodećih inicijativa EU u okviru Ekonomskog i investicionog plana za Zapadni Balkan je Garancija za mlade, kao najznačajniji program EU u oblasti obrazovanja, obuka i zapošljavanja u narednim godinama. Kako bi se odgovorilo na izazov nezaposlenosti mladih, sa posebnim fokusom na NEET populaciju, Vlada Crne Gore se obavezala da uspostavi i sprovede Garanciju za mlade u skladu sa Planom implementacije, čije se usvajanje uskoro očekuje. Sektor obrazovanja i sektor politike tržišta rada moraće da se pozabave ovim ključnim izazovom.

Izazov nezaposlenosti mladih, uključujući NEET populaciju, takođe je prepoznat kao strukturni izazov u Crnoj Gori u Procjeni Programa ekonomskih reformi Crne Gore 2023–2025. od strane Evropske komisije, kao i u Izveštaju o Crnoj Gori (Paket proširenja za 2022. godinu). Ova grupa stanovništva suočava se sa značajnim poteškoćama pri prelasku iz obrazovanja u zapošljavanje, neusklađenosti vještina stečenih kroz formalno obrazovanje sa potrebama tržišta rada, ali i nedostatkom relevantnih radnih mjesta. U tom smislu, jedna od glavnih preporuka je sprovođenje reformi i jačanje kapaciteta Zavoda za zapošljavanje, kako bi bili spremni prije nego što mjere za zapošljavanje mladih u okviru programa Garancije za mlade budu pokrenute. Pored mladih, dugotrajno niske stope aktivnosti na tržištu rada i visoka nezaposlenost među drugim ranjivim grupama (ženama, niskokvalifikovanim licima, Romima i osobama sa invaliditetom) predstavljaju jedan od glavnih izazova sa kojima se Crna Gora suočava u nastojanju da obezbijedi pravedan i održiv ekonomski rast i poboljša životni standard. Primijećeno je da, iako su za ove grupe dostupni određeni vidovi podrške kroz programe zapošljavanja i obrazovanja – aktivne politike tržišta rada, one nijesu dovoljno efikasne u pripremi i integraciji pomenutih grupa na tržište rada.

U oblasti socijalne zaštite i inkluzije, oba gorepomenuta dokumenta istakla su potrebu za reformom sistema socijalne zaštite. Kako bi odgovorila na izraženu potrebu za uspostavljanjem dobro koordinisanog i bolje usmjerenog sistema socijalne zaštite, koji pruža adekvatnu podršku najugroženijima, a istovremeno podržava politike tržišta rada, Crna Gora je u okviru Programa ekonomskih reformi (ERP) 2023–2025 uvela mjeru posvećenu reformi sistema socijalne i dječje zaštite, najavljujući plan za izradu Nacionalne strategije socijalne i dječje zaštite, koja bi integrisala sve postojeće strategije socijalne zaštite, prioritizovala reforme i obezbijedila njihovo budžetiranje, čime bi se omogućila sveobuhvatnija i bolje koordinisana reforma sistema socijalne zaštite. Izveštaj o Crnoj Gori za 2022. godinu ponovo je naglasio potrebu za usvajanjem i sprovođenjem strategije deinstitutionalizacije, posebno ističući da u pogledu deinstitutionalizacije djece bez roditeljskog staranja nije zabilježen napredak u prelasku na usluge na nivou zajednice i porodične njege. Kada je riječ o institucionalnim kapacitetima, primijećeno je da sektor socijalne zaštite i inkluzije i dalje ima ozbiljna ograničenja u ljudskim resursima i kapacitetima, te da centri za socijalni rad još uvijek nemaju dovoljno kapaciteta da pomognu Ministarstvu u sprovođenju tranzicije sa institucionalnog pružanja usluga na brigu na nivou zajednice. Što se tiče finansiranja, zaključeno je da socijalne usluge na lokalnom nivou i dalje nijesu finansirane u dovoljnoj mjeri.

Potreba za nastavljanim ulaganja napora u unapređenje zaštite i zdravlja na radu, praćenjem sprovođenja Zakona o radu, kao i osiguranjem konzistentnosti konsultacija sa socijalnim partnerima ostaje kao preporuka.

Kada su u pitanju administrativni kapaciteti struktura koje se bave fondovima EU, Izvještaj Crne Gore za 2022. godinu za Poglavlje 22 – Regionalna politika i koordinacija strukturnih instrumenata je istakao potrebu ulaganja u povećanje i konsolidaciju administrativnih kapaciteta centralnih, regionalnih i lokalnih organa kako bi se efikasnije zaštitili IPA fondovi, te uspostavila struktura za upravljanje budućim fondovima kohezione politike. Institucionalno uređenje i sistem upravljanja IPA fondovima u indirektnom upravljanju tek treba da se prilagode zahtjevima IPA III. Odluke o imenovanju institucija i organa koji će sprovoditi IPA III treba hitno formalizovati, uzimajući u obzir njihovu buduću ulogu u kohezionoј politici.

Sve intervencije koje će se finansirati u okviru Operativnog programa „Zapošljavanje i socijalna inkluzija“ 2024-2027 spadaju u opšti cilj pomoći EU u okviru Prozora 4 – Konkurentnost i inkluzivni rast Programskog okvira IPA III koji ima za cilj jačanje ekonomskog i socijalnog razvoja, uključujući kroz obrazovanje, inovacije, socijalnu inkluziju i politike zapošljavanja, sa posebnim fokusom na poljoprivredu, ruralni i industrijski razvoj.

Konkretnije, intervencije će pratiti ključne prioritete u okviru Tematskog prioriteta 1: Obrazovanje, zapošljavanje, socijalna zaštita i politike inkluzije i zdravstvo, posebno one koje imaju za cilj povećanje učešća na tržištu rada i zapošljavanje, posebno mladih, žena i ljudi koji su udaljeniji od tržišta rada; razvijanje aktivnih mjera na tržištu rada za obuku na radnom mjestu, prekvalifikaciju i dokvalifikaciju, kao i dopunsko obrazovanje odraslih; jačanje socijalnog dijaloga i konsultacija socijalnih partnera i organizacija civilnog društva; da osiguraju da će finansijska pomoć raditi na učvršćivanju usluga u zajednici sa posebnim naglaskom na sisteme zaštite djece i druge socijalne usluge; i da obezbijedi razvoj socijalnog preduzetništva u skladu sa standardima EU, pomažući da se stvore i društvene i ekonomske koristi.

4. Operativne karakteristike programa

4.1. Interakcija programa sa IPA III godišnjim akcionim planovima ili mjerama i intervencijama od ostalih donatora/međunarodnih finansijskih institucija

Konzistentnost, sinergija i komplementarnost između različitih intervencija među programima i investicijama u Crnoj Gori su od suštinskog značaja za obezbjeđivanje maksimalnog uticaja IPA pomoći za Crnu Goru. Strateški odgovor Crne Gore IPA III navodi oblasti finansijske pomoći EU u okviru IPA III. Sve investicije su u skladu sa tekućim programima razvoja sektorskih politika, planiranja investicija i institucionalnih reformi koje proizilaze iz izvještaja o pristupnim pregovorima i preporuka Evropske komisije.

Operativni program za zapošljavanje i socijalnu inkluziju (u daljem tekstu: “OP ESI”) predviđa komplementarnost sa ostalim IPA III godišnjim akcionim planovima i intervencijama. Koordinacija je potrebna kako bi se izbjeglo preklapanje intervencija i maksimizirale sinergije između prozora, kao i da bi se doprinijelo efikasnijem ostvarivanju nacionalnih ciljeva u skladu sa ciljevima politika proširenja EU i kako bi se maksimizirali benefiti od IPA pomoći.

Investicije u okviru OP ESI su dobro usklađene sa ostalim važnim investicijama u zapošljavanju i socijalnoj politici planiranim kroz *Akcioni dokument za zapošljavanje i socijalnu politiku u Crnoj Gori – Priprema za implementaciju Sektorskog operativnog programa 2024-2027* (u daljem tekstu “AD 2024”) i izmjene i dopune *Sektorske budžetske podrške za 2022. za reformu javne uprave i njene nove komplementarne mjere (SBS 2022)*.

Akcioni plan za 2024. uključuje širok spektar pripremnih aktivnosti za implementaciju OP ESI 2024-2027 u svim oblastima podrške u cilju obezbjeđivanja zrelosti akcija predviđenih za finansiranje u okviru OP ESI 2024-27, uključujući ciljanu politiku, institucionalnu koordinaciju i koordinaciju zainteresovanih strana u okviru sektora zapošljavanja i socijalne politike, kao i kapacitete institucija iz ovog sektora nadležnih za sprovođenje politike, socijalne partnere i organizacije civilnog društva.

Pored AD 2024, sektorska budžetska podrška za reformu javne uprave će uključivati izgradnju kapaciteta za institucionalne i administrativne kapacitete Operativne strukture za upravljanje IPA III OP ESI na zadovoljavajući

način pod indirektnim upravljanjem sa naknadnim kontrolama, zajedno sa pripremnim aktivnostima za buduću implementaciju ESF+.

I Akcioni plan AD 2024, SBS 2022 i OP ESI imaju nekoliko međusobno povezanih tačaka i linija razgraničenja, obezbjeđujući pažljivu koordinaciju i komplementarnost bez preklapanja.

Programsko ulaganje u **tržište rada i politiku zapošljavanja** oslanjaće se na aktivnosti planirane u okviru više izvora finansiranja, odnosno:

“Instrument tehničke pomoći Evropske komisije i Međunarodne organizacije rada za Koncept i sprovođenje Garancije za mlade na Zapadnom Balkanu” podržava napore Crne Gore u uspostavljanju sveobuhvatne Garancije za mlade od novembra 2021. godine. Glavni cilj ove akcije jeste da se uvede i uspostavi u Crnoj Gori Program Garancije za mlade kako bi se povećala zapošljivost i zapošljavanje mladih (sa posebnim akcentom na NEET populaciju) i ostalih ranjivih grupa na tržištu rada.

“Pilotirajući projekat “Jačanje kapaciteta Zavoda za zapošljavanje Crne Gore u smislu implementacije aktivnih mjera tržišta rada, budućeg učešća u Evropskom socijalnom fondu i olakšanja mobilnosti radne snage” na svom osnivanju dalje podržava uspostavljanje svih preduslova u ZZZCG da bi se moglo pristupiti implementaciji programa Garancije za mlade, konkretno reformi organizacione strukture ZZZCG, uvođenju sistema informacionih tehnologija pristupnog korisnicima, koji može evidentirati i objediniti glavne indikatore za Garanciju za mlade, jačanju pružanja usluga na lokalnom nivou i revidiranju dizajna, usmjeravanja i modaliteta sprovođenja aktivnih mera za povećanje njihove efikasnosti.

Drugi komplementarni projekat je projekat *“Jačanje operativnih kapaciteta ZZZCG za pružanje aktivne politike za zapošljavanje u Crnoj Gori kroz digitalizaciju”* u periodu od februara 2021. do juna 2023. godine, fokusiran na dvostrani pristup koji se oslanja na jačanje administrativnih kapaciteta i tehničkih kompetencija Zavoda za zapošljavanje na centralnom i lokalnom nivou kao nosilac promjene koja može imati sistemski uticaj na upravljanje tržištem rada i rezultate zapošljavanja klijenata; i pilotiranje kod zaposlenih u ZZZCG unaprijeđenih procedura i radnog toka koji će se odraziti na sadržaj i procese nove ICT platforme.

Akcioni dokument za zapošljavanje i socijalnu politiku u Crnoj Gori – priprema za sprovođenje faktorskog operativnog programa 2024-2027. će pratiti aktivnosti koje su već realizovane kroz prethodne pripreme radnje, sa fokusom na unapređenje postojećih i uspostavljanje novih procesa u ZZZCG, dalju podršku u sprovođenju plana implementacije Garancije za mlade i pripreme aktivnosti za pružanje i praćenje modela Garancije za mlade. Planirana je i podrška pravnom i institucionalnom okviru za socijalno preduzetništvo kao preduslov za sprovođenje aktivnosti OP ESI.

Ulaganja u oblasti socijalne inkluzije unutar programa usklađena su sa ostalim donatorskim akcijama i projektima:

Razvojni program Ujedinjenih nacija (UNDP) pruža administrativnu i tehničku pomoć u oblastima koje pokriva Operativni program za zapošljavanje i socijalnu inkluziju (OP ESI), naročito, u oblasti socijalne i dječije zaštite. Projekat *“Razvoj kapaciteta za pružanje usluga socijalne zaštite u Crnoj Gori”* tokom perioda decembar 2013 – decembar 2024, pruža podršku za uspostavljanje i pružanje usluga socijalne zaštite najranjivijim grupama, zajedno sa razvojem i unapređenjem objekata za pružanje usluga socijalne zaštite širom zemlje.

Redovna pomoć se pruža kroz ostale specijalizovane kancelarije Ujedinjenih nacija koje djeluju u Crnoj Gori, kao što je Fond Ujedinjenih nacija za djecu (UNICEF) koji pruža podršku u oblasti dječije zaštite. Nedavno sproveden projekat *“Mapa puta reformi: socijalna pomoć i usluge socijalne i dječije zaštite u Crnoj Gori”*, revidirao je sistem socijalne zaštite u Crnoj Gori, a sproveden je u saradnji sa Institutom za istraživanje ekonomske politike (EPRI) 2019. godine.

Sinergije se mogu pronaći sa Razvojnim programom Ujedinjenih nacija (UNDP) koji pruža podršku za unapređenje kapaciteta u sistemu socijalnog staranja u Crnoj Gori. Projekat *“Jačanje kapaciteta sistema socijalne i dječije zaštite u Crnoj Gori”* (IPA II, 2019 – 2021) sproveden je s ciljem da se unaprijedi administrativni i profesionalni kapacitet sistema socijalne i dječije zaštite na nacionalnom nivou u oblasti izrade politike i obezbjeđenja kvaliteta pružanjem podrške lokalnim samoupravama, centrima za socijalni rad i lokalnim

pružaoima usluga za unapređenje postojećih i razvoj inovativnih mehanizama za identifikovanje zajednice, dodjelu dovoljnih resursa i djelotvorno praćenje usluga i potreba građana i krajnjih korisnika.

Višegodišnji Akcioni program za države Zapadnog Balkana i Tursku 2021-2022 "*Jačanje zapošljavanja, tržista rada i sistema i politika socijalne zaštite na Zapadnom Balkanu sa SOCIEUX+*" predviđa da zemlje Zapadnog Balkana pristupe EU programu tehničke pomoći za zapošljavanje, rad i socijalnu zaštitu (SOCIEUX+) gdje se pruža podrška za zakonske i institucionalne okvire za omogućavanje djelotvorne i efikasne socijalne zaštite, kao i izgradnje kapaciteta za programe i sisteme socijalne zaštite i sprovođenje politika.

Akcionni dokument za zapošljavanje i socijalnu politiku u Crnoj Gori – Priprema za implementaciju Sektorskog operativnog programa 2024-2027 predstavlja značajan important element za uspostavljanje svih preuslova za sprovođenje programa (pružanje socijalnih usluga planiranih u okviru programa). Planirana je podrška za aktivnosti izgradnje kapaciteta institucija koje sprovode politike zapošljavanja i socijalne politike, kao pružaoce usluga licima u sektoru zapošljavanja i socijalnom sektoru. Takođe, kao dio pripremnih aktivnosti za sprovođenje Operativnog programa za zapošljavanje i socijalnu inkluziju, izrada raznih podzakonskih akata procedura koji regulišu norme i standard za pružanje usluga biće podržana zajedno sa pripremom revidiranih Planova transformacije za socijalne institucije.

Ulaganja u **podršku za izgradnju kapaciteta** usklađena su sa svim komplementarnim aktivnostima, naročito sa *Sektorskom budžetskom podrškom za reformu javne uprave*, koja će usredsrediti svoje aktivnosti na unaprijeđeno zapošljavanje i izgradnju kapaciteta kako bi se pripremila Operativna struktura za OP ESI 2024-2027 za efikasnu i djelotvornu upotrebu instrumenata socijalne kohezije EU, odnosno Evropskog socijalnog fonda (ESF+). Pored toga, planirane su aktivnosti za usmjeravanje analize potreba, obučavanje kadra, pripreme obrazovnih aktivnosti i izrada djelotvorne politike zapošljavanja za sektor rada i socijalne politike kako bi se mogao planirati i sprovesti program IPA III, ali takođe i u smislu budućeg ESF+.

Komplementarnost na nivou projekta i aktivnosti će se unaprijediti kroz tijesnu saradnju i koordinaciju između uspostavljene međuresorne, međuagencijske koordinacije i koordinacije zainteresovanih strana unutar sektora zapošljavanja i socijalne politike, gdje će biti osigurana pravovremena razmjena informacija i najnovijih dešavanja između različitih institucija. Kroz ovaj rad, zajednički planirano djelovanje institucija u sektoru zapošljavanja i socijalne politike biće usaglašeno i praćeno. To će osigurati sinergije u sprovođenju programa i koherentnost u vremenskom okviru.

4.2 Opis programa

4.2.1 Logika intervencije

Ovaj Operativni program je osmišljen tako da doprinese promociji socijalnih prava i prilika za zapošljavanje ranjivih grupa u Crnoj Gori (*Sveukupni cilj*).

Očekuje se da više ljudi, uključujući ranjive grupe, bude uključeno u obučavanje, zapošljavanje, sa kvalitetnim poslovima koji nude pristojnu zaradu i balans između rada i života. Štaviše, većina ranjivih ljudi u društvu će imati koristi od velikog broja kvalitetnih socijalnih usluga.

Promjene koje stvara program u tri oblasti podrške će zajedno doprinijeti gorepomenutom očekivanom uticaju.

U oblasti **Inkluzivnog tržišta rada (Oblast podrške 1)**, očekuje se da će program dovesti do većeg učešća na tržištu rada podržanih ranjivih lica, uključujući marginalizovane grupe, naročito mlade i NEET populaciju, ali i populaciju Roma i Egipćana, lica sa invaliditetom, žene dugooročno nezaposlena lica, osiguravajući da isti budu ili zaposleni ili da aktivno traže posao, ili u slučaju NEET populacije, da se vrate obrazovanju ili obuci. Pored toga, nova i postojeća podržana preduzeća će moći da posluju i ispunjavaju svoju ulogu na inkluzivnom tržištu rada.

U oblasti **Socijalne inkluzije i zaštite (Oblast podrške 2)**, program će direktno dovesti do boljeg pristupa kvalitetnim socijalnim uslugama koje pokrivaju ranjiva lica širom Crne Gore. Programske intervencije će takođe osigurati da ranjiva lica unaprijede svoju socijalnu situaciju od benefita putem finansijskih usluga. Stoga, institucionalizovana lica će imati koristi od novih uslova života u sistemu deinstitucionalizovane podrške, stari će

imati koristi od unaprijeđenog društvenog života i njege, žene, žrtve rodno zasnovanog i porodičnog nasilja će moći da na adekvatan način upute na situaciju nasilja, a djeca bez roditeljskog staranja će unaprijediti njihove rezultate u životu kroz usluge rane podrške, itd.

U oblasti Podrške za administrativne kapacitete (Oblast podrške 3), program ima za cilj da osigura da institucije odgovorne za razvoj zapošljavanja i socijalne zaštite imaju adekvatne kapacitete za ispunjavanje obaveza u okviru pravne tekovine, a institucije uključene u sisteme upravljanja i kontrole IPA III i budućeg ESF+ imaju adekvatne kapacitete za uspješnu implementaciju programa. Unaprijediće se implementacija politika rada zajedno sa jačanjem socijalnog dijaloga.

Kontekst

Programskim intervencijama ciljaju se najranjivije grupe za svaku oblast intervencije kako je identifikovano i prioritizovano u nacionalnim strategijama.

Oblast podrške 1 - Inkluzivno tržište rada

Ciljne ciljne grupe u ovoj oblasti podrške su nezaposlena lica, naročito najranjivije pod-grupe, t.j. mladi (15-29 godina), uključujući NEET populaciju, kao i dugoročno nezaposleni, lica sa invaliditetom, populacija Roma i Egipćana, niskokvalifikovana lica, žene i drugi. Iskustvo u pružanju podrške ranjivim grupama je do sada pokazalo da njima obično nedostaju vještine koje se traže na tržištu rada, da je teško do njih doći i uključiti aktivne politike tržišta rada ili druge usluge ZZZCG. Stoga su potrebne prilagođene mjere.

Podrška koja povezuje mehanizam intervencije sa očekivanom promjenom ciljnih pod-grupa zasniva se na mješavini komplementarnih mehanizama podrške uključujući identifikaciju i aktivaciju, integrisanje usluge aktivne politike tržišta rada (obuke, subvencije za zapošljavanje, samozapošljavanje, itd.). Da bi se osiguralo prilagođavanje usluga posebnim potrebama pod-grupa, ZZZCG će imati koristi od novih standarda i procedura, digitalizacije procesa poslovnog upravljanja, a njegovi zaposleni kao ciljna grupa će imati koristi od obuke za razvoj vještina koje su direktno povezane sa uslugama.

Logika intervencije bi se mogla ukratko predstaviti kako slijedi.

Ukoliko se sprovodi koherentan miks mjera podrške aktivnog tržišta rada, prilagođen posebnim potrebama pod-grupa, dopunjen unaprijeđenim poslovnim procesima ZZZCG i vještinama zaposlenih koje podržavaju aktivaciju ranjivih grupa (ili povećanim nivoom vještina/kvalifikacija ili njihovim boljim stavom prema poslu ili kroz dostupne grantove za samozapošljavanje i/ili podsticaje za poslodavce da integrišu ranjiva lica kroz subvencionisana radna mjesta), onda će stope zaposlenosti i zapošljivosti ranjivih grupa biti povećane. Cilj je da značajan dio podržanih učesnika ostane dugoročno zaposlen.

Kroz sprovođenje aktivnih politika tržišta rada, poštovaće se princip jednakih mogućnosti i nediskriminacije, imajući na umu principe Povelje fundamentalnih prava EU i Konvencije Ujedinjenih nacija o pravima lica sa invaliditetom.

Pretpostavke: Plan implementacije Garancije za mlade 2023-2026 usvojen i sprovodi se, sprovedena reorganizacija ZZZCG, revizija dizajna aktivnih politika tržišta rada

Značajna ciljna grupa sastoji se od socijalnih preduzetnika i potencijalnih socijalnih preduzetnika. Da bi se postigao očekivani ishod (kreiranje i jačanje socijalnih preduzeća da budu sposobna da posluju na tržištu), podrška targetira dvije pod-grupe, postojeća socijalna preduzeća i ona koja to žele da postanu.

Logika intervencije bi se mogla ukratko predstaviti kako slijedi.

Ukoliko nova i postojeća socijalna preduzeća budu podržana da razvijaju i kreiraju zapošljavanje i poslovne aktivnosti, onda će socijalna preduzeća biti u stanju da efikasnije djeluju na tržištu i da vrate investiciju u zajednicu. Međutim, ključna pretpostavka je razvoj institucionalnog i pravnog sistema za socijalno preduzetništvo kako bi se osiguralo da se podržana socijalna preduzeća razvijaju i efikasno posluju.

Pretpostavke: Usvajanje zakonskog okvira o socijalnom preduzetništvu i uspostavljanje Registra socijalnih preduzeća.

U svom dizajnu, investicije u oblasti tržišta rada (mjere aktivne politike tržišta rada, grantovi za socijalna preduzeća, procesi i aktivnosti izgradnje kapaciteta ZZZCG) obuhvatiće principe uključivanja u glavne tokove, uključujući rodnu ravnopravnost, diverzitet i nediskriminaciju.

Oblast podrške 2 – Socijalna inkluzija i zaštita

Glavna ciljna grupa u ovoj oblasti podrške su ranjive grupe, kao što su djeca bez roditeljskog staranja, lica sa invaliditetom i poteškoćama definisanim u planovima za transformaciju, djeca Romi, lica u riziku od siromaštva, stari, beskućnici, djeca i mladi u riziku, žrtve porodičnog i rodno zasnovanog nasilja itd. Iskustvo u pružanju socijalnih usluga je do sada pokazalo da postoji značajan nedostatak pristupa socijalnim uslugama širom teritorije Crne Gore. Stoga, širenje pristupa socijalnim uslugama je potrebno i biće podržano kroz programske intervencije.

Da bi se osiguralo pružanje usluga žrtvama rodno zasnovanog nasilja, novi okvir politike će se uspostaviti, a oni zaposleni u javnim institucijama koji sprovode politike za borbu protiv rodno zasnovanog nasilja kao ciljna grupa imaće koristi od aktivnosti izgradnje kapaciteta kako bi se efikasno sprovodile politike u skladu sa Istanbulskom konvencijom.

Podrška koja povezuje mehanizam intervencije sa očekivanom promjenom ciljnih grupa zasniva se na mješavini intervencija, koje imaju za cilj pružanje socijalnih usluga ranjivim grupama i pristupačnost na cjelokupnoj teritoriji Crne Gore.

Logika intervencije bi se mogla ukratko predstaviti kako slijedi.

Ukoliko postoji povećanje pružanja socijalnih usluga većini ranjivih grupa (kao što je organizovan smještaj, lična asistencija, posrednici za znakovnu komunikaciju, terapija, medijacija i pomoć u kriznim situacijama, itd.) na teritoriji Crnoj Gore, gdje ove usluge uopšte ne postoje ili gdje nedostaju usluge i ciljane podrške za razvoj politike za borbu protiv rodno zasnovanog nasilja, zatim pristupačnost kvalitetnim socijalnim uslugama će se povećati za sve ciljane ranjive grupe širom Crne Gore. Socijalna situacija ranjivih grupa bi takođe bila poboljšana. Ciljana pomoć ranjivim grupama može doprinijeti pozitivnim promjenama za njihovo blagostanje i socijalnu inkluziju.

Pretpostavke: Usvajanje relevantnih nacionalnih zakona je preduslov za omogućavanje visokokvalitetnih standarda u pružanju socijalnih usluga, naime, Zakona o socijalnoj i dječijoj zaštiti, Nacionalna strategija za socijalnu i dječiju zaštitu, Nacionalna strategija za deinstitutionalizaciju.

Po svom dizajnu, ulaganja u socijalne usluge će obuhvatiti principe uključivanja u glavne tokove, uključujući rodnu ravnopravnost, diverzitet i nediskriminaciju.

Oblast podrške 3 – Podrška administrativnim kapacitetima

U ovoj oblasti podrške ciljna grupa su zaposleni koji obavljaju poslove upravljanja i kontrole IPA III programa.

Podrška koja povezuje mehanizam intervencije sa očekivanom promjenom ciljnih grupa zasniva se na mješavini intervencija, koje imaju za cilj dobro funkcionisanje sistema upravljanja i kontrole u skladu sa zahtjevima IPA III za djelotvorno pružanje programskih intervencija.

Logika intervencije bi se mogla ukratko predstaviti kako slijedi:

Ukoliko se aktivnosti tehničke pomoći strukturama upravljanja IPA III pružaju, a struktura se jača, onda će Crna Gora osigurati dobro funkcionisanje sistema upravljanja i kontrole za Operativni program za zapošljavanje i socijalnu inkluziju, te će imati dovoljne kapacitete za buduće upravljanje Evropskim socijalnim fondom ESF+.

Pretpostavke: Pretpostavlja se da će biti ograničen promet stalnog kadra u okviru struktura za upravljanje i implementaciju.

Druga ciljna grupa u ovoj oblasti su nacionalni organi koji će biti odgovorni za sprovođenje Nacionalnog akcionog plana za sprovođenje Evropske garancije za djecu. Mehanizam intervencije koji povezuje podršku sa očekivanom promjenom ciljnih pod-grupa zasniva se na aktivnostima koje će obezbijediti uspostavljanje

struktura i osiguranje djelotvornog sprovođenja Nacionalnog akcionog plana za sprovođenje Evropske garancije za djecu.

Logika intervencije bi se mogla ukratko predstaviti kako slijedi:

Ukoliko podrška bude data nacionalnim organima za uspostavljanje struktura za Nacionalni akcioni plan za sprovođenje Evropske garancije za djecu, onda Crna Gora ima alate za sprovođenje koordinisanih politika čiji su cilj ranjiva djeca u Crnoj Gori.

Treću ciljnu grupu predstavljaju ključni subjekti sa nadležnostima u oblasti politika rada i zdravlja i zaštite na radu, uključujući socijalne partnere.

Logika intervencije bi se mogla ukratko predstaviti kako slijedi:

Ukoliko bude data podrška institucijama rada zajedno sa socijalnim partnerima, onda će se osigurati da njihovi kapaciteti za uspješnu implementaciju budu usklađeni sa politikama pravne tekovine, a socijalni dijalog će biti osnažen.

Uticaj / Sveukupni cilj

Promovisati socijalna prava i prilike za zapošljavanje ranjivih grupa u Crnoj Gori.

**OBLAST PODRŠKE 1
INKLUZIVNO TRŽIŠTE RADA**

Posebni cilj (Rezultat)

1. Unaprijedeno zapošljavanje, pristup zapošljavanju, i mjere aktivacije za sve tražioce posla, naročito mlade i ranjive grupe

**OBLAST PODRŠKE 2
SOCIJALNA INKLUZIJA I
ZAŠTITA**

Posebni cilj (Rezultat)

2. Unaprijeden pristup kvalitetnim socijalnim uslugama koje se pružaju ranjivim grupama (djeca i mladi bez roditeljske njege, lica sa smetnjama u razvoju, žrtve rodno zasnovanog nasilja, djeca Romi, itd.)

**OBLAST PODRŠKE 3
PODRŠKA
ADMINISTRATIVNIM
KAPACITETIMA**

Posebni cilj (Rezultat)

3. Povećana spremnost zemlje shodno poglavljima relevantne pravne tekovine u pristupnim pregovorima

Tipologija rezultata

1.1. Unaprijedene prilike i vještine za zapošljavanje, kroz sprovođenje programa Garancija za mlade

1.2. Unaprijedeno zapošljavanje i vještine ranjivih grupa na tržištu rada kroz aktivne mjere politike zapošljavanja i unaprijedeni operativni kapaciteti i procesi Zavoda za zapošljavanje

1.3. Unaprijeden ekosistem za socijalno preduzetništvo

Tipologija rezultata

2.1. Kvalitetne socijalne usluge sprovedene u novim regionalnim/lokalnim oblastima i transformisane rezidencijalne institucije

2.2. Osnaženi kapaciteti vlasti organa za sprovođenje politika za suzbijanje rodno zasnovanog nasilja

Tipologija rezultata

3.1. Unaprijeden sistem upravljanja i kontrole nad sredstvima EU u sektoru zapošljavanja i socijalne inkluzije u skladu sa zahtjevima EU

3.2. Osnažen kapacitet nacionalnih organa za djelotvornu pripremu, planiranje, koordinaciju, i monitoring sprovođenja Nacionalnog akcionog plana za implementaciju evropske Garancije za djecu

3.3. Osnaženi kapaciteti institucija rada i socijalnih partnera u usklađivanju svojih politika sa pravnom tekovinom EU

4.2.2 DETALJAN OPIS SVAKE OBLASTI PODRŠKE

OBLAST PODRŠKE I: INKLUZIVNO TRŽIŠTE RADA

Obrazloženje: Uprkos oporavku tržišta rada u Crnoj Gori 2022. godine od štetnih efekata pandemije Covid-19 i ekonomskih posljedica rata Rusije protiv Ukrajine rastuće inflacije, glavni izazovi u zapošljavanju i socijalnoj politici ostaju na snazi. Tržište rada se i dalje suočava sa problemima sa zapošljavanjem i stopama aktivnosti uopšte jer su one znatno ispod prosjeka EU. Međutim, ovo je posebno izraženo za žene, mlade (15 – 29), starije radnike, RE populaciju, dugotrajno nezaposlene, pored stalnih značajnih regionalnih nejednakosti u zapošljavanju širom Crne Gore. Kao glavna institucija na tržištu rada, Zavod za zapošljavanje (ZZZ) nema kapacitete da sprovede mjere koje će se baviti izazovima tržišta rada. U tom kontekstu planiraju se značajna ulaganja iz pripremnih aktivnosti koje prethode realizaciji programa, ali i za programska ulaganja u cilju povećanja zaposlenosti i učešća na tržištu rada.

Uključivanje mladih ljudi (15 – 29), naročito NEET populacije na tržište rada je od posebnog značaja za Crnu Goru. Skorašnji podaci pokazuju (maj 2023. godine) da stopa NEET populacije (mladi od 15 do 29 godina, koji nijesu zaposleni, ne pohađaju obrazovanje niti obuku) smanjila se na 23,2% u poređenju sa 26,5% tokom 2021. godine. Posljednji dostupni podaci pokazuju da postoji otprilike 33500 NEET lica u Crnoj Gori.

Da bi se uhvatilo u koštac sa ovim izazovom politike, sprovede se program Garancija za mlade. Institucionalna kontakt tačka za šemu Garancije za mlade i Radna grupa koja upravlja njenom postavkom je uspostavljena i radila je na finalizaciji Plana implementacije Garancije za mlade. Program Garancije za mlade će obezbijediti da mladi (15-29) koji nijesu zaposleni ili uključeni u obrazovanje ili obuku (NEET) dobiju ponudu za posao ili nastave školovanje ili obuku u roku od 4 mjeseca nakon registracije. U okviru pripreme faze koja prethodi implementaciji programa planirane su početne investicije Garancije za mlade koje su uglavnom usmjerene na postavljanje sistema i pilotiranje implementacije. Kroz ulaganja u program, svi registrovani mladi će imati priliku da koriste mjere aktivne politike tržišta rada (prekvalifikacije i dokvalifikacije, subvencije, samozapošljavanje itd.). Takođe, u partnerstvu između ZZZCG, organizacija civilnog društva i socijalnih partnera, planirane su terenske aktivnosti u lokalnim zajednicama. Ulaganjem u program Garancije za mlade planirano je da se smanji udio NEET populacije u Crnoj Gori.

Pored nezaposlenih mladih, na tržištu rada postoje i druge ranjive grupe koje se suočavaju sa različitim, ponekad višestrukim preprekama. Nezaposlenost registrovana kod ZZZCG pokazuje veći procenat nezaposlenih žena nego muškaraca. U januaru 2023. godine bilo je 57,2% ili 25.668 nezaposlenih žena u ukupnom broju aktivnih nezaposlenih. Podaci o registrovanim nezaposlenim licima ističu izazov dugotrajne nezaposlenosti. Prema poslednjim podacima, 40,8% ili 18.312 lica, od svih registrovanih nezaposlenih lica su dugotrajno nezaposlena lica. Obrazovni nivo registrovanih nezaposlenih pokazuje da je relativno visok nivo nezaposlenih (34,3% ili 15.419 lica) bez ikakvog obrazovanja ili samo sa osnovnim obrazovanjem.

Programska ulaganja će se fokusirati na sve ranjive grupe, naročito žene, dugoročno nezaposlena lica, lica sa nižim nivoom kvalifikacija, starije radnike, populaciju Roma i Egipćana, lica sa invaliditetom. Za poboljšanje njihovog zapošljavanja, ZZZCG će sprovesti aktivne mjere politike tržišta rada čije će ciljne grupe biti ove grupe (kao što je podrška za samozapošljavanje, subvencije za zapošljavanje, mjere prekvalifikacije i dokvalifikacija imajući u vidu dualnu tranziciju, programi stažiranja, itd.).

Posebna pažnja biće takođe posvećena mjerama za prekvalifikaciju ili dokvalifikaciju. Nepodudaranje vještina radne snage i potreba tržišta rada zajedno sa niskim udjelom populacije odraslih u cjeloživotnom učenju ima glavni uticaj na niži nivo učešća na tržištu rada. Relevantni podaci ukazuju na nedovoljna ulaganja u usvajanje novih i unapređenje postojećih vještina. Tokom 2020. godine, samo je 2,7 % odraslih učestvovalo u obrazovanju i osposobljavanju, dok je prosjek u EU iznosio 9,1% (2020) i 11,9% (2022). Bez relevantnih vještina za sadašnje i buduće tržište rada, neaktivnost i stope nezaposlenosti ne mogu biti popravljeni. Dobro obučeni ljudi spremni za nove izazove i tehnologije su od krucijalnog značaja za prosperitetnu privredu. Ovaj izazov će postati sve više pominjan u kontekstu dualne tranzicije i razvoja vještačke inteligencije. Stoga, planiraju se značajna ulaganja u

usvajanje novih vještina za nezaposlene ranjive grupe i mlade kroz mjere obučavanja iz aktivnih mjera politike tržišta rada.

Dok Zavod za zapošljavanje aktivno sprovodi mjere aktivne politike tržišta rada sa otprilike godišnjim uključivanjem 1.400 nezaposlenih lica, ograničeno finansiranje kroz nacionalni budžet utiče na dostupnost aktivnih mjera politike tržišta rada. Reforma procesa poslovanja Zavoda za zapošljavanje za pružanje aktivne politike tržišta rada predstavlja ključni korak u unapređenju djelotvornosti i efikasnosti njegovih usluga i podiže kapacitete za uključivanje više ranjivih grupa u njegove usluge i mjere aktivne politike tržišta rada. Postoji nekoliko ključnih oblasti gdje su planirana ulaganja kako bi bavilo slabostima i unaprijedilo sveukupno funkcionisanje ZZZCG. U toku je reforma organizacione strukture ZZZCG, sistema za pružanje usluga klijentima i razvoj sistema za informaciono-komunikacione tehnologije za omogućavanje digitalizacije dijela njegovih procesa. Oslanjajući se na već započete projekte, kroz ovaj program pružiće se podrška za nastavak reformskih aktivnosti. Ulaganjem u nove poslovne procese Zavoda za zapošljavanje uključujući prikupljanje podataka, analizu i sposobnosti osmišljavanja, pružanje usluga i mjere aktivne politike tržišta rada će unaprijediti svoj kvalitet i pristupačnost. Ovo će doprinijeti unapređenju ishoda zapošljavanja ranjivih grupa.

Ovaj program takođe ima za cilj jačanje razvoja socijalnog preduzetništva u Crnoj Gori. Trenutno ne postoji snažan ekosistem za socijalno preduzetništvo, što je takođe kombinovano sa nedostatkom nacionalnog regulatornog okvira. Nedostatak formalne definicije socijalnog preduzeća i povezanih kriterijuma za priznavanje vodi ka nepriznavanju ovih subjekata na tržištu. Da bi se podržao rast socijalnih preduzeća, ovaj program će pružiti dodatnu pomoć, što će direktno uticati na pristup prilikama za zapošljavanje i promovisati socijalnu inkluziju za najranjivije grupe.

Primjenljivi zakoni EU: Paket proširenja, Izvještaj za Crnu Goru 2023, preporuke za Poglavlje 19: Socijalna politika i zapošljavanje obuhvataju preporuke za reformu i osnaživanje Zavoda za zapošljavanje, kako bi se isti pripremili za sprovođenje Garancije za mlade i buduću upotrebu Evropskog socijalnog fonda (ESF), kako bi se nastavili naponi za reformisanje pružanja aktivnih mjera politike tržišta rada sa akcentom na njihovoj relevantnosti za tržište rada.

Rezultati (Posebni ciljevi):

1. Unaprijeđenje zapošljavanja, pristup zapošljavanju i mjere aktivacije za sve tražioce posla, naročito mlade i ranjive grupe

Tipologije rezultata: Da bi se postigao ovaj cilj unutar ove oblasti podrške, ostvariće se tri ključne vrste rezultata:

- 1.1. Unaprijeđene prilike i vještine za zapošljavanje, kroz sprovođenje programa Garancija za mlade
- 1.2. Unaprijeđeno zapošljavanje i vještine ranjivih grupa na tržištu rada kroz aktivne mjere politike zapošljavanja i unaprijeđeni operativni kapaciteti i procesi Zavoda za zapošljavanje
- 1.3. Unaprijeđen ekosistem za socijalno preduzetništvo

Uticaaj, ishod i indikatori rezultata (uključujući početne vrijednosti i ciljeve):

Indikator	Početna vrijednost 2022	Cilj 2032	Izvor
UTICAJ			
Stopa nezaposlenosti, po osnovu pola, starosti i lica sa smetnjama u razvoju %	Ukupno: 14,7 Muškarci: 16.2 Žene: 12.8	Ukupno: <11,6 Muškarci: <12.2 Žene: <11	UNSTAT
ISHOD			
Procenat nezaposlenih koji se zaposle u roku od 6 mjeseci nakon učešća u aktivnim mjerama politike tržišta rada	0	30%	Izvještaji o sprovođenju / ZZZCG
Broj socijalnih preduzeća koje je podržao program, aktivnih 6 mjeseci nakon završetka intervencije	0	15	Izvještaji o sprovođenju/ MRSS

<u>Indikator</u>	<u>Početna vrijednost</u> <u>2022</u>	<u>Cilj</u> <u>2032</u>	<u>Izvor</u>
REZULTAT			
Broj mladih (15-29 godina) koji završavaju program Garancije za mlade koji je podržan od strane intervencije po vrsti mjere ili usluge aktivnih mjera politike tržišta rada (<i>razvrstano prema polu</i>)	0	4700	Projektni izvještaji/ ZZZCG
Broj ranjivih lica kojima je pružena podrška od strane programa po vrsti mjere ili usluge aktivnih mjera politike tržišta rada (<i>razvrstano prema polu</i>)	0	2600	Projektni izvještaji/ ZZZCG
Broj osnovanih socijalnih preduzeća	0	20	Projektni izvještaji/ MRSS
Broj kreiranih radnih mjesta u socijalnim preduzećima kojima je pružena podrška kroz intervenciju financiranu od strane EU	0	55	Projektni izvještaji/ MRSS
Broj poslovnih procesa ZZZCG u sprovođenju	7	10	Projektni izvještaji/ ZZZCG
Zaposleni u ZZZCG obučeni za pružanje podrške tražiocima posla	0	90	Projektni izvještaji/ ZZZCG

Vrste aktivnosti

Rezultat 1.1. Poboľšane prilike i vještine za zapošljavanje mladih kroz sprovođenje Garancije za mlade

Opis prihvatljivih aktivnosti, uključujući glavne projekte:

Kontekst

Kroz pripremne projekte koji prethode sprovođenju programa, ZZZCG će uspostaviti osnovu za sprovođenje Programa Garancije za mlade u Crnoj Gori. Prvo će se razviti protokol za mapiranje NEET populacije zajedno sa informacionim sistemom ZZZCG koji će podržati sve procese, posebna "linija/protokol" za mlade koji se registruju za Garanciju za mlade kod ZZZCG će biti razvijen i nudiće usluge usmjeravanja i savjetovanja, zajedno sa terenskim aktivnostima u saradnji sa NVO i poslodavcima. Onlajn pretprijava (*onlajn registracija za mlade, tražioce posla, poslodavce*) će se razviti zajedno sa statističkim profilisanjem za prioritetne usluge zasnovane na potrebama, i grupno i individualno savjetovanje (ekspertske savjeti o obrazovanju i osposobljavanju, kao i prilike za zapošljavanje i samozapošljavanje). Na osnovu ovog okvira, Program OP ESI će postepno nastaviti sa implementacijom i/ili prilagođavanjima već reformisanih usluga i sprovedenih aktivnosti, koje su većinom usredsređene na aktivne mjere politike tržišta rada (*ponuda*) kroz Garanciju za mlade, budući da je većina preduslova već ispunjena.

1) Sprovođenje terenskih aktivnosti i usluga za mlade ljude koji nude podršku za aktivaciju

Komponenta terenskog rada koja se podržava kroz ovaj program će se sprovesti u partnerstvu sa organizacijama civilnog društva, omladinskim savjetima i ostalim omladinskim organizacijama, socijalnim partnerima, ZZZCG, opštinama ili drugim organizacijama. Terenske aktivnosti imaju krajnji cilj vođenja registracije NEET populacije kod Zavoda za zapošljavanje kao tražioca posla koji treba da budu uključeni u šemu Garancije za mlade. Ova aktivnost će se nadovezati na već sprovedene terenske aktivnosti ZZZCG i biće dobro koordinisana u smislu vremenskog okvira i implementacije.

Aktivnosti će obuhvatati podršku mladim ljudima, uključujući NEET populaciju kroz informativne kampanje i ciljane komunikacione aktivnosti za privlačenje mladih ljudi ka dostupnim uslugama. Mladi će biti aktivno uključeni u osmišljavanje, promociju i aktivnosti podizanja svijesti. Različite intervencije za identifikovanje,

kontaktiranje i angažovanje NEET populacije, biće podržani zajedno sa sprovođenjem planova individualnih aktivnosti, ciljanom podrškom usmjerenom na aktivaciju (meke i/ili transversalne vještine ili digitalne vještine), kao i programima integracija koji se pružaju na lokalnom nivou unutar zajednice (omladinski klubovi, organizacije na nivou zajednice, itd.). Saradnja sa lokalnim socijalnim službama i drugim lokalnim omladinskim organizacijama je predviđena kako bi se došlo do ranjivih mladih na licu mjesta zajedno sa kampanjama za angažovanje poslodavaca i njihovo povezivanje sa nezaposlenim licima radi potencijalnog zaposlenja.

2) Sprovođenje aktivnih mjera politike tržišta rada za mlade

Nakon terenskih aktivnosti koje su praćene prvom registracijom i uslugama inicijalne aktivacije. ZZZCG će ponuditi brojne aktivne mjere tržišta rada ranjivim mladim ljudima koje obuhvataju zapošljavanje, obuke (sa akcentom na dualnoj tranziciji) i program stažiranja. Kroz pripremne aktivnosti, aktivne mjere politike tržišta rada će se reformisati kroz svoj sadržaj kako bi se odgovorilo na potrebe tržišta rada. Izrada nove mjere "Program stažiranja" planirana je do kraja 2026. godine. Njeno sprovođenje će biti podržano kroz ovaj program.

Međutim, prije ponude dostupnih aktivnih mjera politike tržišta rada, specijalan pristup mapiranju i terenskim aktivnostima će biti primijenjen na većinu marginalizovanih grupa, kao što su Romi i lica sa invaliditetom kroz protokole Garancije za mlade sprovedene kroz pripreme aktivnosti koje prethode sprovođenju programa. Terenske aktivnosti koje sprovode ZZZCG i organizacije civilnog društva u pripremnim aktivnostima pred početak sprovođenja programa će takođe imati značajnu ulogu u privlačenju i aktivaciji.

Ponude za zapošljavanje će obuhvatiti subvencije za zapošljavanje uopšte, subvencije za prvo zaposlenje, čiji su fokus svršeni studenti i učenici dualnog obrazovanja, grantovi za samozapošljavanje i subvencije za biznis. Osposobljavanje i stažiranje će obuhvatiti obrazovne programe i programe obuke u obrazovnim institucijama i obuke na radnom mjestu kod poslodavaca, a ciljna grupa će biti mladi ljudi. Obučavanje za započinjanje biznisa će takođe biti podržano.

Početak sprovođenja Garancije za mlade je planiran kao pilot faza u tri regije od 2025. godine. U narednim godinama će se sprovoditi na cijeloj teritoriji zemlje. Podrška od programa će se nastaviti za prve aktivnosti koje će već sprovesti ZZZCG u pripremi i pilot fazi.

Metodi pružanja: ugovor(i) o djelu, grant(ovi)

Ugovori o djelu i grant(ovi) biće omogućeni za pružanje Programa Garancije za mlade za širenje opsega aktivnih mjera tržišta rada i usluga Zavoda za zapošljavanje u skladu sa potrebama ranjivih i marginalizovanih ciljnih grupa.

Ugovori o djelu i grant(ovi) se dodjeljuju putem Zavoda za zapošljavanje kao Ugovornog organa krajnjim korisnicima.

Relevantni organi će odlučiti o dobravanju kriterijuma za odabir operacija. Glavni principi će obuhvatiti najmanje sljedeće:

- Relevantnost i doprinos projekta za sprovođenje ciljeva Programa,
- Doprinos indikatorima Programa,
- Kvalitet i izvodljivost projekta,
- Jasno definisane potrebe ciljnih grupa koje se odnose na cilj Programa,
- Finansijski i operativni kapacitet,
- Komplementarnost sa ostalim projektima u okviru specifične oblasti politike,
- Održivost projekta.

Krajnji korisnici i ciljne grupe:

Ciljne grupe su sljedeće:

- Mladi ljudi (15-29 godina), uključujući marginalizovane mlade kao što su RE populacija, lica sa invaliditetom i lica koja nijesu u obrazovanju, koja nijesu zaposlena i koja ne pohađaju obuke (NEET)

Krajnji korisnici su sljedeći:

- Pružaoi obrazovanja i osposobljavanja odraslih (institucije)
- Omladinske organizacije, ostale partnerske organizacije
- Preduzetnici, poslodavci
- Nezaposlena lica koja započinju svoj biznis
- Zavod za zapošljavanje

Uslovi: Uslovi za početak aktivnosti su u toku. Plan implementacije Garancije za mlade 2023-2026, kao ključni strateški dokument, pripremljen je i planirano je da ga usvoji Vlada. Takođe, u toku su pripremne aktivnosti za reorganizaciju ZZZCG, njegov kapacitet za implementaciju Garancije za mlade će biti ojačan kako bi se omogućila puna implementacija programa Garancije za mlade. Reforme za efikasnu implementaciju Garancije za mlade uključuju reviziju zakonskog okvira koji reguliše promociju zapošljavanja, koja je planirana za 2024. godinu. Pilot projekat Garancije za mlade počće u 3 regiona u Crnoj Gori od 2025. godine, nakon čega će se sprovoditi širom zemlje. Ovo omogućava postepeno povećanje obima projekata. ZZZCG će stalno povećavati svoje resurse za implementaciju programa Garancije za mlade tokom perioda implementacije ovog programa. Detaljan plan će biti predstavljen u aplikaciji za grant.

Rezultat 1.2. Unaprijeđeni zapošljavanje i vještine ranjivih grupa na tržištu rada kroz aktivne mjere politike tržišta rada i unaprijeđene operativne kapacitete i procese Zavoda za zapošljavanje

Opis prihvatljivih aktivnosti, uključujući glavne projekte:

- 1) Sprovođenje mjera aktivne politike tržišta rada i usluga za ranjive grupe, sa posebnim akcentom na RE populaciju, lica sa invaliditetom, dugoročno nezaposlene, žene i niskokvalifikovana lica

S ciljem povećanja zapošljavanja u Crnoj Gori, planirane su investicije za sprovođenje **mjera aktivne politike tržišta rada i ciljane usluge ZZZCG sa akcentom na ranjivim i marginalizovanim grupama**, kao što su dugoročno nezaposlena lica, niskokvalifikovana lica, stariji radnici, populacija Roma i Egipćana, lica sa invaliditetom, nezaposlene žene, korisnici garantovanog minimalnog prihoda i drugi identifikovani kao ranjiva lica na tržištu rada u skladu sa nacionalnom definicijom koja proističe iz strateških dokumenata. Revizija dizajna, usmjeravanja i modaliteta sprovođenja aktivnih mjera politike tržišta rada će se sprovoditi da reflektuju situaciju na tržištu rada i potrebe ranjivih grupa u okviru pripremnih aktivnosti prije sprovođenja programa, zajedno sa unapređenjem usluga ZZZCG (individualizovani pristup, mjere aktivacije, upravljanje individualnim slučajevima).

Uopšteno gledano, ZZZCG će ponuditi brojne **aktivne mjere tržišta rada za ranjive grupe** u zavisnosti od njihovih potreba. Te mjere obuhvataju mjere direktnog zapošljavanja kao što su: samozapošljavanje (podrška namijenjena nezaposlenim licima da započnu sopstveni biznis uz mentorsku poruku), subvencije za zapošljavanje, mjere obuke (prekvalifikacija i dokvalifikacija) u institucijama za obrazovanje odraslih ili sa poslodavcima kao obuka na radnom mjestu, programi stažiranja (usvajanje praktičnog znanja za rad i vještina, uključujući zelene i digitalne vještine), subvencije za preduzetništvo (stvaranje malih preduzeća i podrška za nezaposlena lica da realizuju svoje poslovne ideje).

Budući da se marginalizovane i ranjive grupe na tržištu rada često suočavaju sa veoma specifičnim ili višestrukim barijerama, omogućavanje **specijalizovanog pristupa i dodatne podrške za ispunjavanje njihovih kompleksnih potreba biće od velikog značaja**.

Određenim ranjivim grupama potrebno je više od jedne usluge ili mjere za njihov rad i socijalnu integraciju na tržište rada, kao što su RE populacija, lica sa invaliditetom i dugoročno nezaposlena lica. Podrška će se sastojati od individualnih planova, koji će obuhvatati skup usluga i mjera koje lica može dobiti za svrhu rada i socijalne

integracije. Broj usluga aktivacije i savjetovanja zajedno sa aktivnim mjerama politike tržišta rada zavisio bi od zapošljivosti lica i trenutne odvojenosti od tržišta rada. **Program radne aktivacije će biti razvijen da pruži podršku individualnom pristupu specifičnoj ranjivoj grupi.** Ovaj program će se sastojati od prvog procesa profilisanja, pripreme individualnog plana, identifikacije primjenljivog obrazovnog programa u zavisnosti od konkretne situacije, identifikacije programa integrisanja na radu (primjenljive aktivne mjere politike tržišta rada, kao što su javni rad ili subvencija za zapošljavanje) i redovnih konsultacija za procjenu napretka i potencijalnih uskih grla. Usluge i mjere će se kombinovati u zavisnosti od posebnog pojedinačnog slučaja lica i njihovih barijera za zapošljavanje.

Uključivanje ranjivih grupa na tržište rada zavisi od dobre saradnje između ZZZCG i ostalih institucija, kao što su socijalne usluge. Pasivne mjere tržišta rada i benefiti će ponekad ići ruku pod ruku sa aktivnim mjerama tržišta rada kako bi se uputilo na barijere za socijalnu inkluziju.

Podrška trajnim sezonskim radnicima će se uspostaviti kao novorazvijena aktivna mjera politike tržišta rada koja ima za cilj ublažavanje nestabilnosti sezonskog rada kako bi mogli prevladati periodi smanjene aktivacije koja će uključivati finansijsku podršku radnicima i poslodavcima za period smanjene aktivacije.

Ujednačena mogućnost regionalne procjene aktivnih mjera politike tržišta rada će se osigurati tokom implementacije.

2) Operativni kapaciteti i procesi Zavoda za zapošljavanje

Paralelno sa pružanjem aktivnih mjera politike tržišta rada, struktura ljudskih resursa i procesa poslovanja Zavoda za zapošljavanje Crne Gore biće prilagođeni kako bi se **osnažilo individualizovano pružanje usluga i upravljanje.**

Iako se kapacitet Zavoda za pružanje usluga i programa zapošljavanja unaprijedio tokom godina, nekoliko strukturalnih izazova ostaje i njima se treba baviti. U okviru pripremnih projekata prije nego započne sprovođenje programa, revizija dizajna, usmjeravanje i modaliteti sprovođenja aktivnih mjera politike tržišta rada će biti urađeni zajedno sa početkom organizacionih i procesnih reformi. Takođe, nove ili reformisane aktivne mjere politike tržišta rada će biti kreirane, na osnovu kojih će razvoj ili dalje restrukturiranje internih procesa poslovanja biti podržani kroz ovaj program. Unapređenje procesa će uzeti u obzir specifične i višestruke barijere sa kojima se ranjive grupe često suočavaju i njima u potrebu za specijalizovanom podrškom i individualizovanim pristupom.

Novi ili već postojeći reformski procesi podržani kroz ovaj program obuhvatiće nove pristupe profilisanju i segmentaciji ranjivih grupa, na vještinama zasnovane alate za profilisanje i procese procjene, usluge i protokole pružanja savjetodavne podrške, alate za prognoziranje, alate za samo-procenu, za procjenu kompetencija ranjivih grupa što je praćeno uspostavljanjem plana integracije i aktivacionih programa zajedno sa razvojem sistema za praćenje inkluzije ranjivih grupa u rezultatima aktivnih mjera tržišta rada.

Pored toga, podrška će se pružiti osnaživanju ljudskih resursa u Zavodu za zapošljavanje Crne Gore i poboljšanju vještina zaposlenih za rad sa posebnim marginalizovanim grupama (Romi, lica sa smetnjama u razvoju, dugoročno nezaposlena lica, itd.).

Da bi se mogla povećati pristupačnost uslugama i pružanje istih ranjivim grupama, opremanje centara za zapošljavanje za unapređenje uslova rada biće podržano u skladu sa standardima pristupačnosti, zdravlja i bezbjednosti. Takođe, iako će razvoj informaciono-komunikacionih tehnologija sistema Zavoda za zapošljavanje biti pokrenuti kroz pripreme akcije, dalja nadgradnja sistema će biti podržana kroz program kako bi se pružila podrška novorazvijenim procesima poslovanja i nastavila digitalizacija pružanja usluga korisnicima koji se oslanjaju na već razvijene module. Podrška će se pružiti za uspostavljanje mehanizma praćenja koji će omogućiti na činjenicama zasnovan dizajn i prilagođavanje aktivnih mjera politike tržišta rada. Usklađivanje sistema monitoringa i dodatna interoperabilnost i dijeljenje podataka između javnih institucija, koje nije sprovedeno tokom prethodnih intervencija, zahtijevaće nadgradnju IKT platforme Zavoda za zapošljavanje, kao i osnaživanje internih ljudskih resursa koji se bave podacima.

Metodi pružanja: *Grant(ovi), ugovor(i) o djelu, ponuda, twinning.*

Ugovori o djelu i grant(ovi) biće omogućeni za pružanje aktivnih mjera i usluga politike tržišta rada za širenje opsega aktivnih mjera tržišta rada i usluga Zavoda za zapošljavanje u skladu sa potrebama ranjivih ciljnih grupa.

Ugovori o djelu i grant(ovi) se dodjeljuju putem Zavoda za zapošljavanje kao Ugovornog organa krajnjim korisnicima.

Relevantni organi će odlučiti o dobavljanju kriterijuma za odabir operacija. Glavni principi će obuhvatiti najmanje sljedeće:

- Relevantnost i doprinos projekta za sprovođenje ciljeva Programa,
- Doprinos indikatorima Programa,
- Kvalitet i izvodljivost projekta,
- Jasno definisane potrebe ciljnih grupa koje se odnose na cilj Programa,
- Finansijski i operativni kapacitet,
- Komplementarnost sa ostalim projektima u okviru specifične oblasti politike,
- Održivost projekta.

Krajnji korisnici i ciljne grupe:

Ciljne grupe su sljedeće:

- Populacija Roma i Egipćana
- Lica sa invaliditetom
- Nezaposlene žene
- Dugoročno nezaposleni
- Niskokvalifikovani nezaposleni
- Ostale ranjive grupe na tržištu rada
- Zaposleni u Zavodu za zapošljavanje
- Zavod za zapošljavanje

Krajnji korisnici su sljedeći:

- Pružaoci obrazovanja i osposobljavanja odraslih (institucije)
- Preduzetnici, poslodavci
- Nezaposlena lica koja započinju svoj biznis
- Zavod za zapošljavanje

Poslovni Revidiranje zakonskog okvira koji uređuje promovisanje zapošljavanja i reorganizaciju funkcionalne organizacije i kadrovske nivoe Zavoda.

Rezultat 1.3. Unaprijeđen ekosistem za socijalno preduzetništvo

Opis prihvatljivih aktivnosti, uključujući glavne projekte:

1) Podrška razvoju novih i postojećih socijalnih preduzeća

Nakon formalnog priznanja sektora socijalnog preduzetništva sa usvajanjem relevantnog zakonskog okvira i uspostavljanjem registra uz podršku pripremnih aktivnosti koje prethode početku sprovođenja programa, obezbijediće se sredstva za uspostavljanje novih socijalnih preduzeća za subjekte koji, bez obzira na njihov pravni oblik, žele da započnu poslovnu djelatnost u skladu sa principima socijalnog preduzeća.

Pored toga, podrška će se pružiti za dalji razvoj postojećih socijalnih preduzeća u zemlji u smislu povećanja njihovih poslovnih djelatnosti i istovremeno omogućavanja novih prilika za zapošljavanje ranjivih grupa.

Međutim, ova socijalna preduzeća će morati proći kroz proces formalnog priznavanja onda kada se uspostavi zakonski okvir.

Aktivnosti koje će biti podržane obuhvataju razvoj internih procedura (statut) i registraciju socijalnog preduzeća u nacionalnom Registru za one subjekte koji žele da započnu svoj biznis u skladu sa principima socijalnog preduzetništva ili one koji već posluju, ali treba da prođu kroz proces validacije kako bi mogli da se registruju. Štaviše, ulaganja su planiranja za jačanje kapaciteta zaposlenih u socijalnim preduzećima kroz aktivnosti obučavanja, nabavku opreme, renoviranje, marketinške aktivnosti, razvoj novih modela i planova poslovanja, proizvoda i/ili usluga, pružanje usluga i podrška za zapošljavanje i mentorstvo za ranjive grupe zaposlene u socijalnim preduzećima.

Ulaganje u osnaživanje sektora socijalnog preduzetništva je takođe podsticaj za povećanje aktivnosti socijalnih inovacija.

Metodi pružanja: Grant(ovi)

Kriterijume za odabir operacija će odobriti relevantni organi. Glavni principi će obuhvatiti najmanje sljedeće:

- Relevantnost i doprinos akciji za sprovođenje ciljeva Programa,
- Doprinos indikatorima Programa,
- Kvalitet i izvodljivost akcije,
- Jasno definisane potrebe ciljnih grupa u vezi sa ciljem Programa,
- Finansijski i operativni kapacitet,
- Komplementarnost sa ostalim akcijama unutar posebne oblasti politike,
- Održivost akcije.

Krajnji korisnici i ciljne grupe:

Ciljne grupe su sljedeće:

- Zaposleni u socijalnim preduzećima, uključujući ranjive grupe u socijalnom preduzeću,
- Socijalna preduzeća

Krajnji korisnici obuhvataju:

- Socijalna preduzeća, uključujući organizacije civilnog društva, saradnike, preduzetnike
- Ostali pravni subjekti koji žele da započnu poslovnu djelatnost u skladu sa principima socijalnog preduzeća.

Uслови: Usvajanje zakonskog okvira o socijalnom preduzetništvu i uspostavljanje Registra predstavljaju preduslov za sprovođenje aktivnosti.

OBLAST PODRŠKE 2: SOCIJALNA INKLUZIJA

Obrazloženje: Sektor socijalne zaštite i inkluzije u Crnoj Gori i dalje se suočava sa značajnim izazovima u vezi sa ljudskim resursima i kapacitetima koji su potrebni da bi se u potpunosti sprovele tekuće reforme.

Crna Gora pokazuje značajno viši udio osoba, koji iznosi 38,9% (2021), koji su u riziku od siromaštva i socijalne isključenosti u poređenju sa prosjekom Evropske unije (EU) koji iznosi 21,7% (2021). Pored toga, zabrinjavajućih 45,5% (2021) djece u Crnoj Gori suočava se sa istim rizikom, u poređenju sa prosjekom EU koji iznosi 24,4% (2021). Ove brojke ukazuju na potrebu za dodatnom podrškom i resursima u zemlji.

U narednom periodu očekuje se da će sistem započeti sa reformskim procesom na osnovu Mape puta za reformu sistema socijalne pomoći i usluga socijalne i dječje zaštite u Crnoj Gori.

U okviru pripremnih aktivnosti, pružiće se podrška za jačanje cjelokupnog sistema socijalne zaštite kako bi se povećao njegov kvalitet, dostupnost i pristupačnost najugroženijim grupama. Reforme u pravnom i

institucionalnom ekosistemu su ključne za naredni korak, a to je sprovođenje socijalnih usluga na lokalnom i regionalnom nivou, planiranih kroz ovaj program.

Trenutno, socijalne usluge koje se pružaju na lokalnom nivou i dalje su nedovoljno finansirane, što utiče na njihovu sposobnost da zadovolje potrebe stanovništva, uz nedostatak ulaganja u proces deinstucionalizacije. Rješavanje ovih problema je ključno za obezbjeđivanje efikasne podrške za ranjive grupe. Pored toga, nepovoljni demografski trendovi, starenje stanovništva, kao i sezonski priliv stanovništva (veliki broj turista tokom ljetnjih mjeseci) dodatno opterećuju dostupnost i pristupačnost usluga. Glavni razlog visokog stepena institucionalizacije ranjivih grupa je nedostatak pristupa uslugama zasnovanih na zajednici na cijeloj teritoriji Crne Gore.

Iako je udio djece koja žive u rezidencijalnim ustanovama posljednjih godina opao, djeca se i dalje smještaju u ustanove zbog nedostatka hitne i specijalizovane hraniteljske pomoći i podrške, što znači da su rezidencijalne ustanove često jedina alternativa u hitnim slučajevima.

Nevladine organizacije imaju sve važniju ulogu u pružanju usluga za starija lica, ali, kao i u slučaju svih socijalnih usluga, njihova finansijska struktura je često neodrživa zbog zavisnosti od donacija i nedostatka višegodišnjeg finansiranja.

Kroz ovaj program biće obezbijeđena podrška za proširenje postojećih usluga u zajednici i deinstucionalizaciju stacionarnih ustanova i njihovih korisnika. Podrška transformaciji i modernizaciji stacionarnih ustanova obuhvatiće razvoj programa za podršku djeci i omladini bez roditeljskog staranja, osobama sa invaliditetom i drugim ugroženim grupama.

Investiranje u ove aktivnosti pomoći će u prevazilaženju postojećih izazova, ojačati sektor socijalne zaštite i inkluzije i obezbijediti efikasnu podršku za ugrožene grupe. Alokacijom resursa za ove oblasti, Crna Gora može poboljšati pristupačnost, kvalitet i uticaj socijalnih usluga, što će u konačnom poboljšati život djece, osoba sa invaliditetom i, generalno, onih koji su izloženi riziku od siromaštva i socijalne isključenosti.

Važne zakonodavstvo EU: Izvještaj o Crnoj Gori za 2023. godinu, Preporuke za poglavlje 19 pravne tekovine EU: Socijalna politika i zapošljavanje uključuju reformu sistema socijalne zaštite zasnovanu na Planu reforme socijalne zaštite, kao i usvajanje i sprovođenje Strategije za deinstucionalizaciju i Strategije za zaštitu socijalne i dječije zaštite; Preporuke za poglavlje 23 pravne tekovine EU: Pravosuđe i osnovna prava

Ishodi: Poboľšan pristup kvalitetnim socijalnim uslugama koje se pružaju ugroženim grupama (djeci i mladima bez roditeljskog staranja, uključujući djecu romske nacionalnosti, osobama sa invaliditetom, zavisnicima, žrtvama rodno zasnovanog nasilja i nasilja u porodici, itd.)

Tipologije rezultata: Za postizanje navedenog rezultata unutar ove oblasti podrške, sljedeći rezultati će biti ostvareni:

- 2.1. Kvalitetne socijalne usluge sprovedene u novim regionalnim/lokalnim oblastima, a stambene institucije transformisane.
- 2.2. Ojačani kapaciteti nadležnih organa za sprovođenje politika u oblasti borbe protiv rodno zasnovanog nasilja.

Pokazatelji uticaja, ishoda i rezultata (uključujući početne vrijednosti i ciljeve)

<u>Pokazatelj</u>	<u>Početna vrijednost</u> <u>2022.</u>	<u>Cilj</u> <u>2032.</u>	<u>Izvor</u>
UTICAJ			
Kvalitet pružanja usluga	2,5	3	SIGMA
ISHOD			
Broj socijalnih usluga koje funkcionišu u skladu sa standardima	116	160	Godišnji izvještaji o sprovođenju/Podaci Ministarstva rada i socijalnog staranja
REZULTAT			

Broj pružalaca socijalnih usluga podržanih intervencijama finansiranim iz sredstava EU	0	18	Izvještaji o sprovođenju/Podaci Ministarstva rada i socijalnog staranja
Broj ugroženih osoba koje su podržane sredstvima EU (razvrstano po polu, starosti, ranjivoj grupi, lokaciji)	0	180	Projektni izvještaji
Broj zaposlenih u administraciji Crne Gore obučanih za politike borbe protiv rodno zasnovanog nasilja	0	50	Projektni izvještaji

Vrsta aktivnosti

Rezultat 2.1. Kvalitetne socijalne usluge sprovedene u novim regionalnim/lokalnim oblastima, a staratelj institucije transformisane

Kontekst

Kroz pripremne aktivnosti, sprovedene prije početka sprovođenja programa, podržaće se Plan reformi socijalne pomoći i usluga socijalne i dječije zaštite, sa ulaganjima u pravni i institucionalni okvir za pružanje efikasne i djelotvorne pokrivenosti socijalnom zaštitom, jačanje kapaciteta za programe socijalne zaštite, sisteme, sprovođenje politika, zajedno sa poboljšanjem procesa licenciranja i institucija, pripremom i ponovnim ocjenjivanjem planova transformacije socijalnih ustanova u okviru procesa deinstitucionalizacije. Podrška je takođe planirana za razvoj različitih podzakonskih akata i procedura koje regulišu norme i standarde za pružanje usluga koje nemaju rezidencijalni karakter, sa ciljem prevencije daljeg institucionalizovanja. Na osnovu planirane reforme politike, Operativni program ES1 će investirati u pružanje i proširenje usluga koje proističu iz prilagođenog institucionalnog i pravnog okvira, širom Crne Gore.

Opis prihvatljivih aktivnosti uključujući velike projekte:

1) Sprovođenje socijalnih usluga na regionalnom i lokalnom nivou

Program će podržati sprovođenje postojećih zakonskih, standardizovanih usluga, fokusirajući se na njihovo širenje s ciljem poboljšanja kvaliteta i dostupnosti neinstitucionalnih socijalnih usluga kao najboljeg mehanizma za prevenciju institucionalizacije ranjivih grupa.

Ranjive grupe, kao što su djeca i mladi bez roditeljskog staranja, uključujući romsku djecu, djecu sa invaliditetom, lica sa invaliditetom, zavisnike, žrtve trgovine ljudima, žrtve rodno zasnovanog nasilja, žrtve nasilja u porodici, trudnice ili samohrani roditelji bez porodične podrške i druga lica u riziku od siromaštva, biće podržane kroz različite usluge podrške u svakodnevnom životu i na nivou zajednice. Usluge uključuju organizovano stanovanje za lica sa invaliditetom, ličnu asistenciju, posrednike u komunikaciji putem znakovnog jezika, pomoć u kući, centre za dnevni boravak i druge usluge koje proizilaze iz Zakona o socijalnoj i dječijoj zaštiti. Pored toga, ulaganja će obuhvatiti terapijske i savjetodavne usluge kao što su terapija, savjetovanje, SOS telefon i druge usluge usmjerene na prevazilaženje kriznih situacija i usluge za žrtve porodičnog i rodno zasnovanog nasilja.

Usluge će sprovoditi akreditovani pružaoci socijalnih usluga u skladu sa propisanim standardima i kriterijumima obezbjeđenja kvaliteta.

2) Transformacija rezidencijalnih ustanova

Ova aktivnost će podržati proces transformacije rezidencijalnih ustanova u Crnoj Gori.

Aktivnosti će biti usmjerene ka rezidencijalnim ustanovama koje su pripremljene za proces deinstitucionalizacije i koje imaju nove ili modernizovane planove za transformaciju. Planovi za transformaciju biće podržani kroz pripremne aktivnosti unutar Akcionog dokumenta za 2024. godinu.

Naglasak će biti na procesu transformacije koji uključuje i razvoj i sprovođenje usluga u lokalnoj zajednici, kao što su podržano organizovano stanovanje, jačanje porodične reintegracije, male grupne kuće, dnevni centri, kućna

njega, rehabilitacioni programi za korisnike koji su prošli kroz proces deinstitutionalizacije, metodologije za sprovođenje procesa transformacije i deinstitutionalizacije, savjetodavne usluge i pomoć porodicama, kao i pružanje individualnog i grupnog savjetovanja.

Metode izvršenja: Bespovratna sredstva.

Odobrenje kriterijuma za izbor operacija biće odlučeno od strane nadležnih organa. Glavni principi će obuhvatati barem sljedeće:

- Relevantnost i doprinos akcije ostvarivanju ciljeva Programa
- Doprinos pokazateljima Programa
- Kvalitet i izvodljivost akcije
- Jasno definisane potrebe ciljanih grupa u vezi sa ciljem Programa
- Finansijska i operativna kapacitet
- Komplementarnost sa drugim aktivnostima unutar specifične političke oblasti
- Održivost akcije.

Krajnji primaoci i ciljane grupe:

Ciljne grupe su sljedeće:

- Djeca i mladi bez roditeljskog staranja
- Djeca sa smetnjama u razvoju
- Lica sa invaliditetom
- Lica u riziku od siromaštva
- Zavisnici
- Žrtve trgovine ljudima
- Stari ljudi
- Beskućnici
- Žrtve nasilja u porodici i rodno zasnovanog nasilja
- Ostale ugrožene grupe u riziku od siromaštva

Konačni korisnici su sljedeći:

- Pružaoci socijalnih usluga

Uslugi: Usvajanje revizije Zakona o socijalnoj i dječijoj zaštiti, Nacionalne strategije socijalne i dječije zaštite, usvajanje Strategije deinstitutionalizacije. Usvajanje revidiranih planova transformacije za socijalne institucije i podrška pripremi različitih podzakonskih akata i procedura kao preduslova za dalju deinstitutionalizaciju.

Rezultat 2.2. Ojačani kapaciteti nadležnih organa za sprovođenje politika u oblasti rodno zasnovanog nasilja.

Opis prihvatljivih aktivnosti uključujući velike projekte:

- 1) Podrška u pripremi relevantnih pravnih akata (podzakonskih akata) u oblasti politika rodno zasnovanog nasilja i jačanje kapaciteta nadležnih organa.

Kroz intervenciju programa, biće podržana priprema relevantnih podzakonskih akata i drugih pravnih dokumenata, nakon izmjena Zakona o socijalnoj i dječijoj zaštiti, koji će prepoznati specifične usluge vezane za rodno zasnovano nasilje. Pored toga, biće pripremljeni novi standardi za sve specijalizovane usluge za rodno zasnovano nasilje u usklađenosti sa Istanbulskom konvencijom, kako bi se obezbijedio kvalitet usluga koje će biti pružene u budućnosti. Potrebno je uložiti dodatne napore kako bi se obezbijedila efikasna primjena zakonodavstva, pristup pravdi i sprovođenje prava u administrativnim i sudskim postupcima za žrtve rodno zasnovanog nasilja.

Planirano je jačanje kapaciteta i obuka za zaposlene u institucijama koje se bave rodno zasnovanim nasiljem, kao što su Ministarstvo rada i socijalnog staranja, centri za socijalni rad, pravosuđe i tužilaštvo, policija, zdravstvene ustanove i pružaoci usluga. Podržaće se kampanje podizanja svijesti o rodno zasnovanom nasilju i nasilju nad ženama kako bi se povećalo znanje i razumijevanje ovog važnog pitanja.

Metode izvršenja: *Ugovor o uslugama*

Odobrenje kriterijuma za izbor operacija biće odlučeno od strane nadležnih organa. Glavni principi će obuhvatati barem sljedeće:

- Relevantnost i doprinos akcije ostvarivanju ciljeva Programa,
- Doprinos pokazateljima Programa,
- Kvalitet i izvodljivost akcije,
- Jasno definisane potrebe ciljanih grupa u vezi sa ciljem Programa,
- Finansijska i operativna kapacitet,
- Komplementarnost sa drugim aktivnostima unutar specifične političke oblasti,
- Održivost akcije.

Krajnji primaoci i ciljne grupe:

Ciljne grupe su sljedeće:

- Administrativno osoblje Crne Gore (policija, zdravstvo, centri za socijalni rad, pravosuđe, tužilaštvo)
- Osoblje Ministarstva rada i socijalnog staranja
- Osoblje pružalaca usluga

Krajnji korisnici su:

- Ministarstvo rada i socijalnog staranja

Ustovi: Usvajanje revizije Zakona o socijalnoj i dječijoj zaštiti.

OBLAST PODRŠKE 3: PODRŠKA ADMINISTRATIVNIM KAPACITETIMA

Obrazloženje: Da bi se u potpunosti iskoristio program IPA III u Crnoj Gori i optimizovao njegov uticaj, neophodno je unaprijediti čitav sistem upravljanja i kontrole IPA III, kao i kapacitete institucija odgovornih za rad, zapošljavanje i socijalnu zaštitu, kako bi se njihove politike uskladile sa *pravnim tekovinama* EU.

Te institucije će u budućnosti biti važan element u sprovođenju ESF+ i ključni faktori u postizanju napretka prema ciljevima Akcionog plana za evropski stub socijalnih prava. U pripremnim aktivnostima planirane su intervencije za ukupnu podršku sistemu upravljanja IPA III, kao i pripremu za instrumente politike kohezije, uključujući izgradnju kapaciteta osoblja. Uporedo sa tim, u pripremnim radnjama, biće podržane institucije koje sprovode politike zapošljavanja i socijalne politike, uključujući Zavod za zapošljavanje (EAM) kao važnu organizaciju za buduće sprovođenje ESF+. U poređenju sa strukturama i odgovornostima IPA, instrumenti Kohezije politike značiće povećanje odgovornosti. U tom smislu, oslanjajući se na aktivnosti pripreme, pružiće se podrška za dalje prilagođavanje i razvoj sistema kako bi se efikasno odgovorilo na nove izazove i pripremila zemlja za funkcije i odgovornosti zajedničkog upravljanja, uključujući konsolidaciju kapaciteta centralnih, regionalnih i lokalnih tijela u oblasti zapošljavanja i socijalne politike. Takođe, podrška javnim korisnicima IPA III za pripremu za učešće u programu ESF+ je izuzetno važna, posebno u vezi sa povezivanjem njihovih procesa reforme politika sa potencijalnim predlozima projekata za budući ESF+ program.

Povećanje kapaciteta institucija za zapošljavanje i socijalne politike uopšte je ključno za efikasnu realizaciju njihovih politika i usklađivanje sa standardima i zahtjevima EU. Tako će se kroz ovaj program pružiti podrška u

ustupavljanju i sprovođenju Programa garancije za djecu. Takođe, s ciljem jačanja socijalnog dijaloga u Crnoj Gori i pružanja podrške institucijama u usklađivanju njihovih politika i procesa sa pravnim tekovinama EU.

Važeće zakonodavstvo EU: Izvještaj o Crnoj Gori za 2023. godinu

- **Poglavlje 2:** Sloboda kretanja radnika obuhvata preporuke koje se odnose na administrativne i tehničke kapacitete Zavoda za zapošljavanje i struktura za sprovođenje pravne tekovine EU u ovoj oblasti;
- **Poglavlje 19:** Socijalna politika i zapošljavanje – reformisati obezbjeđenje mjera aktivne politike tržišta rada i ZZZCG kao ključne institucije u ovoj oblasti, sprovesti Mapu puta reformi socijalne pomoći i socijalne i dječije zaštite;
- **Poglavlje 22:** Regionalna politika i koordinacija strukturnih instrumenata – uključuje preporuke o institucionalnom okviru za pripremu budućih programa kohezijske politike i o administrativnim kapacitetima, koji zahtijevaju jačanje.

Ishod: Povećana spremnost zemlje u okviru relevantnih poglavlja pravne tekovine u pregovorima o pristupanju i tipologije rezultata: Za postizanje navedenog rezultata unutar ove oblasti podrške, sljedeći rezultati će biti ostvareni:

- 3.1. Poboľšan sistem upravljanja i kontrole EU sredstava u sektoru zapošljavanja i socijalne inkluzije u skladu sa zahtjevima EU
- 3.2. Ojačani kapaciteti nacionalnih organa za efikasnu pripremu, planiranje, koordinaciju i nadzor sprovođenja Nacionalnog akcionog plana za sprovođenje Evropske garancije za djecu
- 3.3. Ojačani kapaciteti institucija rada i socijalnih partnera u usklađivanju njihovih politika sa pravnim tekovinama EU

Pokazatelji uticaja, ishoda i rezultata (uključujući početne vrijednosti i ciljeve):

Pokazatelj	Početna vrijednost 2022.	Cilj 2032.	Izvor
ISHOD			
% od sredstava EU dobijenih kroz Operativni program	0	≥ 90%	Godišnji izvještaji o sprovođenju
REZULTAT			
Broj završenih operacija	0	7	Godišnji izvještaji o sprovođenju
Broj poziva za predloge projekata u okviru plana ESF+	0	25	Godišnji izvještaji o sprovođenju
Broj uprava u Crnoj Gori koje revidiraju svoje politike i planove za planiranje mjera i aktivnosti Nacionalnog akcionog plana za Garanciju za djecu	0	18	Godišnji izvještaji o sprovođenju
Broj predstavnika vlade, radnika i organizacija poslodavaca obučanih kroz intervencije finansirane od strane EU	0	45	Izvještaji o projektu/Ministarstvo rada i socijalnog staranja

Vrsta aktivnosti

Rezultat 3.1. Poboľšan sistem upravljanja i kontrole EU sredstava u sektoru zapošljavanja i socijalne inkluzije u skladu sa zahtjevima EU

Kontekst.

U pripremim aktivnostima biće pružena podrška ukupnoj pripremi i razvoju sistema za korišćenje Kohezione politike, uključujući izgradnju kapaciteta osoblja uopšte i osiguranje politike zadržavanja kadrova. Paralelno,

također kroz pripremne aktivnosti, biće pružena podrška institucijama koje sprovode politike zapošljavanja i socijalne politike kroz obuke i aktivnosti za unaprjeđivanje vještina.

Opis prihvatljivih aktivnosti uključujući velike projekte:

1) Tehnička pomoć za sprovođenje i upravljanje Operativnim programom ESI i pripremu za ESF+

Podrška pripremnim aktivnostima za izgradnju kapaciteta sistema IPA III i uspostavljanje budućeg sistema upravljanja i kontrole za politiku kohezije, uz planirane komplementarne aktivnosti unutar ovog programa.

Aktivnosti tehničke pomoći uključivaće specifične i prilagođene obuke u pripremi projekata, tenderima, evaluaciji, upravljanju ugovorima i nadzoru IPA III intervencija za Upravljačko tijelo, Nacionalnog koordinatora za IPA (NIPAC), Nacionalnog ovlaštenog lica (NAO) i intermedijarne organe za finansijsko upravljanje, konsultantske usluge s ciljem jačanja kontrolnih mehanizama potrebnih za „ukidanje prethodnih kontrola“, organizaciju aktivnosti nadzora uključujući sastanke Sektorskog odbora za nadzor (SMC) i posjete na licu mesta, vidljivost Operativnog programa ESI putem informativnih dana, proizvodnju promotivnih materijala i komunikacijskih kampanja, finansiranje usluga za poboljšanje radnih uslova Upravljačkog tela (troškovi zakupa, operativni troškovi i neophodna oprema).

Biće pružena podrška za pripremu budućeg "projektnog portfolija" za ESF+, s ciljem strateškog usmjeravanja za razvoj politike zapošljavanja i socijalne politike u skladu sa politikama i standardima EU.

Metode izvišenja: Ugovor o uslugama, Ugovor o nabavi

Odobrenje kriterijuma za izbor operacija biće odlučeno od strane nadležnih organa. Glavni principi će obuhvatiti barem sljedeće:

- Relevantnost i doprinos akcije ostvarivanju ciljeva Programa,
- Doprinos pokazateljima Programa,
- Kvalitet i izvodljivost akcije,
- Jasno definisane potrebe ciljanih grupa u vezi sa ciljem Programa,
- Finansijska i operativna kapacitet,
- Komplementarnost sa drugim aktivnostima unutar specifične političke oblasti.

Krajnji primaoci i ciljne grupe:

Ciljne grupe su sljedeće:

- Osoblje Upravljačkog organa
- Osoblje Nacionalnog akreditacionog tijela
- Osoblje Nacionalnog koordinatora za IPA
- Osoblje Revizorskog tijela
- Osoblje Posredničkog tijela za finansijsko upravljanje

Krajnji korisnici su:

- Ministarstvo rada i socijalnog staranja

Uslovi: Realizacija aktivnosti AD2024 i aktivnosti Strukturne statistike o poslovanju vezane za izgradnju kapaciteta tehničke pomoći mora biti dobro koordinisana unutar predloženih aktivnosti u okviru programa.

Rezultat 3.2. Ojačani kapaciteti nacionalnih organa za efikasnu pripremu, planiranje, koordinaciju i nadzor sprovođenja Nacionalnog akcionog plana za sprovođenje Evropske garancije za djecu (NAP ECG)

1) Podrška u pripremi, planiranju, koordinaciji i nadzoru sprovođenja Nacionalnog akcionog plana za sprovođenje Evropske garancije za djecu

U pripremnim aktivnostima koje prethode sprovođenju programa, biće pružena podrška za pripremu prvobitnog nacрта Nacionalnog akcionog plana Crne Gore za sprovođenje Preporuke Savjeta EU o uspostavljanju Evropske garancije za djecu. Nakon postizanja rezultata iz pripremni aktivnosti, biće pružena podrška sljedećim aktivnostima:

- Završetak aktivnosti na Nacionalnom akcionom planu za garantovanje prava djece (*ako bude potrebno*),
- Razvijanje jasnog okvira za nadzor i procjenu (jasan skup indikatora za mjerenje uspjeha programa, sa jasno dodijeljenim odgovornostima svake institucije javne administracije, uključujući kako podaci treba da teku unutar i između zainteresovanih strana i kako će prikupljeni podaci biti korišćeni u donošenju odluka).
- Jačanje međuinstitucionalne i međuresorske saradnje. Kroz proces izgradnje institucionalnih kapaciteta, akteri će unaprijediti svoje sposobnosti u oblastima kao što su: pravni okviri, različiti menadžerski i organizacioni aspekti aktivnosti programa Crne Gore unutar svih aktera, ljudski resursi, metodologije nadzora i procjene (stručnjaci koji rade sa djecom u obrazovnom i socijalnom sistemu, na nacionalnom i subnacionalnom nivou, donosoci odluka, članovi javne uprave itd.).

Metode izvršenja: Ugovor o uslugama

Odobrenje kriterijuma za izbor operacija biće odlučeno od strane nadležnih organa. Glavni principi će obuhvatati barem sljedeće:

- Relevantnost i doprinos akcije ostvarivanju ciljeva Programa,
- Doprinos pokazateljima Programa,
- Kvalitet i izvodljivost akcije,
- Jasno definisane potrebe ciljanih grupa u vezi sa ciljem Programa,
- Finansijska i operativna kapacitet,
- Komplementarnost sa drugim aktivnostima unutar specifične političke oblasti,

Krajnji primaoci i ciljne grupe:

Ciljne grupe su sljedeće:

- Nacionalne vlasti zadužene za NP ECG.

Krajnji korisnici su:

- Ministarstvo rada i socijalnog staranja

1.4.4.1: Realizacija pripremni aktivnosti vezanih za prvo pripremanje NAP ECG mora biti dobro koordinisana sa aktivnostima u okviru programa.

Rezultat 3.3. Ojačani kapaciteti institucija za rad i socijalnih partnera u usklađivanju i sprovođenju svojih politika sa pravnim tekovinama Evropske unije.

1) Podrška u usklađivanju i sprovođenju usklađenih politika sa pravnim tekovinama Evropske unije.

Podrška će biti pružena za usklađivanje politika zapošljavanja, uključujući politike zdravlja i bezbjednosti na radu, sa pravnim tekovinama Evropske unije, zajedno sa ulaganjima u kapacitete za sprovođenje usklađenih politika, prema potrebama.

Planirana je stručna pomoć i izgradnja kapaciteta u sljedećim oblastima:

- Podrška u harmonizaciji i sprovođenju zakona, podzakonskih akata i strategija koje regulišu tržište rada i radna pitanja.
- Podrška radu tripartitnog Ekonomskog i socijalnog savjeta, jačanje kapaciteta za procjenu politika i stručnost za nadzor njihovog uticaja, jačanje kapaciteta socijalnih partnera za efikasno kolektivno pregovaranje, njihovo snažnije uključivanje u proces donošenja odluka na nacionalnom nivou, razvoj specijalizovanih stručnosti za nadzor politika na svim nivoima, izgradnja kapaciteta za partnerstva (socijalni partneri i vlasti), uključujući sprovođenje dvosmjernih i trosmjernih pregovaračkih tehnika, zagovaranje i drugih relevantnih vještina.
- Jačanje kapaciteta Inspektorata rada u primjeni politika pravne tekovine, a posebno pružanje obuka inspektorima u svim oblastima njihovog rada (radni odnosi i zapošljavanje).
- Obuke za institucije u primjeni i primjeni mjera zaštite na radu, kao što su mjere protiv efekata bioloških, hemijskih, kancerogenih i mutagenih supstanci, zdravlje na radu u poljoprivredi, zaštita zaposlenih prilikom rukovanja azbestom, mjere zaštite zdravlja i bezbjednosti od efekata buke itd.
- Promotivne aktivnosti vezane za zdravlje i bezbjednost na radu, namijenjene kako poslodavcima, tako i zaposlenima (seminari, radionice, obuke, okrugli stolovi, panel diskusije).

Metode izvršenja: Ugovor o uslugama

Odobrenje kriterijuma za izbor operacija biće odlučeno od strane nadležnih organa. Glavni principi će obuhvatati barem sljedeće:

- Relevantnost i doprinos akcije ostvarivanju ciljeva Programa,
- Doprinos pokazateljima Programa,
- Kvalitet i izvodljivost akcije,
- Jasno definisane potrebe ciljanih grupa u vezi sa ciljem Programa,
- Finansijska i operativna kapacitet,
- Komplementarnost sa drugim aktivnostima unutar specifične političke oblasti.

Krajnji primaoci i ciljne grupe:

Ciljne grupe su sljedeće:

- Zaposleni u Ministarstvu rada i socijalnog staranja
- Osoblje socijalnih partnera (organizacija poslodavaca i sindikata)
- Osoblje institucija u oblasti zdravlja i bezbjednosti na radu
- Osoblje Inspektorata rada

Krajnji korisnici su:

- Ministarstvo rada i socijalnog staranja

Uslovi: Svi potrebni uslovi za početak aktivnosti su ispunjeni.

4.2.3 INDIKATIVNA LISTA VELIKIH PROJEKATA PO SVAKOJ OBLASTI PODRŠKE

Pošto se „Veliki projekat“ odnosi na projekat koji se sastoji od niza radova, aktivnosti ili usluga i koji je namijenjen ostvarivanju preciznog i nedeljivog zadatka ekonomskog ili tehničkog karaktera, Operativni program ESI ne sadrži nijedan takav projekat.

4.3 Uključivanje u glavne tokove

Operativni program ESI u potpunosti odražava okvir politike i opšte principe Uredbe IPA III i, posebno, u skladu je sa članom 6.2. ove uredbe, direktno doprinosi integraciji horizontalnih prioriteta kao što su klimatske promjene, zaštita životne sredine, ljudska prava i rodna ravnopravnost. U tom kontekstu, Operativni program ESI prati višedimenzionalne puteve za održavanje napretka ka Ciljevima održivog razvoja 2030. godine pod sloganom "ne ostavljajući nikog za sobom" i promovira integrisane akcije u podršci vulnerabilnim segmentima stanovništva koje će dovesti do zajedničkih koristi i ispuniti višestruke ciljeve Ciljeva održivog razvoja na koherentan način.

Operativni program se bavi međusobnim povezivanjem Ciljeva održivog razvoja, uzimajući u obzir održivije, inkluzivnije, rodno odgovorne i zelene puteve u podršci najvulnerabilnijim grupama u društvu (mladi, žene, Romi i Egipćani, niskokvalifikovani, lica sa invaliditetom itd.).

Upravljačko tijelo, kako bi obezbijedilo doprinos politikama integracije, tokom pripreme i sprovođenja programa, može predvidjeti primjenu sljedećih procedura:

- * Predložene aktivnosti su osmišljene na način da procijene, adresiraju i integrišu ravnopravnost polova, s posebnim fokusom na borbu protiv svih oblika seksualnog i rodno zasnovanog nasilja, promociju ravnopravnosti polova i osnaživanje djevojčica i žena.
- * Operativni program ESI će podržavati samo projekte koji poštuju principe integracije, koji su u skladu sa njegovim ciljevima ili direktno doprinose postizanju njegovih ciljeva. Da bi se principi integracije horizontalnih politika (HMP) primijenili efikasno, *ovaj princip će činiti uslov za pružanje pomoći, koji će biti preciziran u odgovarajućem pozivu za predloge* i detaljnije definisan u relevantnoj upravljačkoj dokumentaciji Operativnog programa ESI. Primjena principa integracije horizontalnih politika kao uslova za pružanje pomoći biće verifikovana na nivou projekta u procesu evaluacije i selekcije projekata. Proces ispunjavanja principa integracije horizontalnih politika biće nadziran na nivou projekta koristeći izvještaje o nadzoru koji će sadržati informacije o principima integracije horizontalnih politika, kao i kroz terenske provjere i naknadnu evaluaciju doprinosa ciljevima integracije horizontalnih politika.
- * Osiguravanje da savjetovanje i informisanje relevantnih aktera i korisnika bude usmjereno na zelenu agendu, politiku rodne ravnopravnosti, jednake mogućnosti, zaštitu od diskriminacije na bilo kojem osnovu, osnaživanje žena i djevojčica i ljudska prava, kada god je to moguće.
- * Zahtjev za promovisanje zaštite životne sredine, agende održivog razvoja, rodne ravnopravnosti, jednakih mogućnosti itd. biće osiguran u Operativnom programu ESI kroz kampanje informisanja i javnog obavještanja.
- * Podnosioci zahtjeva za pomoć biće obavezni, tokom procesa evaluacije, da pokažu da je projekat usklađen sa principima integracije zaštite životne sredine, politike rodne ravnopravnosti, jednakih mogućnosti, zaštite od diskriminacije na bilo kojoj osnovi, osnaživanja žena i djevojčica i ljudskih prava. Uputstva/instrukcije korisnicima o tome kako da uključe principe integracije u svoje predloge projekata biće razvijena i distribuirana.
- * Predviđeno je da budu sprovedene ciljne studije i evaluacije fokusirane na uticaj, efikasnost, efektivnost i mogućnost proširenja aktivnosti uključenih u principe integracije, naročito zaštitu životne sredine i klimatske promjene, rodnu ravnopravnost i osnaživanje žena i djevojčica, jednake mogućnosti za lica sa invaliditetom i Rome i Egipćane.
- * Posebna pažnja biće posvećena operacijama povezanim sa politikama integracije (zaštita životne sredine i održivi razvoj, politika rodne ravnopravnosti, ljudska prava, itd.) u godišnjim izvještajima o sprovođenju Operativnog programa ESI.
- * Uticaj Operativnog programa ESI na politike integracije (zelena agenda, zaštita životne sredine, održivi razvoj, rodna ravnopravnost i osnaživanje žena i djevojčica, ljudska prava) biće razmatran kao deo evaluacije Operativnog programa ESI.
- * Osiguranje da svi podaci za nadzor i izvještavanje o sprovođenju Standardne operativne procedure ESI budu uvijek razvrstani po polu i starosnoj dobi.

4.3.1 Zaštita životne sredine, klimatske promjene i biodiverzitet

Kao dio šire obaveze prema održivom razvoju, EU ima dugoročnu posvećenost rješavanju pitanja zaštite životne sredine u svojim programima pomoći. Operativni program ESI ne ostvaruje specifične ciljeve u vezi sa životnom sredinom i klimatskim promjenama. Operativni program je blažeg karaktera i neće negativno uticati na životnu sredinu niti je ugroziti.

Predložene intervencije u okviru Operativnog programa neće direktno uticati na životnu sredinu, tako da ekološki skrining, uključujući klimatske promjene i uticaje na biodiverzitet, nije preduzet na nivou aktivnosti. Međutim, uključivanje zelenih tokova biće uzeto kao horizontalno pitanje u okviru Operativnog programa jer postoje specifične intervencije u kojima će se promovisati zaštita životne sredine i održivi razvoj.

Operativni program ESI će podržati potražnju za vještinama u kontekstu tranzicije na, na primjer, niskougljenu ekonomiju, pružajući podršku za sticanje novih vještina u skladu sa novim poboljšanjima u oblastima održivog razvoja predviđenim kroz programe pripravnosti (sticanje praktičnih radnih znanja i vještina, uključujući zelene i digitalne vještine).

4.3.2 Rodna ravnopravnost i osnaživanje žena i djevojčica

Prema kodovima Odjeljenja za pomoć u razvoju rodne ravnopravnosti OECD-a navedenim u odjeljku 1.1, ovaj program je označen kao značajan cilj.

Rodna ravnopravnost i osnaživanje žena i djevojčica su preduslovi za realizaciju Agende za održivi razvoj 2030. Integracija rodniha pitanja ostaje primarno sredstvo za postizanje rodne ravnopravnosti. Prema kodovima Odjeljenja za pomoć u razvoju rodne ravnopravnosti OECD-a navedenim u odjeljku 1.1, Operativni program je označen kao značajan cilj. Ovo ukazuje da Operativni program ESI treba da se rukovodi principom rodne ravnopravnosti i osnaživanja žena i djevojčica, i treba da nastoji da zaštiti prava žena i djevojčica u skladu sa Nacionalnom strategijom za rodnu ravnopravnost 2021-2025 i relevantnim akcionim planom, u skladu sa standardima EU (EU Gender Akcioni planovi, EU Gender Akcioni planovi, Usklađeni pristup Relevantno Rodno-transformisanjem) u skladu sa međunarodnim pristupom i Zakonom o ravnopravnosti polova; a) promovisanje promjene društvenih stavova i ravnoteže moći sa kojima se žene i djevojke suočavaju u nepovoljnom položaju; b) korišćenje dostupnih rodniha analiza i njihovo integrisanje u predloženi Operativni program ESI; c) primjenu rodno osjetljivih i polno razdvojenih indikatora i statistike (kada su dostupni) za praćenje i evaluaciju svih sprovedenih intervencija.

Rodna ravnopravnost i osnaživanje žena i djevojčica primjenjuje se kroz cjelovite faze Operativnog programa ESI uključujući programiranje, sprovođenje, praćenje i procjenu. Ciljna grupa uglavnom uključuje žene koje su u nepovoljnom položaju u pristupu tržištu rada i dobijanju posla zbog svog pola/pola/manjine/etničke/religije. ekonomski i socijalno ugrožene žene koje žive u ruralnim područjima jer se suočavaju sa višestrukom diskriminacijom. U drugu grupu spadaju žene/djevojčice ugrožene nasiljem u porodici i žene/djevojčice sa nagomilanim nedostacima, sa posebnom pažnjom na specifičnu situaciju Romkinja i djevojčica.

Ove dvije grupe čine ciljne grupe za Oblast podrške 1 Inkluzivno tržište rada kroz sprovođenje Garancije za mlade i programa i mjera aktivnog tržišta rada sa fokusom na aktiviranje i integraciju u zapošljavanje onih koji su dugotrajno nezaposleni i neaktivni, na sticanje vještina za lica koje traže posao sa niskim stepenom obrazovanja preko 29 godina, kao i lica koja nisu u obrazovanju ili nisu u radnom odnosu.

U okviru *Oblast podrške 2 Socijalna inkluzija i zaštita* mjere će obuhvatiti sprovođenje postojećih zakonskih, standardizovanih usluga fokusiranjem na njihovo proširenje sa ciljem unaprjeđenja kvaliteta i dostupnosti vaninstitucionalnih socijalnih usluga kao najboljeg mehanizma za sprječavanje institucionalizacije ugroženih grupa.

Princip jednakih mogućnosti i nediskriminacije će se primjenjivati kako bi se svim ljudima obezbijedio jednak pristup poslu, obuci i pratećim uslugama, kako bi se eliminisala i spriječila diskriminacija i barijere koje dovode

do izolacije i isključenja iz društvenog i profesionalnog života, a na osnovu društvenih kategorija, kao što su pol/rod, starost, invaliditet, rasa, etnička pripadnost, vjera itd, seksualna orijentacija.

Nadalje, kako bi se osiguralo da je Upravno tijelo u mogućnosti da efikasno sprovodi principe rodne ravnopravnosti i osnaživanja žena i djevojčica, jednakih mogućnosti i nediskriminacije, predviđene su sljedeće procedure:

- Principi jednakih mogućnosti, rodne ravnopravnosti i osnaživanja žena i djevojčica i nediskriminacije podliježu praćenju i procjeni na pojedinačnom projektu, kao i na nivou ishoda i uticaja. Izveštavanje će se vršiti primjenom pokazatelja uticaja, ishoda i rezultata postavljenih na relevantnom nivou operativnog programa u vezi sa izvještavanjem ili procjenom uticaja.
- Odgovarajući rodni pokazatelji biće razvijeni u fazi izrade programa i biće praćeni tokom cijelog programa kako bi se utvrdilo u kojoj mjeri se predviđene politike ostvaruje tokom sprovođenja. U slučaju potrebe, pokazatelji se mogu pregledati.
- Podaci o monitoringu će se izvještavati i prezentovati na svakom sastanku Sektorskog odbora za praćenje tako da će članovi Sektorskog odbora za nadzor moći da razgovaraju o pitanjima koja mogu da ugroze kvalitetno sprovođenje programa i donesu odluku koja vodi ka boljoj usklađenosti sa principima. Radnje koje su sprovedene u vezi sa poštovanjem horizontalnih principa biće prijavljene u godišnjim izvještajima o sprovođenju, kao i u izvještajima o napretku koji se dostavljaju Sektorskom odboru za praćenje.
- Usklađenost sa principom rodne ravnopravnosti je obezbjeđena tokom pripreme programa i biće nadgledana tokom narednih faza praćenja, izvještavanja i procjene. Tamo gdje se pronađu značajni poremećaji u učešću muškaraca i žena koji nisu povezani sa prirodom konkretne operacije, biće uloženi napor da se postigne uravnotežena inkluzija. Prikupljeni podaci o učesnicima programa biće raščlanjeni po polu i starosti. Evaluacija i/ili anketa će biti sprovedena sa fokusom na primjenu principa rodne ravnopravnosti.
- Finansiranje posebnih studija i evaluacija efikasnosti i uticaja horizontalnih principa, uključujući jednake mogućnosti, jednakost između muškaraca i žena i nediskriminaciju
- Biće organizovane obuke fokusirane na ulogu principa rodne ravnopravnosti i nediskriminacije u kontekstu Operativnog programa ESI. Obuke će biti usmjerene na različite predstavnike na različitim nivoima – Upravljačko tijelo, posrednička tijela, predstavnike Komiteta za praćenje, socijalno-ekonomske partnere, nevladine organizacije, organizacije civilnog društva, korisnike.
- Sprovedeće se dizajn i distribucija priručnika koji predstavljaju dobre prakse i osnovne principe jednakih mogućnosti, rodne ravnopravnosti i nediskriminacije.
- Biće posvećeno savjetovanju korisnika o tome kako da u svoje predloge projekata ugrade princip jednakih mogućnosti, rodne ravnopravnosti i nediskriminacije.
- Osiguraće se ugrađivanje principa u proces odabira i procjene projekata i aktivnosti koje će se finansirati iz Standardne operativne procedure ESI.

Projekti koji se sufinansiraju iz Operativnog programa ESI moraju poštovati princip rodne ravnopravnosti, kao i osnaživanje žena i djevojčica i pokazati značajno pozitivan uticaj na jednakost mogućnosti. Projekti ne smiju da diskriminišu i na taj način pokazuju negativan doprinos jednakim mogućnostima ili rodnoj ravnopravnosti; neutralan efekat može biti opravdan samo u izuzetnim slučajevima. Ovi principi se moraju primijeniti u svim projektima, ako je potrebno, takođe uz uvođenje balansnih mjera i aktivnosti usmjerenih na podršku grupama u nepovoljnom položaju.

4.3.3. Ljudska prava

Crna Gora je preuzela snažne zakonske i političke obaveze na globalnom, regionalnom i nacionalnom nivou da garantuje održivi razvoj i prava svojih ljudi i ima ad hoc vladinu strukturu za izvještavanje mehanizama UN za ljudska prava i praćenje njihovih preporuka. Štaviše, Crna Gora je 2019. godine usvojila nacionalnu bazu podataka

za praćenje preporuka, koja ima za cilj da podrži poboljšano planiranje i praćenje sprovođenja preporuka od strane mehanizama UN za ljudska prava, kao i da podrži izvješćavanje o napretku tijelima UN. Kao članica Savjeta Evrope, Crna Gora je pod jurisdikcijom Evropskog suda za ljudska prava i sarađuje sa organima Savjeta Evrope.

Postoji značajan napredak u sprovođenju zakona, politika, strategija i planova za dalje poštovanje ljudskih prava u zemlji, ali izazovi i dalje postoje i potrebno je učiniti više kako bi se osiguralo da se ova prava u potpunosti sprovode u praksi. Diskriminacija manjina, uključujući žene i djevojke koje pripadaju manjinskim grupama, djecu, lica sa invaliditetom i druge ugrožene grupe, ostaje važan izazov sa kojim se treba uhvatiti ukoštac.

Operativni program ESI prati pristup zasnovan na ljudskim pravima koji stavlja principe nediskriminacije i nejednakosti u središte mjera koje treba sprovesti. Ovo uključuje pomoć učesnicima da ostvare svoja ljudska prava, učestvuju u donošenju odluka koje ih se tiču i traže obeštećenje kada su njihova prava povrijeđena. S obzirom na to da su Romi i Egipćani i dalje među najmarginalizovanijim i najsiriromašnijim zajednicama u Crnoj Gori, sa visokim nivoom diskriminacije, socijalne isključenosti i uskraćenosti, obje oblasti podrške će obezbijediti da zaštita i promocija ljudskih prava budu osigurana i poštovana tokom sprovođenja predloženih mjera u Operativnom programu ESI.

Moraće se ojačati svijest, znanje i kapacitet nosilaca dužnosti da ostvare i nosilaca prava da zahtijevaju prava. Postoji potreba za njegovanjem jače političke volje i jačanjem nadzora kako bi se poboljšao nivo sprovođenja obaveza iz oblasti ljudskih prava i za jačom odgovornošću u slučaju da prava nisu ispunjena. Ostvaren je napredak u sprovođenju zakona, politika, strategija i planova za unaprjeđenje poštovanja ljudskih prava u zemlji, ali izazovi i dalje postoje.

Operativni program ESI će ojačati kapacitete institucija vlasti na nacionalnom i lokalnom nivou, kao i organizacija civilnog društva, za efikasnije pružanje osnovnih usluga. Ovo će omogućiti dotičnim korisnicima da budu u poziciji da na adekvatan način sprovode svoje obaveze i politiku ljudskih prava. Ove akcije su ključne da bi se osiguralo da se osnovna prava efikasno primjenjuju, jer to još uvijek nije u potpunosti slučaj u praksi. Operativni program ESI će se baviti osnovnim pravima koja su predviđena Ustavom Crne Gore, pravnim tekovinama EU, principima nediskriminacije po različitim osnovama, rodnoj ravnopravnosti i osnaživanju žena i djevojčica, pravu na pristojne, pravične i bezbjedne uslove rada, pravima u oblastima socijalne zaštite, kako u pogledu obezbjeđivanja materijalnih uslova za ostvarivanje ovih ključnih prava, tako i ispunjenosti ovih ključnih institucija, kao i ispunjenosti ovih ključnih institucija da prepoznaju, procijene i angažuju nosioce prava.

4.3.4. Invaliditet

Prema kodovima OECD-ovog Komiteta za razvojnu pomoć za invalidnost navedenim u odjeljku 1.1, ovaj program je označen kao D2. S obzirom da su lica sa invaliditetom centralne za Operativni program ESI, njihove perspektive su detaljno konsultovane tokom procesa programiranja okvira politike zapošljavanja i socijalne politike.

Komitet za prava osoba sa invaliditetom je sa zabrinutošću primijetio da „nasilje nad osobama sa invaliditetom, posebno ženama i djecom, preovlađuje i da nedostaju efikasne mjere za sprečavanje nasilja, uključujući seksualno nasilje, u svim okruženjima i za praćenje prevencije nasilja“. Sve u svemu, u velikoj mjeri nedostaju politike/prakse zaštite i usluge zaštite u porodici i zajednici za djecu i odrasle sa smetnjama u razvoju.

Lica sa invaliditetom se smatraju jednom od najugroženijih grupa na tržištu rada. Posebno se žene i djevojke sa invaliditetom suočavaju sa velikim poteškoćama zbog živućih predrasuda. Stoga, Operativni program ESI doprinosi podršci javnim politikama koje imaju za cilj da svim osobama sa invaliditetom, uključujući žene i djevojke sa invaliditetom, omoguće uslove za samostalan i samoodrživ život, mogućnost izbora privatnog, profesionalnog ili porodičnog života, škole koje će pohađati, mogućnost obavljanja običnih poslova, posjećivanja javnih i privatnih mjesta kao i svih drugih i omogućavanje društvu da iskoristi njihovo iskustvo, sposobnost i talenat.

U okviru *oblasti podrške 1 Inkluzivno tržište rada osoba sa invaliditetom* biće ponuđen odgovarajući program i mjera aktivnog tržišta rada usmjeren na poboljšanje njihovog pristupa i učešća na tržištu rada, pružajući različite vrste podrške za povećanje njihove zapošljivosti i zadržavanje u zaposlenju. Štaviše, njihova profesionalna

rehabilitacija i društvena integracija biće obrađeni u operativnim programima zapošljavanja i socijalne politike kroz podršku socijalnom preduzetništvu.

U okviru *oblasti podrške 2 Socijalna inkluzija i zaštita* planirane aktivnosti za lica sa invaliditetom biće usmjerene na bolji pristup i obezbjeđivanje kvaliteta uslugama u zajednici.

4.3.5 Demokracija

Sprovođenje Operativnog programa ESI će slijediti princip participativne demokratije, pluralizma i reprezentativnog odlučivanja tokom svih predloženih intervencija koje podrazumijevaju participaciju ključnih zainteresovanih strana, uključujući socijalne partnere. Operativni program ESI je pripremljen i biće sproveden, praćen i procijenjen kroz najšire moguće partnerstvo na nacionalnom, regionalnom i lokalnom nivou nadležnih organa javne vlasti, te sa ekonomskim, socijalnim i ekološkim partnerima i sa predstavnicima civilnog društva, organizacijama i tijelima nadležnim za unaprjeđenje ravnopravnosti na tržištu rada i u društvu. Organizacije civilnog društva se smatraju prvenstveno organizacijama socijalnih partnera, udruženja, fondacija i privatnih institucija, ali i akademskih i obrazovnih institucija i medija. Osnovni cilj podrške organizacijama civilnog društva je da ih uvede u proces donošenja odluka kroz unaprjeđenje njihovih sposobnosti u oblastima demokratije i ljudskih prava, zaštite životne sredine, održivog razvoja i socijalne podrške i zdravstvene zaštite. Takođe, učešće predstavnika organizacija civilnog društva u radu Sektorskog nadzornog odbora Operativnog programa ESI predstavlja važan doprinos nadzoru sprovođenja Operativnog programa ESI.

4.4 Rizici i pretpostavke

Kategorija	Rizici	Vjerovatnoća (Velika/ Srednja/ Mala)	Uticaj (Velika/ Srednja/ Mala)	Ublažavajuće mjere
1. Rizici u vezi sa spoljnim okruženjem	Promjene u političkoj klimi, kao i u strukturama vlasti koje mogu uticati na napredak programa, ne mogu se predvidjeti, a potrebni rezultati nisu uspostavljeni od rane faze	M	V	Promovisanje sektora zapošljavanja i socijalne politike kao važnog za ublažavanje političkih, ekonomskih i društvenih rizika, kao važnog za ublažavanje političkih, ekonomskih i društvenih rizika Identifikacija potencijalnih promjena u vladinim prioritetima i agendi treba da se uradi što je više moguće, u vrlo ranoj fazi i da se predvide korektivne akcije. Kontinuirana saradnja sa korisnikom i Delegacijom EU u Crnoj Gori (EID) u definisanju jasnih zahtjeva u pogledu podrške koja je potrebna da bi se obezbijedila sva podrška Vlade.
	Slabo interesovanje osoba koje nisu u obrazovanju, zapošljavanju ili obukama za učešće u Garanciji za mlade	S	V	Obezbjedivanje široko rasprostranjene i ciljane kampanje za podizanje svijesti javnosti usmjerene na prednosti Garancije za mlade i podsticanje onih koji nisu u obrazovanju, zapošljavanju ili obukama da promjene svoje ponašanje i uđu u program Podržati ciljane terenske aktivnosti u saradnji sa omladinskim NVO/organizacijama civilnog društva
	Nedostatak aktivnosti usmjerenih prema	S	V	Osigurati razvoj kapaciteta omladinskih

	osobama koje nisu u obrazovanju, zapošljavanju ili obukama koje pružaju nevladine organizacije mladih			nevladinih organizacija/organizacija civilnog društva za pružanje terenskih usluga mladima koji nisu u obrazovanju, zapošljavanju ili na obukama Angažovanje omladinskih nevladinih organizacija da pruže pomoć mladima koji nisu u obrazovanju, zapošljavanju ili na obukama koji nisu angažovani da se registruju u sistemu pružanja usluga Garancije za mlade
	Kašnjenja u sprovođenju određenog programa zbog lošeg učinka spolnog pružaoca usluga	M	S	Pružanje blagovremene i adekvatne podrške u planiranju i realizaciji programa; obezbjeđivanje jasnih ugovora o uslugama/uputstvu o uslugama
	Organizacije civilnog društva bi se mogle suočiti sa većim poteškoćama u ispunjavanju svojih obaveza prema bespovratnim sredstvima koje finansira EU	M	S	Obezbjedivanje da se neophodni domaći finansijski i administrativni resursi uspješno i djelotvorno mobilisu
2. Rizici povezani sa planiranjem, procesima i sistemima	Krhki novi pravni okvir za podsticanje razvoja društvenog preduzetništva i ograničeni kapaciteti društvenih preduzeća da se prijave i iskoriste šeme bespovratnih sredstava	M	S	Obezbijediti promociju novog zakonskog okvira za društveno preduzetništvo Obezbijediti da dokumentacija šeme dodjele bespovratnih sredstava odražava potrebe i stimuliše razvojni potencijal društvenih preduzeća
	Objavljivanje tendera kasni, što dovodi u pitanje punu realizaciju projekata	M	S	Obezbijediti izradu dokumentacije do najvišeg stepena ispravnosti kako bi se izbjegle promjene Trajna interakcija sa ugovaračem i rana reakcija na kašnjenja, posebno u rasporedu aktivnosti.
	Na operativni učinak Operativnog programa ESI utiče sistem informacionih tehnologija	V	V	Obezbijediti prikupljanje pouzdanih podataka i najviši nivo koordinacije između tijela koja učestvuju u nadzoru i izvještavanju Obezbijediti kvalitet baze podataka koja bi omogućila mjerenje stepena ostvarenosti postavljenih ciljeva i pokazatelja učinka
3. Rizici povezani sa ljudima i organizacijom	Promjena osoblja zaduženog za programiranje i sprovođenje EU	S	S	Izgradnja sistema razmjene znanja i vještina koji ne zavisi direktno od samo

	intervencija u institucijama državne uprave relevantnim za Operativni program ESI			nekoliko pojedinaca unutar relevantnih institucija Podsticati prenos vještina i znanja na širi spektar javnih uprava Obezbjedivanje mjera povećanja plata zbog specifičnog opisa posla. Promovisanje kulture institucionalnog pamćenja. Ovo će se postići stvaranjem instrumenata za razmjenu informacija i znanja, stvaranjem adekvatnih procedura za prikupljanje podataka i izvještavanje.
	Nedostatak adekvatnog kadra u Zavodu za zapošljavanje Crne Gore, Ministarstvu rada i socijalnog staranja i sektoru socijalnih usluga za sprovođenje mjera predviđenih Standardnom operativnom procedurom ESI	S	S	Obezbijediti relevantnu izgradnju kapaciteta kako bi se osoblje opremilo znanjem i vještinama potrebnim za uspješno upravljanje i sprovođenje mjera Operativnog programa ESI
4. Rizici povezani sa aspektima zakonitosti i pravilnosti	Kašnjenja u donošenju relevantnog radnog i socijalnog zakonodavstva značajno utiču na tajming i sprovođenje mjera predviđenih Standardnom operativnom procedurom ESI.	S	S	Postignut politički konsenzus u vezi sa zakonodavnim okvirom Obezbijediti širenje informacija ciljnoj grupi i široj javnosti o novousvojenim zakonskim odredbama i praksi njihove primjene

Spoljne pretpostavke

Na nivou ishoda:

- Kontinuirana posvećenost, usmjerena i koordinisana na najvišem nivou vlade i izvršne vlasti, kako bi se riješili ključni prioriteti u okviru ovog Operativnog programa ESI.
- Vlada Crne Gore je posvećena kontinuiranoj podršci procesu evropskih integracija, a pregovori o pristupanju EU napreduju.
- Povoljni razvoj tržišta rada, poslovnog okruženja i ekonomski rast doprinose postizanju ciljeva Operativnog programa ESI.
- Stalna podrška Zavoda za zapošljavanje Crne Gore u izgradnji snažnog mehanizma realizacije i modaliteta za sprovođenje mjera integracije na tržištu rada.
- Kontinuirana posvećenost i saradnja nacionalnih i lokalnih institucija u planiranju i realizaciji aktivnosti i njihova posvećenost unaprjeđenju kvaliteta i spektra lokalnih socijalnih usluga.

- Podrška alternativnom i inovativnom načinu promovisanja socijalne inkluzije, integracije i zapošljavanja ugroženih grupa u društvenim preduzećima.
- Operativna struktura i korisničke institucije obezbjeđuju adekvatan i dovoljan broj stalnog osoblja za sve predviđene aktivnosti izgradnje kapaciteta.
- Promjena stalnog osoblja Operativne strukture i korisničkih institucija ostaje razumno ograničena.
- Radni odnosi između Operativne strukture, potencijalnih nacionalnih i lokalnih korisnika ostaju konstruktivni i efikasni.
- Kontinuirana podrška politici socijalne inkluzije i učešće poslovnog sektora.
- Usvojen institucionalni i pravni sistem za socijalno preduzetništvo kako bi se obezbijedio razvoj društvenih preduzeća.

Na nivou rezultata:

- Odgovarajući kapaciteti lokalnih učesnika za učešće i sprovođenje mjera.
- Odgovarajući kapaciteti relevantnih institucija za podršku i koordinaciju procesa donošenja politika i sprovođenje procesa u sektoru zapošljavanja i socijalne politike.
- Efikasno informisanje i komunikacija između različitih učesnika na regionalnom i lokalnom nivou.
- Stalna motivacija i posvećenost potencijalnih korisnika i korisnika bespovratnih sredstava za učešće u projektima finansiranim iz IPA III i ESF+.
- Neophodni domaći finansijski i administrativni resursi uspešno i delotvorno su iskorišćeni.
- Sistematski se ulažu napor u podizanje javne svijesti o značaju pitanja koja se podržavaju kroz ovaj Operativni program ESI.

5. Pregled procesa konsultacija za pripremu Operativnog programa

U svjetlu povećanog naglaska na ranu konsultaciju sa partnerima u novom programskom periodu (IPA III), uloženi su napor da se partneri uključe u rane faze oblikovanja Operativnog programa. Ovo osigurava sveobuhvatno predstavljanje međusobno dogovorenih prioriteta i usklađuje se sa standardima Komisije za temeljno i smisleno angažovanje ekonomskih i socijalnih partnera. Operativni program ESI pripremljen je kroz konsultativni i participativni pristup.

U tom smislu, formirana je Radna grupa za razvoj Operativnog programa, koja okuplja predstavnike svih relevantnih aktera iz javne administracije, nevladinih organizacija, socijalnih partnera i drugih zainteresovanih strana, sa naglaskom na sektor zapošljavanja i socijalne politike. Njihova glavna uloga je u promovisanju i podsticanju politika zapošljavanja i efikasnih socijalnih politika u Crnoj Gori, pružajući preglede i komentare na uzastopne nacрте Operativnog programa.

Prvi sastanak Radne grupe održan je 5. aprila 2023. godine, a okupio je više od 40 relevantnih predstavnika/zainteresovanih strana. Sastanak je iskorišćen kao prilika da se sa svim učesnicima podijele informacije o trenutnom procesu programiranja IPA III, kao i o zapošljavanju i kontekstu socijalne politike u EU i Crnoj Gori. Početni proces izrade Operativnog programa zapravo je započeo ovim prvim sastankom Radne grupe, pa je tako bio i prilika da se predstave izazovi u ovim oblastima, kao i relevantne preporuke, te da se pruži veoma širok pregled intervencija koje bi trebalo da obuhvate, na osnovu intervencija odabranih iz strateškog odgovora i u skladu sa dostupnim sredstvima. Sastanak je takođe poslužio kao polazna tačka za uvođenje vremenskog okvira izrade Operativnog programa i intenzivnih, fokusiranih individualnih konsultacija koje će se odvijati u mjesecima koji slijede.

U tom smislu, pored sastanka Radne grupe, tokom pripreme Operativnog programa održani su odvojeni sastanci sa predstavnicima javne uprave u zavisnosti od oblasti podrške Operativnog programa i/ili odgovarajućih politika i budućih aktivnosti, kao i sa socijalnim partnerima.

Rad na izradi Operativnog programa takođe je bio podržan od strane stručnjaka angažovanih u okviru IPA 2020 tehničke pomoći projekta "Poboljšano donošenje politika zasnovanih na dokazima, prakse sprovođenja i koordinacija u sektoru zapošljavanja i socijalne politike i ojačane kapacitete za učešće u ESF".

Posebna pažnja je posvećena uključivanju partnera iz organizacija civilnog društva kako bi se razmotrile njihove specifične potrebe. Članovi radnih grupa imali su priliku da ravnopravno učestvuju i daju sugestije na Operativni program, komentarišu radne materijale i predlažu dopune i izmjene u okviru Operativnog programa.

6. Aranžmani za sprovođenje

6.1 FINANSIJSKI SPORAZUM

Za realizaciju ovog programa potrebno je zaključiti sporazum o finansiranju između Komisije i Crne Gore.

6.2 METODE SPROVOĐENJA

Komisija će obezbijediti da se poštuju odgovarajuća pravila i postupci EU za pružanje finansiranja trećim stranama, uključujući postupke revizije, kada je to primjenljivo, i usklađenost programa sa restriktivnim mjerama EU²¹.

Indirektno upravljanje sa korisnikom Instrumenta za pretpristupnu pomoć III

Ovaj program će se realizovati pod indirektnim upravljanjem Crne Gore.

Organ upravljanja odgovoran za sprovođenje programa je Ministarstvo rada i socijalnog staranja. Upravljačko tijelo biće odgovorno za zakonitost i pravilnost rashoda, za finansijsko upravljanje, programiranje, sprovođenje, nadzor, procjenu, informisanje, vidljivost i izvještavanje o aktivnostima IPA III.

Zadaci izvršenja budžeta, kao što su pozivi za tendere, pozivi za predloge, ugovaranje, upravljanje ugovorima, plaćanja i prihodi, biće povjereni sljedećim posredničkim tijelima za finansijsko upravljanje: Zavodu za zapošljavanje Crne Gore (EAM) i Ministarstvu finansija, Direkciji za finansije i ugovaranje sredstava pomoći od EU/Sektor za ugovaranje i finansiranje programa iz sredstava EU. Oni će obezbijediti zakonitost i regularnost izdavanja sredstava.

6.3 OPSEG GEOGRAFSKE PRIHVATLJIVOSTI ZA NABAVKU I BESPOVRATNA SREDSTVA

Geografska prihvatljivost u smislu mjesta osnivanja za učešće u postupcima javnih nabavki i dodjele grant, kao i u smislu porijekla kupljenih dobara, kako je utvrđeno osnovnim aktom i navedeno u relevantnim ugovornim dokumentima, primjenjuje se, uz poštovanje sljedećih odredbi.

Ovlašćeni službenik Komisije odgovoran za to može proširiti geografsku prihvatljivost na osnovu hitnosti ili nedostupnosti usluga na tržištima zemalja ili teritorija o kojima je riječ, ili u drugim opravdanim slučajevima gdje bi primjena pravila o prihvatljivosti učinila realizaciju ovog programa nemogućom ili izuzetno teškom (član 28(10) Uredbe o Instrumentu za susjedstvo, razvoj i međunarodnu saradnju - Globalna Evropa).

7. Finansijske tabele po oblastima podrške i po godinama (uključujući stope sufinansiranja, ako je primjenljivo)

	2024. n			2025. n+1			2026. n+2			2027. n+3			UKUPNO		
	Doprinos EU	Sufinanciranje korisnika Instrumenta za prepristupnu pomoć III	Ukupni rashodi	Doprinos EU	Sufinanciranje korisnika Instrumenta za prepristupnu pomoć III	Ukupni rashodi	Doprinos EU	Sufinanciranje korisnika Instrumenta za prepristupnu pomoć III	Ukupni rashodi	Doprinos EU	Sufinanciranje korisnika Instrumenta za prepristupnu pomoć III	Ukupni rashodi	Doprinos EU	Sufinanciranje korisnika Instrumenta za prepristupnu pomoć III	Ukupno
Oblast podrške 1	1.300.000	229.412	1.529.412	5.400.000	952.942	6.352.942	6.000.000	1.058.824	7.058.824	7.000.000	1.235.295	8.235.295	19.700.000	3.476.473	23.176.473
Oblast podrške 2	0	0	0	1.000.000	176.471	1.176.471	1.600.000	282.353	1.882.353	2.000.000	352.943	2.352.943	4.600.000	811.767	5.411.767
Oblast podrške 3	200.000	35.295	235.295	400.000	70.589	470.589	1.000.000	176.471	1.176.471	1.000.000	176.471	1.176.471	2.600.000	458.826	3.058.826
UKUPNO	1.500.000	264.707	1.764.707	6.800.000	1.200.002	8.000.002	8.600.000	1.517.648	10.117.648	10.000.000	1.764.709	11.764.709	26.900.000	4.747.066	31.647.066

8. Mjerenje učinka

8.1 PRAĆENJE I IZVJEŠTAVANJE

Nadzor sprovođenja Operativnog programa imaće za cilj prikupljanje i analizu podataka kako bi se informisalo o napretku ka ostvarivanju planiranih rezultata, podržali procesi donošenja odluka i izvještavalo o upotrebi resursa.

Tehnički i finansijski nadzor sprovođenja ovog Operativnog programa na dnevnom nivou biće kontinuiran proces i dio odgovornosti partnera u sprovođenju. U tu svrhu, partner koji sprovodi program će uspostaviti stalni unutrašnji tehnički i finansijski sistem nadzora programa i izraditi redovne izvještaje o napretku (najmanje godišnje) i završne izvještaje.

Svaki izvještaj će pružiti tačan prikaz sprovođenja Operativnog programa, prepreka na koje se naišlo, promjena koje su uvedene, kao i stepena postizanja njegovih rezultata i doprinosa postizanju njegovih ishoda, a ukoliko je moguće u trenutku izvještavanja, i doprinosa postizanju njegovih uticaja, mjereno odgovarajućim indikatorima.

Komisija može obaviti dodatne posjete u cilju nadzora, kako putem svog osoblja, tako i putem nezavisnih konsultanta koje direktno angažuje Komisija za nezavisne revizije nadzora (ili koje angažuje odgovorni zastupnik sa kojim je Komisija sklopila ugovor za sprovođenje takvih revizija).

Uloge i odgovornosti za prikupljanje podataka, analizu i nadzor:

U slučaju da aranžmani ostanu isti kao tokom perioda IPA II, ukupan napredak će se pratiti kroz učešće različitih zainteresovanih strana, kao što su Evropska komisija/Delegacija EU, NIPAC, Nacionalno ovlašćeno lice, Kancelarija za podršku Nacionalnog ovlašćenog lica, NF, Operativna struktura kao krajnji korisnik i druge institucije i organizacije civilnog društva. Tačnije, nadzor će se vršiti pomoću:

- Sistem nadzora usmjeren na rezultate (ROM) (pod vođstvom Generalnog direktorata za susedstvo i pregovore o proširenju): Ovo će obezbijediti, prema potrebi, nezavisnu procjenu tekućeg ili naknadnog učinka aktivnosti.
- Sopstveni nadzor korisnika IPA: Proces nadzora IPA-e organizuje i vodi NIPAC, uz podršku Operativne strukture za Operativni program ESI. NIPAC je glavni posrednik između Vlade Crne Gore i Evropske komisije u vezi sa strateškim planiranjem, koordinacijom programiranja, nadzorom sprovođenja, procjenom i izvještavanjem o ukupnoj pomoći IPA. NIPAC prati proces programiranja, pripreme i sprovođenja, kao i održivost i efekte programa, s ciljem poboljšanja tih procesa, osiguravanja pravovremenog identifikovanja, otklanjanja i ublažavanja potencijalnih problema u procesu programiranja i sprovođenja aktivnosti. Na osnovu godišnjeg izvještaja Ministarstva rada i socijalnog staranja i korisnika ove akcije, NIPAC priprema redovne izvještaje o nadzoru za Vladu i Evropsku komisiju na osnovu izvještaja koje sastavljaju institucije odgovorne za sprovođenje. Izveštava o formulaciji akcije, ispunjenju preduslova za pokretanje postupaka javnih nabavki, sprovođenju akcije, njenoj održivosti i efektima, te organizuje proces procjene.
- Samonadzor koji vrši Delegacija EU: Ovo je dio godišnjeg procesa strategije osiguranja i vrši se na osnovu prethodne procjene rizika za akcije/ugovore koji se smatraju rizičnijim.
- Zajednički nadzor koji vrše Generalni direktorat za susedstvo i pregovore o proširenju i IPA korisnik: uskladenost, koherentnost, djelotvornost, efikasnost i koordinacija u sprovođenju finansijske pomoći biće redovno (barem jednom godišnje) nadzirani od strane Nadzornog odbora IPA. To će podržati sektorski nadzorni odbori koji će obezbijediti proces nadzora na nivou sektora. Rezultati nadzora će se koristiti u procesu kreiranja politike za predlaganje prilagođavanja programa i korektivnih mjera.

Prikupljanje podataka se zasniva na pokazateljima koji učestvuju u logici intervencije koja opisuje Operativni program. Okvir rezultata IPA III pružio je definisani skup specifičnih pokazatelja koji su korišćeni tokom pripreme Operativnog programa ESI, čime je omogućen nadzor i izvještavanje o uticaju, ishodu i rezultatima svake intervencije. Tokom programiranja i po potrebi, odabrani zajednički okvirni pokazatelji dopunjeni su dodatnim pokazateljima za nadzor i uspješno izvještavanje o

tome šta je intervencija konkretno promijenila ili poboljšala tokom sprovođenja Operativnog programa. Takođe je sastavljen spisak pokazatelja na nacionalnom nivou koji sadrži informacije o različitim pokazateljima koji su uvedeni putem strateških dokumenata koji su relevantni za socijalnu politiku i politiku zapošljavanja sa ciljem prikupljanja relevantnih podataka i nadzora nivoa ostvarenja njihovih ciljeva, a koji predstavlja osnovu za ocjenu uspješnosti u okviru Operativnog programa ESI. Prioritetni akcioni okvir za praćenje sprovođenja nacionalnih strategija u sektorima zapošljavanja i socijalne politike stvara čvrst okvir za nadzor i izvještavanje sa opisom uloga i odgovornosti zainteresovanih strana u oblasti zapošljavanja i socijalne politike, pokazatelja za mjerenje uspješnosti zapošljavanja i socijalne politike i mehanizama za koordinaciju politika i razvojnih procedura.

Proces prikupljanja podataka upravlja Ministarstvo rada i socijalnog staranja, koje prikuplja podatke od svih subjekata koji sprovode aktivnosti i priprema godišnji izvještaj o sprovođenju prema postizanju svih relevantnih pokazatelja na nivou rezultata i ciljeva, kako je uključeno u logiku intervencije.

Ministarstvo rada i socijalnog staranja kao korisnik i ključna zainteresovana strana u ovom projektu/aktivnosti, dodijeliće svoje tehničko osoblje koje će održavati operativne kontakte sa partnerima u sprovođenju (izvođači i drugi, ako je primjenljivo). Odgovorno tehničko osoblje biće zaduženo da obezbijedi da partner u sprovođenju izradi logičku shemu projekta u skladu sa aktivnostima koje vode ka završetku rezultata u okviru ovog Operativnog programa ESI. Partner u sprovođenju će takođe morati da osmisli odgovarajuće procedure za nadzor i izvještavanje pod smjernicama odgovornog tehničkog osoblja institucija korisnika, uzimajući u obzir internu podjelu uloga i odgovornosti za izvještavanje i pokazatelje predviđene programom.

Sektorski nadzorni odbor, kako je predviđeno članom 53. Okvirnog sporazuma o finansijskom partnerstvu, igra ključnu ulogu u nadzoru i izvještavanju o sprovođenju Operativnog programa.

Na osnovu izvještaja koje prije sastanaka dostavlja Upravljačko tijelo, Sektorski nadzorni odbor će naročito:

- razmotriti efektivnost, efikasnost, kvalitet, koordinaciju i usklađenost sprovođenja programa;
- razmotriti napredak ka ostvarivanju ciljeva, postizanju planiranih rezultata i efekata, i procijenjivati uticaj i održivost pomoći Instrumenta za pretpristupnu pomoć III, uz obezbjeđivanje usklađenosti sa političkim dijalogom, povezanim centralnim i regionalnim sektorskim strategijama i višekratnim ili regionalnim aktivnostima u korisniku Instrumenta za pretpristupnu pomoć III.
- razmotriti godišnje izvještaje o sprovođenju, uključujući finansijsku realizaciju programa;
- ispitati relevantne nalaze i zaključke, kao i predloge za korektivne akcije proistekle iz kontrola na licu mjesta, nadzora, procjena i revizija, ako su dostupni;
- razgovarati o svim relevantnim aspektima funkcionisanja sistema upravljanja i kontrole;
- razgovarati o bilo kojim problematičnim pitanjima i radnjama;
- ako je potrebno, razmotriti ili dati predloge za izmjene programa i preduzeti bilo koju drugu korektivnu akciju kako bi se obezbijedilo ostvarenje ciljeva i unaprijedila efikasnost, efektivnost, uticaj i održivost pomoći Instrumenta za pretpristupnu pomoć III;
- razmotriti preduzete mjere u vezi sa informacijama, promocijom, transparentnošću, komunikacijom i vidljivošću.

8.2 Procjena

S obzirom na značaj programa, srednjoročna i završna procjena će biti sprovedene za oblasti podrške obuhvaćene ovim operativnim programom, a ugovoriće ih korisnik Instrumenta za pretpristupnu pomoć III, i treba da budu sastavni dio oblasti podrške „Druga podrška“ kao što je navedeno u odjeljku 4.2.2.

Procjene će sprovoditi stručnjaci ili tijela, unutrašnja ili spoljna, koja su funkcionalno nezavisna od sistema upravljanja i kontrole.

Srednjoročna procjena biće sprovedena u svrhu učenja, sa ciljem da se procijene relevantnost, efikasnost i učinkovitost Operativnog programa u srednjoj fazi njegovog sprovođenja.

Konačna procjena biće sprovedena u svrhu odgovornosti i učenja na različitim nivoima (uključujući reviziju politike), s posebnim osvrtom na činjenicu da su neke od sprovedenih intervencija uvedene kao strateške sektorske politike koje su sprovedene (npr. Garancija za mlade, revizija Programa rada i mjera aktivnog tržišta).

Izvještaji o procjeni biće podjeljeni svim relevantnim stranama. Korisnik Instrumenta za pretpristupnu pomoć III i Komisija analiziraće zaključke i preporuke procjena, zajednički odlučiti o daljim koracima i neophodnim prilagođavanjima, uključujući, ako je potrebno, preusmjerenje podrške.

Aktivnosti indikativne procjene	Vrijeme realizacije
Srednjoročna procjena Operativnog programa ESI	2027.
Završna procjena Operativnog programa ESI	Najkasnije tri godine nakon završetka programskog perioda.

8.3 Revizija i potvrđivanje

Technical audits for major projects are mandatory during the implementation.

Financial provisions related to audit and verifications, including technical audits if applicable, carried out by the IPA III Beneficiary should be included in the Area of support "Other support" as indicated in Section 4.2.2.

Without prejudice to the obligations applicable to contracts concluded for the implementation of this programme, the Commission may, on the basis of a risk assessment, contract independent audit or verification assignments for one or several contracts or agreements.

9. Strateška komunikacija i javna diplomatija

Sve organizacije koje sprovode spoljne akcije finansirane iz EU imaju ugovornu obavezu da obavijeste relevantne ciljne grupe o podršci Unije za njihov rad prikazivanjem emblema EU i kratke izjave o finansiranju, kako je odgovarajuće, na svim komunikacionim materijalima koji se odnose na dotične akcije. Radi postizanja tog cilja, moraju se pridržavati uputstava datih u dokumentu iz 2022. godine pod nazivom *Komuniciranje i povećanje vidljivosti EU: Smjernice za spoljne aktivnosti* (ili bilo koji naredni dokument).

Posebno, korisnici sredstava EU treba da priznaju porijeklo finansiranja EU i obezbijede njegovu odgovarajuću vidljivost na sljedeći način:

- Pružanjem izjave koja na vidljiv način ističe podršku koju su dobili od EU na svim dokumentima i komunikacionim materijalima koji se odnose na sprovođenje sredstava, uključujući zvaničnu veb-stranicu i naloge na društvenim mrežama, ukoliko postoje; i
- Promovisanje aktivnosti i njihovih rezultata pružanjem koherentnih, efikasnih i proporcionalnih ciljanih informacija različitim slojevima javnog mnjenja, uključujući medije.

Mjere vidljivosti i komunikacije sprovode, prema potrebi, ovlašćeni subjekti nacionalnih uprava, izvođači i korisnici bespovratnih sredstava. Odgovarajuće ugovorne obaveze obuhvataće, prema tome, sporazume o finansiranju, sporazume o delegiranju, kao i ugovore o nabavci i dodjeli bespovratne finansijske pomoći.

Mjere vidljivosti i komunikacije specifične za ovaj program biće komplementarne širim komunikacionim aktivnostima koje sprovode direktno službe Evropske komisije i/ili delegacije i kancelarije EU. Evropska komisija i Delegacije i kancelarije EU treba da budu u potpunosti informisane o planiranju i sprovođenju specifičnih aktivnosti vidljivosti i komunikacije, posebno u pogledu komunikacijskih narativa i glavnih poruka.

Podizanje svijesti i dobro informisani građani Crne Gore doprinosiće povećanoj podršci i razumijevanju koristi od procesa pristupanja i članstva u EU, kao i neophodnih reformi koje treba sprovesti u oblasti politike zapošljavanja i socijalne politike unutar Operativnog programa. Da bi se to postiglo, komunikacija će biti zasnovana na strateškom pristupu Plana komunikacije i vidljivosti, navodeći glavne ciljeve, ciljne publike i grupe (npr. šira javnost, zainteresovane strane, mediji, civilno društvo i omladina), ključne poruke, odgovarajuće kanale komunikacije i nadzor njenog uticaja. Aktivnosti mogu obuhvatiti različite slojeve informacija koji se međusobno dopunjuju: a) vrijednosti, politike i programi EU i njihov uticaj na svakodnevni život građana Crne Gore; b) proces pristupanja EU sa pratećom društveno-ekonomskom transformacijom i njegovim dugoročnim koristima i prilikama za građane i privredu Crne Gore; c) neophodne reforme koje su potrebne da bi se napredovalo u procesu pristupanja EU; d) kako intervencija EU doprinosi postizanju ciljeva Operativnog programa, sa fokusom na opipljiv pozitivan uticaj na građane i privredu Crne Gore.

10. Održivost

Sprovođenje Operativnog programa ESI prati nekoliko ključnih faktora koji utiču na održivost, a koji se odnose na institucionalne i administrativne kapacitete, pravni okvir, kao i vlasništvo korisnika na različitim nivoima, uključujući finansijski. Svi predviđeni rezultati direktno doprinose postizanju ciljeva sektorske politike koji moraju biti sprovedeni kako bi se uskladili sa pravnim tekovinama EU i u cjelini sa strateškim okvirom zapošljavanja i socijalne politike.

Sprovođenje Operativnog programa će proizvesti održive rezultate u kratkom i dugoročnom periodu. Ne predviđa osnivanje ili finansiranje novih organizacionih jedinica, već pruža podršku korisničkim institucijama i strukturama koje su već uspostavljene, a trenutno zahtijevaju dodatnu pomoć u sveobuhvatnom procesu efikasnog i efektivnog upravljanja i sprovođenja aktuelnog Operativnog programa sa fokusom na buduću ESF+. Očekuje se da će svi kapaciteti, prakse i mjere zapošljavanja i socijalne politike sprovedene u okviru programa biti uključene kao standardne radne procedure u svakodnevnom i političkom upravljanju, te da će postati ključni i održivi resurs za dalji proces pristupanja EU.

Pored toga, održivost će biti obezbijeđena putem uspostavljenih i funkcionalnih međuinstitucionalnih koordinacionih mehanizama Upravljačkog tijela, Posredničkih tijela za političko i finansijsko upravljanje i relevantnih zainteresovanih strana koje učestvuju u sprovođenju svih oblasti podrške, kao i putem stečenih vještina tih kapaciteta koje će dovesti do uspješnog sprovođenja različitih vrsta projekata i shema bespovratnih sredstava, kao i poboljšanih mehanizama za naredne godine. Specifična znanja o pripremi relevantne dokumentacije, kako za programiranje, tako i za sprovođenje, stečena kroz pružanje ekspertize i/ili obuke i podučavanja, obezbijediće ojačane kapacitete i procese kroz sve korisnike i biće održana za budućnost.

Štaviše, uspostavljanje operativnog međuinstitucionalnog i mehanizma koordinacije za sprovođenje Garancije za mlade osigurava puno učešće relevantnih zainteresovanih strana sa traženim odgovornostima i nadležnostima kako bi se garantovala održivost sprovedenih mjera Garancije za mlade. Drugi dio održivosti se obezbjeđuje kroz ulaganje u socijalni dijalog, konsultacije sa socijalnim partnerima i podršku organizacijama civilnog društva, omladinskim organizacijama odgovornim za realizaciju Garancije za mlade, pružaocima socijalnih usluga u zajednici i društvenim preduzećima čije ljudske i finansijske kapacitete treba unaprijediti i ojačati kako bi se garantovale inkluzivne reforme za zapošljavanje i socijalne politike koje predviđaju i prate uticaj na tržište rada.

Finansijska održivost će se obezbijediti kroz bolje vještine u programiranju budućih ESF+ resursa i to će omogućiti korišćenje resursa i EU i državnog budžeta, doprinoseći finansijskoj održivosti ukupnih resursa uložених u procese reformi i pristupanja.

Institucije korisnika biće odgovorne za institucionalnu održivost postignutih rezultata. Stečeno znanje biće prenijeto budućim zaposlenima u ovim institucijama. Naučene lekcije pomoći će u poboljšanju i jačanju kapaciteta osoblja, što će rezultirati povećanom djelotvornošću i efikasnošću. Korisničke institucije će obezbijediti da se rezultati ove akcije u potpunosti iskoriste,

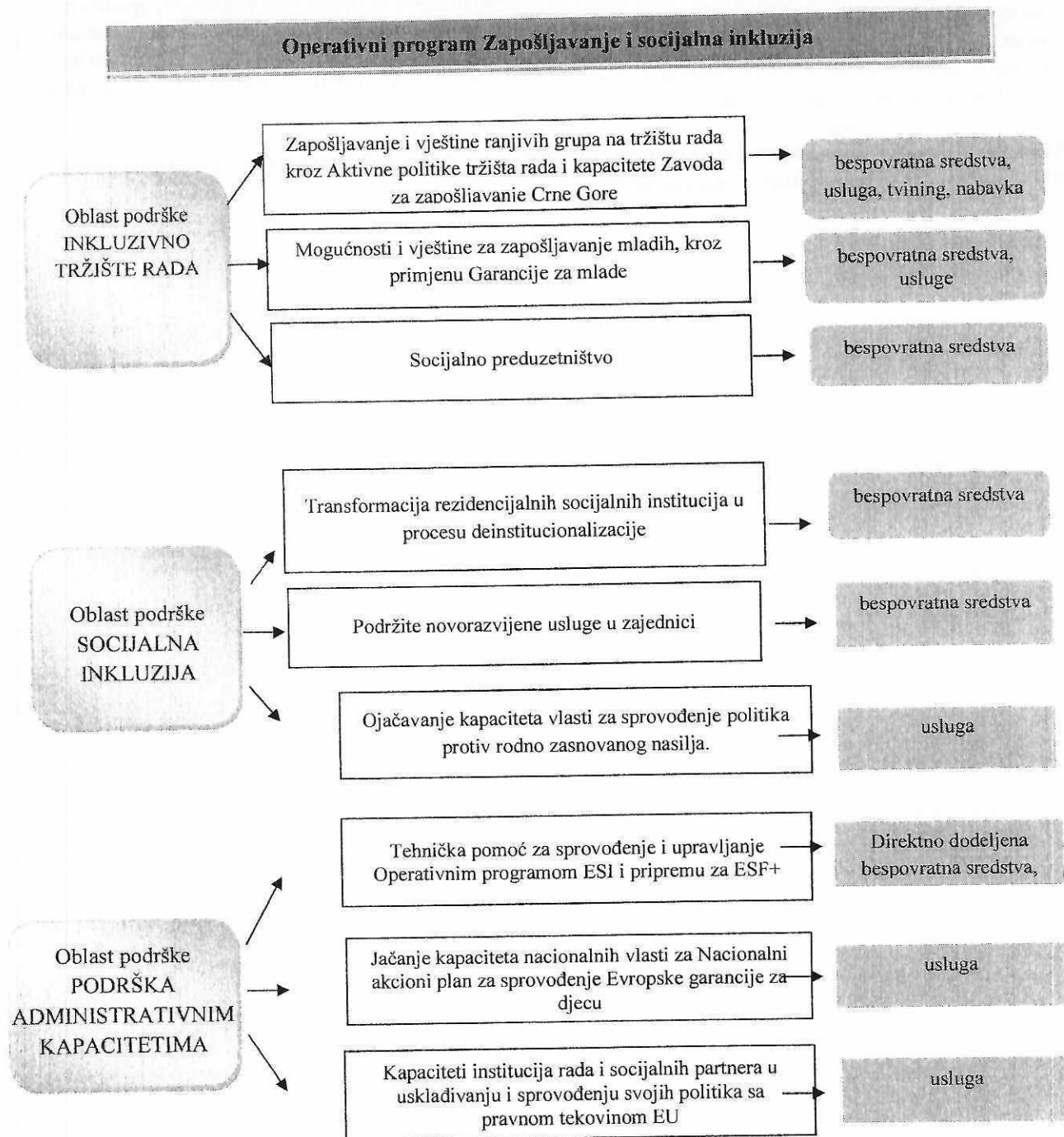
dodjeljujući neophodne resurse kako bi obezbijedile održivost ove akcije. To je garantovano tehničkim i finansijskim kapacitetima Ministarstva rada i socijalnog staranja koje je odgovorno za njeno sprovođenje.

Krajnji korisnici su obavezni da obezbijede održivo korišćenje rezultata u skladu sa Operativnim programom, ugovorom ili ekvivalentnim dokumentom. Krajnji korisnici su obavezni da dodijele budžet za obezbjeđivanje funkcionisanja i održavanja rezultata, kao i da pokriju troškove njihovog funkcionisanja i održavanja. Krajnji korisnici treba da obnove rezultate da budu takvi kao što su bili na početku u slučaju oštećenja, a u slučaju njihovog uništenja da ih zamijene rezultatima koji su u najmanju ruku jednaki po kvalitetu i funkcionalnosti.

Kršenje uslova za održivost može dovesti do povraćaja EU doprinosa u slučaju da krajnji korisnici ne preduzmu potrebne korektivne mjere za otklanjanje nastalih nedostataka.

Aneks 1: Primjeri operativnih oblasti podrške i aktivnosti

Za Operativni program ESI, neka od područja podrške i aktivnosti za takav program mogu se predstaviti na sljedeći način:

ANEKS II – OPŠTI USLOVI

Sadržaj

ANEKS II – OPŠTI USLOVI.....	77
Sadržaj	77
Član 1 - Opšti principi.....	78
Član 2 - Nabavka i dodjela bespovratnih sredstava	78
Član 2a – Isključenje i administrativne sankcije	80
Član 3 - Komunikacija i vidljivost	80
Član 4 - Ex-ante i ex-post kontrole na postupke dodjele bespovratnih sredstava i nabavki, kao i ex-post kontrole na ugovorima i bespovratnim sredstvima koje će sprovesti Komisija.	81
Član 5 - Bankovni računi, računovodstveni sistemi i priznati troškovi	81
Član 6 - Odredbe o plaćanjima koje Komisija vrši korisniku Instrumenta za pretpristupnu pomoć III	82
Član 7 - Prekid isplata.....	83
Član 8 - Povraćaj sredstava.....	83
Član 8a – Finansijske korekcije i zatvaranje	84
Član 9 - Opšti principi za izbor operacija	84
Član 10 - Obrazac za prijavu velikog projekta	85
Član 11 - Veliki projekat i bilateralni sporazum	85
Član 12 - Period prihvatljivosti	86
Član 13 - Dozvole i ovlašćenja	86
Član 14 - Zahtjevi za izvještavanje	87
Član 15 - Prava intelektualne svojine.....	87
Član 16 - Konsultacija između korisnika Instrumenta za pretpristupnu pomoć III i Komisije	87
Član 17 - Izmjene i dopune ovog Finansijskog sporazuma.....	87
Član 18 - Obustava ovog finansijskog sporazuma	88
Član 19 - Raskid ovog Finansijskog sporazuma	88
Član 20 - Mjerodavno pravo, rješavanje sporova.....	88
Član 21 - Ograničavajuće mjere EU.....	90

Prvi dio: Odredbe koje se primjenjuju na aktivnosti za koje je korisnik Instrumenta za pretpristupnu pomoć III ugovorni organ pod indirektnim upravljanjem zemlje korisnice

Član 1 - Opšti principi

- (1) Svrha Prvog dijela je da utvrdi pravila za sprovođenje povjerenih zadataka u vezi sa realizacijom budžeta, kako je opisano u Aneksu I, i da definiše prava i obaveze korisnika Instrumenta za pretpristupnu pomoć III i Komisije u vezi sa izvršavanjem ovih zadataka.
Prvi dio će se primjenjivati na zadatke u vezi sa realizacijom budžeta koji su povjereni korisniku Instrumenta za pretpristupnu pomoć III, a koji se odnose samo na doprinos Unije, ili u kombinaciji sa sredstvima korisnika Instrumenta za pretpristupnu pomoć III ili sredstvima treće strane, u slučaju kada se ta sredstva realizuju u zajedničkom sufinansiranju.
- (2) Korisnik Instrumenta za pretpristupnu pomoć III će i dalje biti odgovoran za ispunjavanje obaveza predviđenih ovim Finansijskim ugovorom i Okvirnim sporazumom o finansijskom partnerstvu (FFPA). U skladu sa članom 7, članom 18, članom 19 i članom 21, Komisija zadržava pravo da obustavi plaćanja, kao i da suspenduje i/ili raskine ovaj Finansijski ugovor.
- (3) Korisnik Instrumenta za pretpristupnu pomoć III mora poštovati minimalnu stopu svog doprinosa navedenu u Aneksu I. U slučaju doprinosa i korisnika Instrumenta za pretpristupnu pomoć III i Unije, doprinos korisnika Instrumenta za pretpristupnu pomoć III mora biti dostupan najkasnije do kraja perioda prihvatljivosti programa.
- (4) Stopa doprinosa EU-a navedena u Aneksu I, kao i maksimalni iznos pomoći iz Instrumenta za pretpristupnu pomoć III, zasnivaju se na javnim prihvatljivim troškovima. Javni prihvatljivi trošak predstavlja svaki javni doprinos za finansiranje operacija čiji je izvor budžet nacionalnih, regionalnih ili lokalnih javnih vlasti korisnika Instrumenta za pretpristupnu pomoć III, budžet Unije, budžet tijela javnog prava ili budžet udruženja javnih vlasti ili tijela javnog prava. Finansiranje putem zajma, kada se koristi, pripisuje se tijelu koje je odgovorno za otplatu zajma, bilo da je reč o nacionalnim javnim ili nacionalnim privatnim izvorima. Nacionalni privatni izdaci ne mogu se smatrati prihvatljivim izdacima.
- (5) Za potrebe primjene člana 25. Okvirnog sporazuma o finansijskom partnerstvu o zaštiti podataka, lični podaci će biti:
  - obrađivani zakonito, pošteno i na transparentan način u odnosu na nosioca podataka;
  - prikupljeni za određene, eksplicitne i zakonite svrhe i dalje se ne obrađuju na način koji je nespojiv sa tim svrhama;
  - adekvatni, relevantni i ograničeni na ono što je neophodno u odnosu na svrhe za koje se obrađuju;
  - tačni i, kada je to potrebno, ažurirani;
  - obrađivani na način koji osigurava odgovarajuću bezbjednost ličnih podataka i
  - čuvani u obliku koji omogućava identifikaciju subjekata podataka ne duže nego što je potrebno za svrhe za koje se lični podaci obrađuju.

Lični podaci uključeni u dokumente koje treba da čuva korisnik instrumenta za pretpristupnu pomoć III u skladu sa stavom 2. člana 2. moraju biti obrisani nakon što isteknu rokovi navedeni u tom stavu.

Član 2 - Nabavka i dodjela bespovratnih sredstava

- (1) Bez prejudiciranja člana 18(5) Okvirnog sporazuma o finansijskom partnerstvu, zadaci navedeni u članu I(1) biće sprovedeni od strane korisnika instrumenta za pretpristupnu pomoć III u skladu sa procedurama i standardnim dokumentima koje je Komisija utvrdila i objavila za dodjelu ugovora o nabavci i bespovratnim sredstvima u spoljnim akcijama, a naročito Praktičnim vodičem za postupke ugovaranja za pravila spoljne akcije Evropske unije (PRAG), koji je na snazi u vrijeme pokretanja odgovarajuće procedure, kao i u skladu

sa zahtjevanim standardima vidljivosti i komunikacije navedenim u članu 3(2).

Korisnik instrumenta za pretpristupnu pomoć III sprovodiće postupke nabavke i dodjelu bespovratnih sredstava, zaključivati odgovarajuće ugovore i obezbijediti da svi relevantni dokumenti za praćenje revizije budu na jeziku ovog Finansijskog ugovora. Za potrebe Prvog dijela ovog Finansijskog ugovora, svaka referenca na ugovore o bespovratnim sredstvima smatraće se i kao referenca na ugovore o doprinosima, a svaka referenca na korisnike grantova takođe će uključivati organizacije koje su potpisale ugovore o doprinosima.

- (2) Ne dovodeći u pitanje član 49. Okvirnog sporazuma o finansijskom partnerstvu, korisnik instrumenta za pretpristupnu pomoć III mora čuvati sve relevantne finansijske i ugovorne prateće dokumente od dana stupanja na snagu ovog Finansijskog ugovora, ili od ranijeg datuma u slučaju da je postupak nabavke, poziv za dostavljanje predloga ili postupak direktne dodjele bespovratnih sredstava pokrenut prije nego što je ovaj Finansijski ugovor stupio na snagu, pet godina od dana zatvaranja programa. Korisnik instrumenta za pretpristupnu pomoć III mora posebno čuvati sljedeće:

(a) Postupci nabavke:

- i) Obavještenje o prognozi sa dokazom o objavljivanju obavještenja o nabavci i bilo kakvim ispravkama;
- ii) Imenovanje komisije za uži izbor;
- iii) Izvještaj o užem izboru (uključujući anekse) i prijave;
- iv) Dokaz o objavljivanju obavještenja o užem izboru;
- v) Pisma kandidatima koji nisu ušli u uži izbor;
- vi) Poziv za dostavljanje ponuda ili ekvivalentno obavještenje;
- vii) Dokumentacija o tenderu, uključujući anekse, pojašnjenja, zapisnike sa sastanaka, dokaz o objavljivanju;
- viii) Imenovanje komisije za ocjenjivanje;
- ix) Izvještaj o otvaranju ponuda, uključujući anekse;
- x) Izvještaj o procjeni / pregovorima, uključujući anekse i primljene ponude;²²
- xi) Pismo o obavještenju;
- xii) Prateće pismo za dostavljanje ugovora;
- xiii) Pisma neuspješnim kandidatima;
- xiv) Obavještenje o dodjeli / otkazivanju, uključujući dokaz o objavljivanju;
- xv) Potpisani ugovori, amandmani, aneksi, izvještaji o sprovođenju i relevantna prepiska.

(b) Pozivi za dostavljanje predloga i direktna dodjela bespovratnih sredstava:

- i) Imenovanje komisije za ocjenjivanje;
- ii) Izvještaj o otvaranju i administrativni izvještaj, uključujući anekse i pristigle prijave;²³
- iii) Pisma uspješnim i neuspješnim kandidatima nakon procjene bilješke koncepta;
- iv) Izvještaj o procjeni bilješke koncepta;
- v) Izvještaj o procjeni potpune prijave ili izvještaj o pregovorima sa relevantnim aneksima;
- vi) Provjera prihvatljivosti i prateći dokumenti;
- vii) Pisma uspješnim i neuspješnim kandidatima sa odobrenom rezervnom listom nakon procjene potpune prijave.

Prateće pismo za dostavljanje ugovora o dodjeli bespovratnih sredstava;

- ix) Obavještenje o dodjeli/otkazivanju sa dokazom o objavljivanju;
- x) Potpisani ugovori, amandmani, izvještaji o sprovođenju i relevantna prepiska.

²² Otklanjanje neuspješnih ponuda pet godina nakon završetka postupka nabavke.

²³ Eliminacija neuspješnih prijava tri godine nakon zatvaranja postupka dodjele bespovratnih sredstava.

Pored toga, finansijski i ugovorni dokumenti navedeni u stavu 2(a) i 2(b) biće dopunjeni svim relevantnim pratećim dokumentima kako je zahtjevano procedurama navedenim u stavu 1, kao i svom relevantnom dokumentacijom koja se odnosi na plaćanja, povraćaje i operativne troškove, na primjer, izvještajima o projektima i kontrolama na licu mjesta, prihvatanjem isporuka i radova, garancijama, izvještajima nadzornih inženjera.

- (3) Operacije sufinansirane od strane Unije u okviru Programa mogu takođe dobiti finansiranje od drugih donatora, kao što su međunarodne organizacije, država članica, treća zemlja ili regionalna organizacija.

Član 2a – Isključenje i administrativne sankcije

- (1) Prilikom primjene procedura i standardnih dokumenata koje je Komisija utvrdila i objavila za dodjelu ugovora o nabavci i bespovratnim sredstvima, korisnik instrumenta za pretpristupnu pomoć III će osigurati da nijedan ugovor o nabavci ili bespovratnim sredstvima finansiran iz EU sredstava ne bude dodijeljen privrednom subjektu ili podnosiocu zahtjeva za bespovratna sredstva, ako je taj privredni subjekt ili podnosilac zahtjeva za bespovratna sredstva, bilo sam ili osoba koja ima ovlaštenja za predstavljanje, donošenje odluka ili kontrolu nad njim, u jednoj od situacija isključenja predviđenih relevantnim procedurama i standardnim dokumentima Komisije.
- (2) Korisnik instrumenta za pretpristupnu pomoć III mora odmah obavijestiti Komisiju kada kandidat, ponuđač ili podnosilac zahtjeva bude u situaciji isključenja iz stava (1), ili kada je počinio nepravilnosti i prevaru kako je definisano u članu 51(5) Okvirnog sporazuma o finansijskom partnerstvu, ili kada je pokazao značajne nedostatke u ispunjavanju svojih glavnih obaveza u sprovođenju pravnog obavezivanja finansiranog iz budžeta Unije.
- (3) Korisnik instrumenta za pretpristupnu pomoć III mora uzeti u obzir informacije sadržane u Komisijinom sistemu za ranu detekciju i isključenje (EDES) prilikom dodjele ugovora o nabavci i grantovima. Pristup informacijama može biti obezbijeđen putem kontakt tačke/tačaka ili putem konsultacija koristeći sljedeće načine: (Evropska komisija, Generalni direktorat za budžet, računovodstveni službenik Komisije, MO15,B-1049 Brussels, Belgium and by email tBrisel, Belgija i putem e-pošte naBUDG-C01-EXCL-DB@ec.europa.eu sa kopijom na adresu Komisije navedenu u članu 3. Posebnih uslova). Svaki ugovor ili bespovratna sredstva sklopljena sa izvođačem ili korisnikom bespovratnih sredstava koji je u situaciji isključenja u trenutku sklapanja ugovora isključuje se iz finansiranja Unije i može se primijeniti mehanizam finansijskih korekcija u skladu sa članom 8a.
- (4) Kada korisnik instrumenta za pretpristupnu pomoć III sazna za situaciju isključenja iz stava (1) prilikom sprovođenja zadataka opisanih u Aneksu I, korisnik instrumenta za pretpristupnu pomoć III će, u skladu sa uslovima svog nacionalnog zakonodavstva, nametnuti privrednom operateru ili podnosiocu zahtjeva za bespovratnu pomoć odbijanje datog postupka i isključenje iz njegovih budućih postupaka nabavke ili dodjele bespovratnih sredstava. Korisnik instrumenta za pretpristupnu pomoć III takođe može izreći finansijsku kaznu proporcionalnu vrijednosti dotičnog ugovora. Odbijanja, isključenja i/ili finansijske kazne biće izrečene nakon suprotnog postupka koji obezbjeđuje pravo odbrane osobe na koju se odnosi. Korisnik instrumenta za pretpristupnu pomoć III mora obavijestiti Komisiju u skladu sa stavom (2).

Član 3 – Komunikacija i vidljivost

- (1) U skladu sa članom 24 Okvirnog sporazuma o finansijskom partnerstvu, korisnik instrumenta za pretpristupnu pomoć III mora preduzeti neophodne mjere kako bi obezbijedio vidljivost finansiranja EU za aktivnosti koje su mu povjerene i mora pripremiti koherentan plan komunikacionih i vidljivostnih aktivnosti, koji treba da bude dostavljen Komisiji na saglasnost u roku od 2 mjeseca od dana stupanja na snagu ovog Finansijskog ugovora.
- (2) Ove aktivnosti komunikacije i vidljivosti će biti u skladu sa uputstvima za spoljnu akciju o komuniciranju i podizanju vidljivosti EU koje je utvrdila i objavila Komisija, a na snazi u vrijeme aktivnosti.

Član 4 – Ex-ante i ex-post kontrole na postupke dodjele bespovratnih sredstava i nabavki, kao i ex-post kontrole na ugovorima i bespovratnim sredstvima koje će sprovoditi Komisija.

- (1) Komisija će sprovoditi ex-post kontrole na postupke dodjele nabavki i bespovratnih sredstava u sljedećim fazama:
  - (a) obavještenja o ugovorima za nabavke, pozive za dostavu predloga za bespovratna sredstva i bilo kakve ispravke tih obavještenja;
  - (b) dokumentacija za tendere i smjernice za podnosiocima zahteva za bespovratna sredstva;
  - (c) sastav komisija za ocjenjivanje;
  - (d) izvještaji o ocjeni, odluke o odbijanju i dodjeli;²⁴
  - (e) dokumentacija o ugovorima i aneksi ugovora.
- (2) Što se tiče *ex-post kontrole*, Komisija može donijeti odluku nakon procjene rizika:
  - (a) da sprovede *ex-post kontrole* na svim dokumentacijama, ili
  - (b) da sprovede *ex-post kontrole* na odabranim dokumentacijama, ili
  - (c) da potpuno izostavi *ex-post kontrole*.
- (3) Ako Komisija odluči da sprovede ex-post kontrole u skladu sa stavom 2 (a) ili (b), obavijestiti korisnika instrumenta za pretpristupnu pomoć III o dokumentacijama odabranim za *ex-post kontrole*. Korisnik instrumenta za pretpristupnu pomoć III je dužan da Komisiji dostavi svu dokumentaciju i informacije potrebne za dokumentaciju odabranu za ex-post kontrolu, u roku od mjesec dana od potpisivanja ugovora ili aneksa ugovora.
- (4) Komisija može sprovesti ex-ante kontrole za odobrenje svake od faza pomenutih u stavu 1 za postupke dodjele koji nisu odabrani za *ex-post kontrolu*. Korisnik instrumenta za pretpristupnu pomoć III je dužan da Komisiji dostavi svu dokumentaciju i informacije potrebne nakon što bude obaviješten da je dokumentacija odabrana za ex-ante kontrolu, najkasnije u trenutku dostavljanja obavještenja o ugovoru ili smjernica za podnosiocima zahtjeva za objavljivanje.
- (5) Komisija može odlučiti da sprovede ex-post kontrole, uključujući revizije i kontrole na licu mesta, u bilo kojem trenutku tokom ili nakon sprovođenja bilo kojeg ugovora ili bespovratnih sredstava dodijeljenih od strane korisnika instrumenta za pretpristupnu pomoć III na osnovu ovog Finansijskog ugovora. Korisnik instrumenta za pretpristupnu pomoć III je dužan da Komisiji dostavi svu dokumentaciju i informacije potrebne nakon što bude obaviješten da je dokumentacija odabrana za *ex-post kontrolu*. Komisija može ovlastiti osobu ili subjekt da sprovede *ex-post kontrole* u njeno ime.

Član 5 - Bankovni računi, računovodstveni sistemi i priznati troškovi

- (1) Nakon stupanja na snagu ovog Finansijskog ugovora, Računovodstveni organ i Posredno tijelo za finansijsko upravljanje (IBFM) korisnika instrumenta za pretpristupnu pomoć III, koji je ugovarač za Program, moraće da otvore barem jedan bankovni račun denominovan u evrima i dostave Komisiji Obrazac za finansijsku identifikaciju zajedno sa odgovarajućim bankovnim mandatima. Ukupni bankovni saldo za Program biće zbir salda na svim bankovnim računima Programa koje vodi Računovodstveni organ i sva učešća Posrednih tijela za finansijsko upravljanje u korisniku instrumenta za pretpristupnu pomoć. Izvještavanje o svim bankovnim računima povezanim sa svakim programom biće evidentirano putem Instrumenta za pretpristupnu pomoć – Ugovor za godišnje programe²⁵.
- (2) Korisnik instrumenta za pretpristupnu pomoć III treba da pripremi i dostavi Komisiji planove prognoza isplata za trajanje Programa prema obrascu u tački (d) Aneksa IV. Ove prognoze treba da budu ažurirane i dostavljene uz svaki zahtjev za sredstva navedena u članu 6(2) i 6(3), uz godišnji finansijski izvještaj iz člana 14(4) i uz prognozu vjerovatnih zahtjeva za plaćanja iz člana 33(3) Okvirnog sporazuma o finansijskom

²⁴ Za ugovore o uslugama, ovaj korak obuhvata *ex-ante* kontrole u vezi sa odobravanjem užeg spiska.

²⁵ Instrument za pretpristupnu pomoć - Ugovor za godišnje programe je specijalizovana IT aplikacija koju je razvila Generalna direkcija za susjedstvo i pregovore o proširenju kako bi zamijenila iPerseus, koji je bio alat korišćen za praćenje sprovođenja pretpristupnih sredstava pod indirektnim upravljanjem od strane zemalja korisnica (IMBC).

partnerstvu. Planovi prognoza isplata treba da budu zasnovani na stvarnim i realnim potrebama i potkrijepljeni dokumentovanom detaljnom analizom (uključujući planirani raspored ugovaranja i plaćanja po ugovoru), koja će biti dostupna Komisiji na zahtjev.

- (3) Početni plan prognoza isplata treba da sadrži sažete godišnje prognoze isplata za cio period prihvatljivosti i mjesečne prognoze isplata za prvih dvanaest mjeseci Programa. Naredni planovi treba da sadrže sažete godišnje prognoze isplata za preostali period prihvatljivosti Programa i mjesečne prognoze isplata za narednih četrnaest mjeseci.
- (4) Korisnik Instrumenta za pretpristupnu pomoć III dužan je da uspostavi i održava računovodstveni sistem u skladu sa članom 4(3)(a) Aneksa A Okvirnog sporazuma o finansijskom partnerstvu, koji će sadržati najmanje informacije o ugovorima realizovanim u okviru Programa, navedene u Aneksu V.
- (5) U skladu sa članom 57(2) Okvirnog sporazuma o finansijskom partnerstvu, troškovi priznati u računovodstvenom sistemu koji se vodi prema stavu (4) moraju biti nastali (od strane primaoca), prihvaćeni (od strane Posrednog tijela za finansijsko upravljanje) i plaćeni (od strane Posrednog tijela za finansijsko upravljanje) te moraju odgovarati stvarnim troškovima dokazanim pratećom dokumentacijom i koristiti se, kada je to primjenjivo, za razduženje predfinansiranja isplaćenog od strane korisnika Instrumenta za pretpristupnu pomoć III u okviru lokalnih ugovora.

Član 6 - Odredbe o plaćanjima koje Komisija vrši korisniku Instrumenta za pretpristupnu pomoć III

- (1) Svaki zahtjev za predfinansiranje treba da sadrži izjavu o rashodima za Program, uključujući ugovorene iznose, isplaćene iznose i priznate troškove.
- (2) Korisnik instrumenta za pretpristupnu pomoć III dostavlja svoju početnu prognozu isplata za Program, pripremljenu u skladu sa članom 5(2), uz prvi zahtjev za predfinansiranje. Prva prognoza treba da iznosi 100% predviđenih isplata za prvu godinu plana prognoze isplata, u skladu sa članom 5(2). Predfinansiranje će biti podržano bankovnim mandatima za sve banke račune Programa, ako je primjenljivo.
- (3) Korisnik instrumenta za pretpristupnu pomoć III podnosiće naknadne zahtjeve za predfinansiranje kada ukupni bankovni saldo za Program padne ispod prognoze isplata za narednih pet mjeseci Programa.
- (4) Svaki zahtjev za dodatno predfinansiranje mora da sadrži:
  - a) Stanja na bankovnim računima za Program na datum podnošenja zahtjeva;
  - b) Ažurirani bankovni mandati za sve banke računa Programa, ako je primjenljivo.
  - c) Prognoza isplata za Program za narednih četrnaest mjeseci na datum presjeka zahtjeva, kako je navedeno u članu 5(2).
  - d) Ažurirano izvještavanje u Instrumentu za pretpristupnu pomoć - Ugovor za godišnje programe.
- (5) Korisnik instrumenta za pretpristupnu pomoć III može zatražiti za svako naknadno predfinansiranje iznos ukupnih prognoza isplata za četrnaest mjeseci nakon datuma zahtjeva, umanjen za salda navedena u stavu 4(a) na datum presjeka zahtjeva za sredstva, uvećan za bilo koji iznos koji je korisnik instrumenta za pretpristupnu pomoć III platio prema stavu (6), a koji još nije vraćen. Period prognoze isplata od četrnaest mjeseci može biti produžen ako je to posebno navedeno u Posebnim uslovima.

Komisija zadržava pravo da smanji svaku narednu isplatu predfinansiranja ako ukupna bankovna salda, koje drži korisnik instrumenta za pretpristupnu pomoć III u okviru ovog Programa, premašuju prognozu isplata za narednih četrnaest mjeseci.
- (6) U slučaju da se isplata smanji u skladu sa stavom (5), korisnik instrumenta za pretpristupnu pomoć III mora finansirati Program iz svojih vlastitih sredstava do iznosa smanjenja. Korisnik instrumenta za pretpristupnu pomoć III može potom zatražiti nadoknadu tih sredstava kao dio sljedećeg zahtjeva za sredstva, kako je navedeno u stavu (5).
- (7) U skladu sa članom 33(1) Okvirnog sporazuma o finansijskom partnerstvu, Komisija zadržava pravo da vrši djelimična plaćanja u okviru dostupnih sredstava. Kada sredstva ponovo budu dostupna, Komisija će odmah obraditi isplatu preostalog iznosa.

- (8) Komisija ima pravo da naplati prekomjerna bankovna salda koja su ostala neiskorišćena duže od dvanaest mjeseci. Prije nego što iskoristi ovo pravo, Komisija će pozvati korisnika instrumenta za pretpristupnu pomoć III da iznese razloge za kašnjenje u disbursmanu sredstava i da pokaže da postoji i dalje potreba za njima u naredna dva mjeseca.
- (6) Kamate koje nastanu na bankovnim računima korišćenim za ovaj program, neće pripasti Komisiji.
- (7) U skladu sa članom 33(4) Okvirnog sporazuma o finansijskom partnerstvu, kada Komisija prekine rok za zahtjev za plaćanje duže od dva mjeseca, korisnik instrumenta za pretpristupnu pomoć III može zatražiti odluku Komisije o tome da li prekid roka treba da se nastavi.
- (8) Ovlašćeno finalno saopštenje o izdacima, na koje se odnosi član 36(1)(a) Okvirnog sporazuma o finansijskom partnerstvu, Nacionalno akreditaciono tijelo treba da podnese najkasnije šesnaest mjeseci nakon završetka perioda prihvatljivosti.

Član 7 - Prekid isplata

- (1) Ne dovodeći u pitanje suspenziju ili raskid ovog Finansijskog ugovora u skladu sa članovima 18. i 19. kao i ne dovodeći u pitanje član 38. Okvirnog sporazuma o finansijskom partnerstvu (FFPA), Komisija može privremeno obustaviti isplate, djelimično ili u cjelosti, ako:
  - (a) Komisija je utvrdila, ili ima ozbiljne sumnje da je korisnik instrumenta za pretpristupnu pomoć III napravio značajne greške, nepravilnosti ili prevaru koje dovode u pitanje zakonitost ili regularnost konkretnih transakcija u implementaciji Programa, ili nije ispunio svoje obaveze prema ovom Finansijskom ugovoru, uključujući obaveze u vezi sa strateškom komunikacijom i javnom diplomatijom;
  - (b) Komisija je utvrdila, ili ima ozbiljne sumnje, da je korisnik instrumenta za pretpristupnu pomoć III napravio sistematske ili ponovljene greške, nepravilnosti, prevaru ili prekršaj obaveza prema ovom ili drugim Finansijskim ugovorima, pod uslovom da te greške, nepravilnosti, prevara ili prekršaj obaveza imaju materijalni uticaj na implementaciju ovog Finansijskog ugovora ili dovode u pitanje pouzdanost internog kontrolnog sistema korisnika instrumenta za pretpristupnu pomoć III ili zakonitost i regularnost osnovnih rashoda.

Član 8 - Povraćaj sredstava

- (1) Pored slučajeva navedenih u članu 40. Okvirnog sporazuma o finansijskom partnerstvu, Komisija može izvršiti povraćaj sredstava od korisnika instrumenta za pretpristupnu pomoć III, kako je predviđeno Finansijskom regulativom, naročito u slučaju:
  - (a) neostvarivanje ciljeva i rezultata Programa kako je navedeno u Aneksu I;
  - (b) neobezbjedivanje korišćenja imovine i rezultata za predviđene svrhe navedene u Aneksu I;
  - (c) neprihvatljivi izdatak;
  - (d) nepoštovanje stope sufinansiranja, kako je predviđeno u Aneksu I;
  - (e) izdatke nastale usled grešaka, nepravilnosti, prevara ili kršenja obaveza u sprovođenju Programa, naročito u postupcima nabavke i dodjele bespovratnih sredstava.
  - (f) slabosti ili nedostaci u sistemima upravljanja i kontrole korisnika instrumenta za pretpristupnu pomoć III koji dovode do primjene finansijske korekcije.
- (2) U skladu sa nacionalnim zakonodavstvom, Nacionalno akreditaciono tijelo će povući doprinos Unije koji je isplaćen korisniku instrumenta za pretpristupnu pomoć III od korisnika koji su se našli u bilo kojoj situaciji definisanoj u stavu (1), tačke (b) ili (d) ovog člana, ili koji se odnose na član 40. Okvirnog sporazuma o finansijskom partnerstvu. Činjenica da Nacionalno akreditaciono tijelo ne uspije da povuče sve ili dio sredstava ne sprječava Komisiju da povuče sredstva od korisnika instrumenta za pretpristupnu pomoć III.
- (3) Iznosi koji su nepravilno isplaćeni ili vraćeni od strane korisnika instrumenta za pretpristupnu pomoć III, iznosi iz finansijskih garancija, garancija za učinak i predfinansiranje datih na osnovu procedura nabavke i

dodjele bespovratnih sredstava, iznosi od finansijskih kazni koje je korisnik instrumenta za pretpristupnu pomoć III izrekao kandidatima, ponuđačima, podnosiocima zahtjeva, izvođačima ili korisnicima bespovratnih sredstava, korisniku instrumenta za pretpristupnu pomoć III, biće ponovo iskorišćeni za Program ili vraćeni Komisiji.

Član 8a – Finansijske korekcije i zatvaranje

U skladu sa čl. 42, 43. i 47. Okvirnog sporazuma o finansijskom partnerstvu, Komisija će pružiti dopunske smjernice o postupku ispitivanja i prihvatanja računa, uključujući finansijske korekcije, i zatvaranje.

Član 9 - Opšti principi za izbor operacija

- (1) Postupci izbora treba da zadovolje principe transparentnosti, ravnopravnog tretmana i nediskriminacije. Oni treba da spriječe bilo kakav sukob interesa i obezbijede učešće zainteresovanih strana i javni pristup informacijama.
- (2) Sektorski nadzorni odbor će razmotriti i odobriti opšte kriterijume za selektovanje operacija iz člana 10. u roku od šest mjeseci od stupanja na snagu ovog Finansijskog ugovora i odobriti svaku reviziju tih kriterijuma u skladu sa potrebama programiranja.
- (3) U skladu sa članom 53(7) Okvirnog sporazuma o finansijskom partnerstvu, Komisija može biti ko-predsjedavajući sastancima sektorskih nadzornih odbora.
- (4) Korisnik instrumenta za pretpristupnu pomoć III obezbjeđuje da operacije budu odabrane za finansiranje i odobrene u skladu sa kriterijumima i mehanizmima koji se primjenjuju na Program, uključujući odgovarajući Operativni program, i da budu u skladu sa relevantnim pravilima Unije i nacionalnim pravilima.

Član 10 - Obrazac za prijavu velikog projekta

- (1) Za svaki projekat koji ne spada pod definiciju velikog projekta iz člana 3(f) i člana 16(6) Okvirnog sporazuma o finansijskom partnerstvu, korisnik instrumenta za pretpristupnu pomoć III treba da izradi obrazac za prijavu za svaku operaciju odabranu za sufinansiranje iznosima Unije u okviru Programa.
  - (2) Obrazac za prijavu velikog projekta mora da sadrži, između ostalog, sljedeće elemente:
    - (a) identifikaciju operacije i organizacije odgovorne za njeno sprovođenje;
    - (b) sažeti opis operacije i dokaz njene usklađenosti sa programom;
    - (c) aranžmani za sprovođenje, rizici i pretpostavke;
    - (d) očekivani učinci, rezultati i učinak, uključujući doprinose horizontalnim temama;
    - (e) Povezanost sa drugim instrumentima za pretpristupnu pomoć (IPA), IPA II i IPA III programima.
    - (f) finansijski aranžmani i procijenjeni budžet; i
    - (g) procedure predviđene za tendere i ugovore.
- Šablon za Obrazac za prijavu velikog projekta je dat u Aneksu VII.
- (3) Korisnik IPA III će dostaviti kopiju obrasca za prijavu velikog projekta Delegaciji EU, koja će, nakon konsultacija sa Generalnom direktijom za susjedstvo i pregovore o proširenju, poslati svoje mišljenje. Kada bude dato pozitivno mišljenje o obrascu za prijavu velikog projekta, projekat može da odobri korisnik Instrumenta za pretpristupnu pomoć III.
  - (4) Kada priroda operacije to opravdava, Komisija može odlučiti da zatraži od korisnika Instrumenta za pretpristupnu pomoć III da primijeni član 11 na određenu operaciju i da pripremi obrazac za prijavu, u skladu sa obrascima utvrđenim u Aneksu VI ovog Ugovora o finansiranju.

Član 11 - Veliki projekat i bilateralni sporazum

- (1) U skladu sa članom 16(6) Okvirnog sporazuma o finansijskom partnerstvu, prijave za velike projekte treba da se dostave Komisiji na ocjenu koristeći obrazac za prijavu velikog projekta (Aneks VI).
- (2) Procjena Komisije će definisati fizički objekat i prihvatljive izdatke. Procjena Komisije će biti zaključena ili razmjenom pisama (odnosno dostavljanjem prijave velikog projekta od strane korisnika Instrumenta za pretpristupnu pomoć III i odgovora Komisije koji ga odobrava) ili potpisivanjem Bilateralnog sporazuma sa korisnikom Instrumenta za pretpristupnu pomoć III, koji će utvrditi pojedinačne elemente i zahtjeve specifične za projekat.
- (3) Bilateralni sporazum ili razmjena pisama mora da sadrži najmanje sljedeće informacije: (a) naziv projekta;
(b) identifikacija lokacije projekta;
(c) kratak opis projekta, razrađen, prema potrebi, na pojedinačne komponente;
(d) detalji o nadležnoj instituciji za prijavu projekta, tijelu odgovornom za sprovođenje, ugovaraču i korisniku;
(e) detalji o bilo kojim međunarodnim finansijskim institucijama (IFI) ili drugim donatorima uključenim u projekat;
(f) specifični ciljevi projekta;
(g) rezime glavnih rezultata ekonomske i socijalne analize troškova i koristi;
(h) rezime finansijske analize;
(i) rezime glavnih nalaza procjene uticaja na životnu sredinu;
(j) ukupna procijenjena vrijednost projekta, kao i indikativni prikaz vrijednosti pojedinih elemenata projekta;
(k) procijenjeni ukupni prihvatljivi i neprihvatljivi troškovi projekta, ukupni javni troškovi, finansijski doprinos Unije i stopa sufinansiranja koja se primjenjuje na prihvatljive troškove;
(l) svi posebni uslovi u vezi sa projektom;
(m) indikativni raspored nabavki koji označava specifične vrste i procijenjene vrijednosti ugovora koji će biti predmet javne nabavke i, u slučaju paralelnog sufinansiranja sa međunarodnim finansijskim institucijama (IFI), identifikaciju ugovora koje će finansirati međunarodne finansijske institucije, kao i označavanje datuma početka postupka nabavke;
(n) indikativni raspored sprovođenja;
(o) indikativna lista ključnih indikatora koji će se koristiti za demonstriranje postizanja ciljeva projekta;
(p) datum od kojeg je izdatak prihvatljiv.
- (4) Korisnik IPA III može da pokrene postupak nabavke za veliki projekt nakon stupanja na snagu ovog Ugovora o finansiranju. Nijedan ugovor o nabavci za veliki projekat ne može biti potpisan prije stupanja na snagu Bilateralnog sporazuma ili zaključenja razmjene pisama kojima se odobrava prijava velikog projekta.
- (5) Izmjene odobrenih velikih projekata podliježu ograničenjima i uslovima navedenim u Bilateralnom sporazumu ili razmjeni pisama.

Drugi dio: Odredbe koje se primjenjuju na ovaj Ugovor o finansiranju u cjelini, bez obzira na način upravljanja

Član 12 - Period prihvatljivosti

- (1) Period prihvatljivosti je period u kojem se završavaju sve operativne aktivnosti Programa. Trajanje ovog perioda je propisano članom 2(2) Posebnih uslova.

Ovaj period će se odražavati u sporazumima koje će zaključiti korisnik IPA III i Komisija u sprovođenju ovog Finansijskog sporazuma, posebno u sporazumima o doprinosima, ugovorima o nabavkama i ugovorima o bespovratnim sredstvima.

- (2) Osim ako je drugačije predviđeno članom 7. Posebnih uslova, potpisani ugovori i dodaci, nastali rashodi, plaćanja koja su izvršili državni organi, kao i svi drugi troškovi u vezi sa aktivnostima Programa, biće kvalifikovani za finansiranje od EU samo ako su nastali tokom perioda prihvatljivosti, ne dovodeći u pitanje stav (3) ovog člana.
- (3) U slučaju velikih projekata, datum početka perioda prihvatljivosti je datum kada Komisija odobri veliki projekat kako je navedeno u bilateralnom sporazumu ili razmjeni pisama.
- (4) U skladu sa članom 29(3)(b) FFPA, i ne dovodeći u pitanje njegov član 28. i član 7. Posebnih uslova, sljedeći rashodi koje je napravio korisnik IPA III neće biti prihvatljivi za finansiranje prema ovom sporazumu o finansiranju:
  - a) bankarski troškovi, troškovi garancija i slični troškovi;
  - b) kazne i novčane kazne;
  - c) troškovi zbog sudskih sporova;
  - d) gubici zbog kursnih razlika;
  - e) dugovi i troškovi servisiranja duga (kamate);
  - f) rezervisanja za gubitke, dugove ili potencijalne buduće obaveze;
  - g) krediti trećim stranama, osim ako nije drugačije navedeno u posebnim uslovima;
  - h) negativne kamate koje zaračunavaju banke ili druge finansijske institucije.
- (5) Ugovor o nabavci, ugovor o besporavratnim sredstvima ili ugovor o doprinosu koji nije doveo do plaćanja u roku od dvije godine od potpisivanja biće automatski raskinut i njegovo finansiranje će biti poništeno, osim u slučaju spora pred sudovima ili arbitražnim organima.

Član 13 - Dozvole i ovlašćenja

Ne dovodeći u pitanje član 27. FFPA, bilo koju vrstu dozvole i/ili ovlašćenja koja je potrebna za sprovođenje Programa biće blagovremeno obezbijedena od strane nadležnih organa korisnika IPA III, u skladu sa nacionalnim zakonom.

Član 14 - Zahtjevi za izvještavanje

- (1) Za potrebe opštih zahtjeva za izvještavanje Komisiji iz člana 59. FFPA o godišnjem izvještaju o sprovođenju pomoći IPA III, NIPAC će koristiti obrazac koji se nalazi u Aneksu III.
- (2) Za potrebe člana 60. FFPA, NIPAC će dostaviti Komisiji konačni izveštaj o sprovođenju aktivnosti koje sprovodi pod indirektnim upravljanjem korisnik IPA III ovog Programa najkasnije šesnaest meseci po isteku perioda prihvatljivosti. NIPAC će koristiti obrazac koji je dostavila Komisija.
- (3) Za potrebe člana 61(1) FFPA, Nacionalno akreditaciono tijelo (NAO) će do 15. januara naredne finansijske godine obezbijediti u elektronskom formatu kopiju podataka koji se čuvaju u računovodstvenom sistemu uspostavljenom prema članu 4(4). Ovo treba da bude potkrijepljeno potpisanim nerevidiranim sažetim finansijskim izvještajem u skladu sa tačkom (c) Aneksa III.
- (4) Za potrebe specifičnih zahtjeva za izvještavanje u okviru indirektnog upravljanja navedenim u članu 61(2)(a) i 61(3) FFPA, Nacionalno akreditaciono tijelo u korisniku IPA III koristiće šablone predviđene u tačkama (a) i (b) Aneksa IV.

Član 15 - Prava intelektualne svojine

- (1) Ugovori finansirani u okviru ovog Finansijskog sporazuma moraju osigurati da korisnik Instrumenta za pretpristupnu pomoć III stekne sva neophodna prava intelektualne svojine u vezi sa informacionim tehnologijama, studijama, crtežima, planovima, promocijom i bilo kojim drugim materijalom izrađenim za potrebe planiranja, sprovođenja, praćenja i procjene.
- (2) Korisnik Instrumenta za pretpristupnu pomoć III garantuje da će Komisija, ili bilo koje tijelo ili lice koje Komisija ovlasti, imati pristup i pravo korišćenja takvog materijala. Komisija će takav materijal koristiti samo za svoje potrebe.

Član 16 - Konsultacija između korisnika Instrumenta za pretpristupnu pomoć III i Komisije

- (1) Korisnik Instrumenta za pretpristupnu pomoć III i Komisija konsultovaće se prije nego što bilo koji spor u vezi sa sprovođenjem ili tumačenjem ovog Finansijskog sporazuma bude dalje razmatran u skladu sa članom 20.
- (2) Kada Komisija postane svjesna problema u sprovođenju procedura koji se odnose na realizaciju ovog Finansijskog sporazuma, uspostaviće sve neophodne kontakte sa korisnikom Instrumenta za pretpristupnu pomoć III kako bi se otklonio problem i preduzele sve neophodne mere.
- (3) Konsultacije mogu dovesti do izmjene, obustave ili raskida ovog Finansijskog sporazuma.
- (4) Komisija će redovno obavještavati korisnika Instrumenta za pretpristupnu pomoć III o sprovođenju aktivnosti opisanih u Aneksu I, koje ne spadaju u Prvi dio ovih Opštih uslova.

Član 17 – Izmjene i dopune ovog Finansijskog sporazuma

- (1) Sve izmjene i dopune ovog Finansijskog sporazuma moraju bi sačinjene u pisanom obliku, uključujući razmjenu pisama.
- (2) Ukoliko korisnik Instrumenta za pretpristupnu pomoć III zatraži izmjenu ili dopunu, zahtjev se podnosi Komisiji najmanje tri mjeseca prije nego što izmjene i dopune treba da stupe na snagu, osim u opravdanim slučajevima.
- (3) Komisija može izmijeniti dokumente u Aneksima III - VII, a da to ne zahtijeva izmjenu i dopunu ovog Finansijskog sporazuma. Korisnik Instrumenta za pretpristupnu pomoć III biće pismenim putem obaviješten o svim takvim promjenama i njihovoj primjeni.

Član 18 - Obustava ovog Finansijskog sporazuma

- (1) Finansijski sporazum može biti obustavljen u sljedećim slučajevima:
  - (a) Komisija može obustaviti sprovođenje ovog Finansijskog sporazuma ako korisnik Instrumenta za pretpristupnu pomoć III prekrši obavezu iz ovog Finansijskog sporazuma;
  - (b) Komisija može obustaviti sprovođenje ovog Finansijskog sporazuma ako korisnik Instrumenta za pretpristupnu pomoć III prekrši bilo koju obavezu utvrđenu procedurama i standardnim dokumentima navedenim u članu 18(2) Okvirnog sporazuma o finansijskom partnerstvu.
  - (c) Komisija može obustaviti sprovođenje ovog Finansijskog sporazuma ako korisnik Instrumenta za pretpristupnu pomoć III ne ispunjava zahtjeve za povjeravanje zadataka u vezi sa sprovođenjem budžeta.
  - (d) Komisija može obustaviti sprovođenje ovog Finansijskog sporazuma ako korisnik Instrumenta za

pretpristupnu pomoć III odluči da obustavi ili prekine proces pristupanja EU.

- (e) Komisija može obustaviti ovaj Finansijski sporazum ako korisnik Instrumenta za pretpristupnu pomoć III prekrši obavezu poštovanja ljudskih prava, demokratskih principa i vladavine prava, u slučajevima ozbiljne korupcije ili ako je korisnik kriv za ozbiljno profesionalno nepoštovanje, što je dokazano bilo kojim opravdanim sredstvom. Veliko profesionalno nepoštovanje podrazumijeva bilo koje od sljedećih:
- kršenje primjenljivih zakona ili propisa ili etičkih standarda profesije kojoj osoba ili subjekat pripada, ili
  - bilo koje pogrešno ponašanje osobe ili entiteta koje utiče na njegovu profesionalnu kredibilnost, pri čemu takvo ponašanje pokazuje zlu namjeru ili gross negligence.
- (f) Ovaj Finansijski sporazum može biti obustavljen u slučajevima više sile, kako je to definisano u nastavku. "Viša sila" označava svaku nepredvidljivu i izuzetnu situaciju ili događaj koji je izvan kontrole strana i koji onemogućava bilo koju od njih da ispuní svoje obaveze, a koji nije rezultat greške ili nemara sa njihove strane (ili strane njihovih izvođača, agenata ili zaposlenih) i koji se pokazuje kao nepremostiv uprkos svim uložnim naporima. Nedostaci u opremi ili materijalu ili kašnjenje u njihovom obezbjeđivanju, radni sporovi, štrajkovi ili finansijske poteškoće ne mogu se smatrati višom silom. Neće se smatrati da je strana prekršila svoje obaveze ako je u slučaju više sile spriječena da ih ispuní, o čemu je druga strana uredno obaviještena. Strana koja se suočava sa višom silom obavijestit će drugu stranu bez odlaganja, navodeći prirodu, vjerovatnu trajnost i predvidljive efekte problema, kao i preduzeti sve mjere kako bi minimizirala moguću štetu. Ako viša sila utiče samo na dio Programa, suspenzija Finansijskog sporazuma može biti djelimična. Nijedna od strana neće biti odgovorna za kršenje svojih obaveza prema ovom Finansijskom sporazumu ako je spriječena da ih ispuní zbog više sile, pod uslovom da preduzme mjere za minimiziranje mogućih šteta.

- (2) Komisija može da obustavi ovaj Finansijski sporazum bez prethodne najave.
- (3) Komisija može preduzeti odgovarajuće zaštitne mjere prije nego što dođe do obustave.
- (4) Kada se dostavi obavještenje o obustavi, biće navedene posljedice po tekuće ili ugovore o nabavci, ugovore o bespovratnim sredstvima i ugovore o doprinosima koji treba da budu potpisani.
- (5) Obustava ovog Finansijskog sporazuma ne utiče na obustavu plaćanja i raskid ovog Finansijskog sporazuma od strane Komisije u skladu sa članom 7. i članom 19.
- (6) Strane će nastaviti sprovođenje Finansijskog sporazuma kada uslovi to dozvole, uz prethodnu pisanu saglasnost Komisije. Ovo ne utiče na bilo kakve izmjene i dopune ovog Finansijskog sporazuma koje mogu biti potrebne da bi se Program prilagodio novim uslovima implementacije, uključujući, ako je moguće, produženje perioda prihvatljivosti ili raskid ovog Finansijskog sporazuma u skladu sa članom 19.

Član 19 - Raskid ovog Finansijskog sporazuma

- (1) Ako problemi koji su doveli do suspenzije ovog Finansijskog sporazuma nisu riješeni u roku od najviše 180 dana, bilo koja strana može raskinuti Finansijski sporazum uz 30 dana prethodne obavijesti.
- (2) Kada se dostavi obavještenje o raskidu, biće navedene posljedice za tekuće ugovore o nabavci i bespovratnim sredstvima, ugovore o doprinosima i takve ugovore ili bespovratna sredstva koji treba da budu potpisani.
- (3) Raskid ovog Finansijskog sporazuma ne isključuje mogućnost Komisije da izvrši finansijske korekcije u skladu sa članovima 43. i 44. Okvirnog sporazuma o finansijskom partnerstvu.

Član 20 - Mjerodavno pravo, rješavanje sporova

- (1) Ovaj sporazum je regulisan zakonodavstvom EU.

- (2) Ako spor u vezi sa tumačenjem, primjenom ili važnošću ovog sporazuma ne može biti riješen mirnim putem, biće riješen arbitražom u skladu sa Arbitražnim pravilima Stalnog arbitražnog suda iz 2012. godine, pod sljedećim uslovima:

(a) Sastav vijeća

Za potraživanja od 500.000 evra ili više: vijeće će sačinjavati tri arbitra. Svaka strana će imenovati jednog arbitra u roku od 40 kalendarskih dana nakon što je poslato obavještenje o arbitraži. Dva arbitra koja su imenovale strane, zauzvrat će imenovati trećeg arbitra koji će djelovati kao predsjedavajući arbitar.

Za potraživanja manja od 500.000 evra: vijeće će biti sačinjeno od jednog arbitra, osim ako se strane drugačije ne dogovore.

Ako vijeće nije formirano u roku od 80 kalendarskih dana od slanja obavještenja o arbitraži, bilo koja strana može da zatraži od Sekretarijata Stalnog arbitražnog suda ili druge međusobno prihvatljive neutralne vlasti da imenuje potrebnog arbitra(e).

(b) Sjedište

Sjedište arbitražnog vijeća je u Hagu, Holandija.

(c) Jezik

Jezik postupka biće engleski ili neki drugi međusobno prihvatljiv zvanični jezik Evropske unije. Dokazi mogu biti predloženi na drugim jezicima, ako se strane o tome dogovore.

(d) Postupak

Pribjegavanje privremenim mjerama, intervencijama trećih strana i intervencijama amicus curiae (prijatelj suda) je isključeno.

Ako strana zahtjeva od vijeća da se prema informacijama ili materijalu odnosi povjerljivo, odluka se donosi u obliku obrazloženog naloga i nakon saslušanja druge strane (10 kalendarskih dana za podnošenje primjedbi). Vijeće će odmjeriti razloge za zahtjev, prirodu informacije i pravo na djelotvornu sudsku zaštitu. Vijeće može da uradi sljedeće:

- da učini da objelodanjivanje bude podložno određenim obavezama ili
- da donese odluku protiv objelodanjivanja, ali da naredi proizvodnju, izradu verzije koja nije povjerljiva ili sažetaka informacija ili materijala, koji sadrže dovoljno informacija kako bi druga strana mogla da izrazi svoje stavove na smislen način.

Ako se od vijeća traži da saslušanje slučaja bude zatvoreno za javnost, odluka će se donijeti nakon saslušanja druge strane (10 kalendarskih dana za podnošenje primjedbi). Vijeće će uzeti u obzir razloge zahtjeva i primjedbe druge strane (ako ih ima).

Ako se od vijeća zatraži da tumači ili primijeni pravo Evropske unije, obustaviće postupak i zatražiće od "Predsjednika Visokog suda u Parizu" (Predsednik Tribunal de grande instance de Paris, 'juge d'appui'), u skladu sa članovima 1460. i 1505. Francuskog zakonika o građanskom postupku, da zatraži prethodnu presudu od Suda Evropske unije u skladu sa članom 267. TFEU. Postupak pred arbitražnim sudom će se nastaviti čim bude donijeta odluka sudije koji djeluje kao podrška arbitraži. Odluka Suda pravde i sudije koji djeluje kao podrška arbitraži biće obavezujuća za vijeće.

Arbitražna odluka biće konačna i obavezujuća za strane i biće izvršena od strane istih bez odlaganja.

Međutim, bilo koja strana može zatražiti da odluku pregleda Apelacioni sud u Hagu (Gerechtshof Den Haag) na osnovu važećeg nacionalnog prava. U tom slučaju, odluka se neće smatrati konačnom dok se postupak ne završi. Odluka suda koji vrši reviziju biće obavezujuća za vijeće.

(e) Troškovi

Troškovi arbitraže sastoje se od:

- naknada i razumnih troškova arbitara
- razumnih troškova vještaka i svjedoka koje je odobrilo vijeće i
- naknada i troškova Sekretarijata Stalnog arbitražnog suda za arbitražni postupak (npr. ishrana, obezbjeđenje službenika, soba, prevod).

Naknade arbitara ne smiju biti veće od:

- 30.000 evra po arbitru ako je sporni iznos manji od 1.000.000 evra
- 15% spornog iznosa ako je taj iznos veći od 1.000.000 evra. U svakom slučaju, honorari arbitara ne smiju da budu veći od 300.000 evra.

Troškove arbitraže snose strane u jednakom dijelu, osim ako nije drugačije ugovoreno.

Strane same snose svoje troškove pravnog zastupanja i druge troškove koje imaju u vezi sa arbitražom.

(f) Privilegije i imuniteti

Sporazum o sprovođenju arbitraže u skladu sa Pravilima arbitraže Stalnog arbitražnog suda iz 2012. ne predstavlja i ne može se tumačiti kao odricanje od privilegija ili imuniteta bilo koje od strana, na koje one imaju pravo.

Član 21 - Ograničavajuće mjere EU

(1) Definicije

- (a) "Ograničavajuće mjere EU" označavaju ograničavajuće mjere usvojene u skladu sa Ugovorom o Evropskoj uniji (TEU) ili Ugovorom o funkcionisanju Evropske unije (TFEU).
- (b) "Ograničeno lice" označava bilo koje subjekte, pojedince ili grupe pojedinaca koje je EU odredila kao predmet ograničavajućih mjera EU²⁶.

(2) U svim svojim odnosima, Strane priznaju da prema pravu EU nikakvi fondovi ili ekonomski resursi EU ne smiju biti dostupni direktno ili indirektno, ili u korist Ograničenih lica.

(3) Korisnik Instrumenta za pretpristupnu pomoć III će osigurati da nijedna transakcija koja je predmet verifikovanog pogotka na listi sankcija EU neće imati direktne ili indirektno koristi od finansiranja EU. Korisnik Instrumenta pretpristupne pomoći III se obavezuje da će obezbijediti ovu obavezu:

- (a) provjerom pogodaka sa spiska sankcija EU, prije sklapanja i prije plaćanja prema relevantnim sporazumima, svakog ugovarača, korisnika granta i krajnjeg primaoca sa kojim Korisnik Instrumenta za pretpristupnu pomoć III ima ili se očekuje da će imati direktan ugovorni odnos (direktni primalac), kako bi se procijenilo da li je takvo lice Ograničeno primalac.
- (b) provjerom ili drugim odgovarajućim sredstvima (koji mogu uključivati ex-post verifikaciju) na osnovu pristupa zasnovanog na riziku, da nijedan subjekat koji bi indirektno dobio sredstva EU nije Ograničeno lice.

(4) U slučaju da korisnik Instrumenta pretpristupne pomoći III procijeni da je bilo koji od primalaca (direktnih ili indirektnih) sredstava EU Ograničeno lice, korisnik Instrumenta za pretpristupnu pomoć III će odmah obavjestiti Komisiju.

(5) Ne dovodeći u pitanje obavezu iz tačke 3. iznad, ako Komisija procijeni da korišćenje finansijske pomoći Unije u okviru Instrumenta za pretpristupnu pomoć III rezultira ili je dovelo do kršenja restriktivnih mjera EU, odgovarajući iznosi neće biti kvalifikovani za finansijsku pomoć Unije u okviru Instrumenta za pretpristupnu pomoć III. Ovo ne dovodi u pitanje bilo kakva prava koja bi Komisija mogla imati da suspenduje ili prekine radnju na koju se odnosi takvo kršenje, da povрати bilo koje finansiranje EU koje je doprinijela Komisija ili da suspenduje ili raskine ovaj sporazum o finansiranju.

(6) Određivanje korektivnih mjera vršiće se u skladu sa principom srazmjernosti. Korektivne mjere će se primjenjivati samo na sredstva EU koja su stavljena na raspolaganje ili u korist primaoca za period tokom kojeg je ostao Ograničeno lice.

(7) Ova klauzula ne dovodi u pitanje izuzetke sadržane u Ograničavajućim mjerama EU.

²⁶ www.sanctionsmap.eu. Mapa sankcija je IT alat za identifikaciju režima sankcija. Izvor sankcija proizilazi iz pravnih akata objavljenih u Službenom listu Evropske unije (OJ). U slučaju neslaganja između objavljenih pravnih akata i ažuriranja na veb-stranici, preovladava verzija Službenog lista.

Model godišnjeg izvještaja o realizaciji Instrumenata za pretpristupnu pomoć koji je podnio nacionalni koordinator za instrument pretpristupne pomoći

(u skladu sa članom 59. Okvirnog sporazuma o finansijskom partnerstvu)

Izvještajni period: 1.1.20XX-31.12.20XX

Izvještaj objavljen XX/XX/20XX

Godišnji izvještaj o sprovođenju Instrumenta za pretpristupnu pomoć u direktnom i indirektnom upravljanju <Korisnik instrumenta za pretpristupnu pomoć>

I. Sažetak

Ovaj odjeljak treba da istakne glavne sveukupne nalaze kako je navedeno u Odjeljku II, fokusirajući se na:

- Napredak u postizanju ciljeva sveobuhvatnih strateških dokumenata Instrumenta za pretpristupnu pomoć (Instrument za pretpristupnu pomoć II Strateški dokumenti zemlje i Programski okvir Instrumenta za pretpristupnu pomoć III)
- Glavna dostignuća i izazovi u programiranju i sprovođenju i preduzete korektivne mere, uključujući praćenje najrelevantnijih preporuka za praćenje, procjenu i/ili reviziju
- Komplementarnost sa akcijama u više zemalja i drugom podrškom donatora (uključujući Tim za Evropu, ako je relevantno)
- Glavna dostignuća u aktivnostima komunikacije i vidljivosti
- Glavne preporuke Nacionalnog instrumenta za pretpristupnu pomoć za naredni period

II. Sprovođenje Instrumenta za pretpristupnu pomoć po Instrumentu pretpristupne pomoći III Prozor/tematski prioritet i Sektor Instrumenta za pretpristupnu pomoć II

Informacije date u ovom odjeljku treba da budu zasnovane na/povezane sa informacijama datim u tabeli 1 ispod.

Ovaj odjeljak treba da sadrži sažetak po prozoru/tematskim prioritetima (Instrument za pomoć u pretpristupnoj pomoći III) i po sektoru (Instrument za pomoć u pretpristupnoj pomoći II) organizovan na sljedeći način:

Instrument za pretpristupnu pomoć II Sektor: <naziv(i) sektora²⁷>

Instrument za pretpristupnu pomoć III Prozor: <broj i naziv prozora> / Tematski prioritet: <naziv(i) tematskih prioriteta²⁸>

Treba navesti sljedeće podatke:

1. Uključivanje korisnika Instrumenta za pretpristupnu pomoć u programiranje
2. Napredak ostvaren u sprovođenju kako bi se postigli ciljevi navedeni u ključnim strateškim i programskim dokumentima (relevantni indikatori ishoda/učinka treba da budu navedeni u Aneksu 1)
3. Problemi nastali u sprovođenju i preduzetim i/ili planiranim korektivnim mjerama i preporuke za dalje djelovanje, kako bi se obezbijedila održivost²⁹
4. Glavni nalazi praćenja, procjene i/ili revizije i njihovo praćenje
5. Komplementarnost sa drugim instrumentima i koordinacija sa drugim donatorima/međunarodnim finansijskim institucijama u okviru prozora/tematskih prioriteta (IPA III) ili sektora (IPA II) (npr. kroz Team Europe)

²⁷ Prema sektorima u akcionim dokumentima, npr. Vladavina prava, prevoz, energetika itd.

²⁸ Prema Programskom okviru Instrumenta za pretpristupnu pomoć III

²⁹ Održivost se odnosi na stepen u kojem će se postignute koristi/rezultati (učinci i ishodi) vjerovatno nastaviti i nakon perioda sprovođenja. Naročito, ključni faktori koji utiču na održivost su vlasništvo korisnika, institucionalni upravljački kapaciteti i resursi posvećeni obezbjeđivanju rada i održavanja rezultata.

6. Procjena uticaja pomoći Instrumenta za pretpristupnu pomoć na poboljšanje sektorskog pristupa, uključujući sektorske strategije, institucionalne kapacitete i budžetiranje i stepen do kojeg je njihova koherentnost osigurana sa nacionalnim strateškim planovima politika i okvirima budžetiranja.
7. Aktivnosti komunikacije i vidljivosti

U slučaju **indirektnog upravljanja od strane zemlje korisnice (IMBC)**, sljedeće informacije takođe treba da budu uključene:

8. Informacije o sprovođenju akcija
9. Kratka procjena o funkcionisanju struktura za sprovođenje i o svim značajnim problemima nastalim u sprovođenju povjerenih zadataka, npr. kašnjenja u ugovaranju i naknadnim preduzetim/planiranim mjerama.
10. Sprovedene aktivnosti praćenja, procjene i/ili revizije, revizije – glavni nalazi i naučene lekcije, preporuke, praćenje i preduzete korektivne radnje

Programi instrumenta za pretpristupnu pomoć ruralnom razvoju (IPARD) treba da budu pokriveni kao poseban odjeljak u okviru IPA III prozora 4 / IPA II sektora za poljoprivredu i ruralni razvoj. Pošto IPARD programi podliježu odvojenom izvještavanju, ovaj odjeljak treba da sadrži samo rezime ukupnog napretka u sprovođenju i istakne najrelevantnija pitanja. Ključne informacije takođe treba da budu istaknute u sažetku (ako je relevantno).

IPA II operativni programi treba da budu obuhvaćeni relevantnim sektorom koji pruža informacije o tačkama 1-10 (ako je relevantno). **Operativni programi IPA III** treba da budu obuhvaćeni relevantnim tematskim okvirom i da sadrže samo sažetak ukupnog napretka u sprovođenju i da istaknu najrelevantnija pitanja. Ključne informacije takođe treba da budu istaknute u sažetku (ako je relevantno). IPA III operativni programi će biti predmet detaljnijeg izvještavanja prema obrascu izvještavanja koji će biti priložen Finansijskim sporazumima.

Programi teritorijalne saradnje treba da budu obuhvaćeni u okviru IPA III prozora 5/IPA II sektora o teritorijalnoj i regionalnoj saradnji. Ovaj odjeljak treba da da veoma kratak pregled programa teritorijalne saradnje u kojima učestvuje korisnik Instrumenta za pretpristupnu pomoć:

- Za **programe Međuregionalne prekogranične saradnje (CBC) sa državama članicama i programe transnacionalne i međuregionalne saradnje**, maksimalno jedan pasus po programu, koji ukazuje na ukupan napredak u sprovođenju (npr. program usvojen/nije usvojen, planirani pozivi, itd.) i naglašavajući najrelevantnija pitanja u sprovođenju.
- Za **programe prekogranične saradnje između korisnika Instrumenta za pretpristupnu pomoć**, sažetak od najviše pola stranice po programu, koji daje pregled sprovođenja (npr. usvojeni program/uspostavljeni Zajednički nadzorni odbor/sastanci ZNO u izvještajnom periodu, poziv za podnošenje predloga zatvoren/u toku/planirani i strateški projekti (ako ih ima). Sažetak treba da se fokusira na probleme na koje se naišlo u sprovođenju i na preduzete i/ili planirane korektivne mjere, kao i na preporuke za dalje djelovanje. Godišnji izvještaji o sprovođenju prekogranične saradnje (kao što je navedeno u članu 80. Okvirnog sporazuma o finansijskom partnerstvu) treba da budu uključeni kao Aneks.

U slučaju **indirektnog upravljanja od strane zemlje korisnice (IMBC)**, Vodeća zemlja takođe treba da sadrži sljedeće informacije:

1. Kratka procjena o funkcionisanju struktura za sprovođenje i o svim značajnim problemima nastalim u sprovođenju povjerenih zadataka, npr. kašnjenja u ugovaranju i naknadnim preduzetim/planiranim mjerama.
2. Preporuke za dalje postupanje

Tabela 1. Pregled sprovođenja na akcionom nivou

[Finansijski sporazum] npr. godišnji akcioni plan za 20xx	
[Naziv akcije i referenca] npr. Elektrifikacija željezničke pruge od xxx do granice sa xxx	
Stanje/napredak za određenu akciju (npr. Projektni zadatak u pripremi, tender pokrenut, ugovoren, u sprovođenju, završen)	Navedite ocjenu sprovođenja aktivnosti u sklopu akcije. npr. Ugovor o uslugama za pripremu Projektnog zadatka za ugovor o radovima koji je potpisan i u toku, tender za ugovor o radovima koji će biti raspisan u drugom tromjesečju 2015. godine, itd. <u>Za IMBC:</u> Navedite poređenje sa prognozom dostavljenom uz Zahtjev za sredstva i analizu o tempu sprovođenja. Dati ocjenu sprovođenja plana nabavki u poređenju sa početnom verzijom
Glavna dostignuća i njihova ocjena	Navedite prednosti Instrumenta za prepristupnu pomoć i doprinos reformama. npr. usvojen novi zakon o [xx] kojim se građanima omogućava brži pristup javnim uslugama
Značajni uočeni problemi i preduzete/planirane mjere za njihovo prevazilaženje	Navedite sve potencijalne probleme u skladu sa uslovima Finansijskog sporazuma i korektivne mjere za njihovo rješavanje. npr. Ugovor o uslugama za pripremu Projektnog zadatka za ugovor o radovima je odložen jer je pregovarački postupak propao i morao je ponovo da se pokrene <u>Za IMBC:</u> Dostavite detaljnu procjenu razloga za kašnjenje zajedno sa analizom o tome da li se problemi ponavljaju (u poređenju sa drugim akcijama i mjerama preduzetim za prevazilaženje slične situacije). Opišite nalaze revizije i/li identifikovane nepravilnosti i preduzete mjere za njihovo rješavanje.
Razvoj i/li identifikovani rizici koji utiču na buduće sprovođenje i postizanje ciljeva	npr. izmjena lokalnog zakona u skladu sa četvrtim željezničkim paketom
Preporuke za dalje korektivne radnje	

Dodajte onoliko tabela koliko je potrebno:

[Finansijski sporazum]	
[Naziv akcije i referenca]	
Stanje/napredak za određenu akciju (npr. Projektni zadatak u pripremi, tender pokrenut, ugovoren, u sprovođenju, završen)	
Glavna dostignuća i njihova ocjena	
Značajni problemi u izvršenju povjerenih zadataka i preduzetim/planiranim mjerama za njihovo prevazilaženje	
Razvoj i/ili identifikovani rizici koji utiču na buduće sprovođenje i postizanje ciljeva	
Preporuke za dalje korektivne radnje	

Aneks 1: Indikatori ishoda/učinaka po instrumentu za akciju prepristupne pomoći

Ovaj aneks bi trebalo da sadrži godišnje ažuriranje indikatora uključenih u zbirne akcione dokumente Instrumenta za prepristupnu pomoć II i akcione dokumente Instrumenta za prepristupnu pomoć III, koji pokrivaju aktivnosti u direktnom i indirektnom upravljanju. Bilo bi poželjno da ovaj Aneks bude pripremljen u Excel-u ili onlajn sistemu za prikupljanje podataka koji koristi korisnik Instrumenta za prepristupnu pomoć III, sa posebnim tabelama za akcije Instrumenta za prepristupnu pomoć II i Instrumenta za prepristupnu pomoć III prema modelu ispod. Treba napomenuti da se predviđene vrijednosti za određene godine traže samo za indikatore Instrumenta za prepristupnu pomoć II.

Pokazatelji Instrumenta za prepristupnu pomoć II

Godišnji/višegodišnji akcioni program	Akcija	Sektor	Pokazatelj	Izvor	Polazna vrijednost	Predviđena vrijednost za (20xx)	Cilj	Trenutna vrijednost (20xx)
Godišnji akcioni program za 20xx	Akcija 1	Prevoz	Smanjenje prosječnog vremena putovanja putnika između većih urbanih centara po načinu prevoza					
Višegodišnji akcioni program za 20xx-20xx	Akcija 1	Životna sredina	Smanjeni troškovi prevoza po jedinici proizvoda					
[Dodajte onoliko redova koliko je relevantno.....]	.....	.....	.....					

Pokazatelji Instrumenta za prepristupnu pomoć III

Godišnji/višegodišnji akcioni plan	Prozor	Tematski prioritet	Pokazatelj	Izvor	Polazna vrijednost	Cilj	Trenutna vrijednost (20xx)

Ugovor o finansiranju IPA III za višegodišnje operativne programe - Aneks III: Model godišnjeg izvještaja (verzija: januar 2024. godine)

Godišnji akcioni plan za 20xx									
[Dodajte onoliko redova koliko je relevantno.....]	....	....							

Aneks 2: Transparentnost, vidljivost, informacione i komunikacione aktivnosti

Ovaj aneks (najviše jedna stranica) treba obezbijediti samo za aktivnosti kojima se upravlja u indirektnom upravljanju u skladu sa zahtjevima koji su navedeni u Instrumentu za pretpristupnu pomoć II Okvirnom sporazumu i Instrumentu za pretpristupnu pomoć III Okvirnom finansijskom sporazumu o partnerstvu.

Aneks 3: Uspješne priče

Ovaj Aneks treba obezbijediti samo za akcije kojima se upravlja u indirektnom upravljanju. (Napomena: ovaj odjeljak može da se koristi za godišnji izvještaj o sprovođenju instrumenata spoljnog djelovanja Evropske unije koje priprema Evropska komisija)

Aneks 4: Godišnji plan nabavki

Ovaj Aneks treba obezbijediti samo za akcije kojima se upravlja u indirektnom upravljanju.

Ugovor o finansiranju IPA III za višegodišnje operativne programe - Aneks VI: Obrazac za prijavu velikog projekta
(verzija: januar 2024. godine)

Aneks VI (d) Francija: Pregled... Ugovor budžet
prema članu 5 (1) i 6 (1) IPA

Instrumenti za prethodnu pomoć ili finansijski trošak korisnika (*)

Instrumeni za prečišćavanje potrošne ili manje sjeke izvještaj korisnika ( )																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																			
Ladnja vještina aktivnosti																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																			
Referentni program	Referentni broj OPST vještina o izdvojenju	Budžet programa		Ukupni oporavni iznos		Ukupno iznos		Ukupni iznos po zakazanju		Ostavno %		Ukupni oporavni iznos		Ukupni iznos (iznos)		Troškovi %		Ukupni iznos prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno prema prema		Ostavno pre	

Ugovor o finansiranju IPA III za višegodišnje operative programe - Aneks VI: Obrazac za prijavu velikog projekta
(verzija: januar 2024. godine)

Aneks IV(b): Godišnji finansijski izveštaj - pojedinačni doprinos EU za program
prema članu 6(2)(a) FFPA

Instrument za pretpristupnu pomoć III Godišnji finansijski izveštaj (*)

Referenca programa	Referentni broj OPSYS ugovora o finansiranju	Programski budžet doprinosa EU	Lokalne ugovorne aktivnosti						Troškovi %	Ukupno otvoreno prefinansiranje	Otvoreno prefinansiranje %
			Ukupni ugovoreni iznos	Ugovoreno %	Ukupni iznos povučen po završetku	Otkazano %	Ukupni isplaćeni iznos	Isplaćeno %	Ukupni priznati troškovi		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
				43%100%		54%100%		84%100%		104%100%	124%100%
AAP 2022	JAD.XXXXXXX										
Pratnja 1	ACT.XXXXXXX										

(*) 15. februar

Ja, niže potpisani/a

Nacionalno akreditaiono tijelo za korisnika Instrumenta za pretpristupnu pomoć III _____, odmi izjavljujem da je gore navedeni finansijski izveštaj/izjava potpun/a, tačavna i isprilna u skladu sa članom 6(5) Ovimog sporazuma o finansijskom partnerstvu.

Ugovor o finansiranju IPA III za višegodišnje operativne programe - Aneks VI: Obrazac za prijavu velikog projekta
(verzija: januar 2024. godine)

Aneks VI(c) - Plan prognoze isplata
u skladu sa članom 4(2) FAČ

Podan na dan:

Plan prognoze isplata za korisnika Instrumenta za prepristupnu pomoć III

Plan prognoze isplata Godnje godine po potrebi																			
Referenca programa	Referentni broj OPSYS ugovora o finansiranju	Mjesečna prognoza isplata (za 12 mjeseci za prvi zahtjev za prefinansiranje / 14 mjeseci za naknadno prefinansiranje za godišnji finansijski izvještaj i prognozu vjerovatnih zahtjeva za plaćanje 24 mjeseci)																	
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	Ukupno za 12 mjeseci	13	14	Ukupno za 14 mjeseci	15-24	Ukupno za 24 mjeseci*
AAP 2021	JAD:XXXXXX																		
CBC AA/BB (raspodjela iz 2024)																			
Otkruženje protokola za procjenu multisenzorne pažnje																			

Korisnik od O do Q koje se koristi za naknadno prefinansiranje

Korisnik od O do S koje će se koristiti za naknadno prefinansiranje

* Krenu od 0 da koje se koristi za naknadno prefinansiranje

** Kolona od 0 do 5 koje se koristi za godišnji finansijski izvještaj i predviđane vjerovatnih zahtjeva za plaćanje

Ugovor o finansiranju IPA III za višegodišnje operativne programe - Aneks VI: Obrazac za prijavu velikog projekta
(verzija: januar 2024. godine)

Podaci na dan: **Predviđanje vjerovatnih zahtjeva za plaćanje, za korisnika Instrumenta za prepristupnu pomoć III**

Aneks IV(e) - Predviđanje vjerovatnih zahtjeva za plaćanje
prema članu 33(3) FFPA

Predviđanje veličanin za 2027. godinu																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																															
prema člaku 33(3) FFPA																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																															
Referentni broj OP/SIS ekvivalent za finansijski sporazum	Referencna program	Stupanje na snagu (a finansijški sporazum)	Rok za ugovaranje	Rok za operativnu primjenu	Lokalna budžetska izdvajanja u evrima*	Sredstva EU koju EK plaća u evrima	RAL na dan 31.12.2021. u evrima	RIF u EU u evrima	Ukupna prognoza 2024-2027	2024 Prognoza (po mjesecima)												2027 Prognoza																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																									
										Ukupno 2024	01-2024	02-2024	03-2024	04-2024	05-2024	06-2024	07-2024	08-2024	09-2024	10-2024	11-2024	12-2024	Ukupno 2027	Q1 (prvo trimestar 01-2027)	Q2 drugo trimestar 02-2027)	Q3 treće trimestar 03-2027)	Q4 četvrti trimestar 04-2027)																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																				
1	2	3	4	5	6	7	8-6-7																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																								</

Ugovor o finansiranju IPA III za višegodišnje operativne programe - Aneks VI: Obrazac za prijavu velikog projekta
(verzija: januar 2024. godine)

Gljučni podaci

Za svaki lokalni ugovor potrebne su sljedeće informacije:

1. Odluka EU

Referenca programa, npr. Godišnji akcioni program 2022

2. Ugovor sa EU

Referentni broj OPSYS za finansijski sporazum, npr. 2014/031-878

3. Naziv

Naziv lokalnog ugovora

4. Referenca lokalnog ugovora

5. Obrazac za izvođača / pravno lice (LEF)

6. Vrsta ugovora

Npr. Bespovratna sredstva, usluge, nabavka, radovi, twining,...

7. Datum potpisivanja ugovora

Datum kada posljednja strana potpisuje ugovor

8. Datum početka izvršenja ugovora

Datum potpisivanja ugovora od strane izvođača, datum potpisivanja ugovora od strane ugovarača, datum kada ugovor stupa na snagu i datum kada počinje izvršenje ugovora su različiti pojmovi, koji mogu biti isti dan ili različiti dani.

Posebno, datum početka izvršenja ugovora (= prvi dan kada mogu nastati prihvatljivi troškovi prema ugovoru) može biti utvrđen nakon što ugovor bude potpisan putem odgovarajuće klauzule u ugovoru, Administrativnog naloga, itd. Vaš sistem može da sadrži sve ove datume; ali za potrebe izvještaja o završnom računu za godinu, ključni datum je datum početka izvršenja.

9. Datum završetka izvršenja ugovora

Prilagođeno u skladu sa izmjenama, gde je primjenljivo. Ovo obično nije isto što i konačni datum za završetak, kada to uključuje vrijeme za fakturisanje, garantne periode, itd.

Datum završetka implementacije ugovora je posljednji dan kada se mogu nastati prihvatljivi troškovi prema ugovoru. Ugovor može omogućiti dodatno vrijeme za završavanje administracije ugovora ili period između privremenog i konačnog prihvatanja urađenih radova; međutim, ovo dodatno vrijeme nije relevantno za izvještaj o završnom računu za godinu.

10. Status ugovora

OTVOREN, ZATVOREN, RASKINUT, NIJE ZAPOČEO (ako je datum početka aktivnosti nakon krajnjeg datuma)

11. IPA EU – Početna vrijednost ugovora

Početni pravni iznos obaveze dijela IPA (EU finansiranje).

12. IPA EU – Trenutna vrijednost ugovora

Iznos nakon izmjena (gde je primjenljivo).

Trenutna vrijednost ugovora uključivaće svaku promjenu iznosa ugovorenih putem dodatka koji mijenja ugovor.

13. IPA EU – Isplaćeni iznos

Ukupni iznos isplaćen prema ugovoru; tj. predfinansiranja + iznos direktno plaćenih faktura– povraćaj sredstava.

14. RAL

"Reste à liquider" je "Neizmirena obaveza"

Iznos koji je obavezan, ali još nije isplaćen korisnicima i izvođačima iz IPA EU iznosa.

15. IPA EU – Povraćaj sredstava

Ukupna vrijednost povraćaja (i povrata predfinansiranja i povrata troškova) izvršenih prema ugovoru (gdje je relevantno).

Povraćaji će obično biti iz predfinansiranja. Povraćaji predfinansiranja su čisto gotovinski transferi, koji nemaju uticaja na ukupne troškove. Povremeno će povraćaji biti naplaćeni za troškove, koji su prvobitno prihvaćeni kao prihvatljivi, ali su naknadno odbijeni na osnovu novih informacija. Povraćaj troškova će smanjiti ukupne prijavljene troškove na ugovoru (pogledajte tačku 19.).

16. IPA EU – Isplaćena predfinansiranja

Ukupna vrijednost predfinansiranja plaćenog po ugovoru (gdje je relevantno).

Predfinansiranje je plaćanje koje ima za cilj da obezbijedi korisniku likvidnost, tj. gotovinski avans. Kao takav, plaća se prije isporuke roba i usluga (u slučaju ugovora o nabavci) i prije nastanka prihvatljivih troškova od strane korisnika (u slučaju ugovora o bespovratnim sredstvima). Predfinansiranje se priznaje u bilansu stanja kada se gotovina prenese primaocu.

17. IPA EU – Predfinansiranje odobreno

Ukupna vrijednost prethodnog finansiranja je odobrena.

Uplata predfinansiranja se priznaje kao imovina. U skladu sa relevantnim računovodstvenim pravilom, sredstvo prethodnog finansiranja se generalno prestaje priznavati (tj. odobreno/smanjuje se) na sljedeći način:

- ako iznos privremene/konačne fakture ili potraživanja za troškove, ili njegov dio, opravdava korišćenje prethodnog finansiranja, onda će validacija ovih prihvatljivih troškova dovesti do odobravanja prethodnog finansiranja;
- Ako korisnik ne iskoristi (dio) predfinansiranja, tada će iznos predfinansiranja biti djelimično ili u potpunosti naplaćen od korisnika.

18. IPA EU – Otvoreno predfinansiranje

Ukupni iznosi iz 16 i 17 daju ukupno otvoreno (neodobreno) predfinansiranje koje je plaćeno u okviru programa, tj. plaćeno predfinansiranje – odobreno predfinansiranje.

19. IPA EU – Priznati troškovi

Ukupni prihvatljivi troškovi nastali, prihvaćeni, plaćeni (direktno plaćanje troškova plus odobrenje predfinansiranja prema ugovoru) i dokazani pratećim dokumentima.

Izračunava se po sljedećoj formuli: $19 = 12 \text{ (IPA EU - Trenutna vrijednost ugovora)} - 14 \text{ (RAL)} - 18 \text{ (IPA EU - Otvoreno predfinansiranje)} - 15 \text{ (IPA EU - Povraćaj sredstava)}$ Molimo vas da u kalkulaciju „IPA EU – Priznati trošak“ uključite samo povraćaje troškova koji smanjuju priznati trošak (+19 bis (IPA EU - Nastali i prihvaćeni trošak koji još nije isplaćen) – SAMO ako niste u mogućnosti da implementirate zasebnu kolonu 19 nastavak u izvještaju).

Troškovi će predstavljati prihvatljivu vrijednost rada koji je bio:

Ø nastali prema ugovoru, prihvaćeni, plaćeni od strane ugovarača (direktno ili putem ispražnjenog predfinansiranja) i potvrđeni pratećim dokumentima,

Ø nastali i plaćeni od strane izvođača (gdje je primjenljivo – podizvođačima ili od strane korisnika bespovratnih sredstava, na primjer) i prihvaćeni i plaćeni od strane ugovarača; u slučaju privremenih troškova, konačno prihvatanje se smatra zavisnim od konačnog ishoda ugovora.

Napomena:

- * Nakupljeni troškovi (procjena vrijednosti urađenog rada koji još nije fakturisan) nisu potrebni.
- * Neplaćeni iznosi za preuzete obaveze nisu troškovi za potrebe ovog izvještaja.
- * Predfinansiranje koje plaća ugovorni organ ili izvođač (gdje je relevantno) nije trošak.

19. nastavak IPA EU – Troškovi koji su nastali i prihvaćeni, ali još nisu plaćeni

Primjeri su:

- fakture u toku rada koje su potvrđene kao ispravne (nastale i prihvaćene) ali koje će biti plaćene tek u narednom izvještajnom periodu ili
- zadržana sredstva.

Ugovor o finansiranju IPA III za višegodišnje operative programe - Aneks VI: Obrazac za prijavu velikog projekta
(verzija: januar 2024. godine)

Napomena: Ukoliko ne budete u mogućnosti da implementirate ovu kolonu u vašem izvještaju – na primjer, iz tehničkih razloga – molimo vas da izuzetno dodate odgovarajuće iznose direktno u kolonu 19, uz objašnjenje razloga za njihovo uključivanje, navodeći: „Kolona 19 sadrži troškove koji su nastali, prihvaćeni, ali još nisu isplaćeni, u iznosu od ‘(...)’, iz sljedećeg razloga: ‘(...)’ ili nas obavijestite u dodatnom pismu o relevantnim iznosima po ugovoru.“

Imajte na umu da se iznosi uneseni u ovu kolonu smatraju troškovima nastalim i prihvaćenim samo za potrebe izvještaja o završnom računu za godinu, ali ne i za potrebe Godišnjeg finansijskog izvještaja ili Zahtjeva za sredstva, gdje se treba uzeti u obzir samo priznati troškovi (nastali, prihvaćeni, plaćeni i potvrđeni pratećim dokumentima).

Gdje su troškovi prikazani uz fakturu (obično nabavke)

20. Troškovi u toku rada – Iznos fakture (prije procjene iznosa koji ispunjava uslove)

Fakture i izvještaji su primljeni, ali još uvijek nijesu odobreni.

Kada nema fakture i troškovi se identifikuju iz finansijskog izvještaja (obično bespovratna sredstva)

20. Troškovi u toku rada – Iznos finansijskog izvještaja (prije procjene prihvatljivog iznosa)

Izvještaji primljeni, ali još nijesu odobreni.

Aneks IV Finansijskog sporazuma

Minimalne specifikacije računovodstvenog sistema zasnovane na obračunskom načelu

Računovodstveni sistem korisnika IPA III mora da ispunjava sljedeće uslove:

1. Odražava organizacionu strukturu uspostavljenu za sisteme interne kontrole koji su prilagođeni obavljanju zadataka. Naročito prije nego što se operacija odobri, svi aspekti (operativni i finansijski) operacije moraju biti verifikovani od strane članova osoblja osim onog koji je pokrenuo operaciju. Osoba koja se bavi verifikacijom ne može biti podređena inicijatoru transakcije.
2. Uključuje revizorski trag za sve transakcije i izmjene.
3. Posjeduje adekvatnu fizičku i elektronsku bezbjednost, uključujući sisteme za rezervnu kopiju i povraćaj podataka.
4. Računovodstveni sistem treba da sadrži najmanje sljedeće informacije o lokalnim ugovorima kojima se upravlja u okviru svakog programa:

(a) Referenca ugovora;

(b) Vrijednost ugovora uključujući sve izmjene i dopune;

(c) Datumi potpisivanja ugovora (obje strane);

(d) Datum početka izvršenja ugovora;

Ovo je dodatak datumu potpisivanja ugovora i može se razlikovati od njega, kao kada se datum početka ugovora daje nakon potpisivanja ugovora putem Administrativnog naloga.

(e) Datum završetka izvršenja ugovora uključujući sve izmjene i dopune;

Ovo je krajnji datum kada mogu nastati prihvatljivi troškovi. To ne uključuje nikakav garantni period ili vrijeme predviđeno za pripremu izvještaja od strane izvođača.

(f) Ukupno plaćeno (gotovina) po ugovoru;

(g) Predfinansiranje plaćeno po ugovoru;

Eksplicitno priznavanje i evidentiranje u bilansu stanja ugovorno potrebnog predfinansiranja.

(h) Priznati trošak – direktno (po ugovoru);

Eksplicitno priznavanje troška kao zaduženja za rashode za godinu. Neka plaćanja će direktno pokriti troškove koji su već nastali. Nema predfinansiranja. To mogu biti konačne isplate, kada je bilo kakvo prethodno finansiranje već odobreno ili privremena plaćanja, kada je prethodno finansiranje odobreno ili kada ugovor ne uključuje obezbjeđivanje unaprijed finansiranja.

(i) Priznati trošak – indirektno (po ugovoru);

Ugovor o finansiranju IPA III za višegodišnje operativne programe - Aneks VI: Obrazac za prijavu velikog projekta
(verzija: januar 2024. godine)

Eksplisito priznavanje troška kao zaduženja za rashode za godinu. Neke fakture ili zahtjevi za troškove koje podnese korisnik bespovratnih sredstava ili ugovarač će se odnositi na troškove koji su pokriveni predfinansiranjem plaćenim ranije, u periodu izvršenja sporazuma o bespovratnim sredstvima ili ugovora. U ovim slučajevima, izvršeno plaćanje će biti manje od prijavljenih troškova. Možda čak i "nula", ako su svi troškovi pokriveni predfinansiranjem. (Sigurno će biti "nula" ako prijavljeni troškovi nijesu dovoljni da apsorbuju predfinansiranje i ako se izda nalog za povraćaj neiskorišćenog stanja predfinansiranja.) U svim takvim slučajevima, sistem treba da evidentira punu vrijednost prijavljenih prihvatljivih troškova kao rashode za godinu i da smanji saldo predfinansiranja za iznos troškova koji se kompenzuje u odnosu na prethodno finansiranje prilikom utvrđivanja iznosa za plaćanje.

(j) Nalozi za povraćaj za smanjenje predfinansiranja (po ugovoru);

Priznavanje smanjenja predfinansiranja u bilansu stanja nakon povraćaja neiskorišćenog predfinansiranja.

(k) Nalozi za povraćaj radi smanjenja troškova (po ugovoru);

Kada se izvrši nadoknada troškova koji su ranije prihvaćeni – vjerovatno nakon istrage za prevaru. U takvim slučajevima, evidentirani troškovi za godinu moraju biti smanjeni, ako je trošak prihvaćen u istoj godini u kojoj je naknadno naplaćeno; ili prihod mora biti evidentiran ako je trošak prihvaćen u ranijoj godini od one naplate.

(l) Datum fakture dobavljača za svaku fakturu ili drugi dokument koji prati finansijski izvještaj koji dovodi do priznatih troškova;

(m) Informacije o kontekstu oporavka o neprihvatljivim troškovima i povraćajima.

IPA III - PRIJAVA ZA VELIKI PROJEKAT³⁰

1. PREGLED

1.1. Tabela sažetka projekta

Naziv projekta	[naziv]
Višegodišnji operativni program	Višegodišnji operativni program za [sektor(e). tj. životna sredina] u korist [zemlje korisnice] za [godine]
	Usvojeno odlukom Komisije [# i datum]
	OPSYS/PINTV Ref: [# U slučaju da će veliki projekti postojati kao zasebne cjeline u OPSYS-u]
	JAD Ref: [#] ACT Ref: [#]
Osnovni zakon / Referenca za programiranje	Finansirano u okviru Instrumenta za pretpristupnu pomoć (IPA III) Programski okvir Instrumenta za pretpristupnu pomoć III
Ekonomsko-investicioni plan (EIP)	[Da/Ne]
Vodeći projekat EIP	<Ako jeste, navedite tematski prioritet(e) ³¹ i udio prioritetne oblasti (PA) % ³² [Da/Ne] [Prioriteti: „Transport“, „Energija“, „Okolina i klimatska otpornost“, „Digitalno“, „Ekonomske razvoj (uključujući privatni sektor, trgovinu i makroekonomsku podršku)“, „Ljudski razvoj (uključujući ljudski kapital i mlade)“, „Zdravstvena otpornost“, „Migracija i mobilnost“, „Poljoprivreda, bezbjednost hrane i ruralni razvoj“, „Vladavina prava, upravljanje i reforma javne uprave“, „Ostalo“. Vodeći projekti: „I Poveži Istok-Zapad“, „II Poveži Sever-Jug“, „III Poveži Priobalne regione“, „IV Obnovljiva energija“, „V Tranzicija od uglja“, „VI Talas renovacija“, „VII Otpad i otpadne vode“, „VIII Digitalna infrastruktura“, „IX Podrška konkurentnosti“, „X Garancija za mlade“.
Tim Evropa	Da/Ne
Korisnik/korisnici akcije	Akcija će biti sprovedena u <Region>, <Zemlja>, <lokacija(e) ako je dostupno>

³⁰ Kako popuniti obrazac za prijavu:

Smjernice u žutoj boji – pratite uputstva, unesite tražene informacije ili se obratite na temu, a zatim izbrisite uputstvo žuto sa zagradama

Smjernice u sivoj boji – izaberite relevantne opcije i izbrisite one koje nisu relevantne.

³¹ Prioritetne oblasti: 1) Transport (povezano sa IPA III oznakom "Održivi transport"), 2) Energija (povezano sa IPA III oznakom "Čista energija"), 3) Okolina i klimatska otpornost (povezano sa IPA III oznakom "Zelena agenda"), 4) Digitalno (povezano sa IPA III oznakom "Digitalna agenda"), 5) Ekonomski razvoj (uključujući privatni sektor, trgovinu i makroekonomsku podršku) (povezano sa IPA III oznakom "Podsticanje razvoja privatnog sektora" i "Regionalna ekonomska integracija"), 6) Ljudski razvoj (uključujući ljudski kapital i mlade) (povezano sa IPA III oznakom "Ljudski kapital" i "Inovacije"), 7) Zdravstvena otpornost, 8) Migracija i mobilnost, 9) Poljoprivreda, bezbjednost hrane i ruralni razvoj, 10) Vladavina prava, upravljanje i reforma javne uprave (povezano sa IPA III oznakom "Vladavina prava, dobro upravljanje i PAR"), 11) Ostalo.

³² Udio prioritetnih oblasti treba da bude povezan sa NEAR EIP podoznakama: Transport, Energija, Okolina i klimatska otpornost, Digitalno, Ekonomski razvoj (uključujući privatni sektor, trgovinu i makroekonomsku podršku), Ljudski razvoj (uključujući ljudski kapital i mlade), Zdravstvena otpornost, Migracija i mobilnost, Poljoprivreda, bezbjednost hrane i ruralni razvoj, Vladavina prava, upravljanje i reforma javne uprave, Ostalo.

Ugovor o finansiranju IPA III za višegodišnje operative programe - Aneks VI: Obrazac za prijavu velikog projekta
(verzija: januar 2024. godine)

	Ako je relevantno, navedite proširenu geografsku pokrivenost kao što je navedeno u odjeljku 1.3 ispod.			
PRIORITETNE OBLASTI				
Prozorski i tematski prioritet	Prozor: [#; naziv prozora] Tematski prioritet: [naziv tematskog prioriteta]			
Ciljevi održivog razvoja (SDGs)	Glavni cilj održivog razvoja (samo 1): Ostali ciljevi održivog razvoja (do 9) i, gdje je prikladno, ciljevi:			
Šifra(e) Komiteta za razvojnu pomoć (DAC)³³	<Glavna šifra DAC – sektor – procenat> <Podšifra 1 – sektor – procenat> <Podšifra 2 – sektor – procenat> itd.			
Glavni kanal isporuke @	<Kanal 1><Šifra kanala> <i>primjer: Svetska banka – 44001</i>			
Ciljevi	<Navedite (ako je relevantno) kojem cilju(evima) potrošnje ova radnja doprinosi (indikativno) > ☐ Klima ☐ Pol ☐ Biodiverzitet			
Markeri ³⁴ (iz obrasca DAC)	Opšti cilj politike	Nije ciljano	Značajan cilj	Glavni cilj
	Razvoj učešća/dobro upravljanje	☐	☐	☐
	Pomoć životnoj sredini	☐	☐	☐
	Rodna ravnopravnost i osnaživanje žena i djevojaka	☐	☐	☐
	Reproduktivno zdravlje, zdravlje majki, novorođenčadi i djece	☐	☐	☐
	Smanjenje rizika od katastrofa	☐	☐	☐
	Uključivanje osoba sa invaliditetom	☐	☐	☐
	Ishrana ³⁵	☐	☐	☐
	Oznake konvencije RIO	Nije ciljano	Značajan cilj	Glavni cilj
	Biološka raznovrsnost	☐	☐	☐
	Borba protiv dezertifikacije	☐	☐	☐
	Ublažavanje klimatskih promjena	☐	☐	☐
	Adaptacija na klimatske promjene	☐	☐	☐
	Ciljevi politike	Nije ciljano	Značajan cilj	Glavni cilj
	Digitalizacija	☐	☐	☐

³³ Sektori Komiteta za razvojnu pomoć (DAC) (šifre i opisi) navedeni su u prvoj i četvrtoj koloni kartice „kodovi svrhe“ u sljedećem dokumentu: Spiskovi šifara DAC i CRS - OECD

³⁴ Za uputstva, pogledajte <https://www.oecd.org/development/financing-sustainable-development/development-finance-standards/> Idite na „Prikupljanje podataka i resursi za novinare“, izaberite Dodatak 2, aneksi 18 (smjernice) i 19 (Rio) direktive o izvještavanju.

Ako je akcija označena u DAC formi kao doprinos jednom od opštih ciljeva politike ili principima RIO kao glavnom cilju ili značajnom cilju, onda to treba da se odrazi u matrici logičkog okvira (u lancu rezultata i/ili indikatorima).

³⁵ Provjerite Priručnik o markeru politike ishrane OECD-DAC-a.

Ugovor o finansiranju IPA III za višegodišnje operativne programe - Aneks VI: Obrazac za prijavu velikog projekta
(verzija: januar 2024. godine)

Unutrašnji markeri ³⁶ i oznake	Oznake ³⁷	☐	☐	☐
	digitalna povezanost	☐	☐	☐
	digitalno upravljanje	☐	☐	☐
	digitalno preduzetništvo	☐	☐	☐
	digitalne vještine/pismenost	☐	☐	☐
	digitalne usluge	☐	☐	☐
	Povezanost	☐	☐	☐
	Oznake	☐	☐	☐
	digitalna povezanost	☐	☐	☐
	energija	☐	☐	☐
prevoz	☐	☐	☐	
zdravlje	☐	☐	☐	
obrazovanje i istraživanje	☐	☐	☐	
Migracije	☐	☐	☐	
Smanjenje nejednakosti	☐	☐	☐	
COVID-19	☐	☐	☐	
INFORMACIJE O BUDŽETU				
UKUPNI trošak projekta	EUR [iznos]			
Finansiranje EU ³⁸	EUR [iznos]			
Budžetska linija	Budžetska linija: [15.020201]			
UPRAVLJANJE I SPROVOĐENJE				
Modalitet sprovođenja	Indirektno upravljanje sa [ime korisnika Instrumenta za pretpristupnu pomoć III]			
Rok za otkazivanje obaveza za svaku budžetsku obavezu uključenu u Višegodišnji operativni program ³⁹	Budžetska obaveza [godina n]: do 31.12./[godina n+5] Budžetska obaveza [[godina n+1]: do 31.12./[godina n+1+5] Budžetska obaveza [godina n+2]: do 31.12./[godina n+2+5] Budžetska obaveza [godina n+3]: do 31.12./[godina n+3+5] Budžetska obaveza [godina n+4]: do 31.12./[godina n+4+5] Budžetska obaveza [godina n+5]: do 31.12./[godina n+5+5] Budžetska obaveza [godina n+6]: do 31.12./[godina n+6+5] [posljednja budžetska obaveza može biti najkasnije 2027. godine]			
Indikativni period prihvatljivosti	[31/12/n+5 od posljednje budžetske obaveze]			
Krajnji datum za sprovođenje Finansijskog sporazuma	[datum prema odluci Komisije o višegodišnjem programu – trebalo bi da bude 12 godina od zaključenja Finansijskog sporazuma]			
Upravljačko tijelo odgovorno za aplikaciju	Ime i prezime: Adresa: Kontakt: Telefon: E-pošta:			
Posredničko tijelo za upravljanje politikama (ako je primjenljivo)	Ime i prezime: Adresa: Kontakt:			

³⁶ Ovi markeri imaju drugačiji obim/obrazloženje od šifara DAC. Oni su izvučeni iz nivoa budžetske aplikacije i povezani su sa dat akcijom u smislu odabranih glavnih ciljeva. Definicija ciljeva, rezultata, aktivnosti u opisu akcije treba da bude u skladu sa ovim odjeljkom.

³⁷ Kada je marker značajan ili glavni cilj, navedite relevantne oznake tako što ćete izabrati „DA“ ili „NE“.

³⁸ Kao što zahtjeva prijava za veliki projekat

³⁹ Prema odgovarajućoj Odluci Komisije

	Telefon: E-pošta:
Posredničko tijelo za finansijsko upravljanje	Ime i prezime: Adresa: Kontakt: Telefon: E-pošta:
Krajnji primalac projekta (vlasnik projekta nakon izvršenja)	Ime i prezime: Adresa: Kontakt: Telefon: E-pošta:

1.2. Sažetak projekta – (najviše ½ stranice)

Ovaj odjeljak treba da pruži opis opštih i specifičnih ciljeva akcije, njenih indikativnih aktivnosti i načina na koji je ova akcija relevantna za postizanje ciljeva Operativnog programa.

2. OPIS PROJEKTA

2.1 Logika intervencije i lanac rezultata

2.1.1 Kontekst projekta

[Ukratko opišite kako je/su region/regioni u ovom trenutku opremljen(i) vrstom infrastrukture obuhvaćenom ovom prijavom; uporedite to sa nivoom opremljenosti infrastrukturom koji se želi postići do ciljne godine 20XX. Rezimirajte glavne promjene koje će projekat donijeti.]

[Ukratko opišite relevantno nacionalno planiranje investicija i/ili sektorsku politiku/strategiju, predstavljajući mehanizam finansiranja koji je Vlada predviđela za sprovođenje ovog plana i naznačite kako je ovaj projekat prioritetan/rangiran u nacionalnom investicionom planiranju/pojedinačnom projektu (ako je primjenljivo). Navedite sinergiju projekta sa drugim lokalnim/regionalnim/nacionalnim ili međunarodnim inicijativama/projektima]

[Opišite institucionalne aranžmane predviđene za sprovođenje operacije i trenutne kapacitete uključenih institucija. Podaci o organima upravljanja završenim infrastrukturom će biti uključeni u odjeljak 3.3.1.

[Uključite i detalje o održivosti projekta, tj. da li će se i u kojoj mjeri postignute koristi/rezultati (učinci i ishodi) vjerovatno nastaviti i nakon perioda sprovođenja. Konkretno, ovaj odjeljak treba da uključi barem neke od ključnih faktora koji utiču na održivost, kao što su nivo vlasništva korisnika, njihovi institucionalni kapaciteti za upravljanje, resursi koje se obavezuju da obezbijede rad i održavanje rezultata kada se projekat završi.]

2.1.2 Ciljevi, rezultati i doprinos projekta Višegodišnjem operativnom programu

[Opišite specifične ciljeve i rezultate projekta i definišite povezane indikatore učinka i ciljeve. Na koncizan i precizan način napraviti vezu sa ciljevima relevantnog Višegodišnjeg operativnog programa i indikatorima i ciljevima definisanim u njemu⁴⁰. Opišite kojim pokazateljima doprinosi projekat i kvantifikujte ovaj doprinos.]

2.1.3 Prekogranični uticaj projekta

	Da	Ne
Da li projekat ima neposredan prekogranični uticaj?	(1)	
Da li projekat ima uticaj na EU?		(2)
Da li je otkriven negativan prekogranični uticaj?	(3)	

⁴⁰ Projekat treba da doprinese postizanju ciljeva relevantnog Višegodišnjeg operativnog programa i njegovih pokazatelja

Ugovor o finansiranju IPA III za višegodišnje operativne programe - Aneks VI: Obrazac za prijavu velikog projekta
(verzija: januar 2024. godine)

[Ovaj odjeljak se odnosi na sve značajne prekogranične uticaje, uključujući uticaje na životnu sredinu i zdravlje, kako trenutne tako i dugoročne uticaje. Pod prekograničnim podrazumijeva se „značajni uticaj na životnu sredinu u drugoj državi” (prema Direktivi EIA)].

[(1) Ako je odgovor DA, opišite uticaj projekta van granica zemlje korisnice i na EU. Usredsredite se na uticaje na riječne slivove, mora i kopno. U tom kontekstu, prioritetnu pažnju treba posvetiti projektima koji utiču na rijeke koje teku u mora evropskih morskih regiona (tj. Sredozemno more i Crno more). U slučaju projekata za prečišćavanje otpada i otpadnih voda navedite uticaj na velike gradove i na zajedničke obale sa EU. *Za projekte u prozoru 3. Tematski prioritet 2: Saobraćaj, digitalna ekonomija i društvo i energija* objašnjavaju da li projekat čini dio transevropske mreže. Pogledajte bilo koji poseban sporazum sa susjednom zemljom ili EU.

(2) Ako je odgovor NE, objasnite zašto se projekat može smatrati od interesa za EU.

(3) U slučaju da je otkriven negativan prekogranični uticaj, detaljno ga objasniti i opisati planirane mjere ublažavanja/obnove i dio projekta. Pogledajte proceduru propisanu Konvencijom o procjeni uticaja na životnu sredinu u prekograničnom kontekstu (Konvencija iz Espoa).]

2.1.4. Uticaj projekta na rodnu ravnopravnost

[Definišite da li je projekat rodno osetljiv. Da li je sprovedena analiza uticaja na rodnu ravnopravnost? Ako jeste, ukratko navedite rezultate analize i precizirajte mjere koje su identifikovane radi obezbjeđivanja načela rodne ravnopravnosti. Ako nije, treba dati objašnjenje/opravljanje.]

2.1.5 Inkluzija Roma

[Definišite da li projekat doprinosi inkluziji Roma i ako je odgovor potvrđan, navedite detalje. Da li su Romi dio ciljane grupe? Koje specifične mjere su utvrđene? Da li su potrebe Roma uzete u obzir u procjeni uticaja?]

2.1.6 Krajnji korisnici

[Opišite različite grupe krajnjih korisnika i njihovo interesovanje za ovaj projekat.]

2.1.7 Komunikacija i vidljivost

[Navedite detalje o predloženim mjerama za objavljivanje pomoći Evropske unije, tj. vrstu mjere, kratak opis, trajanje, itd. Procijenjeni troškovi moraju biti obuhvaćeni planom finansiranja.]

3. DOSPIJEĆE PROJEKTA

3.1. Vremenski raspored projekta

[Navedite indikativni vremenski okvir za sprovođenje projekta. Predvidite posebnu liniju unosa za svaki ugovor ili fazu, tamo gdje je to relevantno. Kada se prijava odnosi na fazu projekta (vidjeti odjeljak 2.2.2), jasno navedite elemente cjelokupnog projekta za koje se traži pomoć u ovoj prijavi. Navedite detalje sprovođenja za svaku liniju/fazu.]

	Obuhvaćeno ovom prijavom (da/ne)	Datum početka (A)	Datum završetka (B)	Pojedinosti sprovođenja
1. Studije i analiza		dd/mm/gggg	dd/mm/gggg	
a. Studija izvodljivosti, uključujući....				
b. CBA....				
c. Ostalo (navesti)				
2. Procjena uticaja na životnu sredinu		dd/mm/gggg	dd/mm/gggg	
3. Otpornost na klimu ⁴¹				
4. Idejni inženjerski projekat		dd/mm/gggg	dd/mm/gggg	
5. Urbanističko planiranje razvoja infrastrukture		dd/mm/gggg	dd/mm/gggg	
6. Završni (glavni) inženjerski projekat		dd/mm/gggg	dd/mm/gggg	
7. Priprema tenderske dokumentacije		dd/mm/gggg	dd/mm/gggg	
8. Dozvole/Licence ⁴²		dd/mm/gggg	dd/mm/gggg	
a. ...				
b.				
9. Otkup zemljišta		dd/mm/gggg	dd/mm/gggg	
10. Procedure nabavke i ugovaranja, uključujući tehničke revizije		dd/mm/gggg	dd/mm/gggg	
11. Faza izgradnje		dd/mm/gggg	dd/mm/gggg	

⁴¹ Obavještenje Komisije --- Tehničko uputstvo o klimatskoj otpornosti infrastrukture u periodu 2021-2027 - Kancelarija za publikacije EU
(europa.eu)

⁴² Dodajte liniju za svaku dozvolu, odnosno dozvolu za zahvatanje vode, građevinsku dozvolu itd.

IPA III Financing Agreement for Multiannual Operational Programmes - Annex VII: Operation Identification Sheet template
(version: January 2024)

Indicate the main impacts on climate expected from the project, and the measures that will be implemented to avoid and/or minimise such impacts. Make a distinction between impacts from the construction, operation and decommissioning phases. Indicate the climate vulnerability of the project and what measures will be implemented to ensure its climate proofing.

such as the social discount rate, the economic rate of return, the economic net present value and the benefit-cost ratio)

15) Environmental Impact Assessment

(if applicable - please refer to the corresponding sections 4.3 and 4.4 of the Major Project application for reference) -

Indicate the main impacts on the environment and human health expected from the project, and the measures that will be implemented to avoid and/or minimise such impacts. Make a distinction between impacts from the construction, operation and decommissioning phases.

Has development consent already been given to this project?

If yes, on which date?

If no, when was the formal request for the development consent introduced and by which date is the final decision expected?

Specify the competent authority or authorities, which has or have given or will give the development consent. Summarise the results of the consultations with the public concerned.

Is the project a class of development covered by:

	Yes	No
Annex I of the Directive		
Annex II of the Directive		
Has an Environmental Impact Assessment been carried out for this project?		
Neither of the two annexes		

	Yes	No
Is the project likely to have (direct or indirect) effects, individually or in combination with other plans or projects on sites included or intended to be included in sites of nature conservation importance		
Are these effects significant negative, requiring compensation measures according to Article 6 (4) of the Habitats Directive		

Effects on the ecological status of water bodies

	Yes	No
Does the project involve a new modification to the physical characteristics of a surface water body or alterations to the level of bodies of groundwater which deteriorate the status/potential of a water body or cause failure to achieve good water status/potential?		

16) Climate-resilience and climate mitigation

[Please refer to the corresponding section 4.7 of the Major Project application for reference]

Explain the main climate related risks, and how they are going to be addressed. If possible, use the Building Resilience Index. Explain the methodology applied. List the adaptation measures identified and how they are integrated into the project. Clarify if climate change resilience has been integrated into the EIA for the project.

corresponding contracts (grant contracts, contribution agreements with international organisations, services, supplies, works, etc) for the proposed activities, together with their timeline and sequencing, including expected start of tendering, expected start of operation and its duration. Please add a justification for each implementation modality indicated, especially in case direct grants or contribution agreements with International Organisations are foreseen.

7.2 Supporting documents

For each of the type of procurement procedures mentioned in 7.1) please indicate what supporting documents are available (i.e tender dossiers, terms of reference, technical specifications, calls for proposals, draft twinning fiche), including, if applicable, for infrastructure projects, design studies, environmental impact assessment (EIA), cost-benefit analysis (CBA), etc.

8) Risks and assumptions

9) Sustainability:

Include details on the sustainability of the Operation, i.e., if and to what extent the benefits/results (outputs and outcomes) achieved are likely to continue beyond its implementation period. In particular, the section should include at least some of the key factors impacting on sustainability, such as the level of ownership of the beneficiaries, their institutional management capacities, resources that they commit to provide for the operation and maintenance of the results once the Operation is completed.

10) Gender equality and empowerment of women and girls, equal opportunity, Roma, minorities and vulnerable groups (where relevant):

Please indicate how the project contributes to the promotion of gender equality and women/girls empowerment. Define if the project is gender sensitive. Was a gender impact analysis conducted? If yes, provide in brief the outcomes of the analysis and specify the measures that have been identified to ensure gender equality principle. If not, an explanation/justification should be provided.

Please identify the stakeholders (public and/or non-state actors) most affected by the issues to be addressed by this action, their roles and mandates and any institutional, organisational and/or capacity issues to be covered by the action. Specific attention should be paid to the most vulnerable groups – including Roma – who could be positively or negatively affected by the action, including risks of doing harm (not least in fragile and conflict-affected settings), as well as the stakeholders representing them.

11) Requested financing from the European Commission:

(The Union contribution should not exceed 85% at the level of the area of support)

12) Co-financing: (please identify expected total contribution by source)

13) Budget breakdown:

(Indicative, per type of procurement procedure, including estimated total cost, IPA contribution, national public contribution and private contribution)

- Only for operations including infrastructure projects -

14) Financial Analysis and Economic Appraisal

(if applicable - Please refer also to guidance contained in the corresponding section 3.3.2 of the Major Project application for reference)

Please present the key elements of the financial analysis, including the estimated Operating costs and Revenues, the affordability and Financial Sustainability of the proposed investment, the economic analysis (including the methodology used, the main findings and the main cost, benefits and indicators

IPA III – Model of Operation Identification Sheet

(To be used for non-major projects¹ - max 6 pages)

- 1) Title of the Operation:
- 2) Managing Authority:
- 3) Intermediate bodies responsible for the Implementation of the Operation:
- 4) Compatibility and coherence with the Operational Programme
  - 4.1 Title of the programme
  - 4.2 Title of the relevant Area of support
- 5) Description of the Operation
  - 5.1 Contribution to the achievement of the Operational Programme: *Describe the operation, its background, how the operation contributes to the achievement of the objectives of the Operational Programme and of the relevant area of support*
  - 5.2 Overall Objective of the Operation: *Explain in one sentence*
  - 5.3 Specific Objectives of the Operation: *Explain in one sentence*
  - 5.4 Outputs *(please indicate the outputs of this operation and how they relate with the ones of the Multi-Annual Operational programmes of the relevant areas of support)*
  - 5.5 Indicative activities:
  - 5.6 Indicators: *Please use indicators that are relevant for the action from the IPA III Results Framework².*
  - 5.7 Indicative location(s):
  - 5.8 Duration: *Duration of the operation cannot exceed the final date of eligibility of expenditure set in the Financing Agreement*
  - 5.9 End recipients and target group(s): *identification of the category and groups of institutions, organisations and social and economic partners who will be eligible for support under each activity.*
- 6) Implementation arrangements
  - 6.1 Institutional framework: *Institutional arrangements foreseen for the implementation of the operation, e.g. operation coordination unit, steering committee, regional and/or provincial authorities, technical assistance team*
  - 6.2 Proposed monitoring structure and methodology: *Who will be responsible for monitoring of the operation, how will the operation be monitored, what will be the workflow and reporting lines*
- 7) Maturity
  - 7.1 Required procedures and contracts for the implementation of the operation and their sequencing:
List the type of procedures (call for proposals, direct implementation by national institutions without prior call for proposals, direct agreements with international organisations, etc) and the

¹ Thresholds for major projects are indicated in the Financial Framework Partnership Agreement – Art. 16

² SWD_2022_445_1_EN document travail service part1 v2.pdf(europa.eu)

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
DEPARTMENT OF CHEMISTRY
JANUARY 1954

TO THE HONORABLE
THE SENATE OF THE UNIVERSITY OF CHICAGO
FROM
THE DEPARTMENT OF CHEMISTRY

REPORT OF THE
COMMISSIONERS OF THE UNIVERSITY OF CHICAGO
ON THE
PROGRESS OF THE DEPARTMENT OF CHEMISTRY
DURING THE YEAR 1953

CHICAGO, ILLINOIS
1954

ANNEX I DECLARATION BY AUTHORITY RESPONSIBLE FOR MONITORING SITES OF NATURE CONSERVATION IMPORTANCE

Responsible Authority

Having examined the project application

Which is to be located at

Declares that the project is not likely to have significant effects on a site of nature conservation importance on the following grounds (provide the name of the relevant site(s), reference number, the distance of the project to the nearest site(s) of nature conservation importance, its conservation objectives, and justification that project (either individually or in combination with other projects) is not likely to have significant negative effects on the site(s) of nature conservation importance and, if relevant, an administrative decision (i.e. the appropriate assessment screening decision)):

--

Therefore an appropriate assessment required by Article 6 (3) of Habitat Directive 92/43/EEC was not deemed necessary.

A map at scale of 1:100.000 (or the nearest possible scale) is attached, indicating the location of the project as well as the *sites of nature conservation importance* concerned, if any.

Date (dd/mm/yyyy):

Signed:

Name:

Position:

Organisation:

(Authority responsible for monitoring *nature conservation importance* sites)

Official Seal:

8 ENDORSEMENT OF COMPETENT NATIONAL AUTHORITY

I confirm that the information presented in this form is accurate and correct.

NAME:

SIGNATURE:

ORGANISATION:

DATE:

5.2.Competition

	Yes	No
Does this project involve State Aid at any stage, including during operation of the complete infrastructure?	(1)	

[(1) If YES, explain how the competition rules have been respected. Provide an opinion of the state aid authority in English.]

[If no, please explain in detail the basis for establishing that the project does not involve state aid]

5.3.Procurement Plan

Provide an indicative procurement plan for the contracts to be implemented with EU funding. In cases where contracts have been already published in the Official Journal of the European Union/TED, provide reference. Make sure full compliance is achieved with the project timetable as set in section 3.1. above.

Contract	Contract type	Estimated budget in EUR	Procedure Type	Estimated start of the procurement procedure	Estimated date for contract signature	Estimated contract duration
...			...		...	

6. Sensitivity and Risk analysis

6.1.Risk Analysis

6.1.1 Sensitivity of the CBA results

a) State the percentage change applied to the variables tested:

Variable tested	percentage change applied
Investment	
O&M	

b) Present the estimated effect on results of financial and economic performance indexes.

Variable tested	Financial Rate of Return variation	Financial Net Present Value variation	Economic Rate of Return variation	Economic Net Present Value variation

Calculation of EU funding requested

		Value
1.	Eligible cost (in euro)	251,000,000
2.	Co-financing rate (%)	85%
3.	EU funding request (in euro)	231, 350,000

Ineligible costs comprise (i) expenditure outside the eligibility period, (ii) expenditure ineligible under applicable EU and national rules, (iii) other expenditure not presented for co-financing.

The starting date for eligibility of expenditure is the date of the approval letter of the Major Project.

IPA III implementing regulation sets (Article 5): 3. Financing agreements shall provide the terms on which the IPA III assistance shall be granted, including the applicable methods of implementation of IPA III assistance, implementation deadlines, as well as rules on the eligibility of expenditure.

The beneficiary's national authorities are reminded that Major Project contracts have to be registered in the IPA APP application upon their award.

Funding sources (Entity – Country of origin – Public-private)	Funding amounts	% to total financing

Budget headings	TOTAL PROJECT COSTS		INELIGIBLE COSTS		ELIGIBLE COSTS	
	EUR		EUR		EUR	
	(A)		(B)		(C)=(A)-(B)	
4. Plant and machinery ²⁴						
5. Technical assistance						
6. Communication and Visibility						
7. Supervision						
8. Sub-TOTAL	309,600,000		58,500,000		251,100,000	
1. Contingency ²⁵						
10. TOTAL	309,600,000		58,500,000		251,100,000	
11. VAT						

²⁴ Only in case this represents a separate tender procedure

²⁵ Maximum 15% of the total budget

5. PROJECT FINANCING

5.1. Financing Plan

▪ Complete the table below. **Example is provided for guidance purposes.** The table is also available in xls. Adjust the table to the project specifics.

- List all cost groups on a separate line.
- As private expenditure is not eligible for financing under the activity, it shall be included – if any – under “ineligible costs”

Budget headings	TOTAL PROJECT COSTS		INELIGIBLE COSTS		ELIGIBLE COSTS	
	EUR		EUR		EUR	
	(A)		(B)		(C)=(A)-(B)	
1. Planning/design fees	1,600,000		500,000		1,100,000	
Pre-feasibility study	20,000				20,000	
Feasibility study	550,000				550,000	
Socio-economic analysis	150,000				150,000	
Urban planning gap assessment	300,000				300,000	
Cost benefit analysis	500,000		500,000			
Gender impact analysis	80,000				80,000	
Other						
2. Land purchase	8,000,000		8,000,000		0	
Land acquisition	8,000,000		8,000,000			
3. Construction	300,000,000		50,000,000		250,000,000	
Main infrastructure A	20,000,000				20,000,000	
Main infrastructure A	150,000,000				150,000,000	
Main infrastructure A	80,000,000				80,000,000	
Main infrastructure B	50,000,000		50,000,000			

Indicate the main impacts on climate expected from the project (e.g. carbon footprint), and the measures that will be implemented to avoid and/or minimise such impacts. If possible, make a distinction between impacts from the construction, operation and decommissioning phases.

Indicate the climate vulnerability of the project and what measures will be implemented to ensure its climate proofing.

Effects on the ecological status of water bodies

	Yes	No
Does the project involve a new modification to the physical characteristics of a surface water body or alterations to the level of bodies of groundwater which deteriorate the status/potential of a water body or cause failure to achieve good water status/potential?	(1)	(2)

- (1) If YES, provide the assessment of the impacts on the water body and a detailed explanation of how all the conditions under Article 4.7 of the Water Framework Directive were/are to be fulfilled. Indicate also whether the project results from a national/regional strategy in relation to the relevant sector and/or from a river basin management plan, which takes into account all relevant factors (e.g. a better environmental option, cumulative effects, etc.)? If so, please provide full details.
- (2) If NO, provide justification for each water body why the project is not likely to lead to deterioration of ecological status/potential or does not prevent the water body to reach good ecological status/potential.

4.5. Additional Environmental Integration Measures

	Yes	No
Does the project envisage, apart from Environmental Impact Assessment, any additional environmental integration measures (e.g. environmental audit, environmental management, specific environmental monitoring)?	(1)	

- (1) If YES, specify.

4.6. Cost of Measures Taken for Correcting Negative Environmental Impacts

	%
If included in total cost, estimate proportion of cost of measures taken to reduce and/or to compensate for negative environmental impacts	

Explain briefly.

4.7. Climate-resilience and climate mitigation

Explain the main climate related risks, and how they are going to be addressed. If possible use the Building Resilience Index²². Explain the methodology applied.²³ List the adaptation measures identified and how they are integrated into the project. Clarify if climate change resilience has been integrated into the EIA for the project.

²² <https://www.resilienceindex.org/>

²³ Use this as a basis [Commission Notice — Technical guidance on the climate proofing of infrastructure in the period 2021-2027 - Publications Office of the EU \(europa.eu\)](#)

In relation to point b., c. and d., project proponents should be informed that these may be represented in the form of a statement, conclusion or certification by the competent environmental authorities testifying that all obligation as described in the items above have been followed and describing how.

- (2) If no EIA was carried out for projects covered by Annex II, explain the reasons and give the thresholds, criteria or case by case examination carried out to reach the conclusion that the project has no significant environmental effects. Explain how the transboundary impacts have been analysed, and describe how and which have been the conclusions of the analysis. Refer to the the screening opinion/conclusion given by the EIA Competent Authority and provide evidence that the determination (the EIA screening decision) has been made available to the public.

4.4. Assessment of Effects on Sites of Nature Conservation Importance

Definition of sites of nature conservation importance

- a) Sites identified by the competent national authorities as sites to be proposed for the Natura 2000 network as laid down in the Birds Directive (2009/147/EC) and Habitats Directive (92/43/EEC);
- b) Sites listed in the latest inventory of Important Bird Areas (IBA 2000) for candidate countries or (if available) equivalent more detailed scientific inventories endorsed by national authorities;
- c) Wetlands of international importance designated under the Ramsar Convention or qualifying for such protection;
- d) Areas to which the Bern convention on the conservation of European Wildlife and Natural Habitats¹ (Art.4) applies, in particular sites meeting the criteria of the Emerald network;
- e) Areas protected under national nature conservation legislation.

	Yes	No
Is the project likely to have (direct or indirect) effects, individually or in combination with other plans or projects on sites included or intended to be included in sites of nature conservation importance	(1)	(2)
Are these effects significant negative, requiring compensation measures according to Article 6 (4) of the Habitats Directive	(3)	

- (1) If YES, provide a summary of the conclusions of the appropriate assessment carried out "according to Article 6 (3) of Directive 92/43/EEC"²⁰.
- (2) If NO, attach the declaration, filled in by the relevant authority, as per Annex I of this application form.
- (3) If YES, provide a copy of the form "Information on projects likely to have significant negative effect on sites of nature conservation importance", as notified to the Commission (DG Environment) under Habitat Directive 92/43/EEC²¹.

²⁰ OJ L 206 of 22.07.1992

²¹ Document 99/7 rev.2 adopted by the Habitats Committee (Member States representatives established under Directive 92/43/EEC) at its meeting on 04.10.99.

(2) If NO, when was the formal request for the development consent introduced? By which date is the final decision expected?

Specify the competent authority or authorities, which has given or will give the development consent.

4.3.2 EU legislation on Environmental Impact Assessment (EIA) in force¹⁶

Is the project a class of development covered by:

	Yes	No
Annex I of the Directive	(1)	
Annex II of the Directive		
Has an Environmental Impact Assessment been carried out for this project?		(2)
Neither of the two annexes		

(1) When covered by Annex I or Annex II of the Directive, provide the following attachments:

- Non-technical summary¹⁷ of the Environmental Impact Study carried out for the project.
- Information on consultations with competent environmental authorities, indicating in what way the concerns of the designed consultees have been taken into account.
- Results of the consultations with the public concerned¹⁸.
- Trans boundary consultations with those states affected by the project need to be provided, demonstrating that the procedure of art.7 of the EIA directive has been applied. Indication in what way the concerns of the designed consultees and concerned public have been taken into account should be provided.
- Evidence that the decision to grant or refuse development consent has been available to the public by the competent authority¹⁹.

¹⁶ See at https://ec.europa.eu/environment/eia/index_en.htm.

¹⁷ - a description of the project comprising information on the site, design and size of the project,
- a description of the measures envisaged in order to avoid, reduce and, if possible, remedy significant adverse effects
- the data required to identify and assess the main direct and indirect effects which the project is likely to have on the environment on the following factors:
a) human beings, fauna and flora (including those environmentally sensitive areas which might fall in future under the protection of the Birds Directive (79/409/EEC, as amended and codified by Directive 2009/147/EC) and Habitats Directive (92/43/EEC);
b) soil, water, air, climate and landscape;
c) material assets and the cultural heritage;
- interaction between the factors mentioned in the first, second and third indents.
- any further information which might arise from any of the obligations deriving from Annex IV of the EIA Directive.

¹⁸ The information provided should cover the following:

- the concerned public which has been consulted,
- the places where the information has been consulted,
- the time which has been given to the public in order to express its opinion,
- the way in which the public has been informed (for example, by bill-posting within a certain radius, publication in local newspapers, organisations of exhibitions with plans, drawings, tables, graphs, models, etc.),
- Has the public been informed and given an early and effective opportunity to participate in the environmental decision-making procedure, in accordance with Art. 6 of the EIA Directive?
- explain the manner in which the public has been consulted (for example, by written submissions, by public enquiry, etc.)
- the way in which the concerns of the public have been taken into account.

¹⁹ Including:

- the content of the decision and conditions attached thereto,
- the main reasons and considerations on which the decision has been based,
- a description, where necessary, of the main measures to avoid, reduce and, if possible, offset the major adverse effects.

4. ENVIRONMENTAL IMPACT

4.1. Project contribution to EU climate and environmental policy and legislation

Outline how does the project contribute to EU climate and environmental policy and legislation, also summarising the findings of the EIA

- How the project contributes to the objective of environmental sustainability (European climate change policy, halting loss of biodiversity, protection and sustainable use of natural resources and ecosystems, etc.) and how it provides any net positive contributions to the state of the environment, to climate change mitigation and to climate change adaptation
- How the project respects the principles of preventive action and that environmental damage should as apriority be rectified at source
- How the project respects the "polluter pays" principle, in particular through the provisions of the Environmental Liability Directive

4.2. Consultation of Environmental Authorities

	Yes	No
Have the environmental authorities likely to be concerned by the project, been consulted by reason of their specific responsibilities?	(1)	(2)

(1) If YES, provide the name(s) and contact data and explain that authority's responsibility.

(2) If NO, provide the reasons.

4.3. Environmental Impact Assessment

[Indicate the main adverse impacts on the environment and human health expected from the project, and the measures that will be implemented to avoid and/or minimise such impacts. Make a distinction between impacts from the construction, operation and decommissioning phases.]

4.3.1 Development Consent¹⁵

	Yes	No
Has development consent already been given to this project?	(1)	(2)
Has the opinion of the competent environmental authorities been followed in the development consent decision? If not, briefly explain why.		
Have (and how) the conclusions from the public participation (and transboundary consultations, if relevant) been incorporated or otherwise addressed in the decision to grant the development consent? If no, or only partially, briefly explain why.		

(1) If YES, on which date?

¹⁵ 'development consent' means the decision of the competent (national) authority or authorities which entitles the developer to proceed with the project.

B) Economic analysis

a) Methodology

[Provide a short description of methodology (key assumptions made in valuing costs and benefits) and the main findings of the economic analysis]

b) Main costs, benefits and indicators (if a CBA is carried out)

Main parameters and indicators	Values
1. Social discount rate (%)	
2. Economic rate of return (%)	
3. Economic net present value (in Euro)	
4. Benefit-cost ratio	

c) Employment effects of project (if applicable)

Provide an indication of the number of jobs to be created (in full-time equivalents (FTE))
[NB: indirect jobs created or lost are not sought for public infrastructure investments]

Number of jobs directly created:	No. (FTE) (A)	Average duration of these jobs (months) (B)
1. During implementation phase		
2. During operational phase		

3.3.2. Financial analysis and Economic appraisal

The following section is structured to report on a fully fledged cost-benefit analysis. However under the cohesion policy 2021-2027 the Economic appraisal vademecum 2021-2027¹⁴ allows to use other evaluation methodologies

The key elements from the financial analysis of the CBA should be summarised below, including the description of the methodology. The full cost-benefit analysis document shall be attached to this application as Annex IV.

A) Financial analysis (if applicable)

Operating costs and Revenues

	EUR million
a) Annual operating costs (as per the cost-benefit analysis)	
b) Annual expected revenues (as per the cost-benefit analysis)	

[Indicate first full year of operation;]

- Provide a breakdown of O&M costs, distinguishing between variable and fixed operating and maintenance costs;

- Provide unit cost assumptions used for estimating the O&M costs.b) Revenues

If the project is expected to generate revenues explain:

- the nature of the revenues - tariffs or charges borne by users or other form of arrangement; reference to the relevant regulatory framework and tariff-setting principles, where relevant;

- provide details of charges (types and level of charges - by user group, if appropriate;; fixed and variable components, where relevant; application of the polluter-pays principle, where relevant);

Affordability and Financial Sustainability

Provide evidence of the project financial sustainability (non-negative cumulated net cash-flows over the project reference period);

Where relevant,

- o Explain if tariffs are set at full-cost recovery level, e.g. covering operating costs, depreciation and return on capital;
- o If tariffs are set at below full-cost recovery: (i) provide a justification based on an affordability analysis (e.g. benchmarking the average annual expenditure for project good/service as a share of average / median and/or lowest-decile household income / expenditure); (ii) explain how financial sustainability is achieved (e.g. subsidies, transfers); (iii) indicate how tariffs are expected to evolve over time to ensure cost-recovery in the longer term.

¹⁴ https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/studies/pdf/cba_guide.pdf

<https://op.europa.eu/s/yBiT>

3.2. Administrative Context and Requirements

[If not already mentioned under 3.1, provide a list of legal and administrative documents (decisions, authorisations, EIA, land acquisition, invitations to tender, permits, etc.) that would be required for project implementation. Indicate which documents have already been obtained and provide indicated dates for obtaining the remaining documents.]

3.3. Project Feasibility and Maturity

[Summarise the methodology and the main findings of the preparatory phase.]

3.3.1. Feasibility studies

[Specify if the European Union assistance is/was involved in the financing of the feasibility studies]

[Description of the situation as it is (before the project) + problems encountered]

a) Demand analysis

[Provide a summary of the demand analysis, including the predicted utilisation rate on completion and the demand growth rate.]

b) Options considered

[Outline the alternative options considered in the feasibility studies.]

Technical description of the proposed infrastructure

[Short technical description of the project, including envisaged capacity of the main infrastructure, justification of the project scope and size in the context of projected demand, including for each project element a description of technologies and infrastructure to be employed and relevant technical standards that have been used. The technical description of the project should be accompanied by necessary layout maps.]

Project cost estimates

[Describe the methodology used to estimate the costs and a breakdown with unit rates and a summary of the bill of quantities if applicable.]

Implementation stages

	Yes	No
Is the full project organised in stages?		
Has the project already started?		

[Where the project is considered only a stage of a bigger project, provide a description of all proposed stages of implementation and explain if they are technically and financially independent. What criteria have been used to determine the division of the project into stages?]

Arrangements related to infrastructure

[Describe how the infrastructure will be put in place. Focus on the contracts type, selection process of the operator and when applicable, structure of PPP/concession, infrastructure ownership arrangements, risks allocation arrangements, etc.]

Management of the completed infrastructure and operating costs

[Define the body which will manage the infrastructure after the completion. Provide a detailed description on the maintenance of the realised investments (funds, human resources, responsibilities, etc.).]

IPA III Financing Agreement for Multiannual Operational Programmes - Annex VI: Major Project Application template
(version: January 2024)

6. Final (detailed) engineering design		dd/mm/yyyy	dd/mm/yyyy	
7. Preparation of Tender documentation		dd/mm/yyyy	dd/mm/yyyy	
8. Permits/Licences ¹³		dd/mm/yyyy	dd/mm/yyyy	
a. ...				
b.				
9. Land acquisition		dd/mm/yyyy	dd/mm/yyyy	
10. Procurement and contracting procedure(s), including technical audits		dd/mm/yyyy	dd/mm/yyyy	
11. Construction phase		dd/mm/yyyy	dd/mm/yyyy	
12. Defect notification period		dd/mm/yyyy	dd/mm/yyyy	
13. Operational phase		dd/mm/yyyy	dd/mm/yyyy	

¹³ Add a line for each permit, i.e. water abstraction permit, construction permit, etc.

3. MATURITY OF THE PROJECT

3.1. Project Timetable

[Provide an indicative timeline for the project implementation. Foresee a separate entry line for each contract or phase, where relevant. Where the application concerns a project stage (see section 2.2.2), clearly indicate the elements of the overall project for which assistance is being sought by this application. Provide the implementation details for each line/stage.]

	Covered by this Application (Yes/No)	Start date (A)	Completion date (B)	Implementation details
1. Studies and analysis		dd/mm/yyyy	dd/mm/yyyy	
a. Feasibility study, including				
b. CBA....				
c. Other (specify)				
2. Environmental impact assessment		dd/mm/yyyy	dd/mm/yyyy	
3. Climate proofing ¹²				
4. Conceptual engineering design		dd/mm/yyyy	dd/mm/yyyy	
5. Urbanistic planning for infrastructure development		dd/mm/yyyy	dd/mm/yyyy	

¹² Commission Notice — Technical guidance on the climate proofing of infrastructure in the period 2021-2027 - Publications Office of the EU (europa.eu)

2.1.7 Communication and Visibility

[Provide details of the proposed measures to publicise European Union assistance i.e. type of measure, brief description, duration, etc. The estimated costs must be included in the financing plan.]

2.1.2 Project's objectives, outputs and project's contribution to the Multi-annual Operational Programme

[Describe the specific objectives and outputs of the project, and define the related performance indicators and targets. In a concise and precise manner, make a link with the objectives of the relevant Multi-annual Operational Programme and the indicators and targets defined in it¹¹. Describe to which indicators the project contributes to, and quantify this contribution.]

2.1.3 Transboundary impact of the project

	Yes	No
Has the project any immediate trans-border impact?	(1)	
Does the project have impact on the EU?		(2)
Is there any negative transboundary impact identified?	(3)	

[This section refers to all significant transboundary impacts, including environmental and health impacts, both immediate and long-term impacts. With transboundary it is meant "significant effects on the environment in another state" (according to the EIA Directive)].

[(1) If YES, describe the impact of the project beyond the borders of the beneficiary country and on the EU. Focus on impacts on river basins, seas and land. In this context, projects influencing rivers flowing to the seas of the European marine regions (i.e. the Mediterranean Sea and the Black Sea) should receive priority attention. In case of waste and waste water treatment projects specify impact on large towns and cities and on shared coastlines with the EU. For projects in Window 3. Thematic Priority 2: Transport, digital economy and society, and energy explain if the project form part of a Trans-European Network. Refer to any specific agreement with a neighbouring country or EU.

(2) If NO, explain why the project can be considered of EU interest.

(3) In case a negative transboundary impact has been identified, explain it in details and describe the mitigation/restoration measures planned and part of the project. Refer to the procedure stipulated by the Convention on Environmental Impact Assessment in a Transboundary Context (Espoo Convention).]

2.1.4 Gender Impact of the Project

[Define if the project is gender sensitive. Was a gender impact analysis conducted? If yes, provide in brief the outcomes of the analysis and specify the measures that have been identified to ensure gender equality principle. If not, an explanation/justification should be provided.]

2.1.5 Roma inclusion

[Define if the project contributes to Roma inclusion and if so provide details. Are Roma part of the targeted group? What are the specific measures identified? Were Roma needs considered in the impact assessment?]

2.1.6 End users

[Describe the various groups of end users and their interest in the project.]

¹¹ The project has to contribute to achieving the objectives of the relevant Multi-annual Operational Programme and its indicators

Managing Authority responsible for the application	Name: Address: Contact: Telephone: E-mail:
Intermediate Body for policy management (if applicable)	Name: Address: Contact: Telephone: E-mail:
Intermediate Body for financial management	Name: Address: Contact: Telephone: E-mail:
End recipient of the project (project owner after implementation)	Name: Address: Contact: Telephone: E-mail:

1.2. Summary of the Project - (max ½ page)

This section should provide a description of the overall and specific objectives of the action, its indicative activities and how this action is relevant to achieve the objectives of the Operational Programme.

2. PROJECT DESCRIPTION

2.1 Intervention Logic and Chain of Result

2.1.1 Project Context

[Describe briefly how the region(s) is/are at present endowed with the type of infrastructure covered by this application; compare it with the level of infrastructure endowment aimed for by target year 20XX. Summarise the main changes, which the project will bring.]

[Describe briefly the relevant National Investments Planning and/or Sector Policy/Strategy presenting the financing mechanism envisaged by the Government to implement this plan. and Indicate how this project is prioritised/ranked in the national investment planning /single project pipeline (if applicable). Indicate the synergies of the project with other local/regional/national or international initiatives/projects]

[Describe the institutional arrangements foreseen for the implementation of the operation and current capacities of the institutions involved. Information on the management bodies the completed infrastructures to be included in section 3.3.1.

[Include also details on sustainability of the Project, i.e., if and to what extent the benefits/results (outputs and outcomes) achieved are likely to continue beyond its implementation period. In particular, the section should include at least some of the key factors impacting on sustainability, such as the level of ownership of the beneficiaries, their institutional management capacities, resources that they commit to provide for the operation and maintenance of the results once the Project is completed.]

IPA III Financing Agreement for Multiannual Operational Programmes - Annex VI: Major Project Application template
(version: January 2024)

Internal markers and Tags ⁷	Climate change mitigation	☐	☐	☐
	Climate change adaptation	☐	☐	☐
	Policy objectives	Not targeted	Significant objective	Main objective
	Digitalisation	☐	☐	☐
	Tags ⁸	☐	☐	☐
	digital connectivity	☐	☐	☐
	digital governance	☐	☐	☐
	digital entrepreneurship	☐	☐	☐
	digital skills/literacy	☐	☐	☐
	digital services	☐	☐	☐
	Connectivity	☐	☐	☐
	Tags	☐	☐	☐
	digital connectivity	☐	☐	☐
	energy	☐	☐	☐
transport	☐	☐	☐	
health	☐	☐	☐	
education and research	☐	☐	☐	
Migration	☐	☐	☐	
Reduction of Inequalities	☐	☐	☐	
COVID-19	☐	☐	☐	
BUDGET INFORMATION				
TOTAL project cost	EUR [amount]			
EU funding⁹	EUR [amount]			
Budget Line	Budget line: [15.020201]			
MANAGEMENT AND IMPLEMENTATION				
Implementation modality	Indirect management with [name of the IPA III beneficiary]			
Decommitment deadline for each budgetary commitment included in the Multi-annual Operational Programme¹⁰	Budgetary commitment [year n]: by 31/12/[year n+5] Budgetary commitment [year n+1]: by 31/12/[year n+1+5] Budgetary commitment [year n+2]: by 31/12/[year n+2+5] Budgetary commitment [year n+3]: by 31/12/[year n+3+5] Budgetary commitment [year n+4]: by 31/12/[year n+4+5] Budgetary commitment [year n+5]: by 31/12/[year n+5+5] Budgetary commitment [year n+6]: by 31/12/[year n+6+5] [last budgetary commitment can be at latest 2027]			
Indicative eligibility period	[31/12/n+5 from last budgetary commitment]			
Final date for implementing the Financing Agreement	[date as per the Commission decision of the multi-annual programme – should be 12 years following the conclusion of the Financing Agreement]			

⁷ These markers have a different scope/rationale than the DAC codes. They are drawn from the level of budget allocation and emphasis given to the action in terms main objective(s) selected. The definition of objectives, results, activities in description of the action should be in line with this section.

⁸ When a marker is Significant or Principal Objective, please indicate the relevant tags by selecting "YES" or "NO".

⁹ As requested by the Major Project Application

¹⁰ As per the relevant Commission Decision

Beneficiary(y)/(ies) of the action	The action shall be carried out in <Region>, <Country>, <location(s)> if available> If relevant, mention the extended geographical coverage as indicated in section 1.3 below.			
PRIORITY AREAS				
Window and thematic priority	Window: [#: name of the window] Thematic Priority: [name of the thematic priority]			
Sustainable Development Goals (SDGs)	Main SDG (1 only): Other significant SDGs (up to 9) and, where appropriate, targets:			
DAC code(s)⁴	<Main DAC code – sector- percentage> <Sub-code 1 – sector-percentage> <Sub-code 2 – sector- percentage> etc.			
Main Delivery Channel @	<Channel 1><Channel code> <i>example: World Bank - 44001</i>			
Targets	<Please indicate (if relevant) to which spending target(s) this action is contributing to (indicatively) > ☐ Climate ☐ Gender ☐ Biodiversity			
Markers ⁵ (from DAC form)	General policy objective	Not targeted	Significant objective	Main objective
	Participation development/good governance	☐	☐	☐
	Aid to environment	☐	☐	☐
	Gender equality and women's and girl's empowerment	☐	☐	☐
	Reproductive, maternal, new-born and child health	☐	☐	☐
	Disaster Risk Reduction	☐	☐	☐
	Inclusion of persons with Disabilities	☐	☐	☐
	Nutrition ⁶	☐	☐	☐
	RIO Convention markers	Not targeted	Significant objective	Main objective
	Biological diversity	☐	☐	☐
	Combat desertification	☐	☐	☐

⁴ Development Assistance Committee (DAC) sectors (codes and descriptions) are indicated in the first and fourth columns of the tab 'purpose codes' in the following document: [DAC and CRS code lists - OECD](#)

⁵ For guidance, see <https://www.oecd.org/development/financing-sustainable-development/development-finance-standards/>. Go to "Data collection and resources for reporters", select Addendum 2, annexes 18 (policy) and 19 (Rio) of the reporting directive.

If an action is marked in the DAC form as contributing to one of the general policy objectives or to RIO principles as a principal objective or a significant objective, then this should be reflected in the logframe matrix (in the results chain and/or indicators).

⁶ Please check the [Handbook on the OECD-DAC Nutrition Policy Marker](#).

IPA III - APPLICATION FOR MAJOR PROJECT¹

1. SYNOPSIS

1.1. Project Summary Table

Project Title	[title]
Multi-annual Operational Programme	Multi-annual Operational Programme on [sector (s). i.e., environment] in favour of [beneficiary country] for [years]
	Adopted with Commission decision [# and date]
	OPSYS/PINTV Ref : [# In case the Major projects will exist as separate entities in OPSYS]
	JAD Ref : [#] ACT Ref : [#]
Basic Act / Programming Ref.	Financed under the Instrument for Pre-accession Assistance (IPA III) IPA III Programming Framework
Economic and Investment Plan (EIP)	[Yes/No]
EIP Flagship	<If yes, specify the thematic priority(ies) ² and the share of the Priority Area (PA) %> ³ [Yes/No] [Priorities: "Transport", "Energy", "Environment and climate resilience", "Digital", "Economic development (incl. private sector, trade and macroeconomic support)", "Human Development (incl. human capital and youth)", "Health resilience", "Migration and Mobility", "Agriculture, food security and rural development", "Rule of law, governance and Public administration reform", "Other"] [Flagships: "I Connect East-West", "II Connect North-South", "III Connect Coastal Regions", "IV Renewable Energy", "V Coal Transition", "VI Renovation Wave", "VII Waste and Waste Water", "VIII Digital Infrastructure", "IX Support Competitiveness", "X Youth Guarantee"]
Team Europe	Yes/No

¹ How to fill in the application form:

Guidance in yellow – follow the guidance, enter the requested information or address the subject, then delete the guidance in yellow with the brackets

Guidance in grey – choose the relevant options and delete the irrelevant ones.

² Priority areas: 1) Transport (linked to IPA III Tag "Sustainable Transport), 2) Energy (linked to IPA III Tag "Clean Energy"), 3) Environment and climate resilience (linked to IPA III Tag "Green Agenda"), 4) Digital (linked to IPA III Tag "Digital Agenda"), 5) Economic development (incl. private sector, trade and macroeconomic support) (linked to IPA III Tag "Boosting Private Sector Development" and "Regional Economic Integration"), 6) Human Development (incl. human capital and youth) (linked to IPA III Tag "Human Capital" and "Innovation"), 7) Health resilience, 8) Migration and Mobility, 9) Agriculture, food security and rural development, 10) Rule of law, governance and Public administration reform (linked to IPA III Tag "Rule of Law, Good Governance and PAR", 11) Other.

³ The share of the priority areas should be linked to the NEAR EIP sub-tags: Transport, Energy, Environment and climate resilience, Digital, Economic development (incl. private sector, trade, and macroeconomic support), Human Development (incl. human capital and youth), Health resilience, Migration and mobility, Agriculture, food security and rural development, Rule of law, governance and public administration reform, Other.

(h) Cost recognised – direct (by contract);

Explicit recognition of cost as a charge to expenses for the year. Some payments will directly cover costs already incurred. No pre-financing is involved. They may be final payments where any pre-financing has already been cleared or interim payments where pre-financing has been cleared or where the contract does not include the provision of pre-financing.

(i) Cost recognised – indirect (by contract);

Explicit recognition of cost as a charge to expenses for the year. Some invoices or cost claims submitted by a grant beneficiary or contractor will relate to costs that are covered by pre-financing paid earlier in the implementation period of the grant agreement or contract. In these cases, the payment made will be less than the reported cost. It may even be zero if all the cost is covered by pre-financing. (it will certainly be zero if the reported costs are insufficient to absorb the pre-financing and a recovery order is issued for the unused balance of the pre-financing.) In all such cases the system should record the full value of the reported eligible cost as expenses for the year and reduce the balance of pre-financing by the amount of cost offset against the pre-financing when determining the amount payable.

(j) Recovery orders to reduce pre-financing (by contract);

Recognition of the reduction of pre-financing on the balance sheet following a recovery of unused pre-financing.

(k) Recovery orders to reduce cost (by contract);

When a recovery is made against cost that had earlier been accepted – possibly following an investigation for fraud. In such cases the recorded costs for the year must be reduced if the cost was accepted in the same year as the subsequent recovery; or income must be recorded where the cost was accepted in an earlier year than that of the recovery.

(l) Supplier's invoice date for each invoice or other document accompanied by a financial report giving rise to recognised costs;

(m) Recovery context information on ineligible cost and recoveries.

Annex IV to the Financing Agreement Accrual Based Accounting System Minimum Specification

The accounting system of the IPA III beneficiary shall meet following requirements:

1. Reflect the organisational structure put in place for the internal control systems suited to the performance of duties. In particular before an operation is authorised, all aspects (both operational and financial) of the operation have to be verified by members of staff other than the one who initiated the operation. The person dealing with the verification cannot be subordinated to the initiator of the transaction.

2. Include an audit trail for all transactions and amendments.

3. Possess adequate physical and electronic security including back-up and recovery systems.

4. The accounting system should hold at least the following information for the local contracts managed under each programme:

(a) Contract reference;

(b) Contract value including any amendments;

(c) Contract signature dates (both parties);

(d) Contract implementation start date;

This is in addition to the contract signature date and may differ from it, as when the contract works start date is given after the signature of the contract through an Administrative Order.

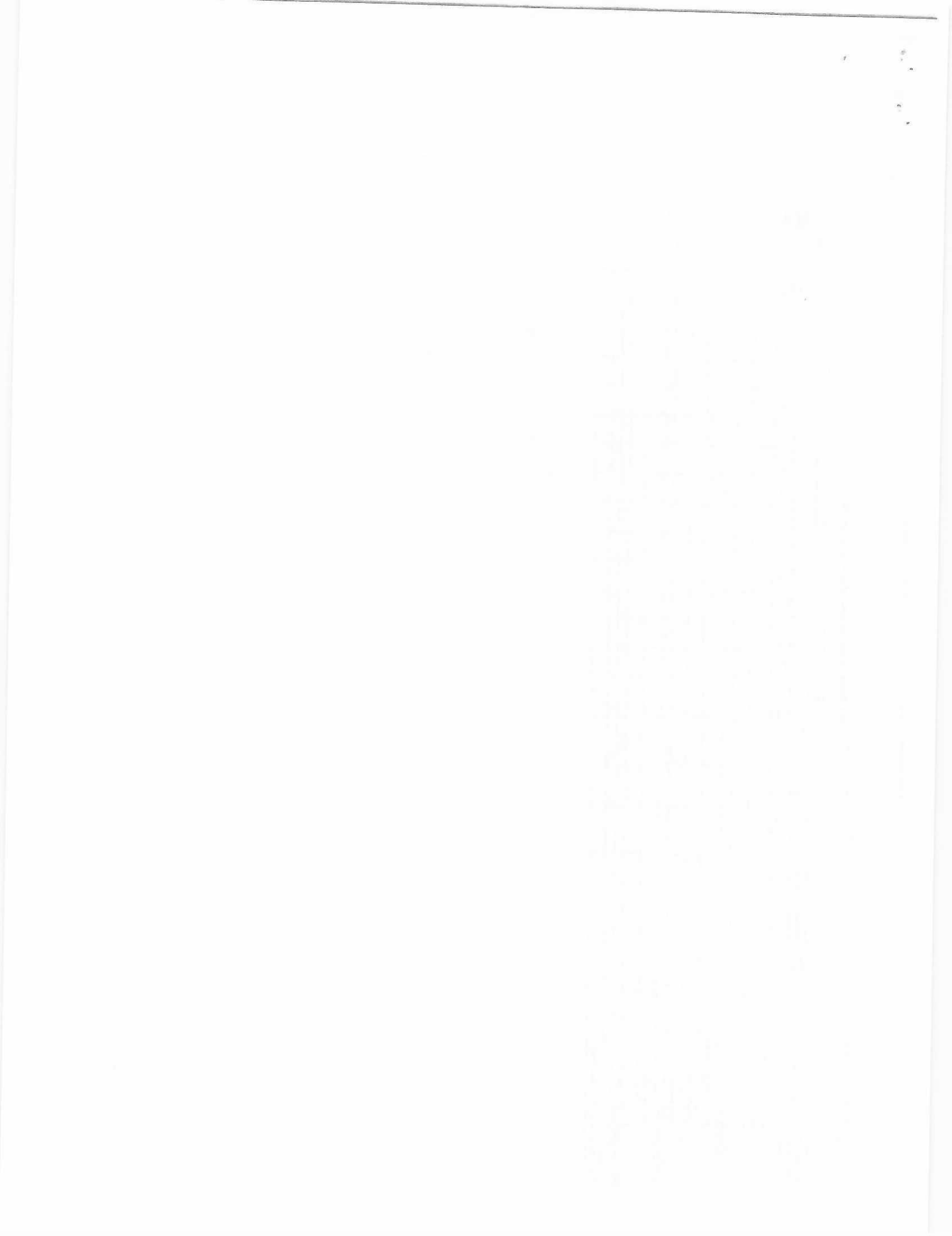
(e) Contract implementation end date including any amendments;

This is the final date on which eligible costs can be incurred. It does not include any guarantee period or time allowed for report preparation by the contractor.

(f) Total paid (cash) by contract;

(g) Pre-financing paid by contract;

Explicit recognition and recording on the balance sheet of contractually required pre-financing.

[illegible]

Annex 2: Transparency, visibility, information and communication activities

This annex (max one page) should be provided only for actions managed in indirect management in line with requirements set out IPA II Framework Agreement and IPA III Financial Framework Partnership Agreement.

Annex 3: Success stories

This Annex should be provided only for actions managed in indirect management. (N.B. this section may be used for the annual report on the implementation of the European Union's external action instruments prepared by the European Commission)

Annex 4: Annual procurement plan

This annex should be provided only for actions managed in indirect management.

Annex 1: Outcome/output indicators per IPA action

This Annex should include an annual update of indicators included in IPA II summary action documents and IPA III action documents, covering actions both in direct and indirect management. The annex should be preferably prepared in Excel or an online data collection system used by the IPA III beneficiary, with separate tables for IPA II actions and IPA III actions according to the model below. It should be noted that milestones are requested only for IPA II indicators.

IPA II indicators

Annual/Multi-annual Action Programme	Action	Sector	Indicator	Source	Baseline	Milestone (20xx)	Target	Current Value (20xx)
20xx annual action programme	Action 1	Transport	Reduction of average travel time of passengers between major urban centres by transport mode					
20xx-20xx multiannual action programme	Action 1	Environment	Reduced transportation costs per unit of output					
[Add as many rows as relevant .....]	....	.....	.....					

IPA III indicators

Annual/ Multi-annual Action Plan	Window	Thematic priority	Indicator	Source	Baseline	Target	Current value (20xx)
20xx annual action plan							
[Add as many rows as relevant .....]	....	....					

Add as many tables as necessary:

<i>[Financing Agreement]</i>	
<i>[Action title and reference]</i>	
State of play/ Progress for particular action (e.g. ToR in preparation, tender launched, contracted, under implementation, completed)	
Main achievements and their assessment	
Significant problems encountered in implementing the entrusted tasks and the measures taken/planned to overcome them	
Developments and/or identified risks that influence future implementation and the achievement of the objectives	
Recommendations for corrective further actions	

Table 1. Overview of implementation at the action level

<i>[Financing Agreement] e.g. 20xx annual action plan</i>	
<i>[Action title and reference] e.g. Electrification of the railway line from xxx to border with xxx</i>	
State of play/ Progress for particular action (e.g. ToR in preparation, tender launched, contracted, under implementation, completed)	<i>Provide an assessment of implementation of activities under the action.</i> <i>e.g. Service contract for preparation of ToR for the works contract signed and under implementation, tender for works contract to be launched in the second quarter of 2015, etc.</i> <i>For IMBC: Provide a comparison with the forecast submitted with Request for Funds and an analysis on the pace of implementation. Provide an assessment of the implementation of the procurement plan compared to the initial version</i>
Main achievements and their assessment	<i>Outline the benefits of IPA assistance and contribution to reforms.</i> <i>e.g. a new law on [xx] adopted, providing faster access to citizens for public services</i>
Significant problems encountered and the measures taken/planned to overcome them	<i>Outline any potential problems to comply with the conditions of the Financing Agreement and corrective measures to address them.</i> <i>e.g. The service contract for the preparation of ToR for the works contract was delayed as the negotiated procedure failed and had to be re-launched</i> <i>For IMBC: Provide a thorough assessment of reasons for delays together with an analysis on whether the problems are recurring (compared with other actions and measures taken to overcome a similar situation). Describe audit findings and/or identified irregularities and measures taken to address them.</i>
Developments and/or identified risks that influence future implementation and the achievement of the objectives	<i>e.g. amendment of a local law aligning with the fourth Railway package</i>
Recommendations for corrective further actions	

In case of **IMBC**, the following information should also be included by the Lead country):

1. Short assessment on the functioning of implementing structures and any significant problems encountered in implementing the tasks entrusted e.g. delays in contracting, and subsequent measures taken/planned.
2. Recommendations for further actions

4. Main monitoring, evaluations and/or audit findings and their follow-up
5. Complementarity with other instruments and coordination with other donors/ IFI's within the Window/thematic priority (IPA III) or sector (IPA II) (e.g. through Team Europe)
6. Assessment of the impact of IPA assistance in improving sector approach, including sector strategies, institutional capacities and budgeting and the extent to which their coherence is ensured with national strategic policy planning and budgeting frameworks.
7. Communication and visibility activities

In case of **indirect management by beneficiary country (IMBC)**, the following information should also be included:

8. Information on the implementation of actions
9. Short assessment on the functioning of implementing structures and any significant problems encountered in implementing the tasks entrusted e.g. delays in contracting, and subsequent measures taken/planned.
10. Implemented monitoring, evaluation and/or audit activities, audits – main findings and lessons learned, recommendations, follow-up and corrective actions taken

IPA Rural Development (IPARD) programmes should be covered as a separate section under IPA III Window 4 / IPA II sector on agriculture and rural development. Since IPARD programmes are subject to separate reporting, the section should only include a summary on the overall progress with implementation and highlight the most relevant issues. The key information should also be highlighted in the executive summary (as relevant).

IPA II operational programmes should be covered under the relevant sector providing information on points 1-10 (as relevant). **IPA III operational programmes** should be covered under the relevant thematic window and include only a summary on the overall progress in implementation and highlight the most relevant issues. The key information should also be highlighted in the executive summary as relevant. IPA III operational programmes will be subject to a more detailed reporting according to a reporting template that will be annexed to the Financing Agreements.

Territorial cooperation programmes should be covered under IPA III Window 5 / IPA II sector on territorial and regional cooperation. This section should give a very brief overview of the territorial cooperation programmes where the IPA beneficiary participates:

- For **Interreg cross-border cooperation (CBC) programmes with Member States and Transnational and Interregional cooperation programmes**, a maximum one paragraph per programme, indicating overall progress in implementation (e.g. programme adopted/not adopted, calls planned, etc.) and highlighting the most relevant issues in implementation.
- For **CBC programmes between IPA beneficiaries**, a maximum half a page summary per programme, providing an overview of the implementation (e.g. programme adopted/Joint Monitoring Committee set up/ JMC meetings on the reporting period, call for proposals closed/ongoing/planned and Strategic projects (if any). The summary should focus on the problems encountered in implementation and the corrective measures taken and/or planned, and recommendations for further action. The annual implementation reports for CBC (as referred to in Article 80 of the Financial Framework Partnership Agreement) should be included as an Annex.

Period covered by the report:
01/01/20XX-31/12/20XX
Report issued on XX/XX/20XX

Annual Report on the implementation of Instrument for Pre-Accession assistance in direct and indirect management by <IPA beneficiary>

I. Executive Summary

This section should highlight main overall findings as reported in Section II, focusing on:

- Progress in reaching objectives of the overarching IPA strategic documents (IPA II Country Strategy Papers and IPA III Programming Framework)
- Main achievements and challenges in programming and implementation and corrective actions taken, including follow-up to most relevant monitoring, evaluation and/or audit recommendations
- Complementarity with multi-country actions and other donor support (including Team Europe, if relevant)
- Main achievements with communication and visibility activities
- NIPAC's main recommendations for the coming period

II. Implementation of IPA assistance per IPA III Window/thematic priority and IPA II Sector

The information provided in this section should be based on/ linked with information provided in table 1 below.

This section should include a summary per Window/thematic priority (IPA III assistance) and per sector (IPA II assistance) organised as follows:

IPA II Sector: <names(s) of the sector¹>

IPA III Window: <number and name of the window> / Thematic priority: <name(s) of the thematic priorities²>

The following information should be provided:

1. Involvement of IPA beneficiary in programming
2. Progress made in implementation to achieve the objectives as outlined in key strategic and programme documents (relevant outcome/output indicators should be provided in Annex I)
3. Problems encountered in implementation and corrective measures taken and/or planned, and recommendations for further action, in order to ensure sustainability³

¹ As per the sectors in the Action Documents, e.g. Rule of Law, Transport, Energy, etc.

² As per IPA III Programming Framework

³ Sustainability refers to the extent to which the benefits/results (outputs and outcomes) achieved are likely to continue beyond its implementation period. In particular, key factors affecting sustainability are the ownership of the beneficiaries, the institutional management capacities, and the resources committed to provide for the operation and maintenance of the results.

**Model of the annual report on the implementation of the Instrument for Pre-accession
Assistance submitted by the National IPA Coordinator**

(in accordance with Article 59 of the Financial Framework Partnership Agreement)

The parties shall bear their own costs of legal representation and other costs incurred by them in relation to the arbitration.

(f) Privileges and immunities

The agreement to pursue arbitration under the 2012 PCA Arbitration Rules does not constitute and cannot be interpreted as a waiver of privileges or immunities of any of the parties, to which they are entitled.

Article 21 – EU restrictive measures

(1) Definitions

(a) "EU Restrictive Measures" means restrictive measures adopted pursuant to the Treaty on European Union (TEU) or to the Treaty on the Functioning of the European Union (TFEU).

(b) "Restricted Person" means any entities, individuals or groups of individuals designated by the EU as subject to the EU Restrictive Measures⁵.

(2) In all their relations, the Parties recognise that under EU law no EU funds or economic resources are to be made available directly or indirectly to, or for the benefit of, Restricted Persons.

(3) The IPA III Beneficiary shall ensure that no transaction subject to a verified hit against the EU sanctions list shall benefit directly or indirectly from EU funding. The IPA III Beneficiary commits to ensure this obligation:

(a) by screening for hits against the EU sanctions list, before entering into, and before making payments under, the relevant agreements, each Contractor, Grant Beneficiary, and Final Recipient with whom the IPA III Beneficiary has or is expected to have a direct contractual relationship (direct recipient), so as to assess whether such recipient is a Restricted Person.

(b) by screening or through other appropriate means (that may include an ex-post verification) on a risk based approach basis, that no entity that would indirectly receive EU funding is a Restricted Person.

(4) In the event that IPA III Beneficiary assesses that any of the recipients (direct or indirect) of the EU funding is a Restricted Person, IPA III Beneficiary shall promptly inform the Commission.

(5) Without prejudice to the obligation in point 3 above, should the Commission assess that the use of Union financial assistance under IPA III results or has resulted in a breach of EU restrictive measures, the corresponding amounts shall not be eligible for the Union financial assistance under IPA III. This is without prejudice to any rights that the Commission may have to suspend or terminate the action affected by such breach, to recover any EU funding contributed by the Commission, or to suspend or terminate this financing agreement.

(6) The determination of remedial measures will be made in accordance with the principle of proportionality. Remedial measures shall apply only to the EU funding made available to, or for the benefit of, a recipient for the period during which it remained a Restricted Person.

(7) This clause is without prejudice to the exceptions contained in the EU Restrictive Measures.

⁵ www.sanctionsmap.eu. The sanctions map is an IT tool for identifying the sanctions regimes. The source of the sanctions stems from legal acts published in the Official Journal of the European Union (OJ). In case of discrepancy between the published legal acts and the updates on the website it is the OJ version that prevails.

party may request the PCA Secretariat or other mutually acceptable other neutral authority to appoint the necessary arbitrator(s).

(b) Seat

The seat of the arbitration panel shall be The Hague, Netherlands.

(c) Language

The language of the proceedings shall be English or another mutually acceptable official language of the European Union. Evidence may be produced in other languages, if agreed by the parties.

(d) Procedure

Recourse to interim measures, third party interventions and amicus curiae interventions is excluded.

If the panel is requested by a party to treat information or material confidentially, the decision shall be made in form of a reasoned order and after hearing the other party (10 calendar days to submit observations). The panel shall weigh the reasons for the request, the nature of the information and the right to effective judicial protection. The panel may in particular:

- make disclosure subject to specific undertakings or
- decide against disclosure, but order the production of a non-confidential version or summary of the information or material, containing sufficient information to enable the other party to express its views in a meaningful way.

If the panel is requested to hear the case in camera, the decision shall be made after hearing the other party (10 calendar days to submit observations). The panel shall take into account the reasons for the request and the objections of the other party (if any).

If the panel is requested to interpret or apply European Union law, it shall stay the proceedings and request the 'President of the High Court of Paris' (Président du Tribunal de grande instance de Paris, 'juge d'appui'), in accordance with Articles 1460 and 1505 of the French Civil Procedural Code to request a preliminary ruling from the Court of Justice of the European Union in accordance with Article 267 TFEU. The proceedings before the arbitral tribunal shall resume once the decision by the juge d'appui is taken. The decision of the Court of Justice and of the juge d'appui shall be binding on the panel.

The arbitral award shall be final and binding on the parties and be carried out by them without delay.

Either party may however request that the award is reviewed by the The Hague Court of Appeal (Gerechtshof Den Haag) on the basis of the applicable national law. In this case, the award shall not be considered final until the end of this procedure. The decision by the reviewing court shall be binding on the panel.

(e) Costs

The costs of arbitration shall consist of:

- the fees and reasonable expenses of the arbitrators
- reasonable costs of experts and witnesses as approved by the panel and
- the fees and expenses of the PCA Secretariat for the arbitration proceedings (e.g. catering, providing for clerks, room, interpretation).

The arbitrators' fees shall not exceed:

- EUR 30 000 per arbitrator if the contested amount is below EUR 1 000 000
- 15% of the contested amount if that amount is above EUR 1 000 000. In any case the arbitrators' fees shall not exceed EUR 300 000.

The costs of arbitration shall be borne by the parties in equal share, unless otherwise agreed.

A party shall not be held in breach of its obligations if it is prevented from fulfilling them by a case of force majeure of which the other party is duly informed. A party faced with force majeure shall inform the other party without delay, stating the nature, probable duration and foreseeable effects of the problem, and take any measure to minimise possible damage. If force majeure impacts only part of the Programme, the suspension of the Financing Agreement can be partial. Neither of the Parties shall be held liable for breach of its obligations under this Financing Agreement if it is prevented from fulfilling them by force majeure, provided it takes measures to minimise any possible damage.

- (2) The Commission may suspend this Financing Agreement without prior notice.
- (3) The Commission may take any appropriate precautionary measure before suspension takes place.
- (4) When the suspension is notified, the consequences for the on-going or to be signed procurement contracts, grant contracts and contribution agreements shall be indicated.
- (5) A suspension of this Financing Agreement is without prejudice to the interruption of payments and termination of this Financing Agreement by the Commission in accordance with Article 7 and Article 19.
- (6) The parties shall resume the implementation of the Financing Agreement once the conditions allow with the prior written approval of the Commission. This is without prejudice to any amendments of this Financing Agreement which may be necessary to adapt the Programme to the new implementing conditions, including, if possible, the extension of the eligibility period, or the termination of this Financing Agreement in accordance with Article 19.

Article 19 - Termination of this Financing Agreement

- (1) If the issues which led to the suspension of this Financing Agreement have not been resolved within a maximum period of 180 days, either party may terminate the Financing Agreement at 30 days' notice.
- (2) When the termination is notified, the consequences for the on-going procurement and grant contracts, contribution agreements and such contracts or grants, and contribution agreements to be signed shall be indicated.
- (3) The termination of this Financing Agreement shall not preclude the possibility of the Commission to make financial corrections in accordance with Articles 43 and 44 of the FFPA.

Article 20 – Applicable law, settlement of disputes

- (1) This Agreement is governed by EU law.
- (2) If a dispute concerning the interpretation, application or validity of the Agreement cannot be settled amicably, it shall be settled by arbitration in accordance with the 2012 PCA Arbitration Rules, subject to the following:
  - (a) Panel composition

For claims of EUR 500 000 or above: the panel shall be composed of three arbitrators. Each party shall appoint one arbitrator within 40 calendar days after the notice of arbitration has been sent. The two arbitrators appointed by the parties shall in turn appoint a third arbitrator to act as presiding arbitrator.

For claims below EUR 500 000: the panel shall be composed of one arbitrator, unless the parties agree otherwise.

If the panel is not composed within 80 calendar days after the notice of arbitration is sent, either

beneficiary to remedy the situation and take any steps that are necessary.

- (3) The consultation may lead to an amendment, suspension or termination of this Financing Agreement.
- (4) The Commission shall regularly inform the IPA III beneficiary of the implementation of activities described in Annex I, which do not fall under Part One of these General Conditions.

Article 17 - Amendment of this Financing Agreement

- (1) Any amendment of this Financing Agreement shall be made in writing, including by an exchange of letters.
- (2) If the IPA III beneficiary requests an amendment, the request shall be submitted to the Commission at least three months before the amendment is intended to enter into force, except in duly justified cases.
- (3) The Commission can amend the documents in Annexes III - VII without this necessitating an amendment to this Financing Agreement. The IPA III beneficiary shall be informed in writing about any such changes and their application.

Article 18 - Suspension of this Financing Agreement

- (1) The Financing Agreement may be suspended in the following cases:
  - (a) The Commission may suspend the implementation of this Financing Agreement if the IPA III beneficiary breaches an obligation under this Financing Agreement;
  - (b) The Commission may suspend the implementation of this Financing Agreement if the IPA III beneficiary breaches any obligation set under the procedures and standard documents referred to in Article 18(2) of the FFPA;
  - (c) The Commission may suspend the implementation of this Financing Agreement if the IPA III beneficiary does not meet requirements for entrusting budget implementation tasks;
  - (d) The Commission may suspend the implementation of this Financing Agreement if the IPA III beneficiary decides to suspend or cease the EU membership accession process;
  - (e) The Commission may suspend this Financing Agreement if the IPA III beneficiary breaches an obligation relating to respect for human rights, democratic principles and the rule of law and in serious cases of corruption or if the IPA III beneficiary is guilty of grave professional misconduct proven by any justified means. Grave professional misconduct is to be understood as any of the following:
    - a violation of applicable laws or regulations or ethical standards of the profession to which a person or entity belongs, or
    - any wrongful conduct of a person or entity which has an impact on its professional credibility where such conduct denotes wrongful intent or gross negligence.
  - (f) This Financing Agreement may be suspended in cases of force majeure, as defined below. "Force majeure" shall mean any unforeseeable and exceptional situation or event beyond the parties' control which prevents either of them from fulfilling any of their obligations, not attributable to error or negligence on their part (or the part of their contractors, agents or employees) and proves insurmountable in spite of all due diligence. Defects in equipment or material or delays in making them available, labour disputes, strikes or financial difficulties cannot be invoked as force majeure.

- f) provisions for losses, debts or potential future liabilities;
  - g) credits to third parties, unless otherwise specified in the special conditions;
  - h) negative interest charged by banks or other financial institutions.
- (5) A procurement contract, grant contract or contribution agreement which has not given rise to any payment within two years of its signature shall be automatically terminated and its funding shall be de-committed, except in case of litigation before judicial courts or arbitral bodies.

Article 13 - Permits and authorisation

Without prejudice to Article 27 of the FFPA, any type of permit and/or authorisation required for the implementation of the Programme shall be provided in due time by the competent authorities of the IPA III beneficiary, in accordance with national law.

Article 14 - Reporting requirements

- (1) For the purpose of the general reporting requirements to the Commission set out in Article 59 of the FFPA on the annual report on the implementation of IPA III assistance, the NIPAC shall use the template provided in Annex III.
- (2) For the purpose of Article 60 of the FFPA, the NIPAC shall submit a final report to the Commission on the implementation of the activities implemented under indirect management by the IPA III beneficiary of this Programme at the latest sixteen months after the end of the eligibility period. The NIPAC shall use the template provided by the Commission.
- (3) For the purpose of Article 61(1) of the FFPA the NAO shall provide by 15 January of the following financial year in electronic format a copy of the data held in the accounting system established under Article 4(4). This should be supported by a signed un-audited summary financial report in accordance with point (c) of Annex III.
- (4) For the purpose of the specific reporting requirements under indirect management set out in Article 61(2)(a) and 61(3) of the FFPA, the NAO in the IPA III beneficiary shall use the templates provided for in points (a) and (b) of Annex IV.

Article 15 - Intellectual property rights

- (1) Contracts financed under this Financing Agreement shall ensure that the IPA III beneficiary acquire all necessary intellectual property rights with regard to information technology, studies, drawings, plans, publicity and any other material made for planning, implementation, monitoring and evaluation purposes.
- (2) The IPA III beneficiary shall guarantee that the Commission, or any body or person authorised by the Commission, shall have access and the right to use such a material. The Commission will only use such material for its own purposes.

Article 16 - Consultation between the IPA III beneficiary and the Commission

- (1) The IPA III beneficiary and the Commission shall consult each other before taking any dispute relating to the implementation or interpretation of this Financing Agreement further pursuant to Article 20.
- (2) Where the Commission becomes aware of problems in carrying out procedures relating to the implementation of this Financing Agreement, it shall establish all necessary contacts with the IPA III

- (j) the total estimated value of the project, as well as an indicative breakdown of the value of individual project elements;
  - (k) the estimated total eligible and non-eligible project costs, total public expenditure, the Union financial contribution and the co-financing rate applicable to the eligible expenditure;
  - (l) any specific conditions related to the project;
  - (m) an indicative procurement schedule indicating the specific types and estimated values of contracts to be tendered out and, in case of parallel co-financing with IFIs, the identification of the contracts to be financed by the IFIs, as well as an indication of the date of the start of the tender procedure;
  - (n) an indicative implementation schedule;
  - (o) an indicative list of key indicators to be used to demonstrate the achievement of the aims of the project;
  - (p) the date from which expenditure is eligible.
- (4) The procurement procedure for a major project can be launched by the IPA III beneficiary after entry into force of this Financing Agreement. No procurement contract for a major project can be signed prior to the entry into force of the Bilateral Agreement or the conclusion of the exchange of letters approving the major project application.
- (5) Modifications of approved major projects are subject to the limitations and conditions set out in the Bilateral Agreement or exchange of letters.

Part Two: Provisions applicable to this Financing Agreement as a whole, irrespective of the management mode

Article 12 - Eligibility period

- (1) The eligibility period is the period in which all operational activities of the Programme are completed. The duration of this period is stipulated in Article 2(2) of the Special Conditions.
- This period shall be reflected in the agreements to be concluded by the IPA III beneficiary and by the Commission in the implementation of this Financing Agreement, in particular in contribution agreements, procurement contracts and grant contracts.
- (2) Unless provided otherwise in Article 7 of the Special Conditions, contracts and addenda signed, expenditure incurred, payments made by national authorities as well as any other costs related to the activities of the Programme, shall be eligible for EU financing only if they have been incurred during the eligibility period, without prejudice to paragraph (3) of this Article.
- (3) In the case of major projects, the starting date of the eligibility period is the date of the Commission's approval of the major project as set out in a Bilateral Agreement or an exchange of letters.
- (4) Pursuant to Article 29(3)(b) of the FFPA, and without prejudice to Article 28 thereof and Article 7 of the Special Conditions, the following expenditure incurred by the IPA III beneficiary shall not be eligible for funding under this financing agreement:
- a) bank charges, costs of guarantees and similar charges;
  - b) fines and financial penalties;
  - c) expenses of litigation;
  - d) currency exchange losses;
  - e) debts and debt service charges (interest);

Article 10 - Operation identification sheet

- (1) For any operation not falling under the definition of major project referred to in Article 3(f) and Article 16(6) of the FFPA, the IPA III beneficiary shall establish an identification sheet for each operation selected for Union co-financing under the Programme.
- (2) The operation identification sheet must contain inter alia the following elements:
  - (a) identification of the operation and the organisation responsible for its implementation;
  - (b) a summary description of the operation and the demonstration of its compatibility with the programme;
  - (c) implementation arrangements, risks and assumptions;
  - (d) expected outputs, results and impact, including contributions to horizontal themes;
  - (e) links with other IPA, IPA II and IPA III programmes;
  - (f) financing arrangements and estimated budget; and
  - (g) procedures foreseen for tenders and contracts.

The template for the Operation Identification Sheet is set out in Annex VII.

- (3) The IPA III beneficiary shall transmit a copy of the operation identification sheet to the EU Delegation, which after consultation with DG NEAR, will send its opinion. Once a positive opinion on the operation identification sheet has been issued, the project can be approved by the IPA III beneficiary.
- (4) Where the nature of the operation justifies it, the Commission may decide to request the IPA III beneficiary to apply Article 11 to a particular operation and to prepare an application form, in accordance with the templates set out in Annex VI to this Financing Agreement.

Article 11 - Major project and bilateral agreement

- (1) Pursuant to Article 16(6) of the FFPA, major project applications shall be submitted to the Commission for assessment using the Major Project Application template (Annex VI).
- (2) The Commission assessment shall define the physical object and the eligible expenditure. The Commission assessment shall be concluded either by an exchange of letters (respectively the submission of the major project application by the IPA III beneficiary and the reply from the Commission approving it) or by the signature of a Bilateral Agreement with the IPA III beneficiary, laying out the individual elements and requirements that are specific to the project.
- (3) The Bilateral Agreement or exchange of letters shall, as a minimum, contain the following information:
  - (a) the project name;
  - (b) identification of the project location;
  - (c) a concise description of the project, broken down, as necessary, into individual components;
  - (d) details of the authority responsible for the project application, the body responsible for implementation, the contracting authority, and the recipient;
  - (e) details of any International Financing Institutions (IFIs) or other donors involved in the project;
  - (f) specific project objectives;
  - (g) a summary of the main results of the economic and social cost benefit analysis;
  - (h) a summary of the financial analysis;
  - (i) a summary of the main findings of the environmental impact assessment;

reliability of the IPA III beneficiary's internal control system or the legality and regularity of the underlying expenditure.

Article 8 - Recovery of funds

- (1) In addition to cases referred to in Article 40 of the FFPA, the Commission may recover the funds from the IPA III beneficiary as provided in the Financial Regulation, in particular in case of:
  - (a) failure to ensure achievement of the objectives and results of the Programme as set out in Annex I;
  - (b) failure to ensure the use of assets and outputs for the intended purposes set out in Annex I;
  - (c) non eligible expenditure;
  - (d) non respect of the co-financing rate, as provided in Annex I;
  - (e) expenditure incurred as a result of errors, irregularities, fraud or breach of obligations in the implementation of the Programme, in particular in the procurement and grant award procedures.
  - (f) weakness or deficiency in the management and control systems of the IPA III beneficiary which leads to application of financial correction.
- (2) In accordance with national law, the NAO shall recover the Union contribution paid to the IPA III beneficiary from recipients who were in any situation defined in paragraph (1) points (b) or (d) of this Article or referred to in Article 40 of the FFPA. The fact that the NAO does not succeed in recovering all or part of the funds shall not prevent the Commission from recovering the funds from the IPA III beneficiary.
- (3) Amounts unduly paid or recovered by the IPA III beneficiary, amounts from financial, performance, and pre-financing guarantees lodged on the basis of procurement and grant award procedures, amounts from financial penalties imposed by the IPA III beneficiary on candidates, tenderers, applicants, contractors or grant beneficiaries, to the IPA III beneficiary shall be either re-used for the Programme or returned to the Commission.

Article 8a – Financial corrections and closure

Further to Articles 42, 43 and 47 of the FFPA, supplementary guidance on the examination and acceptance of accounts procedure, including financial corrections, and closure shall be provided by the Commission.

Article 9 - General principles for selecting operations

- (1) The selection procedures shall satisfy the principles of transparency, equal treatment and non-discrimination. They shall prevent any conflict of interest and ensure stakeholders involvement and public access to information.
- (2) The Sectoral Monitoring Committee shall consider and approve the general criteria for selecting the operations referred to in Article 10 within six months of the entry into force of this Financing Agreement and approve any revision of those criteria in accordance with programming needs.
- (3) Pursuant to Article 53(7) of the FFPA, the Commission may co-chair the meetings of the Sectoral Monitoring Committees.
- (4) The IPA III beneficiary shall ensure that operations are selected for funding and approved in accordance with the criteria and mechanisms applicable to the Programme, including relevant Operational Programme, and that they comply with the relevant Union and national rules.

- (4) Each request for additional pre-financing shall include:
- a) The bank balances for the Programme at the cut-off date of the request;
  - b) The updated bank mandates for all the bank accounts of the Programme, if applicable;
  - c) A forecast of disbursement for the Programme for the following fourteen months at the cut-off date of the request as referred to in Article 5(2).
  - d) Updated reporting in IPA-APP.
- (5) The IPA III beneficiary may request for each subsequent pre-financing the amount of total disbursements forecast for the fourteen months following the date of the request, less the balances referred to in paragraph 4(a) at the cut-off date of the request for funds, increased by any amount funded by the IPA III beneficiary under paragraph (6) and not yet reimbursed. The fourteen months disbursement forecast period may be extended if specified accordingly in the Special Conditions.
- The Commission reserves the right to reduce each subsequent pre-financing payment if the total bank balances held by the IPA III beneficiary under this Programme exceeds the disbursement forecast for the next fourteen months.
- (6) Where the payment is reduced under paragraph (5), the IPA III beneficiary must fund the Programme from its own resources up to the amount of the reduction. The IPA III beneficiary may then request the reimbursement of that funding as part of the next request for funds as specified in paragraph (5).
- (7) Pursuant to Article 33(1) of FFPA, the Commission reserves the right to process partial payments within the limits of the funds available. Once funds are made available again, the Commission shall process immediately the payment of the remaining amount.
- (8) The Commission shall have the right to recover excessive bank balances which have remained unused for more than twelve months. Before exercising this right, the Commission shall invite the IPA III beneficiary to give reasons for the delay in disbursing the funds and to demonstrate a continuing need for them within the next following two months.
- (6) Interest generated by the bank accounts used for this Programme shall not be due to the Commission.
- (7) Following Article 33(4) of the FFPA, when the time limit for payment request is interrupted by the Commission for more than two months, the IPA III beneficiary may request a decision by the Commission on whether the interruption of time limit is to be continued.
- (8) The certified final statement of expenditure referred to in Article 36(1)(a) of the FFPA shall be submitted by the NAO no later than sixteen months after the end of the eligibility period.

Article 7 - Interruption of payments

- (1) Without prejudice to the suspension or termination of this Financing Agreement according to Articles 18 and 19 respectively, as well as without prejudice to Article 38 of the FFPA, the Commission may interrupt payments partially or fully, if:
- (a) the Commission has established, or has serious concerns that the IPA III beneficiary has committed substantial errors, irregularities or fraud questioning the legality or regularity of the underlying particular transactions in the implementation of the Programme, or has failed to comply with its obligations under this Financing Agreement, including obligations regarding Strategic Communication and Public Diplomacy;
  - (b) the Commission has established, or has serious concerns, that the IPA III beneficiary has committed systemic or recurrent errors, irregularities, fraud or breach of obligations under this or other Financing Agreements, provided that those errors, irregularities, fraud or breach of obligations have a material impact on the implementation on this Financing Agreement or call into question the

controls on its behalf.

Article 5 - Bank accounts, accounting systems, and costs recognised

- (1) After the entry into force of this Financing Agreement, the Accounting Body and the Intermediate Body for Financial Management (IBFM) of the IPA III beneficiary that is the Contracting Authority for the Programme shall open at least one bank account denominated in euro and submit the Financial Identification Form(s) to the Commission together with the corresponding bank mandates. The total bank balance for the Programme shall be the sum of the balances on all the Programme bank accounts held by the Accounting Body and all participating IBFMs in the IPA beneficiary. Reporting on all bank accounts linked to each programme shall be recorded via IPA-APP⁴.
- (2) The IPA III beneficiary shall prepare and submit to the Commission disbursement forecast plans for the duration of the Programme following the template in point (d) of Annex IV. These forecasts shall be updated and submitted with each request for funds referred to in Article 6(2) and 6(3), with the annual financial report referred to in Article 14(4) and with the forecast of likely payment requests referred to in Article 33(3) FFPA. The disbursement forecast plans shall be based on real and actual needs and supported by a documented detailed analysis (including the planned contracting and payment schedule per contract) which shall be available to the Commission upon request.
- (3) The initial disbursement forecast plan shall contain summary annual disbursement forecasts for the whole eligibility period and monthly disbursement forecasts for the first twelve months of the Programme. Subsequent plans shall contain summary annual disbursement forecasts for the balance of the eligibility period of the Programme and monthly disbursement forecasts for the following fourteen months.
- (4) The IPA III beneficiary is required to establish and maintain an accounting system in accordance with Clause 4(3)(a) of Annex A to the FFPA, which will hold at least the information for the contracts managed under the Programme indicated in Annex V.
- (5) Pursuant to Article 57(2) of the FFPA, costs recognised in the accounting system maintained under paragraph (4) must have been incurred (by a recipient), accepted (by the Intermediate Body for financial management) and paid (by the Intermediate Body for financial management) and correspond to actual costs proven by supporting documents and shall be used when appropriate to clear pre-financing paid by the IPA III beneficiary under local contracts.

Article 6 - Provisions on payments made by the Commission to the IPA III beneficiary

- (1) Each request for pre-financing shall comprise a declaration of expenditure for the Programme, including the amounts contracted, disbursed and costs recognised.
- (2) The IPA III beneficiary shall submit its initial disbursement forecast for the Programme, prepared pursuant to Article 5(2), with the first pre-financing payment request. The first forecast shall be for 100 % of the forecast disbursements for the first year of the disbursement forecast plan pursuant to Article 5(2). Pre-financing shall be supported by the bank mandates for all the bank accounts of the Programme, if applicable.
- (3) The IPA III beneficiary shall submit subsequent pre-financing payment requests when the total bank balance for the Programme falls below the disbursements forecast for the following five months of the Programme.

⁴ IPA-APP is a dedicated IT application developed by DG NEAR to replace iPerseus that was the tool used for monitoring the implementation of pre-accession funds under indirect management by beneficiary countries (IMBC).

the implementation of the tasks described in Annex I, the IPA III beneficiary shall, under the conditions of its national legislation, impose upon the economic operator or grant applicant a rejection from the given procedure and an exclusion from its future procurement or grant award procedures. The IPA III beneficiary may also impose a financial penalty proportional to the value of the contract concerned. Rejections, exclusions and/or financial penalties shall be imposed following an adversarial procedure ensuring the right of defence of the person concerned. The IPA III beneficiary shall notify the Commission in accordance with paragraph (2).

Article 3 – Communication and Visibility

- (1) In accordance with Article 24 of the FFPA, the IPA III beneficiary shall take the necessary measures to ensure the visibility of EU funding for the activities entrusted to it and shall prepare a coherent plan of communication and visibility activities, which should be submitted to the Commission for agreement within 2 months after the entry into force of this Financing Agreement.
- (2) These communication and visibility activities shall comply with the guidance for external action on communicating and raising EU visibility laid down and published by the Commission, in force at the time of the activities.

Article 4 - Ex-ante and ex-post controls on grant and procurement procedures and ex-post controls on contracts and grants to be performed by the Commission

- (1) The Commission shall exercise *ex-post* controls on award procedures for procurement and grants for the following stages:
  - (a) contract notices for procurement, calls for proposals for grants and any corrigenda thereof;
  - (b) tender dossiers and guidelines for applicants for grants;
  - (c) the composition of Evaluation Committees;
  - (d) evaluation reports, rejection, and award decisions;³
  - (e) contract dossiers and contract addenda.
- (2) With regard to *ex-post* controls the Commission may decide following risk assessment:
  - (a) to perform *ex-post* controls on all files, or
  - (b) to perform *ex-post* controls on a selection of such files, or
  - (c) to completely dispense with *ex-post* controls.
- (3) If the Commission decides to perform *ex-post* controls in accordance with paragraph 2 (a) or (b), it shall inform the IPA III beneficiary of the files selected for *ex-post* controls. The IPA III beneficiary is obliged to provide all the documentation and information necessary to the Commission for the file selected for *ex-post* control, within one month of the signature of the contract or contract addendum.
- (4) The Commission may perform *ex-ante* controls for approval of each of the stages mentioned in paragraph 1 for the award procedures that have not been selected for *ex-post* control. The IPA III beneficiary shall provide all the documentation and information necessary to the Commission upon being informed that a file has been selected for *ex-ante* control, at the latest at the time of submission of the contract notice or the guidelines for applicants for publication.
- (5) The Commission may decide to perform *ex-post* controls, including audits and on-the-spot controls, at any time during or after the implementation of any contract or grant awarded by the IPA III beneficiary arising out this Financing Agreement. The IPA III beneficiary shall make available all the documentation and information necessary to the Commission upon being informed that a file has been selected for *ex-post* control. The Commission may authorise a person or an entity to perform *ex-post*

³ For service contracts this step includes *ex ante* controls concerning approval of the shortlist.

- ii) Opening and administrative report including annexes and applications received;²
- iii) Letters to successful and unsuccessful applicants following concept note evaluation;
- iv) Concept note evaluation report;
- v) Evaluation report of the full application or negotiation report with relevant annexes;
- vi) Eligibility check and supporting documents;
- vii) Letters to successful and unsuccessful applicants with approved reserve list following full application evaluation;
- viii) Cover letter for submission of grant contract;
- ix) Award/cancellation notice with proof of publication;
- x) Signed contracts, amendments, riders and relevant correspondence.

In addition, financial and contractual documents referred to in paragraph 2(a) and 2(b) shall be complemented by all relevant supporting documents as required by the procedures referred to in paragraph 1, as well as all relevant documentation relating to payments, recoveries and operating costs, for example project and on the spot checks reports, acceptance of supplies and works, guarantees, warranties, reports of supervising engineers.

- (3) Operations co-financed by the Union under the Programme may also receive financing from other donors such as international organisations, a Member State, a third country or a regional organisation.

Article 2a - Exclusion and administrative sanctions

- (1) When applying the procedures and standard documents laid down and published by the Commission for the award of procurement and grant contracts, the IPA III beneficiary shall accordingly ensure that no EU financed procurement or grant contract is awarded to an economic operator or grant applicant if the economic operator or grant applicant who either itself, or a person having powers of representation, decision making or control over it, is in one of the exclusion situations provided for in the relevant procedures and standard documents of the Commission.
- (2) The IPA III beneficiary shall inform the Commission immediately when a candidate, tenderer or applicant is in an exclusion situation referred to in paragraph (1), or has committed irregularities and fraud as defined in Article 51(5) of the FFPA, or has shown significant deficiencies in complying with its main obligations in the implementation of a legal commitment financed by the Union budget.
- (3) The IPA III beneficiary shall take into account the information contained in the Commission's 'Early Detection and Exclusion System' (EDES) when awarding procurement and grant contracts. Access to the information can be provided through the liaison point(s) or via consultation using the following means: (European Commission, Directorate-General for Budget, Accounting Officer of the Commission, MO15, B-1049 Brussels, Belgium and by email to BUDG-C01-EXCL-DB@ec.europa.eu with copy to the Commission address identified in Article 3 of the Special Conditions). Any contract or grant concluded with a contractor or grant beneficiary that is in an exclusion situation at the time of conclusion of the contract shall be excluded from Union financing and the financial corrections mechanism in accordance with Article 8a may be applied.
- (4) Where the IPA III beneficiary becomes aware of an exclusion situation referred to in paragraph (1) in

² Elimination of unsuccessful applications three years after the closure of the grant procedure.

force at the time of the launch of the procedure in question, as well as in accordance with the required visibility and communication standards referred to in Article 3(2).

The IPA III beneficiary shall conduct the procurement and grant award procedures, conclude the resulting contracts, and ensure that all relevant documents for audit trail are in the language of this Financing Agreement. For the purpose of Part One of this Financing Agreement, every reference to grant contracts shall also be construed as a reference to contribution agreements and every reference to grant beneficiaries shall also include be construed as organisations having signed contribution agreements.

- (2) Without prejudice to Article 49 of the FFPA, the IPA III beneficiary shall retain all relevant financial and contractual supporting documents from the date of the entry into force of this Financing Agreement or as from an earlier date in case the procurement procedure, call for proposals or direct grant award procedure was launched prior to the entry into force of this Financing Agreement, for five years as from the date of closure of a programme. The IPA III beneficiary shall retain in particular the following:

(a) Procurement procedures:

- i) Forecast notice with proof of publication of the procurement notice and any corrigenda;
- ii) Appointment of shortlist panel;
- iii) Shortlist report (incl. annexes) and applications;
- iv) Proof of publication of the shortlist notice;
- v) Letters to non-shortlisted candidates;
- vi) Invitation to tender or equivalent;
- vii) Tender dossier including annexes, clarifications, minutes of the meetings, proof of publication;
- viii) Appointment of the evaluation committee;
- ix) Tender opening report, including annexes;
- x) Evaluation / negotiation report, including annexes and bids received;¹
- xi) Notification letter;
- xii) Cover letter for submission of contract;
- xiii) Letters to unsuccessful candidates;
- xiv) Award / cancellation notice, including proof of publication;
- xv) Signed contracts, amendments, riders, implementation reports, and relevant correspondence.

(b) Calls for proposals and direct award of grants:

- i) Appointment of the evaluation committee;

---

¹ Elimination of unsuccessful bids five years after the closure of the procurement procedure.

Part One: Provisions applicable to activities for which the IPA III beneficiary is the contracting authority under IMBC

Article 1 - General principles

- (1) The purpose of Part One is to lay out the rules for implementing the entrusted budget implementation tasks as described in Annex I and to define rights and obligations of the IPA III beneficiary and the Commission respectively in carrying out these tasks.

Part One shall apply to the budget-implementation tasks entrusted to the IPA III beneficiary related to the Union contribution alone, or combined with funds of the IPA III beneficiary or funds of a third party, in case such funds are implemented in joint co-financing.

- (2) The IPA III beneficiary shall remain responsible for the fulfilment of the obligations stipulated in this Financing Agreement and in the Financial Framework Partnership Agreement (FFPA). In accordance with Article 7, Article 18, Article 19 and Article 21, the Commission reserves the right to interrupt payments, and to suspend and/or terminate this Financing Agreement.
- (3) The IPA III beneficiary shall respect the minimum rate of its contribution specified in Annex I. In case of contributions from both the IPA III beneficiary and the Union, the IPA III beneficiary contribution shall be made available at the latest by the end of the eligibility period of the programme.
- (4) The rate of the EU contribution specified in Annex I, and the maximum amount of IPA III assistance is based on the public eligible expenditure amount. Public eligible expenditure is any public contribution to the financing of operations the source of which is the budget of national, regional or local public authorities of the IPA III beneficiary, the budget of the Union, the budget of public law bodies or the budget of associations of public authorities or of public law bodies. Loan financing, where it is used, is attributed to the body liable to repay the loan, national public or national private. National private expenditure cannot be considered an eligible expenditure.
- (5) For the purpose of the application of Article 25 of the FFPA on data protection, personal data shall be:
- processed lawfully, fairly and in a transparent manner in relation to the data subject;
  - collected for specified, explicit and legitimate purposes and not further processed in a manner that is incompatible with those purposes;
  - adequate, relevant and limited to what is necessary in relation to the purposes for which they are processed;
  - accurate and, where necessary, kept up to date;
  - processed in a manner that ensures appropriate security of the personal data and
  - kept in a form which permits identification of data subjects for no longer than is necessary for the purposes for which the personal data are processed.

Personal data included in documents to be kept by the IPA III beneficiary in accordance with paragraph 2 of Article 2 must be deleted once the deadlines set out in that paragraph have expired.

Article 2 - Procurement and grant award

- (1) Without prejudice to Article 18(5) of the FFPA, the tasks referred to in Article 1(1) shall be carried out by the IPA III beneficiary in accordance with the procedures and standard documents laid down and published by the Commission for the award of procurement and grant contracts in external actions, in particular, the practical guide on contract procedures for European Union external action (PRAG), in

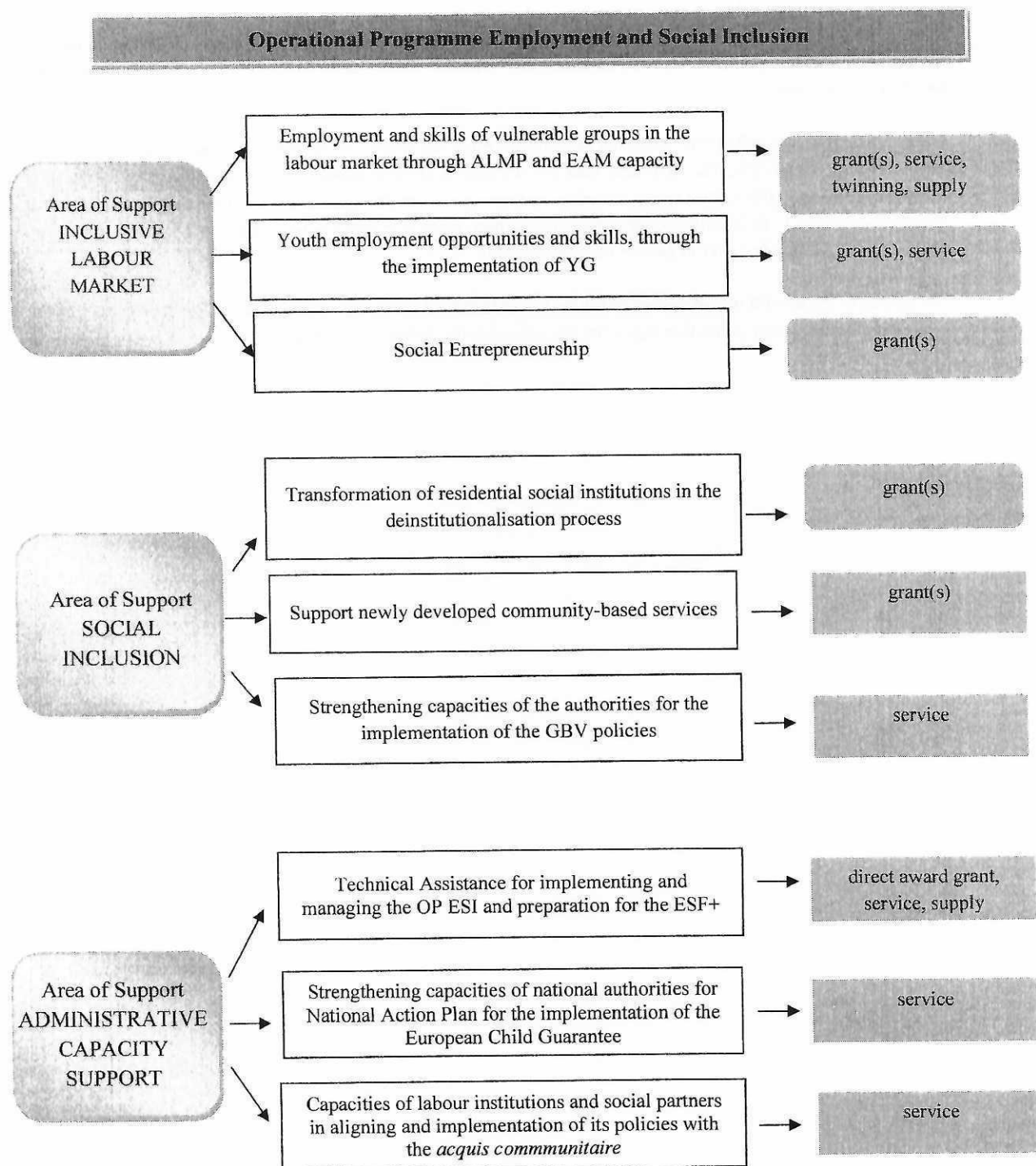
ANNEX II - GENERAL CONDITIONS

Contents

Part One: Provisions applicable to activities for which the IPA III beneficiary is the contracting authority under IMBC.....	2
Article 1 - General principles	2
Article 2 - Procurement and grant award.....	2
Article 2a - Exclusion and administrative sanctions.....	4
Article 3 - Communication and Visibility	5
Article 4 - Ex-ante and ex-post controls on grant and procurement procedures and ex-post controls on contracts and grants to be performed by the Commission.....	5
Article 5 - Bank accounts, accounting systems, and costs recognised	6
Article 6 - Provisions on payments made by the Commission to the IPA III beneficiary.....	6
Article 7 - Interruption of payments.....	7
Article 8 - Recovery of funds	8
Article 8a - Financial corrections and closure	8
Article 9 - General principles for selecting operations.....	8
Article 10 - Operation identification sheet	9
Article 11 - Major project and bilateral agreement	9
Part Two: Provisions applicable to this Financing Agreement as a whole, irrespective of the management mode.....	10
Article 12 - Eligibility period	10
Article 13 - Permits and authorisation.....	11
Article 14 - Reporting requirements	11
Article 15 - Intellectual property rights	11
Article 16 - Consultation between the IPA III beneficiary and the Commission	11
Article 17 - Amendment of this Financing Agreement	12
Article 18 - Suspension of this Financing Agreement.....	12
Article 19 - Termination of this Financing Agreement	13
Article 20 - Applicable law, settlement of disputes	13
Article 21 - EU restrictive measures	15

Annex 1: Examples of operational areas of support and activities

For an **OP ESI**, some of the areas of support and activities for such programme could be presented as follows:

Financial sustainability will be ensured through better skills in programming of future ESF+ resources and this will enable utilisation of both EU and State budget resources, contributing to financial sustainability of overall resources invested in reform and accession processes.

The beneficiaries' institutions will be responsible for the institutional sustainability of the achieved outcomes. The accumulated knowledge will be transferred to future recruits of these institutions. Lessons learned will help to improve and strengthen the capacity of the staff, resulting in increased effectiveness and efficiency. Beneficiary institutions will ensure that the outputs of this action are fully used, allocating the necessary resources to ensure the sustainability of the action. This is guaranteed by technical and financial capacity of the MLSW responsible for its implementation.

The end recipients are obliged to ensure the sustainable use of the outputs in line with the Operational Programme, the contract or equivalent. The end recipients are obliged to allocate budget for ensuring the functioning and maintenance of the outputs and cover the costs of their operation and maintenance. The end recipients should recover the outputs to their initial condition in case of their damage or replace the outputs with those of minimum equal quality and functionality in case of their destruction.

The breach of the conditions for sustainability may lead to refund of the EU contribution in case the end recipients fail to take the necessary corrective measures for removing the deficiencies occurred.

Visibility and communication measures specific to this programme shall be complementary to the broader communication activities implemented directly by the European Commission services and/or the EU Delegations and Offices. The European Commission and the EU Delegations and Offices should be fully informed of the planning and implementation of the specific visibility and communication activities, notably with respect to the communication narrative and master messages.

Raising awareness and having well informed citizens of Montenegro will contribute to increased support and understanding of the benefits of the accession process and EU membership as well as of the necessary reforms to be implemented in employment social policy within the OP. To achieve this, communication will be based on a strategic approach of the Communication and Visibility Plan, identifying the main objectives, target audiences and groups (e.g., general public, stakeholders, media, civil society and youth), key messages, appropriate communication channels and monitoring of its impact. Activities can cover different layers of information which are complementary to one another: a) the EU values, policies and programmes and their impact on Montenegrin people's everyday life; b) the EU accession process with the accompanying socio-economic transformation and its long-term benefits and opportunities for Montenegrin citizens and economy; c) the necessary reforms that are required in order to progress in the EU accession process; d) how the EU intervention contributes to the achievement of the OP objectives with a focus on tangible positive impact on the citizens and economy of Montenegro.

10. Sustainability

The implementation of the OP ESI pursues several key factors impacting the sustainability which relates to institutional and administrative capacities, legal framework, ownership of the beneficiaries at different levels including financial. All foreseen outputs contribute directly to the achievement of the sectoral policy objectives that have to be implemented in order to align with the EU acquis and overall, ESP strategic framework.

The implementation of the OP will produce sustainable results in the short and long run. It does not envisage establishment or financing of the new organisational units but provide support to beneficiary institutions and structures that are already in place, and currently require additional assistance in the comprehensive process of the effective and efficient management and implementation of the current OP with a focus on future ESF+. It is expected that all capacities, practices and ESP policy measures implemented within the programme will be incorporated as the standard working procedures of the daily and policy management and they will become a crucial and sustainable resource for the further EU accession process.

Furthermore, the sustainability will be ensured through the established and functional inter-institutional coordination mechanisms of the Managing Authority, Intermediary Bodies for Policy and Financial Management and relevant stakeholders involved in implementation of all areas of support as well as through acquired skills of those capacities that will lead to successful implementation of the different types of projects and grant schemes and improved mechanism for the next years. Specific knowledge on preparation of relevant documentation, both for programming and for implementation, gained through provision of expertise and/or trainings and coaching will ensure strengthened capacities and process throughout all beneficiaries and will be sustained for the future.

Moreover, setting up the operational inter-institutional and coordination mechanism for the implementation of the Youth Guarantee ensure full involvement of the relevant stakeholders with requested responsibilities and competences to guarantee the sustainability of YG measures implemented. Another strand of sustainability is ensured through an investment into a social dialogue, consultation of social partners and support to civil society organisations, youth organisation responsible for the outreach of the YG, providers of community-based social services and social enterprises which human and financial capacities should be enhanced and strengthened in order to guarantee inclusive reforms for employment and social policies anticipating and accompanying the impact on the labour market.

The evaluations will be carried out by experts or bodies, internal or external, functionally independent from the management and control system.

The mid-term evaluation will be carried out for learning purposes, with respect to assess the relevance, effectiveness and efficiency of the OP in the middle phase of the programme implementation.

Final evaluation will be carried out for accountability and learning purposes at various levels (including for policy revision), considering in particular the fact that some of the interventions implemented were introduced as a strategic sector policies which were piloted (e.g., Youth Guarantee, revision of ALMPM).

The evaluation reports shall be shared with all relevant parties. The IPA III beneficiary and the Commission shall analyse the conclusions and recommendations of the evaluations jointly decide on the follow-up actions to be taken and any adjustments necessary, including, if indicated, the reorientation of the support.

Indicative evaluation activities	Timing
Mid-term evaluation of the OP ESI	2027
Final evaluation of the OP ESI	Not later than three years after the end of the programming period.

8.3 Audit and Verifications

Technical audits for major projects are mandatory during the implementation.

Financial provisions related to audit and verifications, including technical audits if applicable, carried out by the IPA III Beneficiary should be included in the Area of support "Other support" as indicated in Section 4.2.2.

Without prejudice to the obligations applicable to contracts concluded for the implementation of this programme, the Commission may, on the basis of a risk assessment, contract independent audit or verification assignments for one or several contracts or agreements.

9. Strategic communication and public diplomacy

All entities implementing EU-funded external actions have the contractual obligation to inform the relevant audiences of the Union's support for their work by displaying the EU emblem and a short funding statement as appropriate on all communication materials related to the actions concerned. To that end they must comply with the instructions given in the 2022 guidance document *Communicating and raising EU visibility: Guidance for external actions* (or any successor document).

In particular, the recipients of EU funding shall acknowledge the origin of the EU funding and ensure its proper visibility by:

- providing a statement highlighting the support received from the EU in a visible manner on all documents and communication material relating to the implementation of the funds, including on an official website and social media accounts, where these exist; and
- promoting the actions and their results by providing coherent, effective, and proportionate targeted information to multiple audiences, including the media.

Visibility and communication measures shall be implemented, as relevant, by the national administrations entrusted entities, contractors, and grant beneficiaries. Appropriate contractual obligations shall be included, respectively, in financing agreements, delegation agreements, and procurement and grant contracts.

Data collection is driven by the indicators that have been included in the intervention logic describing the Operational programme. The IPA III Results Framework provided a defined set of specific indicators which were used during the preparation of OP ESI enabling to monitor and report the impact, outcome and output of each intervention. During programming and when needed, selected common framework indicators were complemented by additional indicators to monitor and report effectively on what the intervention concretely changed or improved during the implementation of the OP. Moreover, the national list of indicators providing information on various indicators introduced by strategic documents relevant to social and employment policies with the aim to collect relevant data and monitor the level of achievement of their objectives was elaborated which represents the basis for the performance assessment within the OP ESI. The PAF for monitoring the implementation of national strategies within employment and social policy sectors creates a solid monitoring and reporting framework with the description of roles and responsibilities of ESP stakeholders, indicators to measure ESP success and mechanisms for policy coordination and development procedures.

The process of data collection is managed by the MLSW, which collects data from all entities that implement the activities and prepares the annual implementation report towards the achievement of all the relevant indicators on the level of outcomes and outputs as included in the intervention logic.

The MLSW as the Beneficiary and the key stakeholder of the project/activities, will delegate their technical staff that will maintain operational contacts with the implementing partners (Contractors and other, if applicable). The responsible technical staff will be tasked to ensure that the implementing partner produces the project logframe in line with the activities leading to the completion of outputs under this OP ESI. The implementing partner will also have to design adequate monitoring and reporting procedures under the guidance of the responsible technical staff of the beneficiary institutions, taking into account the internal reporting division of roles and responsibilities and the indicators foreseen by the program.

The Sectoral Monitoring Committee, as foreseen in Article 53 of the Financial Framework Partnership Agreement, plays a key role in monitoring and reporting of the implementation of the Operational Programme.

On the basis of the reports provided by the Managing Authority prior to the meetings, the Sectoral Monitoring Committee it shall in particular:

- review the effectiveness, efficiency, quality, coordination and compliance of the implementation of the programmes;
- review the progress towards meeting the objectives, achieving the planned outputs and results, and assessing the impact and sustainability of IPA III assistance, while ensuring coherence with the policy dialogue, the related central and regional sector strategies and multi-country or regional activities in the IPA III beneficiary;
- review annual implementation reports, including financial execution of the programmes;
- examine relevant findings and conclusions as well as proposals for remedial follow-up actions stemming from the on-the-spot checks, monitoring, evaluations and audits if available;
- discuss any relevant aspects of the functioning of the management and control systems;
- discuss any problematic issues and actions;
- if necessary, consider or make proposals to amend programmes and take any other corrective action to ensure the achievement of the objectives and enhance the efficiency, effectiveness, impact and sustainability of IPA III assistance;
- review information, publicity, transparency, communication and visibility measures taken.

8.2 Evaluation

Having regard to the importance of the programme, a mid-term and a final evaluation will be carried out for the areas of support falling under this Operational Programme contracted by the IPA III beneficiary, and should be included in the Area of support "Other support" as indicated in Section 4.2.2.

8. Performance Measurement

8.1 MONITORING AND REPORTING

Monitoring on implementation of the Operational Programme will aim at collecting and analysing data to inform on progress towards achievement of planned results, to feed decision-making processes and to report on the use of resources.

The day-to-day technical and financial monitoring of the implementation of this Operational Programme will be a continuous process, and part of the implementing partner's responsibilities. To this aim, the implementing partner shall establish a permanent internal, technical and financial monitoring system for the programme and elaborate regular progress reports (not less than annual) and final reports.

Every report shall provide an accurate account of implementation of the Operational Programme, difficulties encountered, changes introduced, as well as the degree of achievement of its Outputs and contribution to the achievement of its Outcomes, and if possible, at the time of reporting, contribution to the achievement of its Impacts, as measured by corresponding indicators.

The Commission may undertake additional monitoring visits both through its own staff and through independent consultants recruited directly by the Commission for independent monitoring reviews (or recruited by the responsible agent contracted by the Commission for implementing such reviews).

Roles and responsibilities for data collection, analysis and monitoring:

In case the arrangements remain the same as during the IPA II period, the overall progress will be monitored through participation of various stakeholders, such as European Commission/EU Delegation, NIPAC, NAO, NAO SO, NF, OS as Final Beneficiary and other institutions and civil society organisations. More precisely, monitoring will be done through:

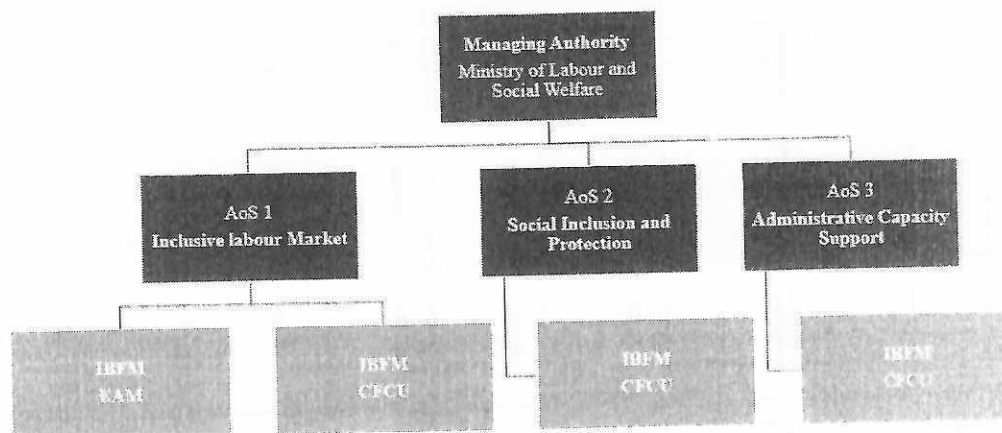
- Result Orientated Monitoring (ROM) system (led by DG NEAR): This will provide, as necessary and required, an independent assessment of the on-going or ex-post performance of the Action.
- IPA Beneficiary's own monitoring: IPA monitoring process is organised and led by the NIPAC, supported by the OS for OP ESI. NIPAC is the main interlocutor between the Montenegrin government and the European Commission regarding strategic planning, co-ordination of programming, monitoring of implementation, evaluation and reporting on the overall IPA assistance. NIPAC monitors the process of programming, preparation and implementation, as well as the sustainability and effects of programmes, aiming to improve these processes, ensure timely identification, remedying and alleviation of potential issues in the process of programming and implementation of Actions. Based on the annual report of the MLSW and Beneficiary of this Action, the NIPAC prepares regular monitoring reports for the Government and the European Commission based on the reports drawn up by the institutions responsible for implementation. It reports on the formulation of Action, the fulfilment of preconditions for the initiation of public procurement procedures, the implementation of Action, its sustainability and effects, and organises the process of evaluation.
- Self-monitoring performed by the EU Delegation: This is part of the annual assurance strategy process and is done based on the ex-ante risk assessment of actions/contracts that are considered riskier.
- Joint monitoring by DG NEAR and the IPA Beneficiary: the compliance, coherence, effectiveness, efficiency and coordination in implementation of financial assistance will be regularly (at least once a year) monitored by the IPA Monitoring Committee. It will be supported by Sectoral Monitoring Committees which will ensure monitoring process at sector level. The results of monitoring will be used in the policy-making process to propose programme adjustments and corrective actions.

7. Financial tables by areas of support and by year (including co-financing rates if applicable)

	2024 Year n				2025 Year n+1				2026 Year n +2				2027 Year n +3				TOTAL	
	EU contribution	IPA III beneficiary co-financing	Total expenditure		EU contribution	IPA III beneficiary co-financing	Total expenditure		EU contribution	IPA III beneficiary co-financing	Total expenditure		EU contribution	IPA III beneficiary co-financing	Total expenditure		EU contribution	IPA III beneficiary co-financing
Area of Support 1	1 300 000	229 412	1 529 412		5 400 000	952 942	6 352 942		6 000 000	1 058 824	7 058 824		7 000 000	1 235 295	8 235 295		19 700 000	3 476 473
Area of Support 2	0	0	0		1 000 000	176 471	1 176 471		1 600 000	282 353	1 882 353		2 000 000	352 943	2 352 943		4 600 000	811 767
Area of Support 3	200 000	35 295	235 295		400 000	70 589	470 589		1 000 000	176 471	1 176 471		1 000 000	176 471	1 176 471		2 600 000	458 826
TOTAL	1 500 000	264 707	1 764 707		6 800 000	1 200 002	8 000 002		8 600 000	1 517 648	10 117 648		10 000 000	1 764 709	11 764 709		26 900 000	31 647 066

The managing authority shall be responsible for legality and regularity of expenditure, sound financial management, programming, implementation, monitoring, evaluation, information, visibility, and reporting of IPA III activities.

Budget implementation tasks such as calls for tenders, calls for proposals, contracting, contract management, payments, and revenue operations, shall be entrusted to the following intermediate bodies for financial management: the Employment Agency of Montenegro (EAM) and the Ministry of Finance, Directorate for Finance and Contracting of the EU Assistance Funds/CFCU. They shall ensure legality and regularity of expenditure.

6.3 SCOPE OF GEOGRAPHICAL ELIGIBILITY FOR PROCUREMENT AND GRANTS

The geographical eligibility in terms of place of establishment for participating in procurement and grant award procedures and in terms of origin of supplies purchased as established in the basic act and set out in the relevant contractual documents shall apply, subject to the following provisions.

The Commission's authorising officer responsible may extend the geographical eligibility on the basis of urgency or of unavailability of services in the markets of the countries or territories concerned, or in other duly substantiated cases where application of the eligibility rules would make the realisation of this programme impossible or exceedingly difficult (Article 28(10) NDICI-Global Europe Regulation).

In that sense, the Working Group for development of the OP has been established gathering representatives of all relevant stakeholders across the public administration, NGO's, social partners and other stakeholders with the emphasis on the employment and social policy sector. Their principal role is in promoting and fostering employment and efficient social policies in Montenegro, providing reviews and comments on the successive emerging drafts of the OP.

The first meeting of the Working Group was held on the 5th of April 2023 gathering over 40 relevant representatives/stakeholders. The meeting was used as an opportunity to share the information with all involved actors on the current programming process of IPA III, as well as on both EU and Montenegro employment and social policy context. Since the OP drafting process literally began with this first meeting of the Working Group, it also served as an opportunity to present challenges in these areas, as well as relevant recommendations and give a very broad overview of interventions that should cover, based on the interventions selected from the strategic response and in line with the funds available. The meeting also served as a starting point for introducing the timeline of the OP drafting and intensive, more focused individual consultations that will take place in the months that followed.

In this sense, in addition to the meeting of the Working Group, separate meetings have been held in the course of the OP preparation with the representatives of public administration depending on the Area of Support of the OP and/or corresponding policies and future activities, as well as with the social partners.

The work on OP drafting was also supported by the experts engaged within the IPA 2020 technical assistance project "Improved evidence-based policymaking, implementation practices and coordination in the ESP sector and strengthened capacities to participate in ESF".

Special attention was given to including partners from civil society organisations to consider their specific needs. Members of Working groups had the opportunity to participate equally and make suggestions on the OP, comment on working materials and propose additions and changes within the OP.

6. Implementation arrangements

6.1 FINANCING AGREEMENT

In order to implement this programme, it is necessary to conclude a financing agreement between the Commission and Montenegro.

6.2 METHODS OF IMPLEMENTATION

The Commission will ensure that the EU appropriate rules and procedures for providing financing to third parties are respected, including review procedures, where appropriate, and compliance of the programme with EU restrictive measures²⁰.

Indirect Management with an IPA III beneficiary

This programme will be implemented under indirect management by Montenegro.

The managing authority responsible for the execution of the programme is Ministry of Labour and Social Welfare.

Awareness, knowledge and capacity will need to be strengthened of duty bearers to realize and of rights holders to demand rights. There is a need to foster stronger political will and enhance oversight to enhance the level of implementation of human rights obligations and for stronger accountability in case rights are not fulfilled. There was progress in implementing legislation, policies, strategies and plans to further the respect for human rights in the country, but challenges persist.

The OP ESI will strengthen capacities of national and local level government institutions, as well as civil society organisations, to provide essential services more efficiently. This will allow the concerned beneficiaries to be in a position to implement their human rights obligations and policy in an adequate manner. These actions are key to ensure that fundamental rights are effectively implemented, as this is not fully the case in practice yet. The OP ESI will address the most basic rights accorded by the Montenegrin Constitution, the EU acquis, the principles of non-discrimination on different grounds, gender equality and empowerment of women and girls, the right for decent, fair and safe working conditions, rights in areas of social protection both in terms of providing material conditions for the fulfilment of these rights as well as upgrading the ability of key institutions to recognise, assess, and engage rights holders.

4.3.4. Disability

As per OECD Disability DAC codes identified in section 1.1, this programme is labelled as D2. Given that persons with disabilities are central to the OP ESI, their perspectives were thoroughly consulted during the programming process of the ESP policy framework.

The Committee on the Rights of Persons with Disabilities noted with concern that “violence against persons with disabilities, particularly women and children, is prevalent and that effective measures to prevent violence, including sexual violence, in all settings and to monitor violence prevention, are lacking.” Overall, safeguarding policies/practices and family and community-based protection services for children and adults with disabilities are largely missing.

The persons with disabilities are considered as one of the most vulnerable groups in the labour market. Especially, women and girls with disabilities especially face great difficulties because of the prejudices that exist. Therefore, the OP ESI contributes to support public policies that aim at enabling all PwDs including women and girls with disabilities the conditions for an independent and self-sustaining life, the possibility to choose their private, professional or family life, the schools they will attend, the possibility to do ordinary jobs, to visit public and private places like everyone else and to enable society to benefit from their experience, ability and talent.

Within the *area of support 1 Inclusive labour market* the PWD will be offered an addressed ALMPM focused on improvement of their access and participation to the labour market, providing different type of support to increase their employability and retain in employment. Moreover, their professional rehabilitation and social integration will be addressed in OPS ESP through support of social entrepreneurship.

Within the *area of support 2 Social inclusion and protection* the planned activities for PwDs will be focused on better access and ensuring quality to community-based services.

4.3.5 Democracy

The implementation of the OP ESI will pursue the principle of the participatory democracy, pluralism and representative decision-making throughout all proposed interventions involving key stakeholders including social partners. The OP ESI has been prepared and will be implemented, monitored and evaluated through the widest possible partnership at the national, regional and local levels of relevant public authorities, and with economic, social and environmental partners and with representatives of civil society, organisations and bodies responsible for promoting equality in the labour market and society. The civil society organisations are considered primarily as organisations of social partners, associations, foundations and private institutions, but also academic and educational institutions and media. The main goal of supporting civil society organisations is to bring them into the decision-making process by enhancing their abilities in the fields of democracy and human rights, environmental protection, sustainable development and social support and health care. Furthermore, the

implementation and take a decision leading to better compliance with the principles. The actions implemented in relation to compliance with the horizontal principles will be reported in the annual implementation reports as well as in the progress reports submitted to the SMC.

- Compliance with the gender equality principle was ensured during programme preparation and will be overseen during the subsequent monitoring, reporting and evaluation stages. Where significant disruptions are found in the participation of men and women which are not related to the nature of the specific operation, efforts will be made to achieve balanced inclusion. The data collected about the programme participants will be broken down by gender and age. Evaluation and/or survey will be carried out focusing on the application of the gender mainstreaming principle.
- Financing the special studies and evaluation of the effectiveness and impact of the horizontal principles, including equal opportunities, equality between men and women and non-discrimination will be arranged
- Trainings focused on the role of the principle of gender equality and non-discrimination in the context of OP ESI will be organised. The trainings will target different representatives at various levels - Managing Authority, Intermediate Bodies, representatives of the Monitoring Committee, the social and economic partners, NGOs, CSO, beneficiaries.
- Design and dissemination of manuals presenting good practices and basic principles of equal opportunities, gender equality and non-discrimination will be conducted.
- Advising beneficiaries on how to incorporate the principle of equal opportunities, gender equality and non-discrimination in their project proposals will be addressed.
- Incorporating the principles in the process of selection and evaluation of projects and activities to be financed from SOP ESI will be ensured.

The projects co-financed from OP ESI must respect the principle of gender equality as well as the empowerment of women and girls and show significantly positive impact on equality of opportunities. Projects must not discriminate and thus exhibit a negative contribution to equal opportunities or gender equality; neutral effect can only be justified in exceptional cases. These principles must be applied in all projects, if necessary, also using the introduction of balancing measures and activities aimed at support of disadvantaged groups.

4.3.3. Human Rights

Montenegro has made strong legal and policy commitments at the global, regional and national level to guarantee sustainable development and the rights of its people and has an ad hoc Government structure for reporting to the UN human rights mechanisms and follow-up to their recommendations. Moreover, Montenegro adopted a national recommendation tracking database in 2019, which aims to support enhanced planning and monitoring of the implementation of recommendations by UN human rights mechanisms, and to support progress reporting to the UN bodies. As a member of the Council of Europe, Montenegro is subject to the jurisdiction of the European Court of Human Rights and cooperates with bodies of the Council of Europe.

There is a significant progress in implementing legislation, policies, strategies and plans to further the respect for human rights in the country, but challenges persist and more needs to be done to ensure these rights are fully implemented in practice. Discrimination against minorities, including women and girls belonging to minority groups, children, persons with disabilities and other vulnerable groups remains an important challenge that needs to be tackled.

The OP ESI follow an approach based on human rights which places the principles of non-discrimination and inequalities into the centre of the measures to be implemented. This includes helping the participants to exercise their human rights, participate in decisions concerning them and seek redress when their rights are violated. As Roma and Egyptians continue to be among the most marginalized and deprived communities in Montenegro, experiencing high levels of discrimination, social exclusion and deprivation, both areas of support will ensure that the protection and promotion of human rights will be secured and respected during the implementation of the proposed measures in the OP ESI.

The OP ESI will support the demand for skills in the context of the transition to e.g., low-carbon economy, providing support for acquisition of new skills in line with the new improvements in the fields of sustainable development envisaged throughout traineeship programmes (acquiring practical working knowledge and skills, including green and digital skills).

4.3.2 Gender equality and empowerment of women and girls

As per OECD Gender DAC codes identified in section 1.1, this programme is labelled as significant objective.

Gender equality and the empowerment of women and girls are prerequisites to the realisation of the 2030 Agenda for Sustainable Development. Gender mainstreaming remains the primary means to achieve gender equality. As per OECD Gender DAC codes identified in section 1.1, the OP is labelled as G1. This indicates that OP ESI should be guided by principle of gender equality and the empowerment of women and girls, and should seek to protect the women's and girl's rights in line with National Strategy for Gender Equality 2021 - 2025 and relevant Action plan, in line with EU standards (EU Gender Action Plans, relevant Council regulations and international conventions), as follows: a) focus on gender-transformative approach promoting the change in social attitudes and balance of powers which disadvantage women and girls are facing; b) using gender analysis available and integrating them into the proposed OP ESI; c) applying gender-sensitive and sex-disaggregated indicators and statistics (when available) to monitoring and evaluation of all interventions implemented.

The gender equality and the empowerment of women and girls is applied throughout the whole stages of the OP ESI including the programming, implementation, monitoring and evaluation. The target group mainly includes women who are disadvantaged in accessing the labour market and obtaining work due to their sex/gender/minority/ethnic/religion, economically and socially deprived women living in rural areas as they face multiply discrimination. Another group includes women/girls threatened by domestic violence, and women/ girls with accumulated disadvantages, with a special attention to the specific situation of Roma women and girls.

These two groups form the target groups for the *Area of support 1 Inclusive labour market* through implementation of YG and ALMPM focusing on activating and integrating in employment of those who are long-term unemployed and inactive, to acquisition of skills for job seekers with low educational levels over 29 years old, as well as persons not in education, or in employment.

Within the *Area of support 2 Social inclusion and protection* the measures will include the implementation of existing legal, standardized services by focusing on their expansion with the aim of improving the quality and availability of non-institutional social services as the best mechanism for preventing the institutionalization of vulnerable groups.

The principle of equal opportunities and non-discrimination will be applied to ensure equal access for all people to job, training and related services, to eliminate and prevent discrimination and barriers that lead to isolation and exclusion from social and professional life, and on the basis of such social categories, as sex / gender, age, disability, race, ethnicity, religion, sexual orientation, etc.

Furthermore, in order to ensure that the Managing Authority is able to implement effectively the principles of gender equality and empowerment of women and girls, equal opportunities and non-discrimination, the following procedures are envisaged:

- The principles of equal opportunities, gender equality and empowerment of women and girls and non-discrimination are subject to monitoring and evaluation at individual project as well as outcome and impact level. Reporting will be made applying the impact, outcome and output indicators set at the relevant level of the operational programme related to reporting or the impact assessment.
- Appropriate gender indicators will be developed at the design phase of a programme and will be monitored throughout the programme to determine the extent to which the intended policy intention is being realised during implementation. In case of need, the indicators may be reviewed.
- The monitoring data will be reported and presented at each meeting of the Sectoral Monitoring Committee (SMC) so that the SMC members will be able to discuss the issues which may deter quality programme

The Managing Authority, to ensure the contribution to the mainstreaming policies, during the preparation and implementation of the programme, may envisage the following procedures to be applied:

- The proposed actions are designed in a way to assess, address and mainstream gender equality, with special consideration to combatting all forms of sexual and gender-based violence, promoting gender equality and empowering girls and women.
- The OP ESI will only support projects that respect the mainstreaming principles, are consistent with its aims, or directly contribute to the achievement of its objectives. To apply the horizontal mainstreaming principles (HMP) efficiently, *this principle will form a condition for the provision of aid specified in the relevant call for proposals* and defined in more detail in the relevant management documentation of the OP ESI. The application of the HMP as a condition for provision of aid will be verified at a project level in the process of evaluation and selection of projects. The process of fulfilment of the HMP will be monitored, at a project level, using monitoring reports that will include outputs containing information on the horizontal mainstreaming principles, as well as by on-the-spot checks and follow-up evaluation of contribution to horizontal mainstreaming objectives.
- Ensuring that providing consultation and information to relevant stakeholders and beneficiaries will address green agenda, gender equality policy, equal opportunities, protection against discrimination based on any ground, empowerment of women and girls and human rights whenever possible.
- The requirement for promoting environmental protection, sustainable development agenda, gender equality, equal opportunities, etc. will be ensured in OP ESI through information and publicity campaigns.
- Applicants applying for assistance will be expected during the evaluation process to demonstrate the project is aligned with the principles of green mainstreaming, gender equality policy, equal opportunities, protection against discrimination based on any ground, empowerment of women and girls and human rights. The guidelines/instructions to beneficiaries on how to incorporate the mainstreaming principles in their project proposals will be developed and disseminated.
- It is foreseen that targeted studies and evaluations focused on the impact, efficiency, effectiveness and expandability of the actions included in the mainstreaming principles will be conducted, in particular, environmental protection and climate change, gender equality and empowerment of women and girls, equal opportunities for PwDs and Roma & Egyptians.
- Special attention will be focused on operations linked to mainstreaming policies (environmental protection and sustainable development, gender equality policy, human rights, etc) in the annual implementation reports of the OP ESI.
- The impact of the OP ESI on mainstreaming policies (green agenda, environmental protection, sustainable development, gender equality and empowerment of women and girls, human rights) will be considered as part of the OP ESI evaluation.
- Ensuring all data for monitoring and reporting of the SOP ESI implementation will be always broken down by gender and age.

4.3.1 Environmental Protection, Climate Change and Biodiversity

As part of a broader obligation to sustainable development, the EU has a longstanding commitment to addressing environmental concerns in its assistance programmes. The OP ESI does not pursue specific objectives as regards the environment and climate change. The OP is soft and will not negatively impact or jeopardise the environment.

The proposed interventions within the OP will not directly impact the environment, so environmental screening, including for climate change and biodiversity impacts, was not undertaken at the level of activities. However, green mainstreaming will be taken as a horizontal issue under the OP as there are specific interventions in which environmental protection and sustainable development will be promoted.

- Trainings for institutions in implementation and application of occupational health and safety measures such as measures against effects of biological, chemical, carcinogenic, and mutagenic substances, health at work in agriculture, protection of employees when handling asbestos, health and safety measures against the effects of noise etc.
- Promotional activities related to the health and safety at work aimed at both to employers and employees (seminars, workshops, training, roundtables, panel discussions).

Delivery methods: Service contract

Approval of the criteria for selecting operations will be decided by the relevant authorities. Main principles will include at least the following:

- Relevance and contribution of the action for the realisation of the Programme objectives,
- Contribution to the Programme indicators,
- Quality and feasibility of the action,
- Clearly defined needs of the target groups related to the Programme objective,
- Financial and operational capacity,
- Complementarity with other actions within the specific policy area.

End recipients and target groups:

Target groups are the following:

- Ministry of Labour and Social Welfare staff
- Social partners (employers' organizations and trade unions) staff
- Institutions in the field of health and safety at work staff
- Labour Inspectorate staff

The end recipients include:

- Ministry of Labour and Social Welfare

Conditions: All needed conditions for the start of the activities have been met.

4.2.3 INDICATIVE LIST OF MAJOR PROJECTS PER EACH AREA OF SUPPORT

As a 'Major project' relates to a project comprising a series of works, activities or services which is intended to accomplish a definite and indivisible task of a precise economic or technical nature, the OP ESI does not contain any such project.

4.3 Mainstreaming

The OP ESI fully reflects the policy framework and general principles of the IPA III Regulation and, in particular, is in line with the Art. 6.2. of this regulation, directly contributing to mainstreaming the horizontal priorities of climate change, environmental protection, human rights and gender equality. In that context, the OP ESI follows the multidimensional pathways to sustain progress on SDGs 2030 of "leaving no one behind" and will promote integrated actions on supporting vulnerable segments of population that will result in co-benefits and meet multiple objectives of SDG in a coherent way.

The OP is addressing the interlinkages between Sustainable Development Goals, taking into consideration more sustainable, inclusive, gender responsive and green pathways in supporting the most vulnerable in the society (young, women, Roma & Egyptians, low skilled, PwDs, etc).

- Development of the clear monitoring and evaluation framework (clear set of indicators to measure the programme's success, with clearly assigned responsibilities of each public administration institution, including on how the data should flow within and between the stakeholders and how the gathered data will be used in making decisions).
- Strengthening the interinstitutional and interdepartmental cooperation. Through the institutional capacity building process, stakeholders will enhance their capabilities in areas such as: legal frameworks, different managerial and organizational aspects of the CG programme's activities within all stakeholders, human resources, monitoring and evaluation methodologies (experts who work with children in education and social welfare system, at both national and sub-national level, decision makers, civil service members etc).

Delivery methods: Service contract

Approval of the criteria for selecting operations will be decided by the relevant authorities. Main principles will include at least the following:

- Relevance and contribution of the action for the realisation of the Programme objectives,
- Contribution to the Programme indicators,
- Quality and feasibility of the action,
- Clearly defined needs of the target groups related to the Programme objective,
- Financial and operational capacity,
- Complementarity with other actions within the specific policy area,

End recipients and target groups:

Target groups are the following:

- National authorities in charge for the NP ECG

The end recipients include:

- Ministry of Labour and Social Welfare

Conditions: Realisation of preparation activities related to the first preparation of the NP ECG must be well coordinated with activities within the programme.

Output 3.3. Strengthened capacities of labour institutions and social partners in aligning and implementation of its policies with the *acquis communautaire*

1) Support in the alignment and implementation of aligned policies with *acquis communautaire*

Support will be given for the alignment of the labour policies, including health and safety at work policies with *acquis communautaire*, together with investments in the capacities for the implementation of the aligned policies, according to the needs.

Expert assistance and capacity building is planned in the following areas:

- Support in the harmonisation and implementation of the laws, by-laws and strategies regulating labour market and labour issues.
- Supporting the work of the tripartite Economic and Social Council, capacities for policy assessment and expertise for monitoring the impact, capacity building of social partners for effective collective bargaining, their stronger involvement in the decision-making process on the national level, development of specialised competencies for monitoring of policies at all levels, building capacities for partnerships (social partners and authorities) including conducting bi- and tri- partite negotiation techniques, advocacy, and other relevant skills.
- Strengthening the capacities of the Labour Inspection in implementing *acquis* policies, more specifically provision of trainings to inspectors in all areas of their work (labour relations and employment)

management, consultancy services with the aim of strengthening the control mechanisms required for the “waiving the ex-ante controls”, organisation of monitoring activities including SMC meetings and on the spot visits, visibility of the OP ESI through information days, production of promotional materials and communication campaigns, financing of the services to improve working conditions of the Managing Authority (rental costs, operational cost and necessary equipment).

Support will be given for the preparation of the future ESF+ “project pipeline” with the view of strategic direction for the ESP policy development aligned with the EU policies and standards.

Delivery methods: Service contract, Supply contract

Approval of the criteria for selecting operations will be decided by the relevant authorities. Main principles will include at least the following:

- Relevance and contribution of the action for the realisation of the Programme objectives,
- Contribution to the Programme indicators,
- Quality and feasibility of the action,
- Clearly defined needs of the target groups related to the Programme objective,
- Financial and operational capacity,
- Complementarity with other actions within the specific policy area.

End recipients and target groups:

Target groups are the following:

- Managing Authority staff
- NAO staff
- National IPA Coordinator staff
- Audit Authority staff
- IBFM staff

The end recipients include:

- Ministry of Labour and Social Welfare

Conditions: Realisation of AD2024 activities and SBS activities related to Technical Assistance capacity building must be well coordinated within the proposed activities within the programme.

Output 3.2. Strengthened capacity of national authorities for effective preparation, planning, coordination, and monitoring of the implementation of the National Action Plan for the implementation of the European Child Guarantee (NAP ECG)

1) Support in the preparation, planning, coordination, and monitoring of the National Action Plan for the implementation of the European Child Guarantee

In the preparatory actions preceding the programme implementation, support will be provided for the preparation of the first draft of the ME National Action Plan to implement the EU Council recommendation on establishing a European Child Guarantee. Follow on the extent of the results from the preparatory actions, the support will be given to the following activities:

- Finalisation of the National Action Plan for Child Guarantee activities (*if needed*),

- **Chapter 22: Regional Policy and Coordination of Structural Instruments** – includes recommendations on the institutional framework for preparing future Cohesion Policy programmes and on administrative capacity, which requires strengthening.

Outcome: Increased country's readiness under the relevant acquis chapters in accession negotiations

Typologies of outputs: For achievement of stated outcome within this area of support, the following outputs will be accomplished:

- 3.1. Improved EU funds management and control system in the employment and social inclusion sector in accordance with EU requirements
- 3.2. Strengthened capacity of national authorities for effective preparation, planning, coordination, and monitoring of the implementation of the National Action Plan for the implementation of the European Child Guarantee
- 3.3. Strengthened capacities of labour institutions and social partners in aligning its policies with the *acquis communautaire*

Impact, outcome, and output indicators (incl. baselines and targets):

<u>Indicator</u>	<u>Baseline 2022</u>	<u>Target 2032</u>	<u>Source</u>
OUTCOME			
% of EU funds absorbed under OP	0	≥ 90 %	Annual implementation reports
OUTPUT			
Number of operations completed	0	7	Annual implementation reports
Number of calls for project proposals in the ESF+ pipeline	0	25	Annual implementation reports
Number of ME administrations revising their policies and plans for planning the NAP CG measures and activities	0	18	Annual implementation reports
Number of government, workers and employers' organization representatives trained by the EU-funded intervention	0	45	Project reports/ MLSW

Type of activities

Output 3.1. Improved EU funds management and control system in the employment and social inclusion sector in accordance with EU requirements

Context:

In the preparatory activities, support will be given to the overall preparation and development of the system for the use of Cohesion Policy, including staff capacity building in general and ensuring retention policy. In parallel, also through the preparatory actions, institutions implementing ESP policies will be supported through training and upskilling activities.

Description of eligible activities, including major projects:

1) Technical Assistance for implementing and managing the OP ESI and preparation for the ESF+

Supporting the preparatory activities for capacity building of IPA III system and establishment of the future management and control system for Cohesion policy, complementary actions are planned within this Programme.

Technical Assistance activities will include specific and tailor-made trainings, in project preparation, tendering, evaluation, contract management and monitoring of IPA III interventions for the Managing Authority, National IPA Coordinator (NIPAC), National Authorising Officer (NAO) and intermediate bodies for financial

- Quality and feasibility of the action,
- Clearly defined needs of the target groups related to the Programme objective,
- Financial and operational capacity,
- Complementarity with other actions within the specific policy area,
- Sustainability of the action.

End recipients and target groups:

Target groups are the following:

- MNE administration staff (police, health, social welfare centres, judiciary, prosecution)
- MLSW staff
- Service providers staff

The end recipients include:

- MLSW

Conditions: Adoption of the revision of the Law on Social and Child Protection.

AREA OF SUPPORT 3: ADMINISTRATIVE CAPACITY SUPPORT

Rationale: To fully leverage the IPA III Programme in Montenegro and optimize its impact, it is necessary to enhance the whole IPA III management and control system but also the capacities of the institutions responsible for labour, employment, and social protection in aligning its policies with the *acquis communautaire*.

Those institutions will be in the future an important element in the implementation of ESF+ and key driving factors in achieving progress on the European Pillar of Social Rights Action Plan targets. In the preparatory activities, interventions are planned for the overall support to the management system for IPA III and preparation for the Cohesion Policy instruments, including building capacities of the staff. In parallel, in preparatory actions, institutions implementing ESP policies will be supported, including Employment Agency (EAM) as an important organisation for the future ESF+ implementation. Compared to IPA structures and responsibilities, Cohesion Policy instruments will mean an increase in responsibilities. In that sense, leaning on the actions of the preparatory activities, support will be given for further adjustment and development of the system to effectively address the new challenges and prepare the country for the shared management functions and responsibilities, including consolidating the capacities of central, regional, and local bodies in ESP area. Also, support to the public beneficiaries of IPA III to prepare for the ESF+ participation is extremely important, especially in connecting their policy reform processes with the potential project proposals for the ESF+ future programme.

Improving capacities of ESP institutions in general is crucial for effective delivery of its policies and aligning to the EU standards and requirements. Thus, support in establishment and implementation of the Child Guarantee programme will be supported through this programme. Also, with the view of strengthening the social dialogue in Montenegro and providing support to the institutions in aligning its policies and processes with *acquis communautaire*.

Applicable EU legislation: Montenegro 2023 Report

- **Chapter 2:** Freedom of movement for workers includes recommendations related to the administrative and technical capacity of the Employment Agency and structures to implement the *EU acquis* in this area;
- **Chapter 19:** Social policy and employment – reform the provision of active labour market policy measures and EAM as key institution in this area, implement Roadmap of reforms on social assistance and social and child protection;

- Clearly defined needs of the target groups related to the Programme objective
- Financial and operational capacity
- Complementarity with other actions within the specific policy area
- Sustainability of the action.

End recipients and target groups:

Target groups are the following:

- Children and young people without parental care
- Children with disabilities
- Persons with disabilities
- People at risk of poverty
- Addicts
- Trafficking victims
- Elderly
- Homeless
- Victims of domestic and gender-based violence
- Other vulnerable groups at the risk of poverty

The end recipients are the following:

- Social service providers

Conditions: Adoption of the revision of the Law on Social and Child Protection, the National Social and Child Protection Strategy, adoption of the Deinstitutionalization Strategy. Adoption of the revised Transformation Plans for social institutions and support to the preparation of various bylaws and procedures as a precondition for further deinstitutionalization.

Output 2.2. Strengthened capacities of the authorities for the implementation of the GBV policies

Description of eligible activities, including major projects:

- 1) Support in the preparation of relevant legal documents (bylaws) in the area of GBV policies and capacity building of authorities

Through the programme intervention, preparation of the relevant bylaws and other legal documents will be supported, after the amendment of the Law on Social and Child Protection, that will recognise gender-based violence specific services. In addition, new standards for all specialised services for GBV in alignment with Istanbul Convention will be prepared to ensure quality of services that will be provided in the future. Additional efforts need to be made to ensure effective implementation of legislation, access to justice, and enforcement of rights in administrative and judicial proceedings, for GBV victims.

Capacity building and training is planned for the staff employed in the GBV related institutions, such as MLSW, centres for social welfare, judiciary and prosecution, police, health institutions and service providers. Awareness raising campaigns on the GBV and violence against women will be supported to increase knowledge and understanding on this important topic.

Delivery methods: Service contract

Approval of the criteria for selecting operations will be decided by the relevant authorities. Main principles will include at least the following:

- Relevance and contribution of the action for the realisation of the Programme objectives,
- Contribution to the Programme indicators,

Type of activities

Output 2.1. Quality social services implemented in the new regional/local areas and residential institutions transformed

Context

Through preparatory actions before the start of the programme implementation, the Roadmap for reforms of social assistance and social and child protection services will be supported, with investments in the legal and institutional framework for the provision of effective and efficient social protection coverage, strengthening the capacities for social protection programmes, systems, policy implementation, together with the improvement of licencing process, and institutions, preparation, and reassessment of the Transformation plans for social institutions within the deinstitutionalisation process. Support is also planned for the development of various bylaws and procedures that are regulating norms and standards for providing services that do not have residential character with the aim of prevention of further institutionalisation. Based on the planned policy reform, OP ESI programme will invest in the provision and extension of services stemming from the adapted institutional and legal framework, throughout Montenegro.

Description of eligible activities, including major projects:

1) *Implementation of social services at the regional and local level*

The program will support the implementation of existing legal, standardized services by focusing on their expansion with the aim of improving the quality and availability of non-institutional social services as the best mechanism for preventing the institutionalization of vulnerable groups.

Vulnerable groups, such as children and young people without parental care, including Roma children, children with disabilities, persons with disabilities, addicts, trafficking victims, GBV victims, domestic violence victims, pregnant women, or single parents without family support and others at risk of poverty, will be supported through various support services in everyday living and at the community level. Services include organized housing for PWD, personal assistance, sign language communication intermediaries, assistance in-home, day-care centres, and other services stemming from the Law on Social and Child protection. In addition, investments will include therapeutic and counselling services such as therapy, counselling, SOS telephone and other services aimed at overcoming crisis situations and services to victims of family-based and gender-based violence.

Services will be implemented by accredited social service providers in accordance with the proscribed standards and quality assurance criteria.

2) *Transformation of residential institutions*

This activity will support the process of transformation of residential institutions in Montenegro.

Activities will be aimed towards residential institutions that are prepared for the DI process and have newly developed or modernised plans for transformation. Plans for transformation will be supported through preparatory activities within the AD 2024.

The emphasis will be on the transformation process that also includes development and implementation of services in the local community related to supported organized housing, strengthening of family reintegration, small group homes, day-care centres, homecare, rehabilitation programs for deinstitutionalized users, implementation methodologies for the transformation process and deinstitutionalization, advisory services and assistance to families, as well as provision of individual and group counselling.

Delivery methods: *Grant(s)*.

Approval of the criteria for selecting operations will be decided by the relevant authorities. Main principles will include at least the following:

- Relevance and contribution of the action for the realisation of the Programme objectives
- Contribution to the Programme indicators
- Quality and feasibility of the action

Although the share of children living in residential institutions has fallen in recent years, children are still being institutionalized due to a lack of emergency and specialised foster care and support, which means that residential institutions are often the only alternative in emergencies.

Non-governmental organizations play an expanding role in the provision of services for the elderly, but, as for all social services, their financing structure is often unsustainable due to donor dependency and the lack of multiyear financing.

Through this programme, support will be provided for widening of existing services in the community and deinstitutionalization of residential institutions and their users. Supporting the transformation and modernization of residential institution will include development of programmes to support children and youth without parental care, persons with disabilities and other vulnerable groups.

Investing in these activities will help overcome the existing challenges, strengthen the social protection and inclusion sector, and ensure effective support for vulnerable groups. By allocating resources to these areas, Montenegro can improve the accessibility, quality, and impact of social services, ultimately enhancing the lives of children, persons with disabilities, and in general, those at risk of poverty and social exclusion.

Applicable EU legislation: Montenegro 2023 Report, Recommendations for EU Acquis Chapter 19: Social Policy and Employment include the reform of the social protection system based on the Roadmap of Social Protection Reform and adoption and implementation of the Strategy on De-institutionalisation and Strategy for the social and child protection; Recommendations for EU Acquis Chapter 23: Judiciary and Fundamental Rights

Outcome: Improved access of quality social services provided to vulnerable groups (children and young people without parental care, including Roma children, persons with disabilities, addicts, gender-based violence and domestic violence victims etc.)

Typologies of outputs: For achievement of stated outcome within this area of support, the following outputs will be accomplished:

- 2.1. Quality social services implemented in the new regional/local areas and residential institutions transformed.
- 2.2. Strengthened capacities of the authorities for the implementation of the GBV policies.

Impact, outcome, and output indicators (incl. baselines and targets):

<u>Indicator</u>	<u>Baseline 2022</u>	<u>Target 2032</u>	<u>Source</u>
IMPACT			
Quality of Service Delivery	2.5	3	SIGMA
OUTCOME			
No of social services operating in accordance with standards	116	160	Annual implementation reports/MLSW data
OUTPUT			
Number of social service providers supported by the EU funded interventions	0	18	Project reports/MLSW data
No of vulnerable persons provided with EU support (disaggregated by sex, age, vulnerable group, location)	0	180	Project reports
No of MNE administration staff trained for the GBV policies	0	50	Project reports

Investment in strengthening of the social entrepreneurship sector is also an incentive for the increase of social innovation activities.

Delivery methods: Grant(s)

Approval of the criteria for selecting operations will be decided by the relevant authorities. Main principles will include at least the following:

- Relevance and contribution of the action for the realisation of the Programme objectives,
- Contribution to the Programme indicators,
- Quality and feasibility of the action,
- Clearly defined needs of the target groups related to the Programme objective,
- Financial and operational capacity,
- Complementarity with other actions within the specific policy area,
- Sustainability of the action.

End recipients and target groups:

Target groups are the following:

- Social enterprises employees, including vulnerable groups in the social enterprise,
- Social enterprises

The end recipients include:

- Social enterprises, including civil society organisations, cooperatives, entrepreneurs,
- Other legal entities that want to start business activities according to social enterprise principles.

Conditions: The adoption of the legal framework on Social Entrepreneurship and establishment of the Register is a precondition for implementing the activities.

AREA OF SUPPORT 2: SOCIAL INCLUSION

Rationale: The social protection and inclusion sector in Montenegro still encounters significant challenges related to human resources and the capacities to be able to fully implement the ongoing reforms.

Montenegro exhibits a significantly higher proportion of individuals, standing at 38.9% (2021), who are at risk of poverty and social exclusion compared to the European Union (EU) average of 21.7% (2021). Furthermore, a concerning 45.5% (2021) of children in Montenegro face the same risk, in contrast to the EU average of 24.4% (2021). These figures highlight the need for additional support and resources in the country.

In the forthcoming period there is an expectation that the system will start with the reform process based on the Roadmap of reforms of social assistance and social and child protection services in Montenegro.

Within the preparatory actions, support will be given for strengthening of the whole social protection system in order to increase its quality, availability, and accessibility to the most vulnerable groups. Reforms in the legal and institutional ecosystem are crucial for the next step, which is the implementation of social services on the local and regional level planned through this programme.

Currently, social services provided at the local level continue to be underfunded, affecting their ability to meet the needs of the population together with the lack of investments in the de-institutionalization process. Addressing these issues is crucial to ensure effective support for vulnerable groups. In addition, unfavourable demographic trends, and aging population together with the seasonable inflow of population (large number of tourists during summer seasons) put additional strain on the availability and accessibility of services. The main reason for the high degree of institutionalised vulnerable groups is the lack of accessibility of community-based services throughout the territory of Montenegro.

- Quality and feasibility of the action,
- Clearly defined needs of the target groups related to the Programme objective,
- Financial and operational capacity,
- Complementarity with other actions within the specific policy area,
- Sustainability of the action.

End recipients and target groups:

Target groups are the following:

- Roma and Egyptian population
- Persons with disabilities
- Unemployed women
- Long-term unemployed
- Unemployed with a lower level of qualifications
- Other vulnerable groups in the labour market
- Employment Agency staff
- Employment Agency

End recipients are the following:

- Adult education training providers (institutions)
- Entrepreneurs, employers
- Unemployed persons starting their business
- Employment Agency

Conditions: Revision of the legal framework governing employment promotion and reorganisation of the functional organisation and staffing levels of the Agency.

Output 1.3. Improved ecosystem for social entrepreneurship

Description of eligible activities, including major projects:

1) Supporting the development of new and existing social enterprises

After the formal recognition of the social entrepreneurship sector with adoption of the relevant legal framework and the establishment of the register supported by the preparatory actions preceding the start of the programme implementation, funding will be provided to establishment of new social enterprises, to entities that, regardless of their legal form, want to start business activities according to social enterprise principles.

Additionally, support will be provided for further development of existing social enterprises in the country in increasing their business activities and at the same time enabling new employment opportunities for vulnerable groups. However, these social enterprises will have to undergo a formal recognition process once the legal framework is in place.

Activities that will be supported include development of internal procedures (statute) and registration of the social enterprise in the national Registry for those entities that want to start their business according to social entrepreneurship principles or those already operating but need to go through a validation process to be able to register. Moreover, investments are planned for strengthening the capacities of social enterprises employees through training activities, procurement of equipment, renovation, marketing activities, development of new business models and plans, products and/or services, providing services and employment and mentoring support to the vulnerable groups employed in social enterprises.

potential bottlenecks. Services and measures will be combined depending on the specific individual case of a person and their barriers to employment.

Inclusion of vulnerable groups in the labour market depends on the good cooperation between EAM and other institutions, such as social services. Passive labour market measures and benefits will sometimes go hand in hand with active labour market measures to address social inclusion barriers.

Support to permanent season workers will be established as a newly developed ALMP measure aimed at mitigating precariousness in seasonal work to be able to prevail periods of reduced activation that will include financial support to workers and employers for the period of decreased activation.

Balanced regional accessibility of the ALMPs will be ensured during implementation.

2) *EAM operational capacities and processes*

In parallel to the delivery of ALMPs, EAM human resources structure and business processes will be adjusted to **strengthen individualised service delivery and management.**

Although the EAM capacity to provide employment services and programmes has improved over the years, several structural challenges remain and need to be addressed. Within the preparatory actions before the programme implementation starts, revision of design, targeting and modalities of implementation of ALMP measures will be done jointly with the start of the organisational and process reforms. Also, new or reformed ALMP measures will be created, based on which development or further restructuring of internal business processes will be supported through this programme. Improvement of the processes will take into account specific and multiple barriers that vulnerable groups often face and their need for specialised support and individualised approach.

New or already existing but reformed processes supported through the programme will include new approaches to profiling and segmentation of vulnerable groups, skills-based profiling tools and assessment processes, counsellor-supported services and protocols, forecasting tools, self-assessment tools for assessing competencies of vulnerable groups followed by the establishment of an integration plan and activation programmes together with the development of the system for monitoring of the inclusion of vulnerable groups in ALMPs outcomes.

In addition, support will be provided to strengthening the human capacities in EAM and improving staff skills for working with specific marginalised groups (Roma, PWD, long term unemployed etc.).

To be able to increase accessibility of services and delivery to vulnerable groups, equipping of employment centres to improve the working conditions will be supported in line with accessibility, health, and safety standards. Also, although the ICT development of the EAM system will be initiated through preparatory actions, further upgrade of the system will be supported through the programme to support newly developed business processes and to continue digitalisation of providing services to clients leaning on the already developed modules. Support will be provided for establishment of monitoring mechanism that will enable evidence-based design and adjustments of the active labour market policy measures. Fine-tuning of the monitoring system and additional interoperability and data sharing between public institutions, not already carried out within previous interventions, will require upgrading of the EAM ICT platform as well as strengthening internal human resources dealing with data.

Delivery methods: *Grant(s), service contract(s), supply, twinning.*

Service contracts and grant(s) will be provided for a delivery of ALMP measures and services to broaden the extent of the active labour market measures and EAM services according to the needs of vulnerable target groups.

Service contracts and grant(s) is awarded via EAM as Contracting Authority to the end recipients.

Approval of the criteria for selecting operations will be decided by the relevant authorities. Main principles will include at least the following:

- Relevance and contribution of the action for the realisation of the Programme objectives,
- Contribution to the Programme indicators,

- Employment Agency

Conditions: Conditions for the start of the activities are under way. YG Implementation Plan 2023-2026 as a key strategic document has been prepared and is planned to be adopted by the Government. Also, preparatory activities for the EAM reorganisation are under way, its capacity to implement the Youth Guarantee will be strengthened to enable it to fully implement YG programme. Reforms for the effective YG implementation include the revision of the legal framework governing employment promotion, that is planned for the year 2024. YG pilot project will start in 3 regions in Montenegro from the year 2025, after which it will be implemented nationwide. This allows for the gradual increase in scale of the actions. EAM will steadily increase its resources for implementation of the YG programme throughout the implementation period of this programme. A detailed plan will be presented in the grant application.

Output 1.2. Improved employment and skills of vulnerable groups in the labour market through ALMPs and improved EAM operational capacities and processes

Description of eligible activities, including major projects:

- 1) Implementation of the ALMP measures and services for vulnerable groups, with the special emphasis on RE population, PWD, long term unemployed, women and persons with low level of qualification

With the aim of increasing the employment rate in Montenegro, investments are planned for the implementation of **active employment policy measures and targeted EAM services with the emphasis on vulnerable and marginalised groups**, such as long-term unemployed, persons with a lower level of qualifications, older workers, Roma and Egyptian population, persons with disabilities, unemployed women, beneficiaries of guaranteed minimum income and others identified as vulnerable in the labour market according to the national definition stemming from strategic documents. Revision of design, targeting and modalities of implementation of ALMPs will be implemented to reflect the labour market situation and needs of the vulnerable groups within the preparatory activities prior to the programme implementation, together with upgrading of the EAM services (individualised approach, activation measures, individualised case management).

In general, EAM will offer a range of **active labour market measures for vulnerable groups** depending on their needs. The range of ALMPs includes direct employment measures such as: self-employment (support intended for unemployed persons to start their business together with mentoring support), employment subsidies, training measures (upskilling and reskilling) in adult education institutions or with employers as a job training, traineeship programmes (acquiring practical working knowledge and skills, including green and digital skills), entrepreneurship subsidies (creation of a small business and support for unemployed persons to realize their business ideas).

As most of the marginalised and vulnerable groups in the labour market often face very specific or multiple barriers, providing them with **specialised approach and additional support to meet their complex needs will be essential**.

Certain vulnerable groups need more than one service or measure for their work and social integration into the labour market, such as RE population, PWD and long-term unemployed. Support will consist of individual plans, which will include a set of services and measures that the person can receive for the purpose of work and social integration. The number of activation and counselling services together with ALMP measures would depend on the employability of the person and current detachment from the labour market. **Work-activation programme will be developed to support an individualised approach to specific vulnerable group**. The programme will consist of first profiling process, preparation of individualised plan, identification of applicable education programme depending on the specific situation, identification of work integration programme (applicable ALMP measure, such as public work or employment subsidy) and regular consultations to assess the progress and

2) Implementation of active labour market policy measures for youth

After the outreach following by the first registration and initial activation services, EAM will offer a range of active labour market measures to vulnerable youth that include employment, trainings (with the emphasis on dual transition) and traineeship programme. Through preparatory actions ALMP measures will be reformed in its content to respond to the labour market needs. New measure "Traineeship programme" is planned to be developed until the end of 2026. Its implementation will be supported through this programme.

However, before the offer of available ALMP measures, special approach in mapping and outreach activities will be applied to the most marginalised groups, such as Roma and PWD through YG protocols implemented through the preparatory actions preceding the programme implementation. Outreach activities implemented by EAM and civil society organisations in preparatory activities before the start of the programme implementation will also have a significant role in attracting and activation.

Employment offers will include employment subsidies in general, employment subsidies for first employment, that focuses on the university graduates and dual education students, self-employment grants and business subsidies. Training and traineeship will include education and training programmes in education institutions and work-based training with employers targeting young people. Training for starting a business will be supported as well.

Start of the YG implementation is planned as a piloting phase in three regions from 2025. In the following years it will be implemented throughout the whole territory. Support from the programme will continue the first activities that will already be implemented by EAM in the preparation and piloting phase.

Delivery methods: service contract(s), grant(s)

Service contracts and grant(s) will be provided for a delivery of YG programme to broaden the extent of the active labour market measures and EAM services according to the needs of vulnerable and marginalised target groups.

Service contracts and grant(s) is awarded via EAM as Contracting Authority to the end recipients.

Approval of the criteria for selecting operations will be decided by the relevant authorities. Main principles will include at least the following:

- Relevance and contribution of the action for the realisation of the Programme objectives,
- Contribution to the Programme indicators,
- Quality and feasibility of the action,
- Clearly defined needs of the target groups related to the Programme objective,
- Financial and operational capacity,
- Complementarity with other actions within the specific policy area,
- Sustainability of the action.

End recipients and target groups:

Target groups are the following:

- Young people (15-29), including marginalised youth such as RE population, PWD, NEETs

End recipients are the following:

- Adult education training providers (institutions)
- Youth Organizations, other partner organisations
- Entrepreneurs, employers
- Unemployed persons starting their business

Indicator	Baseline 2022	Target 2032	Source
Number of youth (15-29) who complete a YG supported intervention by type of ALMP measure or service (<i>disaggregated by gender</i>)	0	4700	Project reports/ EAM
Number of vulnerable persons supported by the programme by type of ALMP measure or service (<i>disaggregated by gender</i>)	0	2600	Project reports/ EAM
Number of social enterprises created	0	20	Project reports/ MLSW
Number of jobs created in social enterprises which were supported by the EU-funded intervention	0	55	Project reports/ MLSW
Number of EAM business processes in implementation	7	10	Project reports/ EAM
EAM staff trained for supporting jobseekers	0	90	Project reports/ EAM

Type of activities

Output 1.1. Improved youth employment opportunities and skills, through the implementation of YG

Description of eligible activities, including major projects:

Context

Through preparatory actions preceding the programme implementation, EAM will set the basis for the implementation of the YG programme in Montenegro. Firstly, NEET mapping protocols together with EAM ICT system that will support all the processes will be developed, special "line/protocol" for youth that register for the YG at EAM will be developed offering guidance and counselling activities, together with outreach activities in cooperation with NGOs and employers. Online pre-application (*online registration for youth, jobseekers, employers*) will be developed jointly with the statistical profiling for priority services based on the needs, and group and individual counselling (expert advice on education and training, as well as employment and self-employment opportunities). Based on this framework, OP ESI programme will gradually continue with the implementation and/or adjustments of already reformed services and implemented activities, mostly focused on the implementation of the ALMPs (*offer*) through YG, since most of the prerequisites will already be in place.

1) *Implementation of outreach activities and services for young people offering support for activation*

The outreach component supported through this programme will be implemented in partnership with civil society organisations, youth councils and other youth organisations, social partners, EAM, municipalities, or other organisations. Outreach activities have the final aim of leading to the registration of NEETs with the Employment Agency as a job seeker to be included in the Youth Guarantee scheme. This activity will follow on the already implemented EAM outreach activities and will be well coordinated in timing and implementation.

The activities will include support to young people, including NEETs through information campaigns and targeted communication activities to attract young people to available services. Youth will be actively included in the design, promotion, and awareness-raising activities. Different interventions to identify, contact and engage NEETs, together with the implementation of the individual activity plans, targeted support with the aim of activation (soft and/or transversal skills or digital skills) as well as integration programmes delivered locally in the community (youth clubs, community-based organisations etc.) will be supported. Cooperation with local social services and other local youth organisations are envisaged to reach out to vulnerable youth on the ground together with campaigns for engaging employers and connecting them with unemployed for the potential of recruitment.

While Employment Agency regularly implements ALMP measures with the approximately yearly inclusion of 1.400 unemployed persons, limited funding through national budget has an impact on the accessibility of ALMP measures. Reform of the business processes of the Employment Agency to deliver Active Labour Market Policies is a crucial step in enhancing the effectiveness and efficiency of its services and increases its capacities for inclusion of more vulnerable groups in its services and ALMPs. There are several key areas where investments are planned to address the weaknesses and improve the overall functioning of the EAM. There is an ongoing reform of EAM organisational structure, system for provision of services to clients and ICT development of the system to enable digitalisation of part of its processes. Leaning on the already started actions, through this programme support will be given for the continuation of reform activities. By investing in the Employment Agency's new business processes including data collection, analysis, and design capabilities, delivery of services and ALMPs will improve in quality and accessibility. This will contribute to improving employment outcomes of vulnerable groups.

This programme also aims at strengthening the development of social entrepreneurship in Montenegro. Currently, there is a lack of a robust ecosystem for social entrepreneurship, combined with a lack of national regulatory framework. Lack of a formal definition of a social enterprise and related criteria recognition leads to non-recognition of these entities on the market. To support the growth of social enterprises, the program will provide further assistance, which will directly impact access to employment opportunities and promote social inclusion for the most vulnerable groups.

Applicable EU legislation: The Enlargement Package, Montenegro 2023 Report, recommendations for Chapter 19: Social Policy and Employment include recommendations for reform and strengthening of the Employment Agency, to prepare it for the implementation of the Youth Guarantee and the future use of the European Social Fund (ESF), to continue efforts to reform the provision of active labour market policy measures with an emphasis on their labour market relevance.

Outcomes (Specific objectives):

1. Improved employment, access to employment and activation measures for all jobseekers, especially youth and vulnerable groups

Typologies of outputs: To achieve this outcome within this area of support, four key types of outputs will be achieved:

- 1.1. Improved youth employment opportunities and skills, through the implementation of YG
- 1.2. Improved employment and skills of vulnerable groups in the labour market through ALMPs and improved EAM operational capacities and processes
- 1.3. Improved ecosystem for social entrepreneurship

Impact, outcome, and output indicators (incl. baselines and targets):

Indicator	Baseline 2022	Target 2032	Source
IMPACT			
Unemployment rate, by gender, age and persons with disabilities %	Total: 14.7 Male: 16.2 Female: 12.8	Total: <11.6 Male: <12.2 Female: <11	UNSTAT
OUTCOME			
Percentage of unemployed who are in employment within 6 months after participating in ALMP measures	0	30%	Implementation reports/ EAM
Number of social enterprises supported by the programme active 6 months after the end of the intervention	0	15	Implementation reports/ MLSW
OUTPUT			

AREA OF SUPPORT 1: INCLUSIVE LABOUR MARKET

Rationale: Despite the recovery of the labour market in Montenegro in 2022 from the adverse effects of the Covid-19 pandemic and economic consequences of Russia's war against Ukraine surging inflation, main challenges in employment and social policy remain valid. The labour market still faces problems with employment and activity rates in general as they are well below EU average. However, this is especially prominent for women, youth (15 – 29), older workers, RE population, long-term unemployed, in addition to persistent significant regional disparities in employment across Montenegro. As the main institution in the labour market, Employment Agency (EAM) lacks capacities to deliver measures that will address labour market challenges. In that context, important investments are planned from the preparatory activities preceding the programme implementation but also for the programme investments aimed at increasing employment and participation in the labour market.

The inclusion of young people (15 – 29), especially NEETs in the labour market is of particular importance for Montenegro. Recent data show (May 2023) that the NEETs rate (youth 15-29 not in employment, education and/or training) decreased to 23.2% compared to 26.5% in 2021. Last available data shows that there are approximately 33.500 NEETs in Montenegro.

To tackle this policy challenge, Youth Guarantee programme (YG) will be implemented. The institutional focal point for the YG scheme and the Working Group that manages its setup is in place and worked on the finalisation of the YG Implementation Plan. Youth Guarantee programme will ensure that young people (15-29) who are not employed or involved in education or training (NEET) receive a job offer or continue their education or training within the period of 4 months after their registration. There are initial YG investments planned within the preparatory phase preceding the programme implementation that are mostly aimed at setting up the system and piloting the implementation. Through the programme investments, all registered youth will have the opportunity to benefit from Active Labour Market Policy (ALMP) measures (upskilling and reskilling, subsidies, self-employment etc). Also, in partnership between EAM, civil society organisations and social partners, outreach activities are planned in the local communities. Through investments in the YG programme, it is planned that the share of NEETs in Montenegro is reduced.

In addition to the unemployed youth, there are also other vulnerable groups in the labour market that face different, sometimes multiple barriers. Registered unemployment within the EAM shows a higher percentage of unemployed women than men. In January 2023, there were 57.2% or 25,668 unemployed women within the total active unemployed. Data on the registered unemployed persons emphasise the long-term unemployed challenge. By the last data, 40.8% or 18,312 persons, of all registered unemployed were long-term unemployed persons. Educational attainment of the registered unemployed shows that there is relatively high level of unemployed (34.3% or 15,419 persons) without any education or only with primary education.

Programme investments will focus on all vulnerable groups, more specifically, women, long-term unemployed, persons with a lower level of qualifications, older workers, Roma and Egyptian population, persons with disabilities. To enhance their employment, EAM will implement active labour market policies targeting these groups (such as support for self-employment, employment subsidies, upskilling and reskilling measures having in mind dual transition, traineeship programmes etc).

Special attention will also be set on upskilling and reskilling measures. Mismatch of workforce skills and labour market needs together with the low share of the adult population in lifelong learning has a major impact on the lower level of labour market participation. Relevant data indicate insufficient investment in acquiring new and improving existing skills. In 2020, only 2.7 % of adults participated in education or training, while the EU average was 9.1% (2020) and 11.9% (2022). Without skills relevant for the existing and future labour markets, inactivity and unemployment rates cannot be improved. Well trained people ready for new challenges and technologies are crucial for a prosperous economy. This challenge will become even more pronounced in the context of dual transition and development of artificial intelligence. Therefore, significant investments are planned in the acquisition of new skills for unemployed vulnerable groups and youth through ALMPs training measures.

Impact / Overall Objective

To promote social rights and employment opportunities of vulnerable groups in Montenegro.

**AREA OF SUPPORT 1
INCLUSIVE LABOUR
MARKET**

Specific Objective (Outcome)

1. Improved employment, access to employment and activation measures for all jobseekers, especially youth and vulnerable groups

**AREA OF SUPPORT 2
SOCIAL INCLUSION AND
PROTECTION**

Specific Objective (Outcome)

2. Improved access of quality social services provided to vulnerable groups (children and young people without parental care, persons with disabilities, GBV victims, ROMA children etc.)

**AREA OF SUPPORT 3
ADMINISTRATIVE
CAPACITY SUPPORT**

Specific Objective (Outcome)

3. Increased country's readiness under the relevant *acquis* chapters in accession negotiations

Typology of outputs

- 1.1. Improved youth employment opportunities and skills, through the implementation of YG
- 1.2. Improved employment and skills of vulnerable groups in the labour market through ALMPs and improved EAM operational capacities and processes
- 1.3. Improved ecosystem for social entrepreneurship

Typology of outputs

- 2.1. Quality social services implemented in the new regional/local areas and residential institutions transformed
- 2.2. Strengthened capacities of the authorities for the implementation of the GBV policies

Typology of outputs

- 3.1. Improved EU funds management and control system in the employment and social inclusion sector in accordance with EU requirements
- 3.2. Strengthened capacity of national authorities for effective preparation, planning, coordination, and monitoring of the implementation of the National Action Plan for the implementation of the European Child Guarantee
- 3.3. Strengthened capacities of labour institutions and social partners in aligning its policies with the *acquis communautaire*

If technical assistance activities to management structures of IPA III are provided and the structure is strengthened, then Montenegro will ensure well-functioning management and control system for the OP ESI and will have sufficient capacities for the future ESF+ management.

Assumptions: It is assumed that there will be a limited turnover of permanent staff within the structures for management and implementation.

The second target group in this area are the national authorities that will be responsible for implementation of the National Action Plan for the implementation of the European Child Guarantee. The intervention mechanism linking support to the expected change of the targeted subgroups is based on the activities that will secure setting up the structures and ensuring effective implementation National Action Plan for the implementation of the European Child Guarantee.

The logic of the intervention could be summarised as follows:

If support is given to the national authorities for setting up the structures for the National Action Plan for the implementation of the European Child Guarantee, then Montenegro will have the tools for implementation of the coordinated policies targeting vulnerable children in Montenegro.

The third target group is represented by key entities with responsibilities in labour policies and health and safety at work, including social partners.

The logic of the intervention could be summarised as follows:

If support to labour institutions together with social partners is given, then their capacities for the successful implementation of the aligned *acquis* policies will be ensured and social dialogue will be strengthened.

1947

1

1. The first part of the report is a general statement of the purpose and scope of the study.

2. The second part is a description of the methods used in the study.

3. The third part is a description of the results of the study.

4. The fourth part is a discussion of the results and their implications.

<i>Efekti na ekološki status vodenih tijela</i>	<i>Da</i>	<i>Ne</i>
Da li projekat uključuje novu modifikaciju fizičkih karakteristika površinskog vodenog tijela ili promjene nivoa podzemnih voda koje pogoršavaju status/potencijal vodenog tijela ili uzrokuju neuspjeh u postizanju dobrog stanja/potencijala vode?		

16) Otpornost na klimu i ublažavanje klimatskih uticaja

[Pogledajte odgovarajući odjeljak 4.7 prijave za veliki projekat radi upućivanja na referencu.]

Objasnite glavne rizike u vezi sa klimom i kako će se oni rješavati. Ako je moguće, koristite indeks otpornosti zgrade. Objasnite primijenjenu metodologiju. Navedite identifikovane mjere prilagođavanja i način na koji su integrisane u projekat. Pojasnite da li je otpornost na klimatske promjene integrisana u EIA za projekat.

Navedite glavne uticaje na klimu koji se očekuju od projekta, kao i mjere koje će se preduzeti da bi se takvi uticaji izbjegli i/ili minimizirali. Napravite razliku između uticaja iz faze izgradnje, rada i stavljanja van pogona. Navedite klimatsku ranjivost projekta i koje mjere će biti sprovedene da bi se obezbijedila njegova klimatska otpornost

- Samo za operacije uključujući infrastrukturne projekte -

14) Finansijska analiza i ekonomska procjena

(ako je primjenljivo - takođe pogledajte uputstva sadržana u odgovarajućem odjeljku 3.3.2 aplikacije za veliki projekat za referencu)

Predstavite ključne elemente finansijske analize, uključujući procijenjene operativne troškove i prihode, pristupačnost i finansijsku održivost predloženog ulaganja *ekonomsku analizu (uključujući korišćenu metodologiju, glavne nalaze i glavne troškove, koristi i indikatore kao što su socijalna diskontna stopa, ekonomska stopa neto prinosa i ekonomski odnos)*

15) Procjena uticaja na životnu sredinu

(iako je primjenljivo - pogledajte odgovarajuće odjeljke 4.3 i 4.4 prijave za veliki projekat za referencu) –

Navedite glavne uticaje na životnu sredinu i zdravlje ljudi koji se očekuju od projekta, kao i mjere koje će se preduzeti da bi se takvi uticaji izbjegli i/ili minimizirali. Napravite razliku između uticaja iz faze izgradnje, rada i stavljanja van pogona.

Da li je već data saglasnost za izradu ovog projekta?

Ako jeste, kog datuma?

Ako nije, kada je podnijet formalni zahtev za izdavanje saglasnosti i do kog datuma se očekuje konačna odluka?

Navedite nadležni organ ili organe koji su dali ili su dali ili će dati saglasnost za izradu. Sumirajte rezultate konsultacija sa zainteresovanom javnošću.

Da li je projekat klasa razvoja obuhvaćen:

	Da	Ne
Aneks I Direktive		
Aneks II Direktive		
Da li je za ovaj projekat urađena procjena uticaja na životnu sredinu?		
Nijedan od dva aneksa		

	Da	Ne
Da li je vjerovatno da će projekat imati (direktne ili indirektne) efekte, pojedinačno ili u kombinaciji sa drugim planovima ili projektima na lokacije uključene ili namjeravane da budu uključene u lokacije od značaja za očuvanje prirode		
Da li su ovi efekti značajno negativni, što zahtjeva mjere kompenzacije u skladu sa članom 6 (4) Direktive o staništima?		

7) Dospijeće

7.1 Potrebne procedure i ugovori za sprovođenje operacije i njihov redosljed:

Navedite vrste procedura (poziv za podnošenje predloga, direktna implementacija od strane nacionalnih institucija bez prethodnog poziva za podnošenje predloga, direktni sporazumi sa međunarodnim organizacijama, itd) i odgovarajućih ugovora (ugovori o bespovratnoj pomoći, ugovori o doprinosu sa međunarodnim organizacijama, usluge, nabavke, radovi, itd) za predložene aktivnosti, zajedno sa njihovim vremenskim okvirom i redosljedom, uključujući očekivani početak tendera, očekivani početak javnog nadmetanja i očekivani početak rada i njegovo trajanje. Dodajte obrazloženje za svaki navedeni modalitet sprovođenje, posebno u slučaju da su predviđeni direktna bespovratna sredstva ili sporazumi o doprinosima sa međunarodnim organizacijama.

7.2 Prateći dokumenti

Za svaku od vrsta procedura nabavke pomenutih u 7.1) molimo navedite koja prateća dokumenta su dostupna (tj. tenderski dosjei, projektni zadaci, tehničke specifikacije, pozivi za dostavljanje predloga, nacrt sažetka projekta), uključujući, ako je primjenjivo, za infrastrukturne projekte, studije dizajna, procjenu uticaja na životnu sredinu (EIA), analizu troškova i koristi (CBA) itd.

8) Rizici i pretpostavke

9) Održivost:

Uključite i detalje o održivosti Operacije, tj. da li će se i u kojoj mjeri postignute koristi/rezultati (učinci i ishodi) vjerovatno nastaviti i nakon perioda sprovođenja. Konkretno, ovaj odjeljak treba da obuhvati barem neke od ključnih faktora koji utiču na održivost, kao što su nivo vlasništva korisnika, njihovi institucionalni kapaciteti za upravljanje, resursi koje se obavezuju da obezbijede rad i održavanje rezultata kada se Operacija završi.

10) Rodna ravnopravnost i osnaživanje žena i djevojčica, jednake mogućnosti, Romi, manjine i ugrožene grupe (gde je relevantno):

Navedite kako projekat doprinosi promociji rodne ravnopravnosti i osnaživanju žena/djevojčica. Definišite da li je projekat rodno osjetljiv. Da li je sprovedena analiza uticaja na rodnu ravnopravnost? Ako jeste, ukratko navedite rezultate analize i precizirajte mjere koje su identifikovane radi obezbjeđivanja načela rodne ravnopravnosti. Ako nije, treba dati objašnjenje/opravljanje.

Molimo vas da identifikujete zainteresovane strane (javne i/ili nedržavne aktere) na koje najviše utiču pitanja kojima će se baviti ova akcija, njihove uloge i mandate i sva institucionalna, organizaciona i/ili pitanja kapaciteta koja će biti obuhvaćena akcijom. Posebnu pažnju treba posvetiti najugroženijim grupama - uključujući Rome - na koje bi akcija mogla pozitivno ili negativno uticati, uključujući rizike od nanošenja štete (ne samo u osjetljivim i konfliktnim okruženjima), kao i na aktere koji ih predstavljaju

11) Traženo finansiranje od Evropske komisije:

(Doprinos Unije ne bi trebalo da prelazi 85% na nivou oblasti podrške)

12) Sufinansiranje: (navedite očekivani ukupni doprinos prema izvoru)

13) Pregled budžeta:

(Indikativno, po vrsti postupka nabavke, uključujući procijenjene ukupne troškove, IPA doprinos, nacionalni javni doprinos i privatni doprinos)

IPA III – Model identifikacionog lista operacije
(Koristi se za manje projekte⁵⁵ - najviše 6 stranica)

- 1) Naziv operacije:
- 2) Upravljačko tijelo:
- 3) Posrednička tijela odgovorna za sprovođenje Operacije:
- 4) Kompatibilnost i usklađenost sa Operativnim programom
  - 4.1 Naziv programa
  - 4.2 Naziv relevantne oblasti podrške
- 5) Opis operacije
  - 5.1 Doprinos ostvarenju Operativnog programa: *Opišite operaciju, njenu pozadinu, kako operacija doprinosi postizanju ciljeva Operativnog programa i relevantne oblasti podrške*
  - 5.2 Opšti cilj operacije: *Objasni u jednoj rečenici*
  - 5.3 Specifični ciljevi operacije: *Objasni u jednoj rečenici*
  - 5.4 Rezultati *(navedite rezultate ove operacije i kako su povezani sa višegodišnjim operativnim programima relevantnih oblasti podrške)*
  - 5.5 Indikativne aktivnosti:
  - 5.6 Pokazatelji: *Koristite pokazatelje koji su relevantni za akciju iz Okvira rezultata IPA III⁵⁶.*
  - 5.7 Indikativna lokacija(e):
  - 5.8 Trajanje: *Trajanje operacije ne može premašiti krajnji datum prihvatljivosti troškova koji je određen u Finansijskom sporazumu*
  - 5.9 Krajnji primaoci i ciljna grupa(e): *identifikaciju kategorije i grupa institucija, organizacija i socijalno-ekonomskih partnera koji će biti kvalifikovani za podršku u okviru svake aktivnosti.*
- 6) Aranžmani za sprovođenje
  - 6.1 Institucionalni okvir: *Institucionalni aranžmani predviđeni za sprovođenje operacije, npr. jedinica za koordinaciju operacija, upravni odbor, regionalne i/ili pokrajinske vlasti, tim za tehničku pomoć*
  - 6.2 Predložena struktura i metodologija praćenja: *Ko će biti odgovoran za praćenje operacije, kako će se operacija pratiti, koji će biti tok posla i linije izvještavanja*

⁵⁵ Pragovi za velike projekte navedeni su u Okviru finansijskom sporazumu o partnerstvu – čl. 16

⁵⁶ SWD 2022 445 1 EN document travail service_part1_v2.pdf(europa.eu)

ANEKS I:
IZJAVA ORGANA NADLEŽNOG ZA NADZOR MJESTA OD ZNAČAJA ZA ZAŠTITU PRIRODE

Odgovorni organ

Nakon pregleda prijave projekta

Koja treba da se nalazi na

Izjavljuje da nije vjerovatno da će projekat imati značajne efekte na lokalitet od značaja za očuvanje prirode na sljedećim osnovama (navesti naziv relevantnog(ih) lokaliteta, referentni broj, udaljenost projekta od najbližeg(ih) mjesta od značaja za očuvanje prirode, njegove ciljeve očuvanja i opravdanje da projekat (bilo pojedinačno ili u kombinaciji sa drugim projektima) nije vjerovatno da će imati značajan uticaj na očuvanje prirode (relevantni značaj prirode, administrativni značaj i administrativni uticaj) odluka (tj. odgovarajuća odluka o provjeri procjene)):

Stoga se odgovarajuća procena zahtjevana članom 6 (3) Direktive o staništima 92/43/EEZ nije smatrala neophodnom.

Priložena je mapa u razmjeri 1:100.000 (ili najbližoj mogućoj razmjeri), na kojoj je naznačena lokacija projekta kao i dotična *mjesta od značaja za očuvanje prirode*, ako ih ima.

Datum (dd/mm/gggg):

Potpisao:

Ime i prezime:

Svojstvo:

Radna organizacija:

(Nadležni organ za praćenje lokacija od *značaja za očuvanje prirode*)

Službeni pečat:

8 POTVRDA NADLEŽNOG NACIONALNOG ORGANA

Potvrđujem da su informacije predstavljene u ovom obrascu tačne.

IME I PREZIME:

POTPIS:

ORGANIZACIJA:

DATUM:

- Definišite koje su varijable identifikovane kao kritične varijable
- Navedite koji je kriterijum primijenjen.
- definišu vrijednosti prebacivanja kritičnih varijabli

6.1.2 Analiza rizika

Identifikujte glavne rizike (uključujući rizike po životnu sredinu i klimatske promjene), navedite koja vrsta analize rizika je izvršena.

Kategorija	Rizici	Vjerovatnoća (Velika/ Srednja/ Mala)	Uticaj (Velika/ Srednja/ Mala)	Ublažavajuće mjere
	Rizik 1			
	Rizik 2			
	Rizik #			

6.2. Uključivanje zainteresovanih strana

- a) Opišite zainteresovane strane i korisnike i kako su bili uključeni i konsultovani u fazi identifikacije i formulacije projekta.
- b) Da li postoji rizik za implementaciju projekta zbog otpora određenih zainteresovanih strana? Održite ovo u gornjoj tabeli.

7 ANEKSI

Navedite sve anekse prema zahtjevima i priloženim uz ovu aplikaciju.

5.2. Javno nadmetanje

	Da	Ne
Da li ovaj projekat obuhvata državnu pomoć u bilo kojoj fazi, uključujući tokom rada kompletne infrastrukture?	(1)	

[(1) Ako je odgovor DA, objasnite kako su poštovana pravila nadmetanja. Dostavite mišljenje organa državne pomoći na engleskom jeziku.]

[Ako je odgovor ne, molimo vas da detaljno objasnite osnov za utvrđivanje da projekat ne obuhvata državnu pomoć]

5.3. Plan nabavke

Obezbjedite indikativni plan nabavki za ugovore koji će se sprovoditi uz finansiranje EU. U slučajevima kada su ugovori već objavljeni u Službenom listu Evropske unije/TED, navedite referencu. Uvjerite se da je postignuta potpuna usklađenost sa rasporedom projekta kao što je navedeno u odjeljku 3.1. iznad.

Ugovor	Vrsta ugovora	Procijenjeni budžet u evrima	Postupak Vrsta	Predviđeni početak postupka nabavke	Predviđeni datum za potpisivanje ugovora	Procijenjeno trajanje ugovora
...			...		...	

6. Analiza osjetljivosti i rizika

6.1. Analiza rizika

6.1.1 Osjetljivost rezultata CBA

a) Navedite procentualne promene primijenjene na testirane varijable:

Testirana varijabla	primijenjena procentualna promjena
Ulaganje	
Rad i održavanje	

b) Prikažite procijenjeni efekat na rezultate indeksa finansijske i ekonomske uspješnosti.

Testirana varijabla	Varijacija finansijske stope prinosa	Varijacija finansijske neto sadašnje vrijednosti	Varijacija ekonomske stope prinosa	Varijacija ekonomske neto sadašnje vrijednosti

c) Kritične varijable

Ugovor o finansiranju IPA III za višegodišnje operativne programe - Aneks VI: Obrazac za prijavu velikog projekta
(verzija: januar 2024. godine)

Neprihvatljivi troškovi obuhvataju (i) rashode van perioda prihvatljivosti, (ii) rashode neprihvatljive prema primjenljivim pravilima EU i nacionalnim propisima, (iii) druge izdatke koji nisu predstavljeni za sufinansiranje.

Početni datum za prihvatljivost troškova je datum pisma odobrenja Velikog projekta.

Skupovi propisa za sprovođenje IPA III (član 5): 3. Finansijski sporazumi će obezbijediti uslove pod kojima će se dodijeliti pomoć IPA III, uključujući primjenljive metode sprovođenja pomoći IPA III, rokove sprovođenja, kao i pravila o prihvatljivosti troškova.

Podsjećaju se nacionalni organi korisnika da ugovori o velikim projektima moraju biti registrovani u aplikaciji IPA APP nakon dodjele.

Izvori finansiranja (Subjekat – Zemlja porijekla – Javno-privatno)	Iznosi finansiranja	% od ukupnog finansiranja

Budžetski naslovi	UKUPNI TROŠKOVI PROJEKTA		NEPRIHVATLJIVI TROŠKOVI		PRIHVATLJIVI TROŠKOVI	
	EUR		EUR		EUR	
	(A)		(B)		(C)=(A)-(B)	
5. Tehnička pomoć						
6. Komunikacija i vidljivost						
7. Nadzor						
8. MeđuZBIR	309.600.000		58.500.000		251.100.000	
1. Nepredviđena situacija ⁵⁴						
10. UKUPNO	309.600.000		58.500.000		251.100.000	
11. PDV						

Zatražen je obračun sredstava EU

	Vrijednost
1. Prihvatljivi troškovi (u evrima)	251.000.000
2. Stopa sufinansiranja (%)	85%
3. Zahtjev za finansiranje od EU (u evrima)	231.350.000

⁵⁴ Najviše 15% od ukupnog budžeta

5. FINANSIRANJE PROJEKTA

5.1. Plan finansiranja

Popunite donju tabelu. **Primjer je dat kao smjernica.** Tabela je takođe dostupna u formatu xls. Prilagodite tabelu specifičnostima projekta.

- Navedite sve grupe troškova u posebnom redu.
- Pošto privatni rashodi nisu prihvatljivi za finansiranje u okviru aktivnosti, biće uključeni – ako ih ima – pod „neprihvatljivi troškovi“

Budžetski naslovi	UKUPNI TROŠKOVI PROJEKTA		NEPRIHVATLJIVI TROŠKOVI		PRIHVATLJIVI TROŠKOVI	
	EUR	(A)	EUR	(B)	EUR	(C)=(A)-(B)
1. Naknade za planiranje/dizajn		1.600.000		500.000		1.100.000
Prethodna studija izvodljivosti		20.000				20.000
Studija izvodljivosti		550.000				550.000
Društveno-ekonomska analiza		150.000				150.000
Procjena nedostataka u urbanističkom planiranju		300.000				300.000
Analiza troškova i koristi		500.000		500.000		80.000
Analiza uticaja na rodnu ravnopravnost		80.000				
Ostalo						0
2. Kupovina zemljišta		8.000.000		8.000.000		
Otkup zemljišta		8.000.000		8.000.000		
3. Izgradnja		300.000.000		50.000.000		250.000.000
Glavna infrastruktura A		20.000.000				20.000.000
Glavna infrastruktura A		150.000.000				150.000.000
Glavna infrastruktura A		80.000.000				80.000.000
Glavna infrastruktura B		50.000.000		50.000.000		
4. Postrojenja i mašine⁵³						

⁵³ Samo u slučaju da ovo predstavlja poseban tenderski postupak

- (2) Ako je odgovor NE, pružite obrazloženje za svako vodeno tijelo zašto projekat nije vjerovatno da će dovesti do pogoršanja ekološkog statusa/potencijala ili ne spriječi vodeno tijelo da postigne dobar ekološki status/potencijal.

4.5. Dodatne mjere integracije životne sredine

	Da	Ne
Da li projekat predviđa, osim Procjene uticaja na životnu sredinu, bilo kakve dodatne mjere integracije životne sredine (npr. ekološka revizija, upravljanje životnom sredinom, specifični monitoring životne sredine)?	(1)	

(1) Ako je odgovor DA, navedite.

4.6. Troškovi preduzetih mjera za ispravljanje negativnih uticaja na životnu sredinu

	%
Ako je uključeno u ukupne troškove, procijenite proporciju troškova preduzetih mjera za smanjenje i/ili kompenzaciju negativnih uticaja na životnu sredinu	

Ukratko objasnite.

4.7. Otpornost na klimu i ublažavanje klimatskih uticaja

Objasnite glavne rizike u vezi sa klimom i kako će se oni rješavati. Ako je moguće, koristite indeks otpornosti zgrade⁵¹. Objasnite primijenjenu metodologiju.⁵² Navedite identifikovane mjere prilagođavanja i način na koji su integrisane u projekat. Pojasnite da li je otpornost na klimatske promjene integrisana u EIA za projekat.

Navedite glavne uticaje na klimu koji se očekuju od projekta (npr. ugljenični otisak) i mjere koje će biti sprovedene da bi se izbjegli i/ili minimizirali takvi uticaji. Ako je moguće, napravite razliku između uticaja iz faze izgradnje, rada i stavljanja van pogona.

Navedite klimatsku ranjivost projekta i koje mjere će biti sprovedene da bi se obezbijedila njegova klimatska otpornost.

⁵¹ <https://www.resilienceindex.org/>

⁵² Koristite ovo kao osnovu Obavještenje Komisije — Tehničko uputstvo o klimatskoj otpornosti infrastrukture u periodu 2021-2027 - Kancelarija za publikacije EU (europa.eu)

4.4. Procjena uticaja na lokalitete od značaja za očuvanje prirode

Definisanje lokaliteta od značaja za očuvanje prirode

- Lokacije koje su nadležni nacionalni organi identifikovali kao lokacije koje treba predložiti za mrežu Natura 2000, kako je navedeno u Direktivi o pticama (2009/147/EZ) i Direktivi o staništima (92/43/EEZ);
- Lokacije navedene u najnovijem inventaru važnih područja za ptice (IBA 2000) za zemlje kandidate ili (ako su dostupni) ekvivalentni detaljniji naučni inventari odobreni od strane nacionalnih vlasti;
- Močvare od međunarodnog značaja označene Ramsarskom konvencijom ili koje ispunjavaju uslove za takvu zaštitu;
- Područja na koja se primenjuje Bernska konvencija o očuvanju evropskog divljeg svijeta i prirodnih staništa¹ (čl. 4), posebno mjesta koja ispunjavaju kriterijume Emerald mreže;
- Područja zaštićena nacionalnim zakonodavstvom o zaštiti prirode.

	Da	Ne
Da li je vjerovatno da će projekat imati (direktne ili indirektne) efekte, pojedinačno ili u kombinaciji sa drugim planovima ili projektima na lokacije uključene ili namjeravane da budu uključene u lokacije od značaja za očuvanje prirode	(1)	(2)
Da li su ovi efekti značajno negativni, što zahtjeva mjere kompenzacije u skladu sa članom 6 (4) Direktive o staništima?	(3)	

- Ako je odgovor DA, navedite rezime zaključaka odgovarajuće procjene provedene „u skladu sa članom 6. stav 3. Direktive 92/43/EEZ⁴⁹“.
- Ako je odgovor NE, priložite izjavu, koju je popunio nadležni organ, prema Aneksu I ovog obrasca prijave.
- Ako je odgovor DA, dostavite kopiju obrasca „Informacije o projektima koji će vjerovatno imati značajan negativan uticaj na lokalitete od značaja za očuvanje prirode“, kako je obaviještena Komisija (DG za životnu sredinu) prema Direktivi o staništima 92/43/EEZ⁵⁰.

Učinci na ekološki status vodenih tijela

	Da	Ne
Da li projekat uključuje novu modifikaciju fizičkih karakteristika površinskog vodenog tijela ili promjene nivoa podzemnih voda koje pogoršavaju status/potencijal vodenog tijela ili uzrokuju neuspjeh u postizanju dobrog stanja/potencijala vode?	(1)	(2)

- Ako je odgovor DA, navedite procjenu uticaja na vodeno tijelo i detaljno objašnjenje kako su svi uslovi iz člana 4.7 Okvirne direktive o vodama bili/trebaju da budu ispunjeni. Navedite takođe da li projekat proizilazi iz nacionalne/regionalne strategije u odnosu na relevantni sektor i/ili iz plana upravljanja riječnim slivom, koji uzima u obzir sve relevantne faktore (npr. bolja opcija za životnu sredinu, kumulativni efekti, itd.)? Ako jeste, navedite sve detalje.

⁴⁹ OJ L 206 of 22.07.1992.

⁵⁰ Dokument 99/7 revizija 2 koji je usvojio Komitet za staništa (predstavnicima država članica uspostavljeni prema Direktivi 92/43/EEZ) na svom sastanku 4.10.99..

Ugovor o finansiranju IPA III za višegodišnje operativne programe - Aneks VI: Obrazac za prijavu velikog projekta
(verzija: januar 2024. godine)

	Da	Ne
Aneks I Direktive	(1)	
Aneks II Direktive		
Da li je za ovaj projekat urađena procjena uticaja na životnu sredinu?		(2)
Nijedan od dva aneksa		

(1) Kada je obuhvaćen Aneksom I ili Aneksom II Direktive, dostavite sljedeće priloge:

- Netehnički rezime⁴⁶ Studije uticaja na životnu sredinu koja je sprovedena za projekat.
- Informacija o konsultacijama sa nadležnim organima za zaštitu životne sredine, koja ukazuje na to na koji način su uzete u obzir zabrinutosti dizajniranih konsultanata.
- Rezultati konsultacija sa zainteresovanom javnošću⁴⁷.
- Potrebno je obezbijediti prekogranične konsultacije sa državama na koje projekat utiče, pokazujući da je postupak iz čl. 7 EIA direktive je primijenjen. Treba dati naznaku na koji način su uzete u obzir zabrinutosti konsultovanih i zainteresovane javnosti.
- Dokaz da je rješenje o davanju ili odbijanju saglasnosti za uređenje bilo dostupno javnosti od strane nadležnog organa⁴⁸.

U odnosu na tačku b., c. i d., predlagači projekta treba da budu obaviješteni da oni mogu biti predstavljeni u obliku izjave, zaključka ili sertifikacije od strane nadležnih organa za zaštitu životne sredine koji svjedoče da su sve obaveze opisane u gore navedenim tačkama ispoštovane i opisuju kako.

(2) Ako EIA nije sprovedena za projekte obuhvaćene Aneksom II, objasnite razloge i navedite pragove, kriterijume ili ispitivanje od slučaja do slučaja koje je sprovedeno da bi se došlo do zaključka da projekat nema značajnih uticaja na životnu sredinu. Objasnite kako su prekogranični uticaji analizirani i opišite kako i koji su zaključci analize. Pogledajte mišljenje/zaključak o skriningu koji je dao nadležni organ za procjenu uticaja na životnu sredinu i obezbijedite dokaz da je odluka (odluka o skriningu) stavljena na raspolaganje javnosti.

⁴⁶ - opis projekta koji sadrži informacije o lokaciji, dizajnu i veličini projekta,
- opis mjera predviđenih u cilju izbjegavanja, smanjenja i, ako je moguće, otklanjanja značajnih štetnih efekata
- podatke potrebne za identifikaciju i procjenu glavnih direktnih i indirektnih efekata koje će projekat vjerovatno imati na životnu sredinu na sljedeće faktore:
a) ljudska bića, faunu i floru (uključujući ona ekološki osjetljiva područja koja bi u budućnosti mogla biti pod zaštitom Direktive o pticama (79/409/EEZ, kako je izmijenjena i kodifikovana Direktivom 2009/147/EZ) i Direktivom o staništima (92/43/EEZ);
b) tlo, voda, vazduh, klima i pejzaž;
c) materijalna dobra i kulturno nasljeđe;
- interakcija između faktora navedenih u prvoj, drugoj i trećoj alineji.
- sve dodatne informacije koje bi mogle proisteci iz bilo koje obaveze koje proizilaze iz Aneksa IV Direktive o procjeni uticaja na životnu sredinu.

⁴⁷ Dostavljene informacije treba da obuhvataju sljedeće:
- zainteresovana javnost koja je konsultovana,
- mjesta gde su podaci pregledani,
- vrijeme koje je dato javnosti da izrazi svoje mišljenje,
- način na koji je javnost informisana (npr. postavljanjem plakata u određenom radijusu, objavljivanjem u lokalnim novinama, organizovanjem izložbi sa planovima, crtežima, tabelama, grafikovima, modelima itd.),
- Da li je javnost obaviještena i da li je blagovremeno i efektivno učestvovala u postupku odlučivanja o životnoj sredini, u skladu sa čl. 6 EIA direktive?
- objasniti način na koji je javnost konsultovana (na primjer, pismenim podnescima, javnim ispitivanjem, itd.)
- način na koji su zabrinutosti javnosti uzete u obzir.

⁴⁸ Ukjučujući:
- sadržinu odluke i uslove u prilogu,
- glavni razlozi i razmatranja na kojima je odluka zasnovana,
- opis, gdje je potrebno, glavnih mjera za izbjegavanje, smanjenje i, ako je moguće, neutralisanje glavnih štetnih efekata.

4. UTICAJ NA ŽIVOTNU SREDINU

4.1. Doprinos projekta klimatskoj i ekološkoj politici i zakonodavstvu EU

Navedite kako projekat doprinosi klimatskoj i ekološkoj politici i zakonodavstvu EU, takođe sumirajući nalaze EIA

- Kako projekat doprinosi cilju održivosti životne sredine (evropska politika klimatskih promjena, zaustavljanje gubitka biodiverziteta, zaštita i održivo korišćenje prirodnih resursa i ekosistema, itd.) i kako pruža bilo kakav neto pozitivan doprinos stanju životne sredine, ublažavanju klimatskih promjena i prilagođavanju klimatskim promjenama
- Kako projekat poštuje principe preventivnog djelovanja i da šteta po životnu sredinu treba da bude prioritarno otklonjena na izvoru
- Kako projekat poštuje princip „zagađivač plaća“, posebno kroz odredbe Direktive o odgovornosti za životnu sredinu

4.2. Konsultacije sa državnim organima zaduženim za zaštitu životne sredine

	Da	Ne
Da li su organi za zaštitu životne sredine vjerovatno zainteresovani za projekat, konsultovani zbog njihovih specifičnih odgovornosti?	(1)	(2)

(1) Ako je odgovor DA, navedite ime(na) i podatke za kontakt i objasnite odgovornost tog državnog organa.

(2) Ako je odgovor NE, navedite razloge.

4.3. Procjena uticaja na životnu sredinu

[Navedite glavne loše uticaje na životnu sredinu i zdravlje ljudi koji se očekuju od projekta, kao i mjere koje će se preduzeti da bi se takvi uticaji izbjegli i/ili minimizirali. Napravite razliku između uticaja iz faze izgradnje, rada i stavljanja van pogona.]

4.3.1 Saglasnost za razvoj⁴⁴

	Da	Ne
Da li je već data saglasnost za izradu ovog projekta?	(1)	(2)
Da li je ispoštovano mišljenje nadležnih organa za životnu sredinu u odluci o saglasnosti za izradu? Ako nije, ukratko objasnite zašto.		
Da li su (i kako) zaključci iz učešća javnosti (i prekograničnih konsultacija, ako su relevantni) obuhvaćeni ili na drugi način obrađeni odlukom o davanju saglasnosti za razvoj? Ako nisu, ili samo djelimično jesu, ukratko objasnite zašto.		

(1) Ako jesu, kog datuma?

(2) Ako NISU, kada je uveden formalni zahtjev za razvojnu saglasnost? Do kog datuma se očekuje konačna odluka?

Navedite nadležni organ ili organe koji su dali ili će dati saglasnost za izgradnju.

4.3.2 Zakonodavstvo EU o Procjeni uticaja na životnu sredinu na snazi⁴⁵

Da li je projekat klasa razvoja obuhvaćen:

⁴⁴ „saglasnost za razvoj“ označava odluku nadležnog (nacionalnog) organa ili vlasti koja daje pravo investitoru da nastavi sa projektom

⁴⁵ Vidite na https://ec.europa.eu/environment/cja/index_en.htm

Ugovor o finansiranju IPA III za višegodišnje operativne programe - Aneks VI: Obrazac za prijavu velikog projekta
(verzija: januar 2024. godine)

c) *Efekti projekta na zapošljavanje (ako je primjenljivo)*

Navedite broj radnih mjesta koja će se otvoriti (u ekvivalentima punog radnog vremena (FTE))
[Napomena: indirektni poslovi koji su stvoreni ili izgubljeni se ne traže za investicije u javnu infrastrukturu]

Broj direktno otvorenih radnih mjesta:	Br. (FTE) (A)	Prosječno trajanje ovih poslova (mjeseci) (B)
1. Tokom faze sprovođenja		
2. Tokom operativne faze		

Ugovor o finansiranju IPA III za višegodišnje operativne programe - Aneks VI: Obrazac za prijavu velikog projekta
(verzija: januar 2024. godine)

Ključne elemente finansijske analize CBA treba rezimirati u nastavku, uključujući opis metodologije. Kompletan dokument analize troškova i koristi biće priložen ovoj prijavi kao Aneks IV.

A) *Finansijska analiza (ako je primjenljivo)*

Operativni troškovi i prihodi

	Miliona evra
a) Godišnji operativni troškovi (prema analizi troškova i koristi)	
b) Očekivani godišnji prihodi (prema analizi troškova i koristi)	

[Navedite prvu punu godinu rada;]

- Navedite pregled troškova rada i održavanja, praveći razliku između varijabilnih i fiksnih operativnih troškova i troškova održavanja;

- Navedite pretpostavke jediničnih troškova koje se koriste za procjenu troškova rada i održavanja. b) Prihodi

Ako se očekuje da projekat donosi prihode, objasnite:

- prirodu prihoda - tarife ili naknade koje snose korisnici ili drugi oblik aranžmana; upućivanje na relevantni regulatorni okvir i principe određivanja tarifa, gdje je relevantno;

- navedite detalje o naknadama (vrste i nivo naknada – prema grupi korisnika, ako je potrebno; fiksne i varijabilne komponente, gdje je relevantno; primjena principa zagađivač plaća, gdje je relevantno);

Pristupačnost i finansijska održivost

Pružite dokaze o finansijskoj održivosti projekta (nenegativni kumulirani neto tokovi gotovine tokom referentnog perioda projekta);

Tamo gdje je to relevantno,

- o objasnite da li su tarife postavljene na nivou pune naknade troškova, npr. pokrivanje operativnih troškova, amortizacije i prinosa na kapital;
- o Ako su tarife postavljene na nivo ispod punog povrata troškova: (i) pružite opravdanje zasnovano na analizi pristupačnosti (npr. upoređivanje prosječnih godišnjih izdataka za projektnu robu/uslugu kao udio u prosječnom/medijanom i/ili najnižem decilnom prihodu/rashodu domaćinstva); (ii) objasniti kako se postiže finansijska održivost (npr. subvencije, transferi); (iii) naznačiti kako se očekuje da će se tarife razvijati tokom vremena kako bi se osiguralo dugoročno nadoknađivanje troškova.

B) *Ekonomska analiza*

a) *Metodologija*

[Navedite kratak opis metodologije (ključne pretpostavke napravljene u vrednovanju troškova i koristi) i glavne nalaze ekonomske analize]

b) *Glavni troškovi, koristi i pokazatelji (ako se sprovodi CBA)*

Glavni parametri i pokazatelji	Vrijednosti
1. Društvena diskontna stopa (%)	
2. Ekonomska stopa prinosa (%)	
3. Ekonomska neto sadašnja vrijednost (u evrima)	
4. Odnos koristi i troškova	

3.2. Administrativni kontekst i zahtjevi

[Ako već nije navedeno pod 3.1, navedite spisak pravnih i administrativnih dokumenata (odluke, ovlašćenja, EIA, otkup zemljišta, pozivi na tender, dozvole, itd.) koji bi bili potrebni za sprovođenje projekta. Navedite koja su dokumenta već pribavljena i navedite naznačene datume za dobijanje preostalih dokumenata.]

3.3. Izvodljivost i dospijeće projekta

[Sumirajte metodologiju i glavne nalaze pripremne faze.]

3.3.1. Studije izvodljivosti

[Navedite da li pomoć Evropske unije učestvuje/učestvovala je u finansiranju studija izvodljivosti]

[Opis stanja kakvo jeste (prije projekta) + problemi na koje ste naišli]

a) Analiza potražnje

[Navedite rezime analize potražnje, uključujući predviđenu stopu iskorišćenja po završetku i stopu rasta potražnje.]

b) Razmotrene mogućnosti

[Navedite alternativne mogućnosti razmatrane u studijama izvodljivosti.]

Tehnički opis predložene infrastrukture

[Kratak tehnički opis projekta, uključujući predviđeni kapacitet glavne infrastrukture, opravdanje obima projekta i veličine u kontekstu projektovane potražnje, uključujući za svaki element projekta opis tehnologija i infrastrukture koje će se koristiti i relevantne tehničke standarde koji su korišćeni. Tehnički opis projekta treba da bude praćen neophodnim mapama i tlocrta.]

Procjena troškova projekta

[Opišite metodologiju koja se koristi za procjenu troškova i raščlanjivanje sa jediničnim stopama i rezime predmjera ako je primjenljivo.]

Faze sprovođenja

	Da	Ne
Da li je cio projekat organizovan u fazama?		
Da li je projekat već počeo?		

[Kada se projekat smatra samo fazom većeg projekta, navedite opis svih predloženih faza sprovođenja i objasnite da li su tehnički i finansijski nezavisni. Koji kriterijumi su korišćeni za određivanje podjele projekta na faze?]

Dogovori u vezi sa infrastrukturom

[Opišite kako će se infrastruktura postaviti. Fokusirajte se na vrstu ugovora, proces odabira operatera i kada je primjenljivo, strukturu JPP/koncesije, aranžmane o vlasništvu nad infrastrukturom, aranžmane za raspodjelu rizika, itd.]

Upravljanje završenom infrastrukturom i operativnim troškovima

[Definisati organ koji će upravljati infrastrukturom nakon završetka. Dati detaljan opis održavanja realizovanih investicija (sredstva, ljudski resursi, odgovornosti itd.).]

3.3.2. Finansijska analiza i ekonomska procjena

Sljedeći odjeljak je strukturisan tako da izvještava o potpunoj analizi troškova i koristi. Međutim, prema kohezionoj politici 2021-2027, Vademecum ekonomske procjene 2021-2027⁴³ dozvoljava korišćenje drugih metodologija procjene

⁴³ https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/studies/pdf/cba_guide.pdf; <https://op.europa.eu/s/yBiT>

Ugovor o finansiranju IPA III za višegodišnje operativne programe - Aneks VI: Obrazac za prijavu velikog projekta
(verzija: januar 2024. godine)

12. Period obavještenja o kvaru		dd/mm/gggg	dd/mm/gggg	
13. Operativna faza		dd/mm/gggg	dd/mm/gggg	